

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA



NORA VANAGA

**POLITISKĀ GRIBA STIPRINĀT CILVĒKDROŠĪBU
ĀRPOLITIKĀ: LATVIJAS GADĪJUMA IZPĒTE**

PROMOCIJAS DARBS

Promocijas darbs izstrādāts politikas zinātnes doktora (*Dr.sc.pol.*) zinātniskā grāda
iegūšanai politikas zinātnes nozarē, starptautiskās politikas apakšnozarē

Zinātniskā darba vadītāja: *Dr.paed.*, prof. Žaneta Ozoliņa

Rīga, 2015

ANOTĀCIJA

Promocijas darbs “Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību ārpolitikā: Latvijas gadījuma izpēte” ir ticis izstrādāts ar mērķi analizēt nosacījumus, kas ir ietekmējuši Latvijas lēmumu pieņēmēju politisko gribu pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus Latvijas ārpolitikā. Balstoties uz darba teorētiskajā daļā veikto teoriju analīzi tika izstrādāts politiskās gribas analītiskais ietvars, kurā tiek izdalīti trīs galvenie elementi – motīvi, iespējas un spiediens – un to raksturojošie nosacījumi. Kā cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi darba empīriskajā daļā tika analizēti lēmumi par Latvijas karavīru dalību starptautiskajās militārajās misijās Afganistānā un Mali, finansiāla ieguldījuma sniegšanu divpusējā attīstības sadarbībā 2013.gadā un palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij Japānai. Galvenā pētniecības metode ir gadījumu analīze, kas tiek īstenota, intervējot ārpolitikas veidotājus un analizējot politikas dokumentus un normatīvos aktus.

Atslēgas vārdi: politiskā griba, cilvēkdrošība, lēmuma pieņēmēji, Latvijas ārpolitika

ABSTRACT

The doctoral thesis “Political will to strengthen human security in foreign policy: case study of Latvia” was undertaken with the aim of analysing which factors have influenced the political will of decision makers to adopt decisions strengthening human security in Latvian foreign policy. Based on the theoretical part of the thesis an analytical framework of political will has been developed, embracing three main elements – motive, opportunity and pressure – and the factors characterizing them. The empirical part of the thesis deals with an analysis of three decisions strengthening human security – the participation of Latvian soldiers in military missions in Afghanistan and Mali, the financial contribution to bilateral development cooperation in 2013 and humanitarian aid provided to Japan after it was affected by a natural disaster. The main research method is a case study which was conducted through interviews with foreign policy decision makers and an analysis of policy documents and legislation.

Keywords: political will, human security, decision makers, Latvian foreign policy

Satura rādītājs

Tabulu saraksts	5
Attēlu saraksts	5
Saīsinājumi	6
Ievads.....	7
1. Tēmas aktualitātes pamatojums un problēma	7
2. Darba mērķis, pētniecības jautājumi un uzdevumi	12
3. Darba metodoloģija.....	14
4. Darba teorētiskais pamatojums	16
1. Politiskās gribas teorētiskais pamatojums	19
1.1. Politiskā griba iekšpolitikā.....	19
1.2. Politiskā griba ārpolitikā	26
1.3. Nozīmīgākie ārpolitikas veidotāji	31
1.4. Politiskās gribas elementi un to ietekmējošie nosacījumi ārpolitikā	34
1.4.1. Motīvi	34
1.4.2. Iespējas	48
1.4.3. Spiediens	53
2. Cilvēkdrošības jēdziena aplūkojums	61
2.1. Cilvēkdrošības jēdziena dažādie skaidrojumi	61
2.1.1. Cilvēkdrošība kam?	62
2.1.2. Cilvēkdrošība no kā?	64
2.1.3. Ar kādiem līdzekļiem panākt cilvēkdrošību?	70
2.2. Cilvēkdrošības politika	73
2.2.1. Cilvēkdrošība iekšpolitikā.....	77
2.2.2. Cilvēkdrošība ārpolitikā	79
3. Metodes	84
3.1. Politiskās gribas jēdziena operacionalizācija.....	84
3.2. Gadījumu analīze	86
3.3. Intervijas	90
4. Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību Latvijas ārpolitikā.....	93
4.1. Politiskā griba piedalīties militārajās misijās Afganistānā un Mali.....	95
4.1.1. Latvijas bruņoto spēku dalība starptautiskajās militārajās misijās.....	95
4.1.2. Lēmuma par dalību starptautiskajās militārajās misijās pieņemšanas process	97
4.1.3. Lēmums par dalības turpināšanu militārajā misijā Afganistānā	104

4.1.4. Lēmums par Latvijas iesaisti militārajā misijā Mali	108
4.1.5. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi dalībai starptautiskajās militārajās misijās Afganistānā un Mali	111
4.2. Politiskā griba apstiprināt ikgadējo plānu divpusējai sadarbībai attīstības jomā.....	123
4.2.1. Latvijas ieguldījums divpusējās sadarbības attīstības jomā politikā.....	123
4.2.2. Lēmuma par ikgadējo plānu divpusējai sadarbībai attīstības jomā pieņemšanas process.....	130
4.2.3. Lēmums par 2013. gada plāna sadarbībai attīstības jomā apstiprināšanu.....	135
4.2.4. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi apstiprināt plānu divpusējās sadarbības attīstības jomā.....	137
4.3. Politiskā griba sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai	145
4.3.1. Latvijas sniegtā humānā palīdzība	145
4.3.2. Lēmuma par humānās palīdzības sniegšanu pieņemšanas process.....	148
4.3.3. Lēmums par humānās palīdzības sniegšanu Japānai.....	150
4.3.4. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi sniegt palīdzību Japānai	153
Secinājumi	159
Literatūras saraksts	170
1. pielikums Politiskā griba pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus Latvijas ārpolitikā.....	187
2. pielikums Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ārpolitikā.....	188
3. pielikums Latvijas sniegtā humānā palīdzība.....	189
4. pielikums Intervija ar Armīnu Mačiņu	192
5. pielikums Intervija ar Jāni Garisonu	197
6. pielikums Intervija ar Jāni Sārtu.....	201
7. pielikums Intervija ar Arti Pabriku.....	205
8. pielikums Intervija ar Ainaru Latkovski	209
9. pielikums Intervija ar Andžeju Viļumsonu	214
10. pielikums Intervija ar Andu Grinbergu.	219
11. pielikums Intervija ar Edgaru Rinkēviču, ārlietu ministru.	223
12. pielikums Intervija ar Inesi Vaivari.....	229
13. pielikums Intervija elektroniskajā sarakstē ar Andri Teikmani	233
14. pielikums Intervija elektroniskajā sarakstē ar Andreju Pildegoviču.....	235
15. pielikums Intervija ar Oļegu Orlovu	238
16. pielikums Elektorniskā sarakste ar Andu Grinbergu.	243

Tabulu saraksts

1. tabula. K. Malenas politiskās gribas elementi
2. tabula. Politiskās gribas ārpolitikā analīzes pamatprincipu kopums
3. tabula. Latvijas sniegtā humānā palīdzība 01.01.2005.–31.08.2014.

Attēlu saraksts

1. attēls. D. Brinkerhofa politiskās gribas redzējums
2. attēls. Cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi
3. attēls. Politiskās gribas pieņemt cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu procesa analīze
4. attēls. Latvijas sniegtā humānā palīdzība finansiālā izteiksmē ar sadalījumu pa gadiem

Saīsinājumi

AM – Aizsardzības ministrija

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

ĀM – Ārlietu ministrija

ECOWAS – Rietumāfrikas valstu ekonomiskā kopiena

ES – Eiropas Savienība

EUTM Mali – ES militārā misija Mali bruņoto spēku apmācībai

ISAF – Starptautisko drošības atbalsta spēku starptautiskā operācija Afganistānā

LAPAS – Latvijas Platforma attīstības sadarbībai

MNLA – Azavadas Nacionālās atbrīvošanas kustība

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija

NBS – Nacionālie bruņotie spēki

VUGD – Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests

Ievads

1. Tēmas aktualitātes pamatojums un problēma

Lai gan politiskās gribas trūkums bieži vien tiek izmantots ikdienas politiskajā retorikā kā galvenais iemesls kādas rīcībpolitikas vai reformas neīstenošanai vai neveiksmju skaidrošanai, izpratne par to, kas ir politiskā griba, ir izplūdusi un neskaidra. Piemēram, izvērtējot dažādu pētnieku darbus, politiskās gribas vājums tiek nosaukts kā galvenais iemesls pret korupciju vērsto reformu neīstenošanai¹, vardarbīgu konfliktu nenovēršanai², tiesību reformu neieviešanai³, līdzdalības pārvaldības reformu ar mērķi izskaust nabadzību nerealizēšanai un citu reformu vai rīcībpolitikas neveiksmēm. Vienlaikus minētie pētnieki vienbalsīgi akcentē politiskās gribas koncepta akadēmiskās analīzes trūkumu, nodēvējot to par „slidenāko konceptu politiskajā retorikā”⁴ vai „motivētu mistisku spēku politisko darbību ģenerēšanā”⁵ un kritizējot „līdzšinējās diskusijas, kuras pārlietu koncentrējas uz gaušanos par politiskās gribas trūkumu, nevis analizējot koncepta elementus un analizējot, kā šos elementus izmantot dažādos kontekstos”⁶. Tādējādi daudz tiek runāts par politiskās gribas trūkumu konkrētās problēmas risināšanā, taču tikai neliela uzmanība tiek pievērsta centieniem izprast, ko politiskā griba īsti nozīmē, kādi ir tās elementi un to ietekmējošie nosacījumi.

Ir formulētas tikai dažas politiskās gribas definīcijas, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) definīcija, kas raksturo politisko gribu kā politikas veidotāju demonstrētu un ticamu nolūku risināt problēmas sistēmiskā līmenī.⁷ Deriks Brinkerhofs (*Derick Brinkerhoff*) to definē kā politisko līderu un birokrātu apņemšanos rīkoties, lai

¹ Skatīt, piemēram, Brinkerhoff, D. (2000). Assessing political will for anti-corruption efforts: An analytical framework. *Public Administration and Development*, 20(3), pp. 239-252.; Kpundeh, J. S. (1998). Political Will in Fighting Corruption. In: *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries*. New York: United Nations Development Programme, pp. 68-85.

² Skatīt, piemēram, Woocher, L. (2001). Deconstructing political will: Explaining the failure to prevent deadly conflict and mass atrocities. *Journal of Public and International Affairs*, 12, p. 183.; International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center.

³ Hammenger, L. (1998). Political Will, Constituency Building, and Public Support in Rule of Law Programs. *USAID paper*. Center for Democracy and Governance. Field Support and Research U.S. Agency for International Development.

⁴ *Ibid.*, p.12.

⁵ Charney, C. (2009). Political Will: What is it? How is it Measured? *Newsletter*. New York: Charney Research.

⁶ International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center, p.71.

⁷ The Asia-Pacific Human Development Report Unit (2008). *Tackling Corruption, Transforming Lives: Accelerating Human Development in Asia and the Pacific*. United Nations Development Program. Colombo: Macmillan India Ltd., p.230

sasniegtu izvirzītos mērķus, un uzturēt šādas rīcības izmaksas ilgtermiņā.⁸ Tātad politiskā griba ir cieši saistīta ar lēmuma pieņemšanas procesu, kurā ir iesaistīti konkrēti politikas veidotāji, kas virza konkrētu lēmumu un darbojas konkrētajā politiskajā un birokrātiskajā sistēmā. Galvenā atšķirība no ierastā lēmuma pieņemšanas procesa ir tā, ka politiskā griba parasti tiek piesaukta kāda aktuāla vai nozīmīga jautājuma kontekstā. Attiecīgi vairākums pētnieku neformulē universālu politiskās gribas definīciju, jo pats par sevi šis jēdziens ir saturiski pārlietu abstrakts, iegūstot konkrētas aprises tikai tajā gadījumā, kad tas tiek skatīts kādas problēmas kontekstā.

Tādējādi politiskā griba vienmēr ir analizējama konkrētā jautājuma politiskajā kontekstā un sistēmā, jo katrai valstij šis konteksts var būt ļoti atšķirīgs. Pētnieki, kas analizē politisko gribu, skata to kontekstā ar sev interesējošu problemātiku un sevišķu uzmanību pievērš konkrētā reģiona valstu politiskās sistēmas īpatnībām. Vienlaikus, pavirši uzlūkojot politiskās gribas jēdzienu, var maldīgi šķist, ka tas pamatā ietver kāda indivīda vai indivīdu grupas subjektīvās vēlmes un spējas virzīt kādu jautājumu risināšanai. Patiesībā politiskās gribas koncepts ir ārkārtīgi sarežģīts, jo ietver virkni dažādu ietekmējošo nosacījumu, kurus kopumā nosaka tieši konkrētā politiskā vide. Līdz ar to politiskās gribas mērīšanai pētnieki ir identificējuši konkrētos politisko gribu ietekmējošos nosacījumus, saskaņā ar kuriem tiek analizēti politiskās gribas trūkuma cēloņi konkrētajā valstī. Tomēr pret šādu pieeju būtu nepieciešams izturēties ar zināmu piesardzību, ņemot vērā metodoloģiskos izaicinājumus izmērīt politisko gribu un papildus vēl noskaidrot, kurš no ietekmējošiem nosacījumiem ir bijis iemesls lēmuma nepieņemšanai. Šajā sakarā ir saskatāmas nopietnas problēmas identificēt cēloņsakarību.

Šajā darbā politiskā griba tiek definēta šādi – **lēmuma pieņēmēju griba pieņemt lēmumu par kādas nozīmīgas politiskās iniciatīvas atbalstīšanu, un to veido tādi elementi kā motīvi, iespējas un spiediens**. Definīcija ir atvasināta no darba teorētiskajā daļā analizētajām Derika Brinkerhofa (*Derick Brinkerhoff*) un Karmenas Malenas (*Carmen Malen*) politiskās gribas skaidrojumiem, kā arī Hārvija Stāra (*Harvey Starr*) teorētiskajiem jēdzieniem *politiskās iespējas* un *vēlme*. Izvērstāk definīcija ir pamatota metodoloģijas sadaļā.

Politiskā griba tiks analizēta pieņemtajos Latvijas ārpolitikas lēmumos, kas ietver cilvēkdrošības principus. Iemesls šādai izvēlei ir empīriskie piemēri starptautiskajā politikā, kuri liecina par cilvēkdrošības jēdziena piemērošana valstu ārpolitikā, kas ir ļāvis vidēji

⁸ Brinkerhoff, D. (2000). Assessing political will for anti-corruption efforts: An analytical framework. *Public Administration and Development*, 20(3), p. 242.

spēcīgām valstīm, kā Kanādai un Japānai, kā arī vairākām mazām valstīm, kā Dānijai, Somijai, Beļģijai, sevi pozicionēt starptautiskā līmenī. Tāpēc Latvijas gadījumā ir nepieciešams analizēt, kā tā pozicionē sevi starptautiski. Kādi ir tās ārpolitiskie uzstādījumi pēc iestāšanās Eiropas Savienībā (ES) un NATO? Vai starp tiem ir atrodami cilvēkdrošības principi (piemēram, palīdzības sniegšana dabas katastrofās cietušajiem, sadarbība attīstības jomā, piedalīšanās konfliktu risināšanā u.c.)? Fakts, ka Latvijas ārpolitikas veidotāji līdz šim nav pieminējuši cilvēkdrošību, kā norāda Toms Rostoks, vēl nenozīmē, ka tās principi nav iekļauti tās ārpolitikā⁹. Līdz ar to, izdalot cilvēkdrošības principus, kas ir īstenojami ar valsts ārpolitiku, var konstatēt Latvijas iesaistes apmērus cilvēkdrošības stiprināšanā.

Cilvēkdrošības jēdziens starptautisko attiecību debatēs par drošību parādījās 90. gadu sākumā, kas turpināja paplašināt Kopenhāgenas skolas izveidoto drošības modeli, vēl vairāk to reducējot līdz individuālajai dimensijai. Pēc aukstā kara perioda aktualizējās ANO darbība dažādu humāno krīžu risināšanā – bēgļu plūdi, konflikti, kas balstīti uz resursu nepietiekamību, vides degradācija un citas. ANO bija spiesta mainīt tradicionālā drošības jēdziena definīciju no ekskluzīva akcenta uz nacionālo drošību uz daudz lielāku fokusu uz individuālo drošību, no drošības iegūšanas bruņojoties uz cilvēku attīstību, no teritoriālās drošības uz pārtikas, nodarbinātības un vides drošību.

Kopumā var izdalīt divu veidu pieejas cilvēkdrošības izpratnei. Viena pieeja ietver 1994. gada ANO Tautas attīstības pārskatā ietverto izpratni par cilvēkdrošību, kas tiek dēvēta par plašo skatījumu uz cilvēkdrošību, jo tā ietver attīstības un labklājības dimensiju¹⁰ un tiek plaši kritizēta sava visaptverošā skatījuma dēļ¹¹. Šīs cilvēkdrošības izpratne primāri ietver jēdziena iekšpolitisko dimensiju. Otra pieeja ir Kanādas valdības 90. gadu vidū izstrādātā cilvēkdrošības programma tieši ārpolitikai, kura ietver aizsargājošo un intervences funkciju¹² ar mērķi nodrošināt cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzību konflikta apstākļos. Neatkarīgi no vienas vai otras izpratnes cilvēkdrošības koncepts ir izrādījies darboties spējīgs praktiskajā politikā, jo akcentē valsts centrālo lomu tās nodrošināšanā, un to ir pārņēmušas vairākas

⁹ Rostoks, T. (2012d). Cilvēkdrošība un ārpolitika. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2, 66.lpp.

¹⁰ ANO Cilvēkdrošības definīcijā tiek izdalītas 7 cilvēkdrošības aspekti: veselībdrošība, ekonomiskā drošība, personīgā (fiziskā) drošība, ekoloģiskā drošība, uzturdrošība, kopiendrošība un politiskā drošība. Avots: Sīmane, M., et al. (2003). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība*. Rīga: ANO Attīstības programma Latvijā izdevums, 30.lpp.

¹¹ Skatīt, piemēram, Owen, T. (2004). Human Security – Conflict, Critique and consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 35(3), pp. 373-387.

¹² *Responsibility to protect* – ANO ietvaros izstrādāta programma, kura leģitimizē valstis cilvēkdrošības vārdā īstenot intervences politiku citā valstī, jo pati valsts ir kļuvusi par draudu tās iedzīvotājiem. Avots: International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center, p.71.

pasaules valstis¹³. Tomēr, lai gan koncepts atzīts gan ANO, gan arī noteiktās valstīs, lielākā daļa valstu valdību neapzinās jēdziena nozīmi indivīdu drošības un labklājības veicināšanā, pakārtojot ar šo jomu saistītos jautājumus citām aktualitātēm.

Ar cilvēkdrošības jēdzienu Latvijas sabiedrība varēja iepazīties ar ANO Tautas attīstības pārskata (2002./2003. gads) par cilvēkdrošību Latvijā starpniecību. Tajā tika analizēta cilvēkdrošības iekšpolitiskā dimensija. Taču jēdziens neiesakņojās politiķu vidū, tā arī paliekot nevalstiskā sektora ietvaros. Otrs mēģinājums iepazīstināt Latvijas sabiedrību ar šī jēdziena nozīmīgumu tika veikts 2010. gadā, īstenojot izpētes projektu „Cilvēkdrošība un identitāšu plurālisms”, kurā iesaistītie pētnieki analizēja gan cilvēkdrošības jēdziena teorētisko ietvaru, gan tā iekšpolitisko un ārpolitisko dimensiju. Cilvēkdrošības jēdziena iekšpolitiskās dimensijas analīze ietver būtiskus metodoloģiskus izaicinājumus, jo aptver ārkārtīgi plašu jautājumu loku (skatīt ANO cilvēkdrošības definīciju). Tāpēc šī darba fokuss ir vērsts uz cilvēkdrošības ārpolitisko dimensiju, analizējot Latvijas ārpolitiskos lēmumus, kuri stiprina cilvēkdrošību citās valstīs.

Darba tēmas **novitāti** ir iespējams saskatīt vairākos aspektos. Pirmkārt, darba tēma aktualizē cilvēkdrošības nozīmi Latvijas publiskajā telpā, jo, piemēram, tādās valstīs kā Japānā, Kanādā un Norvēģijā cilvēkdrošība ir bijusi ārpolitikas prioritāte ilgus gadus, bet rodas jautājums, kā Latvija, būdama maza valsts, sevi pozicionē starptautiski, vai tā ir uzskatāma par vienu no cilvēkdrošības veicinātājiem, īstenojot savu ārpolitiku? Vai Latvijas lēmuma pieņēmēji apzināti pieņem cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus, vai arī tas tiek darīts neapzināti?

Otrkārt, darbā tiek identificēti nosacījumi, kas ietekmē lēmuma pieņemšanu Latvijas ārpolitikā, analizē izmantojot trīs cilvēkdrošību veicinošus ārpolitikas lēmumus par sadarbību attīstības jomā, dalību konfliktu risināšanā un palīdzības sniegšanu katastrofā cietušai valstij. Papildus promocijas darbs analizē politisko gribu ārpolitikā, kas ir vērtējams kā izaicinājums, jo esošā teorētiskā literatūra par politisko gribu ietekmējošiem nosacījumiem aplūko tikai iekšpolitisko dimensiju. Tāpēc darbā tiek analizētas ārpolitikas analīzes teorijas un pieejas, kādas tiek izmantotas, lai analizētu lēmuma pieņemšanas procesu ārpolitikas jautājumos.

Treškārt, darbs bagātina cilvēkdrošības studijas, jo paredz analizēt cilvēkdrošību ārpolitikā caur trīs konkrētiem iepriekšminētiem aspektiem. Līdz šim cilvēkdrošības studijās dominēja debātes par cilvēkdrošības jēdziena ietvaru un operacionalizācijas izaicinājumiem,

¹³ 1999. gadā tika izveidots cilvēkdrošības tīkls (*Human Security Network*), kurš ietver 13 dalībvalstis, kuras ir apņēmušās izmantot cilvēkdrošības konceptu par pamatu savām ārpolitikām un nacionālajai politikai.

taču jēdziens nav analizēts caur konkrētiem trīs aspektiem. Papildus darbs sniedz pienesumu arī ārpolitikas analīzes teorijām, jo izstrādātais politiskās gribas analīzes ietvars paredz analizēt lēmuma pieņemšanu ārpolitikā caur plašāku analīzes prizmu.

Ceturtkārt, darbā tiek analizēts politiskās gribas jēdziens. Lai gan publiskajā retorikā politiskās gribas trūkumu kā dažādas rīcībpolitikas vai īstenoto reformu neveiksmju iemeslu bieži minējuši gan politiķi (piemēram, Māris Riekstiņš par politiskās gribas nozīmi konfliktu risināšanā¹⁴ vai Roberts Zīle par politiskās gribas trūkumu izstrādāt kvalitatīvus dokumentus ES struktūrfondu līdzekļu saņemšanai¹⁵), gan pētnieki un eksperti (piemēram, Valts Kalniņš par politiskās gribas vājumu cīņā pret korupciju¹⁶; Aivars Neimanis par stingras politiskās gribas nepieciešamību obligātās veselības apdrošināšanas ieviešanā¹⁷; Elīna Egle par politiskās gribas vājumu strukturālo reformu īstenošanā¹⁸ u.c.), politiskās gribas skaidrojums nav sniegts. Attiecīgi arī Latvijas akadēmiskajā vidē līdz šim nav veikti pētījumi par politiskās gribas jēdzienu, tas nav analizēts un nav izstrādāts pamatprincipu kopums konkrētas problēmas analīzei.

Visbeidzot, piektkārt, darbs analizē politisko gribu attīstītā valstī, proti, Latvijā. Analizējot literatūru par politisko gribu, nākas secināt, ka pētnieki pārsvarā fokusējas uz attīstības valstu (galvenokārt, Āfrikas, Dienvidamerikas un Āzijas reģionos) problēmu aplūkošanu. Šāda koncentrēšanās uz attīstības valstīm liek maldīgi secināt, ka politiskās gribas problēmas īstenot kādu rīcībpolitiku vai reformu ir raksturīgas tikai attīstības valstīm. Tas, protams, tā nav, par ko liecina pat attīstīto Rietumu valstu publiskā retorika par politiskās gribas vājumu kāda lēmuma pieņemšanā vai rīcībpolitikas īstenošanā. Vēl jo vairāk tas attiecas uz postsociālisma valstīm, kuras savas pieredzes dēļ, kādu devusi atrašanās Padomju Savienības sastāvā, ir spiestas risināt virkni dažādu problēmu, kuras rada politiskās gribas vājums.

Nemot vērā iepriekš minēto, par darba **problēmjaudājumu** tiek izvirzīts – **kas nosaka Latvijas lēmumu pieņēmēju politisko gribu pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus ārpolitikā?**

¹⁴ Riekstiņš: politiskā griba ir būtisks faktors „iesaldēto” konfliktu EDSO reģionā risināšanā. 02.12.2009. Skatīts 25.09.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/poland/jaunumi/presei/MFAtemplate/?pg=17055>

¹⁵ Jemberga, S. (2002). *Nu, pagaidiet, tā nevar!* 15.10.2002. Skatīts 24.07.2010. http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/8916/

¹⁶ Kalniņš, V. (2007). *Politiskā griba izbeigt cīņu pret korupciju*. 08.10.2007. Skatīts 24.07.2010. <http://lv.lv/?menu=doc&id=164295>

¹⁷ Neimanis, A. (2009). Vajag stingru politisko gribu. *Lietišķā Diena*, 12.10.09. 14.,15.lpp.

¹⁸ Egle, E. (2010). *Reformu īstenošanai trūkst politiskās gribas*. Skatīts 24.07.2010. <http://www.jelgavnieki.lv/?act=4&art=15518>

2. Darba mērķis, pētniecības jautājumi un uzdevumi

Pamatojoties uz aprakstīto promocijas darba tēmas novitāti un problēmas pamatojumu, darba **mērķis ir noskaidrot nosacījumus, kas ir ietekmējuši politisko gribu pieņemt lēmumus Latvijas ārpolitikā par dalību starptautiskajās operācijās, finansiāla ieguldījuma sniegšanu divpusējā sadarbībā attīstības jomā un palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij.**

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, nepieciešams atbildēt uz vairākiem **pētniecības jautājumiem:**

PJ1: Kādi ir politisko gribu ietekmējošie nosacījumi lēmumu pieņemšanā ārpolitikā?

Lai gan K. Malena ir skaidri formulējusi politisko gribu veidojošos elementus, kā motīvi, iespējas un spiediens, šos elementus raksturojošie nosacījumi ir nepietiekami attīstīti. Respektīvi, ko katrs no šiem elementiem īsti ietver. Kādi motīvi vada lēmuma pieņēmēju atbalstīt konkrēto iniciatīvu? Vai iespējas ietver tikai finanšu un cilvēku resursus un likumisko ietvaru? Kādi spiediena elementi ir novērojami ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesā? Līdz ar to, veicot ārpolitikas analīzes teoriju analīzi un mazo valstu literatūras analīzi, tiks identificēti dažādi politisko gribu ietekmējoši nosacījumi. Nosacījumi ir apkopoti analīzes pamatprincipu kopumā jeb ietvarā „Politiskās gribas ārpolitikā analīzes pamatprincipu kopums” (turpmāk – analīzes ietvars; skatīt 2. pielikumu).

PJ2: Kuri lēmumi ārpolitikā ir uzskatāmi par cilvēkdrošību stiprinošiem?

Tā kā cilvēkdrošības koncepts ir ārkārtīgi plašs un ietver gan iekšpolitisko, gan ārpolitisko dimensiju, šā darba mērķis ir koncentrēties uz ārpolitiku. Pamatojoties uz pētnieku darbiem par cilvēkdrošības izmantošanu ārpolitikā, tiks identificēta rīcībpolitika, kas ir uzskatāma par cilvēkdrošību stiprinošu.

PJ3: Kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ir bijuši noteicošie, lai Latvijas ārpolitikā tiktu pieņemti cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi?

Analizējot ārpolitikas lēmumu pieņemšanas teorijas un mazo valstu literatūru, tiks identificēti nosacījumi, kas ietekmē politisko gribu veidojošos elementus – motīvi, iespējas un spiediens. Izmantojot veiktās intervijas ar ārpolitikas veidotājiem, kas bijuši iesaistīti lēmuma pieņemšanas procesā par konkrēto cilvēkdrošības jautājumu, tiks noskaidrots, kuri nosacījumi ir bijuši nozīmīgi, lai gala balsojums būtu pozitīvs, un kuri ir noteikuši apstiprinātās

rīcībpolitikas saturu. Lēmuma pieņemšanas procesa, kurā veidojas politiskā griba pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus Latvijas ārpolitikā, analīze ir shematiski attēlota 3.attēlā „Politiskās gribas pieņemt cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu procesa analīze” (skatīt 1. pielikumu).

PJ4: Kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi nav aktuāli cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu pieņemšanā Latvijas ārpolitikā?

Tā kā analīzes ietvarā iekļautie nosacījumi ir atvasināti no teorētiskās literatūras, tad, iespējams, ka daļa no tiem nav aktuāli analizētajos Latvijas lēmumu pieņemšanas gadījumos. Līdz ar to pētnieciski saistoši ir tos izdalīt.

Visbeidzot, lai atbildētu uz darbā izvirzītajiem izpētes jautājumiem, ir veicami šādi **uzdevumi**:

1. Analizēt literatūru par politisko gribu un teorētiski pamatot tās veidojošos elementus – motīvus, iespējas un spiedienu –, identificējot tos raksturojošos nosacījumus.
2. Analizēt literatūru par cilvēkdrošības jēdziena dažādām izpratnēm un nošķirt cilvēkdrošības iekšpolitisko un ārpolitisko dimensiju.
3. Identificēt, kuri lēmumi ārpolitikā ir uzskatāmi par cilvēkdrošību stiprinošiem.
4. Analizēt cilvēkdrošības klātbūtni Latvijas ārpolitikā.
5. Raksturot lēmuma par Latvijas NBS dalības turpināšanu starptautiskajā operācijā Afganistānā un iesaisti militārajā misijā Mali pieņemšanas procesu un analizēt lēmuma pieņēmēju sniegtās intervijas, lai noskaidrotu, kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi bija aktuāli abos lēmumos.
6. Raksturot lēmuma par ikgadējā attīstības plāna apstiprināšanu 2013. gadam pieņemšanas procesu un analizēt lēmuma pieņēmēju sniegtās intervijas ar mērķi identificēt nosacījumus, kas lika pieņemt šādu lēmumu.
7. Analizēt lēmuma par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai Japānai pieņemšanas procesu un, analizējot lēmuma pieņēmēju sniegtās intervijas, identificēt nosacījumus, kas lika pieņemt pozitīvu lēmumu par palīdzības sniegšanu.
8. Izstrādāt izvērstu secinājumu sadaļu, raksturojot nosacījumus, kuri ir noteicoši, lai lēmuma pieņēmējiem būtu politiskā griba pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus, un kuri nosacījumi nav aktuāli.

3. Darba metodoloģija

Darbā izmantotas kvalitatīvās pētījumu metodes. Balstoties uz darba teorētisko daļu, tiek izstrādāts **analīzes ietvars**, kurā apkopoti politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ārpolitikā (skatīt 2. pielikumu) un kurš veidots, lai nodrošinātu sasaisti starp darba teorētisko un empīrisko daļu. Analīzes ietvars tiek strukturēts saskaņā ar trīs politisko gribu veidojošiem elementiem – motīviem, iespējām un spiedienu – un trīs lēmumu pieņēmēju grupām – politiķiem (atbildīgais ministrs), birokrātisko institūciju (atbildīgo ministriju) un politiskajām institūcijām (ministru kabinets un parlaments). Ar spiedienu tiek saprasta ārēja ietekme uz lēmumu pieņēmējiem, kas var rasties no sabiedrības puses (precīzāk – sabiedrības viedokļa, plašsaziņas līdzekļu darbības un nevalstisko organizāciju aktivitātēm) un no starptautiskas organizācijas, kuras kompetencē ir minētais ārpolitikas jautājums. Saskaņā ar šiem nosacījumiem tiek veikta empīriskās daļas analīze. „Politiskās gribas pieņemt cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu procesa analīze” (skatīt 1. pielikumu) attēlā ir atspoguļota darbā īstenotā lēmumu pieņemšanas procesa kopējā analīze – ietverot galvenos lēmuma pieņēmējus, identificējot cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus, un analizējot politiskās gribas ietekmējošos nosacījumus šo lēmumu kontekstā.

Pētījuma izstrādē ir izmantotas šādas metodes. Pirmkārt, **gadījumu analīze**, kura tiek īstenota, atlasot trīs lēmuma pieņemšanas gadījumus Latvijas ārpolitikā. To atlase tiek balstīta uz darba teorētisko daļu par cilvēkdrošību ārpolitikā, identificējot ārpolitikas jomas, kuras ir vērstas uz cilvēkdrošības stiprināšanu. Līdz ar to darbā tiek īstenot kolektīvo gadījumu izpēti.

Pirmais gadījums ietver divus lēmumus, proti, Saeimas lēmumu „Par termiņa pagarināšanu Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalībai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vadītajā operācijā Afganistānā” (pieņemts 10.11.2012.), kas raksturo Latvijas ilgtermiņa ieguldījumu Alianses kolektīvajā drošībā. Otrs Saeimas lēmums ir „Par Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalību Eiropas Savienības militārajā misijā, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (*EUTM Mali*)” (pieņemts 07.03.2013.), kas atspoguļo Latvijas vēlmi sniegt savu ieguldījumu ES īstenotajā drošības politikā, reaģējot uz krīzes situāciju Mali. Abi šie lēmumi tika analizēti pirmā gadījuma ietvaros, jo, pirmkārt, tie ir vērtējami kā politiski nozīmīgi Latvijas ārpolitikā. Otrkārt, ņemot vērā to, ka starptautiskās operācijas īsteno atšķirīgas starptautiskās organizācijas, var pieņemt, ka lēmuma procesā uz politisko gribu darbojās atšķirīgi nosacījumi. Visbeidzot, šo lēmumu analīze ļauj analizēt politisko gribu gan krīzes apstākļos, gan plānotas lēmuma pieņemšanas gadījumā.

Otrais gadījums ietver Latvijas politisko gribu sniegt ieguldījumu divpusējā sadarbībā attīstības jomā, Ministru kabinetam pieņemot rīkojumu Nr. 138 „Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013. gadam” (ar 09.04.2013.), raksturojot Latvijai prioritāros reģionus un tiem atvēlētos finanšu resursus. Lēmums par attīstības sadarbības politikas plānu ir vienīgais lēmums, kas tiek pieņemts katru gadu šīs politikas sakarā. 2013.gada plāns tika analizēts, jo tas ir pirmais gads, kad Latvija atjaunoja finansējumu divpusējās sadarbības attīstības jomā pēc 2008.gada ekonomiskās krīzes.

Visbeidzot, trešais gadījums atspoguļo politisko gribu sniegt palīdzību valstij, kas ir cietusi dabas katastrofā, proti, Ministru kabineta rīkojums Nr. 130 „Par palīdzības sniegšanu Japānai zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai” (ar 28.03.2011.), kurš paredzēja atvēlēt vislielāko finansiālo palīdzību, kādu Latvija jebkad ir sniegusi. Papildus humānā palīdzība tika sniegta ģeogrāfiski ļoti attālai valstij.

Otrkārt, **ekspertu interviju analīze**, intervējot 12 lēmuma pieņēmējus, kas bija tieši vai pastarpināti iesaistīti lēmuma projekta izstrādē cauri visiem lēmuma pieņemšanas līmeņiem – atbildīgās ministrijas pārstāvji (nodaļas vadītājs, departamenta direktors, valsts sekretāra vietnieks un valsts sekretārs), atbildīgais ministrs, parlamenta atbildīgās komisijas pārstāvis (ja gala pieņēmējs ir parlaments) un nevalstiskā sektora pārstāvis (ja tāds tiek iesaistīts lēmuma pieņemšanā). Lai nodrošinātu saikni ar darba teorētisko daļu, interviju jautājumi tika veidoti, lai noskaidrotu, kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi bija nozīmīgi, vai ir kādi teorētiskajā daļā neidentificēti nosacījumi un kuri nosacījumi nav bijuši aktuāli lēmuma pieņemšanā.

Tā kā darba fokuss ir vērsts uz Latvijas kā mazas valsts ieguldījumu cilvēkdrošības stiprināšanā analīzi, analizējot tieši lēmuma pieņemšanas procesu, tad intervēti tika tikai nacionāla līmeņa lēmuma pieņēmēji. Papildus ir jānorāda, ka intervētie eksperti, kas ieņem augstus amatus (piemēram, ministri, valsts sekretāri un valsts sekretāru vietnieki) savas profesionālās darbības laikā ir saskārušies vai strādājuši gan ES, gan NATO institūcijās. Līdz ar to viņi ir kompetenti sniegt viedokli, kā Latvija tiek uztverta un vērtēta cilvēkdrošības jomā starptautiskā līmenī.

Treškārt, lai veiktu padziļinātu gadījumu analīzi, katra gadījuma analīzes ievaddaļā tiek raksturots Latvijas līdzšinējais ieguldījums konkrētajā cilvēkdrošības rīcībpolitikā un analizēts konkrētā lēmuma pieņemšanas konteksts, veicot **sekundāro datu analīzi** kā zinātniskās publikācijas, sabiedriskās domas aptaujas un citus avotus. Tas ļauj idenificēt

papildus Latvijas lēmuma pieņēmēju politisko gribu ietekmējošos nosacījumus. Īpaši izceļams ir Latvijas humānās palīdzības Japānai gadījumu analīzes ievaddaļa, kuras izstrādei tiek veikta Ministru kabineta lēmumu analīze laika periodā no 01.01.2005. līdz 31.08.2014., nosakot galvenos reģionus, palīdzības veidu un apjomu, ko ir sniegusi Latvija. Latvijas ieguldījums humānās palīdzības sniegšanā līdz šim nav ticis pētīts.

Ceturtkārt, **politisko dokumentu un normatīvo aktu analīze** tiek veikta, lai raksturotu lēmuma pieņemšanas procesu. Normatīvo aktu (Nacionālo bruņoto spēku likumu, Latvijas Republikas Zemessardzes likumu, Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās, Nacionālās drošības likumu, Starptautiskās palīdzības likumu, Ministru kabineta noteikumus par Humānās palīdzības saņemšanas un sniegšanas kārtību, Ministru kabineta kārtības rulli, Saeimas kārtības rulli un citu) analīzes rezultātā tiek identificēti galvenie lēmuma pieņēmēji, viņu kompetence un raksturots lēmuma pieņemšanas procedūras tiesiskais ietvars. Papildus tiek analizēti pētījumā izraudzīto gadījumu lēmumu projekti, lai konstatētu tiesību aktu saturu un virzības gaitu.

Savukārt, politikas dokumentu (Valsts aizsardzības koncepciju, Nacionālā drošības koncepciju, Nacionālo bruņoto spēku ilgtermiņa attīstības plānu (2012-2024), Attīstības sadarbības pamatnostādņu un programmu un citu) analīze tiek veikta, lai noskaidrotu Latvijas politiskos motīvus un mērķus konkrētās rīcībpolitikas kontekstā. Līdz ar to, lai identificētu vienu no politiskās gribas būtiskiem elementiem, proti, motīvu, kāpēc Latvijas lēmumu pieņēmēji izšķiras par labu konkrētajai rīcībpolitikas iniciatīvai par analīzes avotu kalpo ne tikai jau pieminētās ekspertu intervijas, bet arī politikas dokumenti. Visbeidzot, Saeimas stenogrammas un Ministru kabineta sēžu protokoli, kad tika pieņemti cilvēkdrošību stiprinošie lēmumi, tiek analizēti, lai raksturotu norisinošās politiskās diskusijas, kuras arī ļauj identificēt politiskās gribas ietekmējošos nosacījumus konkrētā lēmuma kontekstā.

4. Darba teorētiskais pamatojums

Darba teorētiskā daļa strukturēta divās sadaļās. Pirmajā tiek sniegts politiskās gribas jēdziena skaidrojums, balstoties uz Derika Brinkerhofa (2008, 2010) un Karmenas Malenas (2009) darbiem. Ņemot vērā darba mērķi, tālāk tiek analizēta politiskā griba ārpolitikā, kur par diviem politiskās gribas elementiem – iespējām un motīviem – teoretizē Hārvijs Stārs (*Harvey Starr*). Nozīmīgākos ārpolitikas veidotājus lēmuma pieņemšanas procesā identificē Valters Karlsness (*Walter Carlsnaes*), kurš iezīmē, cik plašs ir šo ārpolitikas veidotāju loks,

ietverot gan vēlētās amatpersonas, gan ierēdņus. Attiecīgi tālāk tiek analizēti nosacījumi, kuri ietver *motīvus, iespējas un spiedienu*. Ketlīna Makgro (*Kethleen M. McGraw*) un Filips Tetloks (*Phillip Tetlock*) analizē individuāla politiķa motīvus un rīcības stratēģijas politikā. Birokrātisko institūciju darbības motīvus analizē Mortons G. Helperins (*Morton G. Halperin*), Priscilla Klapa (*Priscilla Clapp*), Gajs Pīters (*Guy B. Peter*) un Greiems Alisons (*Graham Allison*). Visbeidzot, politisko institūciju motīvi tiek analizēti mazo valstu literatūrā, mazas valsts raksturojums sniegts Džuljetas Kārbo (*Juliet Kaarbo*), Roberta Rotsteina (*Robert Rothstein*), Roberta Kiohāna (*Robert O. Keohane*), Hansa Mouricena (*Hans Mouritzen*) un Andersa Vivala (*Anders Wivel*) darbos, un mazas valsts rīcība ārpolitikā skaidrota Džona Rodžersa (*John Rogers*), Alfrēda van Stadena (*Alfred van Staden*), Diānas Pankes (*Diana Panke*) un Žana Marka Rikli (*Jean-Marc Rickli*) darbos.

Attiecībā uz *iespējām* Mārgarita Hermane (*Margaret Hermann*), Valērija Hadsone (*Valerie Hudson*) un G. Alisons atklāj, kādas prasmes ir nepieciešamas politiķiem un kādi nosacījumi ir nozīmīgi birokrātiskajām institūcijām, lai tās varētu efektīvi darboties lēmumu pieņemšanas procesā. Visbeidzot, spiediens uz lēmuma pieņemējiem, ko rada sabiedrības viedoklis, analizē Fredriks Dēzers (*Fredrik Doeser*), Tomass Knehts (*Thomas Knecht*), Stīvens Veterfords (*Stephen Weatherford*), Ole Holsti (*Ole R. Holsti*) un Bendžamins Peidžs (*Benjamin I. Page*), plašsaziņas līdzekļu lomu izceļ Stjuarts Soroka (*Stuart N. Soroka*) un Deivids Trumens (*David B. Truman*), Elans Ciglers (*Allan J. Cigler*) un Bērdets Lūmiss (*Burdett A. Loomis*) akcentē nevalstisko organizāciju grūtības izsekot līdz lēmumu pieņemšanai ārpolitikas jautājumos. Visbeidzot, starptautisko organizāciju ietekmi uz nacionālajiem lēmuma pieņemējiem analizē Verners Felds (*Werner Feld*), Roberts Džordans (*Robert Jordan*), Folkers Ritbergers (*Volker Rittberger*) un Bernhards Cangls (*Bernhard Zangl*).

Tā kā politiskā griba ir analizējama tikai konkrēta jautājuma kontekstā, tad darba teorētiskās daļas otrā sadaļā aplūkots cilvēkdrošības jēdziens, iezīmējot tā sarežģīto saturu. Cilvēkdrošības jēdziena analīzei tika izvēlēta pētnieku Aleksandras Amujelas (*Alexandra Amouyel*) un Gereta Evansa (*Gareth Evans*, 2004) pieeja, kuri analizē jēdzienu kā jebkuru drošības teorētisko diskusiju objektu, uzdodot trīs pamatjautājumus – *kam* ir nepieciešama drošība; *no kā* ir nepieciešama drošība un *ar kādiem līdzekļiem* panākt šo drošību. Emma Rotšilda (*Emma Rothschild*), Edvards Ņūmens (*Edward Newman*) un Amujela iezīmē straujo transformāciju no tradicionālās drošības izpratnes par valsts teritoriālo aizsardzību uz indivīda drošību. Atbildot uz jautājumu, no kādiem draudiem cilvēkdrošība pasargā, ir jārunā par

divām izpratnēm, proti, plašo jeb brīvību no trūkuma (*freedom from want*) un šauro jeb brīvību no bailēm (*freedom from fear*). Plašo pieeju pārstāv tādi pētnieki kā Mahbubs ul Haks (*Mahbub ul-Haq*), Horhe Nefs (*Jorge Nef*), Džordžs Maklīns (*George MacLean*) un Pīters Stoets (*Peter J.Stoett*), kas seko ANO tautas attīstības pārskata piemēram un uzskaita, viņuprāt, svarīgākās cilvēkdrošību veidojošās jomas vai tās apdraudējumus.

Cilvēkdrošības šaurās izpratnes – brīvības no bailēm – redzamākie pārstāvji ir akadēmiķi Keits Krauze (*Keith Krause*), Endrū Maks (*Andrew Mack*), Sverre Lodgārds (*Sverre Lodgaard*), Nikolass Tomass (*Nicholas Thomas*) un Viljams Tovs (*William T.Tow*), kā arī Kanādas ārpolitikas doktrīna. Konceptuālā skaidrība un analītiskums, kā arī spēja identificēt draudus un noteikt to prioritāti, tādējādi izstrādāt konkrētu rīcībpolitiku ir galvenie iemesli, kāpēc šīs noņemnes pārstāvji iestājas par šaurāku cilvēkdrošības izpratni. Visbeidzot, analizējot, ar kādiem līdzekļiem cilvēkdrošība ir panākama, Endrū Maks iezīmē valsts pretrunīgo lomu šajā procesā, bet Astri Surke (*Astri Suhrke*), Kanti Badžpai (*Kanti Bajpai*) un Ramešs Takurs (*Ramesh Thakur*) izceļ starptautisko organizāciju, jo sevišķi ANO, piemērotību.

Visbeidzot, darbā tika analizēta arī cilvēkdrošības jēdziena lietojamība rīcībpolitikā gan iekšpolitikā, gan ārpolitikā. Galvenā jēdziena priekšrocība saskaņā ar Edvardu Ņūmenu ir spēja identificēt indivīdu vajadzības, kas no problēmu risinošas perspektīvas ir saistoša politikas veidotājiem, jo risina aktuālās problēmas, kas skar indivīdus personiski. Toms Rostoks izdala divus cilvēkdrošības aspektus, kā rīcībpolitika attiecībā uz bruņoto spēku nosūtīšanu bruņoto konfliktu risināšanā un finansiāla ieguldījuma sniegšana sadarbībā attīstības jomā, to īstenošana ārpolitikā liecina par cilvēkdrošības klātesamību. Uz papildu būtisku cilvēkdrošības aspektu ārpolitikā norāda Marks Pellings (*Mark Pelling*), Jerns Birkmans (*Jörn Birkmann*), Sūzena Katera (*Susan Cutter*), Braians Barūfs (*Bryan Boruff*), uzsverot palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušām valstīm.

1. Politiskās gribas teorētiskais pamatojums

Politiskās gribas jēdzienam ir sava iekšpolitiskā un ārpolitiskā dimensija. Tā skaidrojumu iekšpolitikā sniedz Deriks Brinkerhofs un Karmena Malena. K. Malena izdala trīs politisko gribu veidojošos elementus: motīvus, iespējas un spiedienu. Hārvijs Stārs, savukārt, analizē politiskās gribas nozīmi ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesā, izdalot līdzīgus divus politiskās gribas elementus – iespējas un vēlmi. Ņemot vērā darba pamatmērķi, kas ir vērsts uz politiskās gribas analīzi ārpolitikā, tiks identificēti galvenie politikas veidotāji lēmuma pieņemšanas procesā – politiķis (atbildīgais ministrs), birokrātiskās institūcijas (iesaistītās ministrijas) un politiskās institūcijas (ministru kabinets un parlaments). Visbeidzot, tiks veikta izvērsta analīze, lai noteiktu politiskās gribas elementu – motīvi, iespējas un spiediens – raksturojošos nosacījumus lēmuma pieņemšanā ārpolitikā, un, uz to balstoties, tiks formulēts darba analītiskais ietvars.

1.1. Politiskā griba iekšpolitikā

Formāls un vienkāršots politiskās gribas definējums ir sniegts ANO Attīstības programmā, norādot, ka „politiskā griba ir politikas veidotāju demonstrēts un ticams nolūks risināt”¹⁹ konkrētās problēmas cēloņus sistēmiskā līmenī. Detalizētāks skaidrojums ir, ka politiskā griba ir „politisko līderu un birokrātu apņemšanās rīkoties nosprausto mērķu sasniegšanā un uzturēt šādas rīcības izmaksas ilgtermiņā”²⁰. Tomēr vairākums pētnieku nemaz necenšas skaidri formulēt vai vienoties par kādu universālu politiskās gribas definīciju, jo pats par sevi šis jēdziens ir saturiski pārlietu abstrakts, iegūstot konkrētas aprises tikai tajā gadījumā, kad tiek skatīts kāda konkrēta jautājuma kontekstā.²¹ Līdz ar to, piemērojot universālu politiskās gribas skaidrojumu kādas problēmas analīzei, katru reizi

¹⁹ The Asia-Pacific Human Development Report Unit (2008). *Tackling Corruption, Transforming Lives: Accelerating Human Development in Asia and the Pacific*. United Nations Development Program. Colombo: Macmillan India Ltd., p.230.

²⁰ Brinkerhoff, D. (2000). Assessing political will for anti-corruption efforts: An analytical framework. *Public Administration and Development*, 20(3), p.242.

²¹ Skatīt: Woocher, L. (2001). Deconstructing political will: Explaining the failure to prevent deadly conflict and mass atrocities. *Journal of Public and International Affairs*, 12, p.183.; International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center. Kpundeh, J. S. (1998). Political Will in Fighting Corruption. In: *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries*. New York: United Nations Development Programme, pp. 68-85; Hammenger, L. (1998). Political Will, Constituency Building, and Public Support in Rule of Law Programs. *USAID paper*. Center for Democracy and Governance. Field Support and Research U.S. Agency for International Development.

nāktos secināt, ka tā nav atbilstoša, jo katra problēma ietver noteiktus politiskās gribas elementus, kuri raksturo individuāli tikai konkrēto problēmu.

Vairākums pētnieku izvairās no politiskās gribas definēšanas jēdziena abstrakcijas un augstās sarežģītības pakāpes dēļ. Pirmkārt, tas ietver nodomu un motivāciju, ko ir grūti konstatēt un kas tāpēc viegli pakļaujas dažādām manipulācijām. Otrkārt, politiskajai gribai ir gan individuālais, gan kolektīvais līmenis. Abi līmeņi ir vienādi svarīgi, un uz katru no šiem līmeņiem attiecas gluži citi nosacījumi. Treškārt, lai gan politisko gribu var paust dažādos deklaratīvos dokumentos, par tās klātbūtni liecina tikai un vienīgi konkrēta rīcība.²² Ceturtkārt, politiskā griba ir vairāk retorisks nekā analītisks jēdziens, tāpēc galvenais uzdevums ir politiskās vides analīze, kas ļautu izkristalizēties politisko gribu ietekmējošiem nosacījumiem. Piektkārt, cik daudz politiskās gribas ir nepieciešams? Ļoti bieži var konstatēt politiskās gribas vājumu vai neesamību, taču konstatēt tās esamību ir daudz sarežģītāk.²³ Politiskā griba tiek piesaukta, kad vērotājiem šķiet, ka vajadzētu sekot rīcībai, jo pastāv visi priekšnosacījumi tam, lai tā būtu, tomēr tās nav. Tāpēc daļa pētnieku aicina necensties stingrās kategorijās noteikt, ir vai nav politiskā griba, bet gan uztvert to vairāk kā termometra stabiņu, kas parāda politiskās gribas stipruma vai vājuma pakāpi.²⁴ Tāpēc politiskā griba tiek analizēta gradācijas kategorijās starp *vājāka* un *stiprāka*, un pētnieki cenšas noskaidrot politiskās gribas trūkuma cēloņus.

Tomēr, par spīti minētajiem sarežģījumiem, ir daži pētnieki, kas cenšas definēt politisko gribu un formulēt to raksturojošos elementus un ietekmējošos faktoros. Piemēram, Karmena Malena par politiskās gribas definīciju uzskata „politisko līderu un birokrātu apņemšanos sākt noteiktas darbības”²⁵ kāda noteikta jautājuma risināšanā. Būtiski ir noskaidrot, kādi apstākļi nepieciešami, lai veidotos minētā apņemšanās. Viņa secina, ka vajag trīs principiālus elementus – motīvus (angļu val. – *political want*), iespējas (angļu val. – *political can*) un spiedienu (angļu val. – *political must*) –, kas veido nepieciešamos apstākļus un vidi, kurā varētu attīstīties politiskā griba (skat. 1. tabulu).²⁶

²² Brinkerhoff, D. (2010). Unpacking the concept of political will to confront corruption. *U4 Brief*, 1. CHR Michelsen Institute. Bergen, Norway.

²³ Hammenger, L. (1998). Political Will, Constituency Building, and Public Support in Rule of Law Programs. *USAID paper*. Center for Democracy and Governance. Field Support and Research U.S. Agency for International Development, pp. 12,13.

²⁴ Woocher, L. (2001). Deconstructing political will: Explaining the failure to prevent deadly conflict and mass atrocities. *Journal of Public and International Affairs*, 12, p.183.

²⁵ Malena, C. (ed.). (2009). *From Political Won't to Political Will: Building Support for Participatory Governance*. Sterling VA: Kumarian Press, p. 19

²⁶ *Ibid.*, p. 19.

K. Malenas politiskās gribas elementi²⁷

Ietekmes līmeņi	Politiskās gribas elementi un to ietekmējošie faktori		
Līmeņi	<i>Motīvi</i>	<i>Iespējas</i>	<i>Spiediens</i>
Individuālais	Personiskās vērtības un prioritātes	Personas zināšanas, prasmes, tiesības	Pienākuma apziņa
Organizatoriskais	Organizāciju iniciatīvas	Atbilstoši mehānismi un resursi	Organizāciju noteikumi, regulējums un sankcijas
Sabiedrības un valsts attiecību	Konstruktīvas sabiedrības un valsts attiecības	Regulētas sabiedrības un valsts attiecības	Noslēgti saistoši partnerības līgumi
Sabiedrības	Sabiedrības atbalsts	Tiesiskais regulējums	Sabiedrības spiediens

Ideālā situācijā politiskie līderi un birokrāti paši būtu motivēti risināt konkrēto jautājumu, jo tas dos īstermiņa vai ilgtermiņa ieguvumus. Šāda tipa censoņus var dēvēt par dabiskajiem atbalstītājiem. Otri – savtīgie atbalstītāji – ir gatavi paust savu atbalstu tikai tad, kad saredz konkrētus personiskus labumus vai izjūt *spiedienu* to darīt. Abu veidu atbalstītājus vada spēcīga pašinterese. Tomēr ar *motīviem* vien nepietiek noteikta jautājumu virzīšanā, jo ir jāpastāv iespējām, lai šādu vēlmi varētu vispār īstenot. Jautājums par *iespējām* ir ārkārtīgi svarīgs, jo ietver tādus būtiskus faktoros kā tiesiskais regulējums, pieejamā informācija, cilvēku un finanšu resursi. Pēdējie ir jo sevišķi svarīgi, jo no tā, cik daudz ir ieinteresēto, būs atkarīgs sabiedrības atbalsts jautājuma virzīšanā un risināšanā. Savukārt finanšu resursi ir primāri konkrētas politikas dzīvotspējas nodrošināšanā.²⁸

²⁷ Malena, C. (ed.). (2009). *From Political Won't to Political Will: Building Support for Participatory Governance*. Sterling VA: Kumarian Press, p. 20.

²⁸ *Ibid.*, pp. 20, 21.

Tā kā prakse ir tālu no ideāla, ir nepieciešams arī zināms *spiediens* gan no elites, gan no sabiedrības puses, kas izpaužas kā politiskā ietekme, lai iekļautu konkrēto jautājumu politiskajā darba kārtībā. Ne vienmēr tajos gadījumos, kad ir motivācija un iespējas, īstenosies politiskā griba, jo ir vajadzīgs kāds dzinulis vai *spiediens*, lai tiktu sākta konkrētā rīcība. Šāds *spiediens* var veidoties sociālās, politiskās vai ekonomiskās krīzes ietekmē, kas var izpausties gan kā reālas sankcijas, ko paredz tiesiskais regulējums, gan kā morāls spiediens, kurš var būtiski ietekmēt politiķu vai politisko spēku publisko tēlu.²⁹

Tomēr minētie elementi nav pietiekami, lai varētu noteikt politiskās gribas esamību. Ir jāidentificē konkrēti ietekmējošie faktori, kas ir atkarīgi no konkrētā aplūkojamā jautājuma un politiskās vides. Piemēram, K. Malenu interesējošais jautājums ir politiskā griba veicināt sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē attīstības valstīs. Līdz ar to viņa izdala šādus faktoros: politisko vēlmi ietekmē sabiedrības atbalsts, konstruktīvas sabiedrības un valsts attiecības, organizāciju iniciatīvas un personiskās vērtības un prioritātes; politisko kapacitāti nosaka atbilstošs tiesiskais regulējums, regulētas sabiedrības un valsts attiecības, atbilstoši mehānismi un resursi un personas zināšanas, prasmes un tiesības; visbeidzot, politisko nepieciešamību ietekmē sabiedrības spiediens, noslēgti saistoši partnerības līgumi, organizāciju noteikumi, regulējums, sankcijas un pienākuma apziņa.³⁰

Attiecīgi ietekmējošie faktori tiek sadalīti četros līmeņos – sabiedrības, sabiedrības un valsts attiecību (angļu val. – *civic-state relations*), organizācijas un individuālais līmenis. Jebkura politikas veidotāja īstenotajai politiskajai gribai būtu jāsakņojas objektivitātē jeb racionālos apsvērumos, orientējoties uz kāda konkrēta mērķa sasniegšanu, taču praksē pastāv virkne dažādu elementu, kuri nosaka indivīda politisko rīcību, motivāciju un lēmumpieņemšanas paradumus, kurus paredzēt un iekļaut noteiktā teorētiskā ietvarā ir ļoti sarežģīti.³¹ Tāpēc jautājumā par politisko gribu indivīda subjektīvā dimensija neapstrīdami ir ārkārtīgi būtiska un vienmēr jāpatur prātā, analizējot to kāda pieņemta lēmuma kontekstā.

Cita situācija ir novērojama organizācijas līmenī, jo saskaņā ar organizāciju uzvedības teoriju ir būtiski pacelties pāri individuālajai kategorijai, lai izprastu, kā

²⁹ Malena, C. (ed.). (2009). *From Political Won't to Political Will: Building Support for Participatory Governance*. Sterling VA: Kumarian Press, p. 22.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*, p. 23.

organizācijas faktori – kultūra, pastāvošā prakse un procedūras – ietekmē politisko gribu un politisko procesu kopumā. Atšķirībā no pastāvošajiem racionālajiem apsvērumiem individuālajā līmenī organizāciju uzvedību raksturo noteiktu formālu un neformālu uzvedības normu modeļi. Lai gan konceptuāli grūti ir iedomāties par kādas organizācijas politisko gribu vai tās trūkumu, tomēr šajā līmenī ir tādi būtiski politisko gribu ietekmējošie faktori kā organizāciju iniciatīva, pieejamie cilvēku un finanšu resursi, kā arī organizāciju izstrādātie noteikumi un sankcijas. Savukārt, sabiedrības un valsts attiecību līmenis, pēc K. Malenas domām, ir ļoti būtisks priekšnoteikums labvēlīgas vides radīšanai, lai šāda politiskā griba rastos. Šajā kontekstā jārunā par sabiedrības un valsts attiecībām, cik brīvi indivīdi var izteikties un paust savu viedokli un vai pastāv kāda partnerības prakse starp valsti un sabiedrību. Visbeidzot, sabiedrības līmenis ietver jautājumu par pilsoniskās sabiedrības klātesamību, cik spēcīgi un aktīvi tā iesaistās politiskajos procesos. Tieši šis līmenis ir būtisks, lai noskaidrotu politiskās gribas trūkuma cēloņus, jo ietver sabiedriskā atbalsta un spiediena elementus, kas nereti ir ļoti svarīgi kāda lēmuma virzīšanā politiskajā darba kārtībā.³²

Izvērtējot K. Malenas piedāvāto politiskās gribas izpratni, jānorāda, ka viņas skatījums ir holistisks, ietverot četrus minētos līmeņus ar tos raksturojošiem faktoriem un tajos iesaistītajiem politikas veidotājiem. Starp līmeņiem nepastāv hierarhija, jo visi ir vienādi svarīgi, lai izveidotu labvēlīgus apstākļus, kuros veidotos politiskā griba veicināt sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē attīstības valstīs. Šajā kontekstā politisko gribu veido ne tikai politiskā elite un birokrātija centralizēti no augšas, bet arī pati sabiedrība, tās grupas un atsevišķi indivīdi. Tādējādi politiskās gribas veidošanas process ir daudzdimensionāls, kuram ir raksturīga daudzvirzienu komunikācija starp minētajiem četriem līmeņiem.

Vienkāršotāku skatījumu uz politisko gribu sniedz valsts pārvaldes speciālists Deriks Brinkerhofs, kurš ir veicis vairākus pētījumus par politisko gribu risināt korupcijas problēmas, galvenokārt pievēršoties valdības un valsts pārvaldes lomai attīstības valstīs. Arī viņš skata politisko gribu kā politikas veidotāju apņemšanos sākt darbības noteiktu mērķu sasniegšanā. Jāpiebilst, ka K. Malena vairāk pievēršas tiem elementiem, kas nodrošinātu labvēlīgus apstākļus politiskās gribas veidošanai, taču viņš analizē pretkorupcijas reformas neizdošanās iemeslus, izdalot konkrētus un izmērāmus politisko gribu ietekmējošos faktorus

³² Malena, C. (ed.). (2009). *From Political Won't to Political Will: Building Support for Participatory Governance*. Sterling VA: Kumarian Press, pp. 24, 25.

un identificējot, kuri ir vainojami politiskās gribas vājumā. Taču pirms pievēršanās faktoriem ir būtiski norādīt uz visbiežāk sastopamām kļūdām attiecībā uz politiskās gribas operacionalizāciju, ko formulē D. Brinkerhofs.

Pirmā saistās ar pētnieku vēlmi pievērst galveno uzmanību amatpersonu un politiķu runām un citām publiskām manifestācijām kā pierādījumam politiskās gribas esamībai. Tikai tajos gadījumos, kad šādām publiskām aktivitātēm seko konkrēta rīcība, var runāt par politisko gribu. Otrā problēma saistīta ar nepieciešamību nošķirt gribu no kapacitātes. Daži pētnieki kā pozitīvu politiskās gribas indikatoru vērtē budžeta sadalījumu. Nenoliedzami finanšu kapacitāte ir būtisks priekšnoteikums, lai veidotos politiskā griba, jo nereti tieši finanšu resursu trūkums ir galvenais iemesls politiskās gribas trūcumam. Tomēr, lai gan šāda pieeja sniedz informāciju par politiskajām prioritātēm un finanšu kapacitāti, tā, pēc D. Brinkerhofa domām, neaptver politiskās gribas jēdziena sarežģītību.³³

Par augsto sarežģītības pakāpi liecina D. Brinkerhofa izdalītie faktori, kas ietekmē politisko gribu īstenot pret korupcijas reformas (skat. 1. attēlu): valdības iniciatīva, analītiski pamatotas rīcībpolitikas izstrāde, ieinteresēto pušu iesaistīšana, valdības publiska apņemšanās un resursu atvēlēšana, reālu sankciju piemērošana, uzsākto reformu ilgtermiņa izvērtējums un mācīšanās no kļūdām. Šo septiņu faktoru konstatēšanas gadījumā var runāt par spēcīgas politiskās gribas klātesamību. Atkarībā no tā, kurš no elementiem nav vai ir īstenojies, var runāt par politiskās gribas vājuma vai spēcīgas klātesamības pakāpi. Līdz ar to politiskās gribas gadījumā nebūtu piemēroti runāt „ir” vai „nav” kategorijās, bet gan par tās „trūkumu” vai „esamību” vai arī „pozitīvu” vai „negatīvu”.³⁴

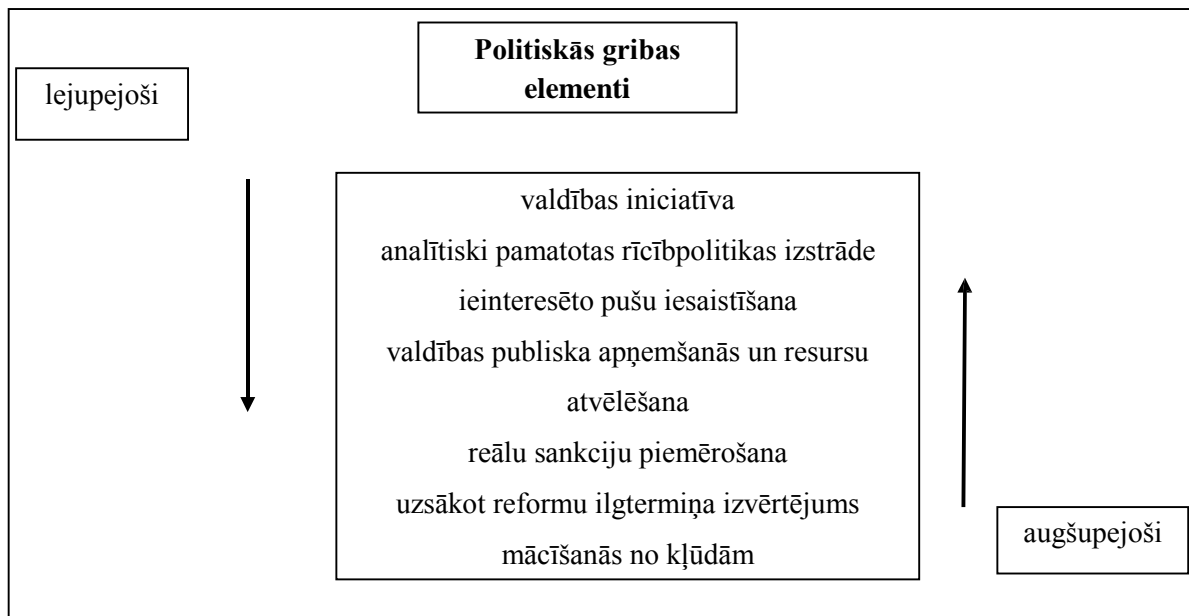
Vienlaikus minētie faktori atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā lejupejošā virzienā (angļu val. – *top-down*), kur politisko gribu ietekmē un īsteno politiskā elite un ierēdniecība. Vai arī politisko gribu ietekmē augšupejošā virzienā (angļu val. – *bottom-up*), un ierosinātais vai virzītais ir nevalstiskās organizācijas un citi sabiedrības pārstāvji.³⁵ Tomēr arī šāds skatījums ir vērtējams kā pārāk šaurs, jo mūsdienu globalizētajā pasaulē, kur starptautiskajām organizācijām ir liela ietekme uz nacionālo valstu iekšpolitiku, lietderīgi būtu izdalīt arī ārējos faktorus. Starp tiem ir starptautiskās organizācijas, korporācijas, masu plašsaziņas līdzekļi u.c., kuri nereti spēj būtiski ietekmēt nacionālo valdību politisko gribu iekļaut

³³ Brinkerhoff, D. (2010). Unpacking the concept of political will to confront corruption. *U4 Brief*, 1. CHR Michelsen Institute. Bergen, Norway.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ *Ibid.*

darbakārtībā vienu vai otru jautājumu, tādējādi radot K. Malenas minētos politiskās nepieciešamības apstākļus.



*1. attēls. D. Brinkerhofs politiskās gribas redzējums*³⁶

Noslēdzot sadaļu par politiskās gribas jēdziena definēšanu, var izdarīt vairākus secinājumus. Pirmkārt, ikdienas publiskajā diskursā bieži retoriski atsaucas uz politiskās gribas esamību vai trūkumu kādas rīcībpolitikas vai reformas īstenošanā vai neīstenošanā. Visbiežāk tas notiek tajos gadījumos, kad nav pieejama pietiekami izsmeļoša informācija par iemesliem, un procesa dalībnieki ar abstraktas konstrukcijas – *politiskās gribas trūkums* – palīdzību cenšas izskaidrot visus nezināmos apstākļus. Tādējādi pat tie pētnieki, kuri uzsver politiskās gribas izpētes nepieciešamību, analizē to tieši caur noliedzošos prizmu, proti, tās trūkumu. Politiskās gribas jēdziens netiek analizēts kā filozofiska kategorija, bet gan vērtēta tās izmantojamība valdību un valsts pārvaldes darbības un lēmuma pieņemšanas skaidrošanā. Tādējādi cenšoties atbildēt uz jautājumiem – kāpēc vienā jautājumā tiek lemts pozitīvi un seko atbilstoša rīcība, bet citā – ne? Kādi ir noteicošie apstākļi un faktori?

Otrkārt, politiskā vide, kura ietver politiskā režīma tipu, politisko kultūru un sociālo, ekonomisko un politisko stabilitāti, ir ārkārtīgi būtisks faktors, kas ir jāņem vērā, kad tiek analizēti politiskās gribas faktori, jo tie vienmēr jāskata kontekstā ar to. Treškārt, pat tajos

³⁶ Brinkerhoff, D. (2010). Unpacking the concept of political will to confront corruption. *U4 Brief*, 1. CHR Michelsen Institute. Bergen, Norway.

gadījumos, kad ir izdalīti politiskās gribas konkrēti ietekmējošie faktori, nevar droši apgalvot par politiskās gribas esamību vai neesamību. Tā vietā var runāt par gradāciju starp politiskās gribas trūkumu un esamību. Nespēja skaidri konstatēt politisko gribu rada vislielākās problēmas pieņemt šo jēdzienu kā piemērotu izpētes objektu. Tas lielā mērā izskaidro faktu, kāpēc tik maz pētnieku ir pievērsušies politiskās gribas jēdziena izpētei.

Visbeidzot, K. Malena un D. Brinkerhofs ir veikuši vislielāko ieguldījumu politiskās gribas mērīšanā, galvenokārt identificējot to ietekmējošos faktoros. D. Brinkerhofam tie ir politiskās gribas elementi ar konkrētu darbības virzienu (augšupejošu vai lejupejošu) un ar objektīvu raksturu, ļaujot tos izmērīt vai konstatēt pēc publiski pieejamas informācijas. Tādējādi viņš izslēdz politiskās gribas subjektīvo līmeni, ko, savukārt, akcentē K. Malena, izdalot individuālo līmeni. Subjektīvais līmenis ir būtisks, jo indivīds ar savām zināšanām, pieredzi, vērtību skalu un citiem rakstura elementiem vienmēr ir centrā lēmumu pieņemšanai, kas ir svarīgs indikators politiskās gribas esamības konstatēšanai. Objektīvais līmenis paredz analizēt konkrēto politisko vidi, kura ietver institucionālos un likumiskos veidojumus, iesaistītos politikas veidotājus, pieejamos resursus un citus faktoros. Šie līmeņi ir viens otru papildinoši un nav skatāmi nošķirti viens no otra.

Tā kā K. Malena un D. Brinkerhofs analizē politiskās gribas jēdzienu tikai iekšpolitiskās rīcībpolitikas kontekstā, tad šajā darbā politiskā griba tiks analizēta attiecībā uz ārpolitikas lēmumiem. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi tiks atvasināti, analizējot pamatā ārpolitikas analīzes teorijas, kā arī pētnieku darbus no politikas psiholoģijas, starptautisko attiecību un mazo valstu teoriju literatūras.

1.2. Politiskā griba ārpolitikā

Ārpolitiku analizējošā literatūrā politiskās gribas jēdziens tieši nav ticis raksturots, taču atsevišķi tā elementiem, kā politiskā vēlme un priekšnoteikumi, ir analizēti Hārvija Stāra (*Harvey Starr*) darbos. Savā rakstā 1978. gadā H. Stārs pirmo reizi formulē teoriju, kurā ar jēdzieniem *iespēja* (angļu val. – *opportunity*) un *vēlme* (angļu val. – *willingness*) tiek analizēta lēmuma pieņemšana jautājumā par kara sākšanu³⁷. Izvērstāk viņa attīstītā teorija ir

³⁷ Starr, H. (1978). „Opportunity” and „willingness” as ordering concepts in the study of war. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 4(4), pp. 363-387.

raksturota kopdarbā ar Bendžaminu Mostu (*Benjamin A. Most*)³⁸, uz kura balstoties H. Stārs ir analizējis tādus jautājumus kā kara difūzija³⁹, politiskā neskaidrība lēmuma pieņemšanā par kara sākšanu⁴⁰ un ģeogrāfisko robežu nozīme starptautiskajās attiecībās⁴¹. H. Stārs uzskata, ka jēdzieni *iespēja* un *vēlme* ir noderīgi starptautisko attiecību studijās, jo ietver gan makro, gan mikro līmeņus. *Iespēja* ietver politikas veidotājam pieejamās spējas un resursus, ko viņam nodrošina konkrētā vide vai konteksts. Tādējādi šis jēdziens reprezentē makrolīmeni ar apkārtējās vides ierobežojumiem un iespējām, kā arī strukturālajiem faktoriem. Bet mikrolīmeni pārstāv jēdziens *vēlme*, jo analizē politikas veidotāja motīvus un rīcību lēmuma pieņemšanas procesā. Politikas veidotāja vēlmi lēmuma pieņemšanas procesā izvēlēties par labu vienai vai otrai alternatīvai nosaka motīvi, pēc kuriem viņš vadās. H. Stārs uzsver, ka vides/strukturālais līmenis un lēmuma pieņemšanas/izvēles veikšanas līmenis palīdz skaidrot starptautisko attiecību notikumus un fenomenus.⁴² Līdzīgi arī K. Malena politiskajai gribai izšķir divus līmeņus – subjektīvo un objektīvo. Taču H. Stārs neanalizē subjektīvo līmeni, bet gan lēmuma pieņemšanas procesu nacionālā līmenī. Subjektīvais līmenis ir individuālais politiķis, kura uzvedību nosaka un vada dažādi sociālpsiholoģiskie un politiskie apsvērumi. Objektīvais līmenis ietver gan pārējo politikas veidotāju rīcību, gan arī strukturālos nosacījumus.

Analizējot sīkāk katru no H. Stāra formulētajiem jēdzieniem, sarežģītāks raksturojums ir jēdzienam *iespēja*, jo to var interpretēt dažādos veidos. Visvienkāršākais veids, kā to saprast, ir konkrētās vides sniegtās iespējas un ierobežojumi kādas darbības veikšanai. Respektīvi, nepieciešamie priekšnoteikumi, lai politikas veidotājs vispār varētu sākt domāt par konkrētas darbības sākšanu, kam attiecīgi sekotu izvēle starp vairākām iespējām un lēmuma pieņemšana. Papildus H. Stāru interesē cits jēdziena aspekts – kā „mijiedarbības iespējamība” (angļu val. – *possibility of interaction*), proti, jēdziens *iespēja* tiek saprasts kā politikas veidotāju mijiedarbības iespējamība. Kara studijās *iespēja* nozīmē, ka pastāv mijiedarbība starp vienas valsts indivīdiem un otras valsts indivīdiem, kā rezultātā

³⁸ Most, B. A., Starr, H. (1989). *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press.

³⁹ Siverson, R. M., Starr, H. (1990). Opportunity, Willingness, and the Diffusion of War. *American Political Science Review*, 84(1), pp. 47-67.

⁴⁰ Cioffi-Revilla, C., Starr, H. (1995). Opportunity, Willingness, and Political Uncertainty: Theoretical Foundations of Politics. *Journal of Theoretical Politics*, 7(4), pp. 447-476.

⁴¹ Starr, H. (2002). Opportunity, Willingness, and Geographic Information Systems: Reconceptualizing Borders in International Relations. *Political Geography*, 21(2), pp. 243-261.

⁴² Most, B. A., Starr, H. (1989). *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press, p.23.

var izcelties konflikts. Attiecīgi valstu teritoriālās robežas ir viens no riska elementiem, kas varētu izraisīt konfliktu, jo ir viens no praktiskiem piemēriem, kur šāda mijiedarbības iespēja pastāv.⁴³

Iespēja kā mijiedarbības iespējamība ir saistīta ar apkārtējo vidi divos veidos. Pirmkārt, politikas veidotāja rīcību ierobežo objektīvās vides sniegtās iespējas. Noteiktos vēstures periodos, ja valstis ģeogrāfiski atradās ļoti tālu viena no otras, nepastāvēja tādas mijiedarbības iespējas. Šo situāciju gan ļoti mainījušas ir jaunās tehnoloģijas. Taču jebkurā gadījumā, pēc H. Stāra domām, ja valstīm nav kopēju ģeogrāfisku robežu, tad trūkst būtiska mijiedarbības elementa, samazinot konflikta izcelšanās iespējamību. Otrkārt, mijiedarbības iespējamību ietekmē arī pieejamās spējas, jo tās nosaka, kādas iespējas ir pieejamas politikas veidotājam. Šīs spējas veido ļoti dažādi faktori, proti, finanšu līdzekļi, tehnoloģijas, ideoloģija vai reliģija, valdības modelis, cilvēku pašorganizēšanās pakāpe un citi. Papildus ļoti būtisks apstāklis ir pieejamo spēju sadalījums, jo nevienlīdzīgs spēju sadalījums nereti ir viens no centrālajiem iemesliem konfliktu sākšanai, piemēram, cīņa par dabas resursiem.⁴⁴ Tāpēc ir ļoti būtiski nodalīt jēdzienus *spējas* no *iespējām*, jo pirmais nosaka, kādas iespējas ir politikas veidotāja rīcībā. Tas politikas veidotājs, kuram ir plašāks spēju klāsts, atrodas labākās pozīcijās attiecībā pret citiem politikas veidotājiem, tādējādi tieši nosakot savstarpējās mijiedarbības saturu un apmērus.

Noslēdzot H. Stāra formulētā iespējas jēdziena raksturojumu, nepieciešamas norādīt, ka K. Malena izdala tieši tādu pašu politiskās gribas elementu kā *iespējas*. Līdzvērtīga ir šā jēdziena izpratne, jo arī K. Malenas izpratne ietver gan lēmuma pieņemšanas likumisko ietvaru un strukturālos nosacījumus (H. Stāra objektīvā vide), gan arī politikas veidotājam pieejamos resursus (H. Stāra spēju jautājums). H. Stārs gan detalizētāk analizē *iespējas* jēdziena dažādos aspektus kara studijās, kā, piemēram, spēju nevienlīdzīgo sadalījumu vai ģeogrāfisko robežu nozīmi.

Vēlmes jēdziens ir vērtējams kā mazāk sarežģīts, jo to plaši aplūko lēmuma pieņemšanas un izvēles teorijas un pieejas. Lēmuma pieņemšana par labu kādai no izvēlēm ir dinamisks process, kas sakņojas lēmuma pieņēmēja pasaules uztverē, konkrētās situācijas novērtējumā un darbības motīvos. Lēmuma pieņēmēja *vēlmes* formulēšana balstās uz ieguvumu un zaudējumu aprēķiniem, ko viņš dara gan apzināti, gan neapzināti. Līdz ar to

⁴³ Most, B. A., Starr, H. (1989). *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press, p. 23.

⁴⁴ *Ibid.*, pp. 29-33.

vēlmi ietekmē virkne dažādu faktoru (psiholoģiskie, sociālpsiholoģiskie, kognitīvie), kas veido analīzes prizmu, caur kuru lēmuma pieņēmējs vērtē iegūto informāciju par apkārtējo vidi. Lēmumos par kara sākšanu ir novērojama lēmuma pieņēmēju deterministiska pieeja, apgalvojot, ka nav bijis citas alternatīvas kā sākt karu. Pēc H. Stāra domām, šādās situācijās lēmuma pieņēmēju subjektīvā uztvere un vērtējums dominē pār objektīvo situāciju un adekvātu situācijas izvērtējumu. Līdz ar to *vēlme* ietver dažādus sociālpsiholoģiskos, informācijas un citus procesus, caur kuriem lēmuma pieņēmējs novērtē apkārtējo vidi. Šajā vērtēšanas procesā viņš identificē galvenās *iespējas*, kuras tālāk tiek transformētas izvēles alternatīvās. Attiecīgi *vēlme* paredz pieņemt lēmumu un izvēlēties starp šīm alternatīvām, pieņemot ieguvumus un zaudējumus, ko šī izvēle radīs.⁴⁵ Var secināt, ka H. Stāram lēmuma pieņēmējs ir racionāla būtne, kas izvēlas to alternatīvu, kura atbilst viņa motīviem un mērķiem, un netiek padziļināti analizētas pieejas, kas analizē lēmuma pieņēmēju ierobežoto racionalitāti.

Vienlaikus tiek akcentēta ciešā saikne starp *vēlmes* un *iespējas* jēdzieniem, jo no pieejamām spējām, ko ietver iespējas jēdziens, ir fundamentāli atkarīgs izvēļu alternatīvu veidošanas process un gala lēmuma pieņemšana. Tāpēc šie jēdzieni nav viens no otra nošķiramas analīzes kategorijas.⁴⁶ Spēju jautājums vienmēr noteiks lēmuma pieņemšanas procesu, taču atšķirīgas tā ietekmes ir novērojamas brīdī, kad tiek formulētas izvēles alternatīvas. Tajā brīdī var analizēt, kurš konkrēts spēju aspekts (finanses, cilvēki, tehnoloģijas u.c.) ir ietekmējis lēmuma pieņēmēja vēlmi izšķirties par labu konkrētajai alternatīvai.

Visbeidzot, H. Stārs norāda arī uz cēloņsakarības attiecībām starp, no vienas puses, *vēlmes* un *iespējas* jēdzieniem un, no otras puses, politisko rīcību (angļu val. – *political behaviour*). Jebkurš politiskais lēmums tiek pieņemts tikai tajā brīdī, kad politikas veidotājiem ir *vēlme* īstenot konkrēto rīcību un pastāv *iespējas* to veikt. *Vēlme* un *iespējas* ir kauzāli nepieciešamas, lai rastos politiskā rīcība.⁴⁷ H. Stāram tā ir politiskā rīcība un K. Malenai politiskā griba, lai politiskais lēmums tiktu pieņemts un sekotu konkrēta rīcība. Vienlaikus būtiski ir norādīt, ka abi pētnieki analizē lēmumu pieņēmēju politisko gribu vai

⁴⁵ Most, B. A., Starr, H. (1989). *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Caroline Press, pp. 33-35.

⁴⁶ Siverson, R. M., Starr, H. (1990). Opportunity, Willingness, and the Diffusion of War. *American Political Science Review*, 84(1), p.49.

⁴⁷ Cioffi-Revilla, C., Starr, H. (1995). Opportunity, Willingness, and Political Uncertainty: Theoretical Foundations of Politics. *Journal of Theoretical Politics*, 7(4), p. 449.

rīcību kā aktīvu darbību, vērstu uz konkrētu rezultātu sniegšanu, neanalizējot tos gadījumus lēmuma pieņemšanas procesā, kad lēmuma pieņēmējam ir apzināta politiskā griba nepieņemt lēmumu un neveikt nekādu rīcību.

Lai gan H. Stārs veic plašu *iespējas* jēdziena analīzi, raksturojot tā dažādos aspektus un to nozīmi lēmuma pieņemšanas procesā, *vēlmes* jēdziena analīzē viņš detalizēti neiedziļinās. Tiek tikai norādīts uz pastāvošiem dažādiem sociālpsiholoģiskiem faktoriem, saskaņā ar kuriem politikas veidotājs izvēlas starp vairākām alternatīvām, pieņemot lēmumu. Pretēji argumentē K. Malena, izceļot politiskās vēlmes sarežģīto raksturu, kas ietver ne tikai individuāla politiķa personiskās vērtības un prioritātes, bet izceļ arī citu iesaistīto politikas veidotāju intereses un motīvus. Ar iespējām tiek saprasti lēmuma pieņemšanas spēles noteikumi, kas ietver likumisko ietvaru un resursu jautājumu. Nenoliedzot to, ka jebkura lēmuma pieņemšanas procesā resursu jautājums ir centrālais, politiskās gribas veidošanās kontekstā izejas punkts ir lēmuma pieņēmēja motīvi. K. Malena arī netieši norāda uz izaicinājumiem, kādi rodas motīvu analīzē iesaistīto politikas veidotāju dažādo interešu dēļ. Attiecībā uz *iespēju* rašanos, lai veidotos politikās griba, šādi izaicinājumi nav novērojami. Vienlaikus H. Stāra teorijā netiek atsevišķi izcelts *spiediena* elements, jo tas ir integrēts *vēlmes* jēdzienā, proti, lēmuma pieņemšanas procesa analīzē. Būtiski ir norādīt, ka arī pati K. Malena norāda, ka *spiediena* elements nav obligāts politiskās gribas veidošanās procesā, respektīvi, var būt politiskā griba pieņemt konkrētu lēmumu arī bez kādas ietekmes vai *spiediena*. Tomēr šo elementu ir noderīgi atsevišķi izcelt, analizējot konkrētus lēmuma pieņemšanas gadījumus, lai veiktu padziļinātāku procesa analīzi un iegūtu plašākus secinājumus.

Lai gan K. Malena un H. Stārs analizē *iespēju* jēdzienu, *vēlmes* vai motīvu jēdziens netiek skaidri raksturots. Abi min sociālpsiholoģisko faktoru ietekmi uz lēmuma pieņēmējiem, interpretējot informāciju par apkārtējo vidi un formulējot alternatīvas, taču sīkāk šos faktorus neanalizē. K. Malena vispusīgi raksturo arī *spiediena* elementu, taču neanalizē, kurš un kā īsteno šo spiedienu attiecībā pret lēmuma pieņēmējiem. Līdz ar to darba teorētiskās daļas nākamajās sadaļās, izmantojot ārpolitikas analīzes teorijas, tiks raksturoti politisko gribu veidojošie elementi. Taču pirms tam ir nepieciešams identificēt galvenos ārpolitikas veidotājus, kas ir iesaistīti lēmuma pieņemšanas procesā un kam ir nozīmīga loma politiskās gribas veidošanās procesā un pozitīva lēmuma pieņemšanā, kā arī tā izpildē.

1.3. Nozīmīgākie ārpolitikas veidotāji

Ārpolitikas lēmuma pieņemšanas process ir ārkārtīgi sarežģīts, jo ietver gan iekšpolitisko, gan ārpolitisko dimensiju un katrā ir savi politikas veidotāji. Šie politikas veidotāji ir gan atsevišķi indivīdi, gan organizācijas. Kristofers Hills (*Christopher Hill*) norāda uz šo divu politikas veidotāju grupu nepārtrauktu mijiedarbi ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā, kuram ir dinamisks raksturs un kura rezultātā norisinās gan struktūru, gan indivīdu nepārtraukta attīstība.⁴⁸ Roberts Džerviss (*Robert Jervis*) kā galvenos analīzes līmeņus izdala starptautisko, iekšpolitisko un birokrātisko, kurā katrā darbojas konkrēti politikas veidotāji – indivīdi vai institūcijas – un caur kuru analīzi var izprast lēmuma pieņemšanu par ārpolitikas jautājumiem.⁴⁹ Jau konkrētus ārpolitikas veidotājus izdala Valters Karlsness (*Walter Carlsnaes*), norādīdams, ka tie ir vēlētie amati vai institūcijas: prezidents, valdības vadītājs, ārlietu ministrs, parlaments, parlamenta ārlietu komiteja un citi. Taču ne mazāk būtiska loma ir arī birokrātiskajām institūcijām un speciālistiem, kas ir iesaistīti konkrētās politikas izstrādē un izpildē. Papildus vēl ir nevalstiskās organizācijas, domnīcas, lobiji, plašsaziņas līdzekļi un citi, kuri pretendē piedalīties lēmuma pieņemšanas procesā. Kopumā Karlsness izdala trīs pieejas, kā ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesa pētnieki ir centušies sastrukturēt daudzus politikas veidotājus un kā tos analizēt.⁵⁰

Strukturālā pieeja, ko pārstāv Greiems Alisons un Filips Zelikovs, par galveno analīzes kategoriju izvirza iesaistītās struktūras ārpolitikas lēmuma pieņemšanā. G. Alisons savā darbā „*Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crises*” izdala trīs konceptuālus modeļus, ar kuru palīdzību analizēt lēmuma pieņemšanas procesu, katrā izdalot citus ārpolitikas veidotājus. Racionālā politikas veidotāja jeb klasiskais modelis, kas no starptautisko attiecību perspektīvas analizē valdības kā vienota un racionāla ārpolitikas veidotāja uzvedību. Šim ārpolitikas veidotājam ir noteikti stratēģiski mērķi un darbības izvēles, kā arī konkrētas sekas katrai no izvēlēm. Attiecīgi izvērtēšanas process tiek uzskatīts par racionālu, jo tiek izvēlēts maksimāli izdevīgākais risinājums. Taču šis modelis neietver tādus būtiskus ārpolitikas veidotājus kā birokrātiskās institūcijas, politiskās grupas un

⁴⁸ Hill, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan, p. 28.

⁴⁹ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperceptions in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, p. 15.

⁵⁰ Carlsnaes, W. (2012). Actors, Structures, and Foreign Policy Analysis. In: Smith, S., Hadfield, A., Dunne, T. (eds.) *Foreign Policy. Theories, Actor, Cases*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, pp. 114, 116, 117.

politiķus. Tāpēc G. Alisons attīstīja divus citus konceptuālos – organizatoriskā procesa un valdības jeb birokrātijas politikas – modeļus.⁵¹

Organizatoriskā procesa modelis paredz analizēt valdības pieņemtos lēmumus ārpolitikā kā birokrātisko institūciju darbības rezultātu. Šo dažādo lēmuma pieņemšanas procesā iesaistīto birokrātiskās struktūru vai institūciju darbības efektivitāti nosaka standarta darbību procedūras (angļu val. – *standard operating procedures*), programmas un citi iekšējie regulējumi. Valdības politikas modelis koncentrēts uz iesaistīto politisko grupu un politiķu nozīmi lēmuma pieņemšanas procesā. Konkrēti tie ir politiķi vai amatpersonas, kas ieņem vadošos amatus struktūrā vai institūcijās, kuras tieši piedalās lēmuma pieņemšanas procesā. Nereti tieši šo politikas veidotāju savstarpējo pārrunu, strīdu, kompromisu vai pārpratumu rezultātā tiek pieņemts tieši tāds lēmums. Būtiski ir norādīt, ka šis modelis paredz analizēt politikas veidotājus, nevis kā atsevišķus indivīdus ar konkrētu sociālpsiholoģisko raksturojumu un to, kā tas varētu ietekmēt viņu rīcību, bet gan tikai kā konkrētās institūcijas pārstāvošu subjektu.⁵² Attiecīgi paustā kritika G. Alisonsa izstrādātajiem modeļiem ietver pārmetumus par pārlieku lielo koncentrēšanos uz struktūru vai institūciju darbības analīzi, nevis uz iesaistīto indivīdu lomu, kas tādējādi labāk atsegtu lēmuma pieņemšanas procesa iekšējo dinamiku.⁵³

Aktieru pieeja, ko pārstāv Džerels Rosati (*Jerel A. Rosati*)⁵⁴, Mārgarita Hermane (*Margaret Hermann*)⁵⁵ un Kemerons Tīss (*Cameron Thies*)⁵⁶, risina cēloņsakarību, kāpēc konkrētais lēmums ir ticis pieņemts, rodot pamatojumu tikai indivīda psiholoģiskajā un kognitīvajā raksturojumā. Šī pieeja analizē ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesā iesaistīto indivīdu uzvedības kognitīvos un psiholoģiskos aspektus ar mērķi noskaidrot indivīdu uzvedības motīvus un potenciālās izvēles, kas ir balstītas viņa vērtībās, attieksmē un uzskatos.⁵⁷ Visbeidzot, Valērijas Hadsones attīstītā integrētā lēmuma pieņemšanas procesa pieeja, kura analizē gan struktūras, gan indivīdus kā politikas veidotājus ar mērķi noskaidrot,

⁵¹ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited., pp. 4-5.

⁵² *Ibid.*, pp. 78-84; 162-168.

⁵³ Carlsnaes, W. (2012). Actors, Structures, and Foreign Policy Analysis. In: Smith, S., Hadfield, A., Dunne, T. (eds.) *Foreign Policy. Theories, Actor, Cases. 2nd ed.* Oxford: Oxford University Press, p. 114.

⁵⁴ Rosati, J. A. (1995). A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy. In: Neack, L., Haney, P. J., Hey, J. A. K. (eds.) *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*. Eglewood Cliffs, New York: Prentice-Hall, pp. 49-70.

⁵⁵ Skatīt, piem., Hermann, G. M. (1980). Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), pp. 7-46.

⁵⁶ Thies, G. C. (2009). Role Theory and Foreign Policy. *Manuscript*. Iowa: University of Iowa.

⁵⁷ *Ibid.*, pp. 3-5.

kāda ir šī procesa dinamika. Šī pieeja paredz analizēt gan tos faktorus, kas ietekmē pašu lēmuma pieņemšanas procesu, gan faktorus, kas nosaka iesaistīto politikas veidotāju uzvedību. Lai gan šī pieeja ir tuva aktieru pieejai, jo liels akcents tiek likts tieši uz individuālu politikas veidotāja rīcības analīzi, strukturālajiem faktoriem arī ir būtiska loma. Proti, katrs no šiem indivīdiem pārstāv kādu strukturālu veidojumu, kas ietekmē viņa domāšanas veidu un uzvedību lēmuma pieņemšanas procesā. Politikas veidotāju lielā skaita dēļ tie jāsapņrupē vairākos analīzes līmeņos, lai būtiski atvieglotu procesa analīzi. Hadsone sapņrupē politikas veidotājus šādos analīzes līmeņos, proti, individuāls lēmumpieņēmējs, kas ietver politisko līderu politiski psiholoģisko raksturojumu, lēmuma pieņemšana grupā (mazu grupu dinamika, organizatoriskais process un birokrātijas politika) un konteksts, kas ietver situatīvos faktorus kā kultūra un nacionālā identitāte.⁵⁸

Nemot vērā minētās dažādās pieejas ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesa analīzē, teoretizējot par politisko gribu veidojošajiem elementiem – motīviem, iespējām un spiedienu –, tiks analizēta tādu ārpolitikas veidotāju kā ministrijas un to pārstāvošā ministra, ministru kabineta un parlamenta loma. Līdz ar to ir izraudzīta integrētā pieeja, analizējot lēmuma pieņemšanas procesā tieši iesaistītās birokrātiskās un politiskās institūcijas, kā arī šo institūciju vadošo amatpersonu lomu. Savukārt, tādi ārpolitikas veidotāji, kuriem ir nozīme ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesā, bet nav tajā tieši iesaistīti, ir nevalstiskās organizācijas un starptautiskās organizācijas. Tāpēc tie ir analizējami tikai kā *ārēja politiskā spiediena* radītāji, kas ietekmē iepriekš minēto lēmuma pieņēmēju rīcību. Attiecīgi darba turpmākajā daļā tiks analizēti ārpolitikas veidotāju *motīvi*, kas nosaka viņu rīcību lēmuma pieņemšanas procesā. *Iespēju* sadaļā tiks analizēti lēmuma pieņēmējiem pieejamie resursi, kas nosaka viņu izvēles iespējas. Visbeidzot, sadaļā par *spiedienu* tiks analizēta nevalstisko organizāciju, starptautisko organizāciju un sabiedrības viedokļa ietekme uz lēmuma pieņemšanas procesu ārpolitikas jautājumos.

⁵⁸ Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, pp. 37.-143.

1.4. Politiskās gribas elementi un to ietekmējošie nosacījumi ārpolitikā

1.4.1. Motīvi

Motīvi, kas ietver ārpolitikas veidotāju dažādās intereses virzīt konkrēto ārpolitikas rīcībpolitikas iniciatīvu, ir nozīmīgākā politiskās gribas sastāvdaļa, jo nosaka pamatjēgu, kāpēc rīcībpolitika ir vispār ir nepieciešama un virzāma. Katram lēmuma pieņemšanas procesā iesaistītajam ārpolitikas veidotājam ir savas konkrētās intereses un motīvi, proti, individuāla politiķa intereses un rīcības motivācija, ministrijas kā birokrātiskas institūcijas intereses, kā arī politisko institūciju, kā valdības un parlamenta, nacionālās intereses.

Politīķis – atbildīgais ministrs. Ketlīna Makgro (*Kethleen M. McGraw*) norāda, ka literatūrā ir sastopami gan tādi viedokļi, kas pilnībā noliedz politiķa personības nozīmi, gan viedokļi, kuri izceļ personības primāro lomu politiskajos iznākumos. Balstoties uz Freda Grīnšteina secinājumiem⁵⁹, Makgro norāda, ka politiķa personības nozīme ir saskatāma tikai konkrētos un specifiskos gadījumos, pirmkārt, kad situācija ir pretrunīga vai nestabila un nav bijis šāda lēmuma pieņemšanas precedenta. Otrkārt, gadījumos, kad pats politiķis ir emocionāli iesaistīts. Treškārt, tajos gadījumos, kad lēmums ir jāpieņem steidzami vai, tieši pretēji, kad jautājuma izskatīšana ir nonākusi strupceļā un ir nepieciešams gala lēmums. Visos pārējos gadījumos politiķa personībai nav īpašas nozīmes, jo viņš seko jau vispārzināmām normām un procedūrām.⁶⁰ Kā galvenie pretargumenti, kāpēc individuāls politiķis nevar būt analīzes kategorija saistībā ar ārpolitikas lēmuma pieņemšanu, tiek minēts tas, ka, pirmkārt, politiskajiem līderiem ir maza ietekme uz starptautiskajiem notikumiem vai tās nav, otrkārt, tie retie gadījumi, kad individuālam politiķim ir bijusi nozīme, neļauj izdarīt teorētiskos vispārinājumus, lai analizētu starptautiskās politikas procesus.⁶¹ Tāpēc var secināt, ka saskaņā ar šīm pieejām individuāla politiķa analīze ir nepieciešama tikai tajos gadījumos, ja ir kādas novirzes no lēmuma pieņemšanas ierastās kārtības (krīzes situācija) un ja ir acīmredzami saskatāma politiķa nozīme, piemēram, kādu starptautisko procesu ietekmēšanā. Tomēr pēdējais ir jāuztver kā izņēmuma gadījums.

Pret šādu pieeju ir Denjels Baimens (*Daniel L. Byman*) un Kenets Pollaks (*Kenneth M. Pollack*), kuri caur vēsturisku gadījumu analīzi norāda uz individuālu politiķu mērķu, spēju un

⁵⁹ Greenstein, F. I. (1969). *Personality and politics: problems of evidence, inference, and conceptualization*. Chicago: Markham Publishing Company.

⁶⁰ McGraw, K. M. (2006). Why and How Psychology Matters. In: Goodin, R.E., Tilly C. (eds.) *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press, pp.148, 149.

⁶¹ Byman, D. L., Pollack, K. M. (2001). Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesman Back In. *International Security*, 25(4), p. 108.

vājuma nozīmi valsts nolūku, spēju (diplomātiskā ietekme, militārā vara u.c.) un stratēģiju veidošanā. Individīdi ne tikai ietekmē savas valsts nostāju un nosaka tās rīcību, bet atkarībā no viņu spējām, uzskatiem un agresivitātes var ietekmēt arī citu valstu ārpolitiku. Īpaši tajos gadījumos, kad tiesiskais regulējums pieļauj lielu varas koncentrēšanos viena politiskā līdera rokās, kad birokrātiskās vai politiskās institūcijas savstarpēji konfliktē un kad ir novērojamas lielas iekšpolitiskās pārmaiņas, tad individuāla politika personībai ir liela nozīme. Analizētie vēsturiskie gadījumi norāda arī uz individuāla politika spējām veidot savas varas koncentrēšanai labvēlīgus apstākļus, veidojot sev pozitīvu sabiedrības viedokli, ietekmējot birokrātiskās institūcijas un citus iekšpolitiskos procesus. Pētnieki vērš uzmanību uz saikni starp valsts ārpolitikas agresivitāti vai mērenību un valsts politiskā līdera personību. Pasīva ārpolitika būs valstīm, kuru politiskie līderi nevēlas riskēt un uzņemties atbildību. Individīdi, kuri ir mentāli vāji un neadekvāti uztver citu valstu nolūkus un starptautisko varas līdzsvaru, var saskatīt draudus, kur to nav, un sākt īstenot agresīvu un neparedzamu ārpolitiku. Pārāk ambiciozi politiskie līderi ar lielām vīzijām arī vēsturē ir izraudzījušies agresīvu valsts ārpolitiku. Bet individīdi ar paredzamu un stabilu ārpolitikas redzējumu ir uzticami alianšu dalībnieki.⁶² Līdz ar to individuāla politika analīze ir uzskatāma par noderīgu, lai izprastu valsts izturēšanos starptautiskajā sistēmā.

Taču, lai detalizētāk analizētu individuāla politika personības nozīmi lēmuma pieņemšanas procesā, Kristofers Hills izceļ emociju nozīmi. Viņš norāda, ka to ietekme uz ārpolitisku lēmumu pieņemšanas procesu ir nozīmīga, jo pastāv saikne starp emocijām un cēloņiem lēmuma pieņemšanas procesā. Viņš oponē apgalvojumam, ka lēmumi tiek pieņemti uz klasiskās racionalitātes pamata, jo nereti politiskajiem līderiem nav citas izvēles, kā balstīties uz savām idejām un ieskatiem, kas nesakņojas racionālos apsvērumos.⁶³ Tam piekrīt arī Džerviss, kurš oponē starptautiskajās attiecībās dominējošam uzskatam, ka lēmuma pieņēmēji uztver pasauli pareizi un atbilstoši realitātei, un tie gadījumi, kas liecina par situācijas pārprašanu, ir vērtējami kā izņēmums. Lēmumu pieņēmēji bieži vien pārprot esošo situāciju un tāpēc pieņem šķietami neracionālus lēmumus. Vienlaikus viņš kritizē arī psiholoģijas teorijas, kas balstās uz politika personības analīzi un ignorē plašāka konteksta nozīmi. Tās pārlietu koncentrējas uz individuālo līmeni (emocijām un kognitīviem faktori), balstās uz secinājumiem, kuri gūti laboratorijās veiktos un no konteksta izolētos eksperimentos, un ignorē interešu konfliktu nozīmi, kam ir centrāla loma ārpolitikas procesos.

⁶² Byman, D. L., Pollack, K. M. (2001). Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesman Back In. *International Security*, 25(4), 134-143.

⁶³ Hill, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan.

Sevišķi kritisks viņš ir pret analīzes trūkumu attiecībā uz augsta intelekta indivīda lēmuma pieņemšanu nozīmīgos jautājumos, jo šie indivīdi parasti balstās uz citādiem apsvērumiem nekā vidusmēra indivīds.⁶⁴ Džerviss izceļ abu disciplīnu trūkumus, proti, individuālā politiķa personības un vērtību nozīmes neanalizēšanu starptautiskajās studijās un psiholoģijas pieejā – plašāka konteksta ignorēšanu. Viņaprāt, politiķi lēmuma pieņemšanā ietekmē gan viņa individuālā uztvere, gan arī plašāks konteksts, kas ir starptautiskais, iekšpolitiskais un birokrātiskais līmenis. Katrā no šiem līmeņiem ir kāds politikas veidotājs vai norisoši procesi, kuri ietekmē lēmuma pieņemēja realitātes uztveri.

Pētnieki, kuri iestājas par politiķa personības nozīmi lēmuma pieņemšanā, runā par ļoti dažādiem personību raksturojošiem elementiem, kā vērtībām, idejām, pieredzi, izglītību, motīviem un citiem. Deivids Vinters (*David Winter*) izdala četrus politiķa personību raksturojošus elementus – motīvus, sociālo kontekstu, izziņu (vērtības, attieksmi, pieredzi) un temperamentu (ekstraverts vai introverts, enerģijas līmenis, neirotikss u.c.) – kas ietekmē viņa rīcību lēmuma pieņemšanā. Šos elementus var sagrupēt pēc diviem principiem, proti, motīvi un sociālais konteksts ir mainīgi atkarībā no situācijas. Toties izziņa un temperaments ir nemainīgi lielumi un ir vienādi klātesoši visās lēmuma pieņemšanas situācijās.⁶⁵ Šajā darbā tiks analizēti pirmie divi elementi, proti, motīvi un sociālais konteksts. Motīvi kā neatņemama politiskās gribas sastāvdaļa un sociālais konteksts, kā apkārtēja vide, kas var radīt ietekmi un pat spiedienu uz lēmuma pieņemēju. Salīdzinot ar K. Malenas izpratni par motīviem, viņa tos analizē kā politiķa pašintereses konkrētā jautājuma lemsānā, savukārt D. Vintera personības elementa motīvi ir mainīgi atkarībā no situācijas un veidojas kāda lēmuma pieņemšanas procesā. Motīvi paredz virzību uz konkrētu mērķu sasniegšanu. Lai gan pastāv neskaitāmi iespējamie mērķi, kas būtu saistoši indivīdiem, D. Vinters izdala trīs motivējošu uzvedību raksturojošas dimensijas – vēlmi pēc sasniegumiem, vēlmi pēc atzinības un vēlmi pēc varas.⁶⁶ Arī Mārgarita Hermane izceļ vēlmi pēc atzinības un pēc varas kā noteicošos motīvus politiķa rīcības skaidrošanā lēmumu pieņemšanas procesā.⁶⁷

Filips Tetloks norāda uz politiķa atbildību politikā savu vēlētāju priekšā kā centrālo motīvu. Šis motīvs pēc būtības sakņojas jau minētajā politiķa vēlmē saglabāt savu varu, proti,

⁶⁴ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperceptions in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 3-5.

⁶⁵ Winter, G. D. (2003). Personality and Political Behaviour. In: Sears, D. O., Huddy, L., Jervis, R. (eds.) *Oxford Handbook of Political Psychology*. Oxford: Oxford University Press, p. 114.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 121.

⁶⁷ Hermann, G. M. (1980). Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), p. 9.

politiķi darbojas saskaņā ar sabiedrības viedokli vai noskaņojumu, tādējādi nodrošinot savu pārvēlēšanu amatā. Savos darbos⁶⁸ viņš formulē indivīda kā intuitīva politiķa spriešanas modeli. Ar atbildību viņš saprot sociāli kulturālo pielāgošanos problēmai – kā koordinēt attiecības starp pašregulējošiem subjektiem – gan indivīdiem, gan institūcijām. Atbildība ir atslēgas vārds, kā indivīds var izdzīvot Tomasa Hobsa naidīgajā sabiedrībā, jo organizēta sociālā dzīve nevar pastāvēt bez regularitātes, ko attiecīgi veido kopējas normas un sociālā prakse. Tādējādi atbildība ir kritisko normu un to piemērošanas mehānisms – sociāli psiholoģiska saikne starp indivīdu lēmuma pieņēmēju un sociālajām sistēmām, kurām viņš ir piederīgs. Atbildības gaidas ietekmē indivīdus it visā, ko viņi dara, jo viens no otra gaida noteiktu izturēšanos, vadoties no esošajām normām.⁶⁹ Tādējādi F. Tetloks saskata atbildību kā universālu iezīmi jebkurai lēmuma pieņemšanai, kas ir viņa pirmais pieņēmums.

Otrs pieņēmums ir, ka cilvēki ir orientēti uz sociālo atzīšanu un noteikta statusa iegūšanu. Šim pieņēmums ir trīs būtiski aspekti. Pirmais ir, ka cilvēki spriež un pieņem lēmumus ar mērķi aizsargāt un uzlabot savu sociālo statusu vai identitāti. Saskaņā ar šo indivīds vēlas saglabāt savu sociālo statusu, taču otrs aspekts ir vērsts uz indivīda egocentrismu, jo paredz, ka cilvēka motivācijas pamatā ir aizsargāt un uzlabot konkrēti savu tēlu. Visbeidzot, trešais aspekts nosaka, ka noteiktai indivīdu grupai ir raksturīgi motīvi iegūt varu un bagātību.⁷⁰ Līdz ar to šis F. Tetloka pieņēmums nosaka, ka indivīdi vēlas saņemt atzīšanu un respektu no tiem, kuru priekšā viņi atbildīgi.

Savā vēlīnajā darbā F. Tetloks izdala arī vairākas intuitīvā politiķa uzvedībai raksturīgas iezīmes. Pirmā ir personības tēla vadīšana (angļu val. – *impression management*), kas ir novērojama indivīdu uzvedībā, kad viņam ir jārunā kādas lielākas auditorijas priekšā. Racionāla indivīda gadījumā auditorijas nosacījums ir maznozīmīgs, jo viņš vadās no zinātniskiem apsvērumiem, toties intuitīvie politiķi nav zinātnieki. Viņi ir intuitīvi, jo labam politiķim ir jāatbild nekavējoties, tekoši un ne obligāti loģiski, un viņi ir politiķi, jo ir ārkārtīgi jūtīgi iepretim auditorijas vēlmēm. Praksē lēmumu pieņēmēji savā komunikācijā cenšas vienkārši, saprotami, konformistiski apmierināt auditorijas vēlmes un censties atrast

⁶⁸ Tetlock P. E. (1984). Toward an intuitive politician model of attribution processes. In: Schlenker, B. R. (ed.) *The self in social life*. New York: McGraw-Hill.; (1985a). Accountability: A social check on the fundamental attribution error. *Social Psychology Quarterly*, 48, pp. 227-236.; (1985b). Accountability: The neglected social context of judgment and choice. In: Staw, B., Cummings, L. (eds.) *Research in organizational behavior*, 7, pp. 297-332.; (1991). An Alternative Metaphor in the Study of Judgment and Choice: People as Politicians. *Theory & Psychology*, 1(4), pp. 451-475; (2005). *Expert political judgment: How good is it? How can we know?* Princeton: Princeton University Press.

⁶⁹ Tetlock, P. E. (1991). An Alternative Metaphor in the Study of Judgment and Choice: People as Politicians. *Theory & Psychology*, 1(4), p.455.

⁷⁰ *Ibid.*, pp.455, 456.

pamatojumu savam viedoklim. Otrā iezīme ietver notikumu interpretācijas spējas, kas ir ļoti būtiski intuitīvajam politiķim. To var salīdzināt ar prezidenta preses sekretāru, kura loma ir veidot prezidenta pozitīvo tēlu. Parasti preses sekretāram nav pieejas konkrētā gadījuma patiesajiem apstākļiem un nav arī nekādas vēlmes tos noskaidrot, svarīgi ir interpretēt un pasniegt informāciju tā, lai tiktu spodrināts prezidenta tēls. Sevišķi zīmīgi tas ir morāles jautājumos, kad intuitīvajam politiķim ir jārada iespaids, ka viņš ir ētiskāks un labāks nekā ikdienas indivīds, jo tikai tādām ir iespējas veidot savu atbalstītāju loku.⁷¹

Trešā iezīme ir morālā liekulība. Veids, kādā indivīdi viegli maina un attaisno savu rīcību, paredz noteikta liekulības apmēra esamību. Kad cilvēki uzvedas egoistiski, viņiem ir tendence savu uzvedību uzskatīt par tikumiskāku nekā cita indivīda tādu pašu rīcību. Vienlaikus ir raksturīgi aizbildināties, ka ir vainojama kāda konkrēta institūcija, kas nosaka un vada indivīda darbības.⁷² Tam piekrīt arī R. Džerviss, norādot, ka nereti pastāv atšķirības starp politiķa uztveri un realitāti, tāpēc viņš uzskata, ka rīkojas racionāli un atbilstoši esošajai situācijai. Bet vērotāji no malas, tā kā viņi atšķirīgi uztver to pašu situāciju, var pārprast šī politiķa rīcību un tās nolūkus.⁷³ Taču neatkarīgi no tā, vai tā ir bijusi apzināta negatīva rīcība vai vienkārši radusies pārpratuma dēļ, intuitīvais politiķis ir spiests izvairīties no atbildības uzņemšanās, par galveno vaininieku nosaucot kādu institūciju vai sistēmu kopumā. Līdzīgi ir novērojams intuitīvā politiķa uzvedības pretrunīgums, pretrunas starp to, kā viņš runā un darbojas kā publiska persona, no vienas puses, un kā viņš darbojas privātajā dzīvē, no otras puses. Visbeidzot, ceturtā iezīme ir ziedošana, kas ir ļoti būtisks instruments intuitīvā politiķa reputācijas veidošanā⁷⁴.

Līdz ar to sociālais un institucionālais konteksts, kas ietver noteiktas normas, būtiski ietekmē indivīda lēmuma pieņemšanu sociālos jautājumos. Tetloks to reducē līdz atbildības jēdzienam, ietverot tajā visas normas, kas vada indivīda domas un rīcību attiecībā uz lēmuma pieņemšanu. Indivīds ir spiests rīkoties kā intuitīvs politiķis, lai pieņemtu visatbilstošāko lēmumu ar mērķi nepazaudēt savu sociālo statusu un gūt apkārtējo atzinību. Lai gan intuitīvais politiķis ir normatīva konstrukcija, kas attiecas uz katru sociāli atbildīgu indivīdu, pēc sava satura tas ir noderīgs, lai izprastu reāla politiķa spriešanas un lemšanas motīvus.

⁷¹ Tetlock, P. E. (2002). Social-functional frameworks for judgment and choice and choice: The intuitive politician, theologian, and prosecutor. *Psychological Review*, 109(3), pp. 455 – 458.

⁷² *Ibid.*, pp. 455 – 458.

⁷³ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperceptions in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 28-29.

⁷⁴ Tetlock, P. E. (2002). Social-functional frameworks for judgment and choice and choice: The intuitive politician, theologian, and prosecutor. *Psychological Review*, 109(3), p. 460.

Balstoties uz minētajiem politiķa uzvedības motīviem, F. Tetloks izdala trīs stratēģijas, kādas īsteno atbildīgs politiķis. Pirmā stratēģija ir atzišanas heuristika (angļu val. – *acceptability heuristic*), kas ir pati vienkāršākā, jo paredz pieņemt tādus lēmumus, kuri būs pieņemami visiem. Šī stratēģija ļauj lēmuma pieņēmējam izvairīties no nevajadzīga izziņas darba (analizēt *par* un *pret* argumentus, pretrunīgu faktu interpretāciju, tirgošanos utt.), aprobežojoties ar piesliešanos visvairāk atzītajam viedoklim. To pierāda arī pētījumi – ja indivīds zina auditorijas uzskatus un pašam nav nekādu uzskatu ierobežojumu, tad vairākumā gadījumu viņš pieņems lēmumu, kurš būtu saskanīgs ar auditorijas viedokli. Vienlaikus tas ir novērojams arī valdības darbībā attiecībā uz politisku lēmumu pieņemšanu, proti, valdība pieņem lēmumus, vairākumā gadījumu balstoties tieši uz politikas veidotāju ieteikumiem un tādējādi nodrošinoties pret kritiķiem un oponentiem.⁷⁵ Šī stratēģija paredz sekošanu normām – pieeju, kad indivīds daudz neiedziļinās jautājuma būtībā, jo ir pieejamas normas vai informācija, kas ļauj ātri pieņemt lēmumu. Vienlaikus arī šī stratēģija ir ierobežota, jo mēdz būt situācijas, kad jāpieņem lēmums, bet normas ir pretrunīgas un lēmuma pieņēmējs nezina auditorijas viedokli.

Šajā gadījumā ir īstenojama otrā stratēģija – priekšlaicīga paškritika (angļu val. – *pre-emptive selfcriticism*) – kura paredz vairāk pārdomātu un daudzpusīgāku lēmuma pieņemšanu, ņemot vērā visus *par* un *pret* argumentus, ar mērķi vairot savas spējas atspēkot kritiku. Kā Tetloks norāda, tad šādā atskaitīšanās gadījumā pirms lēmuma pieņemšanas indivīda galvenais uzdevums ir pierādīt auditorijai savu izpratni par jautājuma pretrunīgumu un spēt pamatot sava viedokļa izvēli. Savukārt, trešā stratēģija – atpakaļvērstā racionalitātes stratēģija (angļu val. – *backward rationality*) – tiek īstenota tajos gadījumos, kad lēmums ir jau pieņemts un ir iestājušās noteiktas sekas. Šajā gadījumā motīvs pēc vēlmes tikt atzītam un respektētam tiek īstenots nevis ar racionalitāti, kas vērsta uz priekšu, bet gan ar atpakaļ vērstu racionalitāti ar mērķi aizstāvēties par jau pieņemto lēmumu, cenšoties pavērst visu sev par labu. Pētījumi rāda, ka politisku jautājumu risināšanas gadījumos lēmuma pieņēmēji ir spiesti meklēt pamatotu argumentāciju konkrētās rīcībpolitikas izvēlei un sekot tās īstenošanas gaitai pastiprināti.⁷⁶

Identificējot galvenās rīcības stratēģijas, būtiski ir noskaidrot, kādā apmērā un kādos nosacījumos tās uzlabo vai negatīvi ietekmē lēmuma pieņemšanas un izvēles kvalitāti.

⁷⁵ Haidt, J., Kesebir, S. (2010). Morality. In: Fiske, S.T., Gilbert, D.T., Lindzey G. (eds.) *Handbook of Social Psychology*. 5th ed. New Jersey: John Wiley & Sons, pp. 457, 458.

⁷⁶ Tetlock, P. E. (1991). An Alternative Metaphor in the Study of Judgment and Choice: People as Politicians. *Theory & Psychology*, 1(4), pp. 460, 461.

Atzīšanas heuristikas stratēģijas gadījumā pozitīvais aspekts ir spēja adaptēties konkrētās auditorijas vajadzībām, ņemt tās vērā sava lēmuma pieņemšanā un tādējādi samērā viegli izpelnīties auditorijas atzinību un cieņu. Taču stratēģijai ir arī savas nepilnības, proti, ja lēmuma pieņēmējs nekritiski seko tai, tad viņš riskē sevi pozicionēt kā neradošu un vāja rakstura individu. Turklāt praksē nereti auditorijas vēlmēs ir īstermiņa, tādējādi šāda nekritiska sekošana auditorijas vēlmēm varētu nākotnē radīt negatīvas sekas. Arī praksē F. Tetloks norāda, ka, piemēram, valdības darbā nebūtu iedomājama situācija, kad visi vienbalsīgi un nekritiski piekrīt cits citam. Priekšlaicīgas paškritikas stratēģijas gadījumā, kad lēmuma pieņēmējs ir atbildīgs nezināmas auditorijas priekšā, viņš ir vairāk motivēts ņemt vērā varbūtējos iebildumus izvēlei, ko viņš vēlas veikt. Tāpēc ir novērojama elastīgāka un daudzpusīgāka domāšana. Tomēr šai stratēģijai ir gan savas spēcīgās puses, kas ietver daudz atvērtāku un sarežģītāku lēmuma pieņemšanu, gan arī vājās puses – pārlietu liela paškritika var izskatīties kā apjukums, vilcināšanās un rakstura vājums.⁷⁷

Visbeidzot, racionalizācijas heuristikas stratēģijas arī būtiski ietekmē lēmuma pieņemšanu, kas jo sevišķi spilgti ir novērojams valdības darbā. Tās galvenais raksturojošais elements ir aizsardzības pozīcijas, ko ir ieņēmis lēmuma pieņēmējs. No vienas puses, tajā ir saskatāms pozitīvs aspekts – lēmuma pieņēmējs vēlas būt konsekvents un censties saglabāt rīcībpolitiku, kam ir novērojamas īstermiņa problēmas, tādējādi saglabājot arī savu reputāciju. Savukārt, no otras puses ir novērojami būtiski trūkumi, kad viņš aklī turas pie kādas rīcībpolitikas saglabāšanas, ja ir skaidri redzams, ka tai ir būtiskas ilgtermiņa problēmas. Kā norāda Tetloks, ir būtiski zināt robežu, kad rīcībpolitikas saglabāšana ir vērtējama kā „turēšanās pie kursa” vai arī kā „spītīga nevēlēšanās atzīt faktus”.⁷⁸

Līdz ar to var secināt, ka politikas lēmuma pieņemšanas procesā individuāla politiķa rīcību nosaka gan šauri subjektīvi nosacījumi, kas sakņojas viņa personībā un pieredzē, gan arī viņa individuālie motīvi, kas ietver viņa rīcības iemeslus un nosaka darbības virzību (mērķus), kāpēc iestāties par konkrētā lēmuma pieņemšanu. Lai gan Tetloks formulē atbildīga politiķa koncepciju, kas sliecas domāt, ka politiķa rīcības galvenais vadmotīvs ir atbildība savu vēlētajū priekšā, patiesais vadmotīvs, gan pēc F. Tetloka, gan M. Hermanes, gan D. Vintera domām, ir gūt atzinību pēc iespējas plašākā sabiedrības daļā ar mērķi nodrošināt savu pārvēlēšanu nākamajās vēlēšanās, tādējādi saglabājot savas varas pozīcijas. Ikdienas lēmuma pieņemšanas procesā, lai līdzsvarotu savu interešu īstenošanu ar vēlētajū gaidām, saskaņā ar

⁷⁷ Tetlock, P. E. (1991). An Alternative Metaphor in the Study of Judgment and Choice: People as Politicians. *Theory & Psychology*, 1(4), pp. 461-467.

⁷⁸ *Ibid.*, pp. 467, 468.

F. Tetloku politiķis sliecas īstenot dažādas stratēģijas. Tomēr šajā darbā galvenā uzmanība tiks vērsta uz politiķu motīvu, nevis uz viņu īstenoto stratēģiju analīzi.

Birokrātiska institūcija – atbildīgā ministrija. Saskaņā ar Morton G. Halperinu (*Morton G. Halperin*) un Priscillu Klapu (*Priscilla Clapp*) birokrātisko institūciju pārstāvji cenšas saglabāt savas institūcijas organizējošo pamatjēgu (angļu val. – *essence*)⁷⁹. Attiecīgi institūcijas cenšas īstenot tādu rīcībpolitiku, kas ir sakņota tās būtībā, tādējādi saglabājot vai spēcinošot tās pozīcijas. Kā norāda V. Hadsone un Gajs Pīters (*Guy B. Peter*), bez savas darbības stratēģijas, kas izrietētu no šīs organizatoriskās būtības, birokrātiskā institūcija var zaudēt vai vājināt savas ietekmes pozīcijas gan ārēji attiecībā ar citām institūcijām birokrātiskajā sistēmā, gan iekšēji savu darbinieku vidū. Līdz ar to tās izturēsies noraidoši pret rīcībpolitiku, kas varētu vājināt tās spējas un ir pretrunā ar tās organizējošo pamatjēgu.⁸⁰ Džerviss norāda uz birokrātiskas institūcijas politisko redzējumu par to, kādai būtu jābūt konkrētajai rīcībpolitikai, un tā darīs visu iespējamo – manevrēs un tirgosies – lai pārliecinātu atbildīgo politiķi par pareizā lēmuma pieņemšanu un neitralizēs citu interešu ņemšanu vērā.⁸¹ Lai gan pētnieks analizē ASV politisko sistēmu, kur birokrātisko institūciju darbībā ir vērojama sīva politisko grupējumu ietekme un konkurence, arī parlamentārās republikās birokrātiskajām institūcijām kā rīcībpolitikas izstrādātājām un īstenotājām ir savi uzskati par pieņemamo lēmumu, un tās veiks visus nepieciešamos pasākumus, lai sasniegtu pašu izvirzītos mērķus.

Vienlaikus institūcijas cenšas vairot savu autonomiju, kas ietver jomas un prasmes, kurās organizācijai ir primārā kompetence un resursi. Tās izstrādās un īstenos to rīcībpolitiku, kas ir saskaņā ar institūcijas mērķiem vai vairos tās finanšu un cilvēku resursus. Tieši pieejamie resursi, kas ietver gan finanšu līdzekļus apmērus un personāla kompetenci, ir ārkārtīgi būtiski faktori, lai nostiprinātu institūcijas pozīcijas. Palielinot autonomiju, tā tiecas pretim informācijas un kompetences monopolam, tādējādi samazinot sacenšanos ar citām institūcijām.⁸² Līdz ar to viens no būtiskiem motīviem, kas nosaka birokrātisko institūciju

⁷⁹ Halperin, M. H., Clapp, A. P., Kanter A. (2006). *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*. 2nd ed. Washington, D.C.: Brookings Institution Press, pp. 50-57.

⁸⁰ Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, p. 76; Peters, B. G. (2010). *The Politics of Bureaucracy. An Introduction to Comparative Public Administration*. 6th ed. Oxford, UK: Routledge, pp. 214, 232.

⁸¹ Jervis, R. (1976). *Perception and Misperceptions in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, pp. 24-27.

⁸² Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, p. 76; Peters, B. G. (2010). *The Politics of Bureaucracy. An Introduction to Comparative Public Administration*. 6th ed. Oxford, UK: Routledge, pp. 214, 232.

darību lēmuma pieņemšanas procesā, ir pašpastāvēšanas un attīstības nodrošināšana, izstrādājot atbilstošu rīcībpolitiku un vairojot savus finanšu un personāla resursus.

G. Alisons, savukārt, neidentificē specifiskus, tieši birokrātiskai institūcijai raksturīgus darbības motīvus, bet gan netieši atvasina tos no tās darbības, kuras pamatā ir nepieciešamība sasniegt sev izvirzītos mērķus dažādu ierobežojumu apstākļos. Protams, centrālais jautājums ir par pakļautībā esošā personāla un struktūrvienību skaitu un pieejamiem finanšu resursiem. Cik ļoti institūcija ar saviem finanšu un cilvēku resursiem ir spējīga veiksmīgi īstenot savu darbību, ņemot vērā citu birokrātisko institūciju, nevalstisko organizāciju un citu ietekmīgu politikas veidotāju iesaisti lēmuma pieņemšanas procesā? Tas ir jautājums, ko birokrātiska institūcija risina savā ikdienas darbībā. Vairākumā gadījumu šie ierobežojumi ir sistemātiska rakstura, lai tos risinātu, institūcijas izstrādā standarta darbības procedūras, programmas un citus darbību regulējošos dokumentus, cenšoties standartizēt lēmuma pieņemšanas procedūru un padarot to pēc iespējas paredzamāku.⁸³ Līdz ar to šāda regulējuma pastāvēšana ir priekšnoteikums birokrātiskās institūcijas darbības efektivitātei, kas detalizētāk tiks analizēta sadaļā par iespējām. Papildus, lai izvairītos no situācijas, kad lēmuma pieņemšanas procesā neplānoti iesaistās kāds ārējs politikas veidotājs, birokrātiska institūcija cenšas izveidot pēc iespējas regulētāku vidi, kādā tā darbojas. Tas tiek panākts ar budžetu sadali, atbildības jomu noteikšanu un vienošanās panākšanu par noteiktas lēmuma pieņemšanas kārtības izveidošanu⁸⁴.

Tādējādi lēmuma pieņemšanas procesā birokrātiskas institūcijas motīvi ir sava personāla un finanšu resursu saglabāšana un, ja iespējams, pavairošana. Nepietiekamu resursu gadījumā cietīs institūcijas darbības efektivitāte. Attiecīgi, lai aizstāvētu savas intereses un arī nodrošinātu efektīvu darbību, birokrātiskās institūcijas izstrādā gan iekšējas lēmuma pieņemšanas procesu regulējošās procedūras un programmas, gan cenšas ar dažādu mehānismu palīdzību padarīt to ārējo vidi paredzamāku.

Politiskās institūcijas – ministru kabinets un parlaments. Politisko institūciju darbības pamatā ir nacionālo stratēģisko mērķu sasniegšana, pārstāvēt noteiktas nacionālās intereses. Protams, abu šo institūciju gadījumā var runāt par savtīgiem pašsaglabāšanās motīviem – parlamentā esošie deputāti vēlas būt pārvēlēti, savukārt valdības ministri vēlas palikt savos amatos. Tomēr, atkāpjoties no individuālu politiķu līmeņa vai politisko partiju

⁸³ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, p. 82.

⁸⁴ *Ibid.*, p. 84.

tirgošanās un analizējot šo politisko institūciju darbības motivāciju, priekšplānā izvirzās nacionālās intereses kā galvenais vadmotīvs ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā. Piemēram, parlamentā ārpolitikas un drošības jautājumi tradicionāli tiek uzskatīti par tādiem, kuri pieprasa koalīcijas pilnīgu saliedētību, un tiek gaidīts, ka arī opozīcija pievienosies vairākuma viedoklim. Ulfs Bjerelds (*Ulf Bjereld*) un Marī Demkera (*Marie Demker*) saskata tam divus iemeslus, pirmkārt, politisko partiju vienotība parlamentā ārpolitikas jautājumos tiek uzskatīta par nacionālās drošības stratēģijas īstenošanas priekšnoteikumu, jo sevišķi starptautiskas krīzes un neskaidrības apstākļos. Līdz ar to tas tiek saistīts ar nacionālo atbildību un nācijas interesēm. Otrkārt, centieni neizvērst nesaskaņas ārpolitikas jautājumos var būt sakņoti pašas politiskās partijas interesēs, īstenojot kādu konkrētu stratēģiju, vai arī tā var būt tās ideoloģiskā nostādne – izvairīties no debatēm par ārpolitiku. Politiskā partija var riskēt ar savu popularitāti, ja tā sevi neveiksmīgi pozicionēs kā nacionālās vienotības šķēlēju. Vienlaikus ideoloģiskās nostādnes un stratēģiskie apsvērumi var būt arī iemesls tam, ka politiskās partijas izvēlas oponent konkrētajam ārpolitikas jautājumam.⁸⁵ Ir arī situācijas, kad ideoloģiskās nostādnes ir pretrunā stratēģiskajiem apsvērumiem. Lai saglabātu savas varas pozīcijas parlamentā un, jo sevišķi, valdībā, kā norāda Dags Arne Kristensens (*Dag Arne Christensen*), politiskā partija ir spiesta mainīt savu sākotnējo nostāju.⁸⁶

Attiecīgi ministru kabineta gadījumā, no vienas puses, ir saskatāmi ministru motīvi apstiprināt konkrēto ārpolitikas iniciatīvu ar mērķi saglabāt savas varas pozīcijas. Šāda pašinterese saglabāt savas varas pozīcijas vienlaikus ietver divus būtiskus nosacījumus. Pirmkārt, lai pieņemtais lēmums būtu saskaņā ar sabiedrības viedokli, pretējā gadījumā tas var apdraudēt atbildīgā ministra vai visa kabineta varas pozīcijas. Otrkārt, lai lēmums būtu saskaņā ar koalīcijā ietilpstošo politisko partiju interesēm, kas kabineta darbības ikdienā ir visaktuālākais jautājums, proti, par spēju vienoties pretrunīgos jautājumos. V. Hadsone norāda, ka lielākais izaicinājums lēmumu pieņemšanai koalīcijā ir iesaistīto politisko partiju pārstāvju dažādās intereses. Viņa izdala trīs veidus, kā koalīcija var vienoties par konkrēto ārpolitikas iniciatīvu. Pirmais veids ietver kompromisa panākšanu, kas ir sastopams jautājumos, kuri nav pretrunīgi un kuros iesaistītajiem lēmuma pieņēmējiem nav īpaši skaidri formulētas intereses vai arī to starpā pastāv jau iepriekšēja vienošanās par to, kā šādi jautājumi būtu risināmi. Trešais veids paredz ārpolitiskās iniciatīvas virzītāja dažādu

⁸⁵ Bjereld, U., Demker, M. (2000). Foreign Policy as Battlefield: A Study of National Interest and Party Motives. *Scandinavian Political Studies*, 23(1), pp.18, 33.

⁸⁶ Christensen, D. A. (1998). Foreign Policy Objectives: Left Socialist Opposition in Denmark, Norway and Sweden. *Scandinavian Political Studies*, 21, pp. 51-70.

piespiedu mehānismu īstenošanu attiecībā pret tiem koalīcijas partneriem, kuri nevēlas atbalstīt konkrēto politisko lēmumu. Starp šiem mehānismiem var minēt draudēšanu, plašsaziņas līdzekļus uzmanības piesaistīšanu, manipulāciju ar normatīvajiem aktiem un citus. Visbeidzot, trešais veids paredz tirgošanos, kā rezultātā iesaistītie politikas veidotāji lielākā vai mazākā mērā ir abpusēji ieguvēji (angļu val. – *win-win* princips).⁸⁷

No otras puses, ņemot vērā to, ka ministru kabinets noteiktos gadījumos ir tikai starpposms starp birokrātiskajām institūcijām un parlamentu, jautājums ir par tā politisko nozīmīgumu, lai būtu novērojama minētā tirgošanās par ārpolitikas jautājumiem starp valdību ministriem, un lēmuma pieņemšanas procesa kvalitāti. Roderiks Rodess (*Roderick A. W. Rhodes*) norāda uz tādu mūsdienu ministru kabinetu problēmu kā pārslogotību. Mūsdienu valstu darba kārtības jautājumu apmērs ir ievērojams, kā rezultātā ir novērojama gan sasteigtība lēmuma pieņemšanā, gan liela paļaušanās uz nozares ministra un ierēdņa sniegto informāciju.⁸⁸ Tā rezultātā kolektīvā lēmuma pieņemšana ministru kabinetā ir formāla, ministriem neiedziļinoties jautājumu būtībā. Tiek pieņemts, ka atbildīgais ministrs un ministrija ir kompetenti rīcībpolitikas izstrādē.⁸⁹ Līdz ar to šajā kontekstā ir saskatāma birokrātisko institūciju vadošā loma lēmuma pieņemšanas procesā, galvenokārt tieši tās kompetences dēļ, un politiķu virspusīgā pieeja jautājumu apspriešanā, paļaujoties uz labi atstrādātām birokrātijas procedūrām un kompetenci.

Līdz ar to, lai gan pastāv dažādas gan politiķu individuālās, gan politisko partiju intereses, ir novērojama tendence, ka ārpolitikas un drošības jautājumos primāras ir nacionālās intereses. Džozefs Frankels (*Joseph Frankel*) izdala divu veidu nacionālās intereses – objektīvās un subjektīvās. Objektīvās nacionālās intereses ir tās, kas attiecas uz valsts pamata ārpolitiskajiem mērķiem un ir neatkarīgas no ārpolitisku lēmumu pieņemšanā iesaistītajiem politikas veidotājiem. Tās ir pastāvīgas intereses, kas ietver tādus nemainīgus faktorus kā ģeogrāfiju, vēsturi, kaimiņvalstis un etniskumu. Subjektīvās nacionālās intereses ir tādas, kas ir atkarīgas no konkrētiem valdības vai politiskās elites mērķiem, ietverot ideoloģiju, reliģiju un identitāti. Šīs intereses balstās uz interpretāciju un pakļaujas valdību politisko mērķu izmaiņām.⁹⁰ Džuta Veldesa (*Jutta Weldes*) izceļ nacionālo interešu

⁸⁷ Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, p. 93.

⁸⁸ Rhodes, R. A. W. (2006). Executives in Parliamentary Government. In: Rhodes, R. A. W., Binder, S. A., Rockman, B. A. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, p. 333.

⁸⁹ Blondel, J. (1995). *Comparative Government. An introduction*. 2nd. London: Prentice Hall/ Harvester Wheatsheaf, p. 276.

⁹⁰ Frankel, J. (1970). *National Interest*. London: Harper Collins Publishers.

pastāvīgumu un nemainīgumu, kas ir noderīgi, lai izprastu valsts ārpolitikas mērķus un tādējādi paredzētu tās rīcību. Vienlaikus nacionālās intereses ir uztveramas kā retorisks instruments, ko izmanto valsts, lai gūtu atbalstu un leģitimizētu savas darbības ārpolitikā.⁹¹ Tādējādi politiskā elite tās nereti lieto ļoti abstrakti, lai izskaidrotu savas rīcības motivāciju.

Sašaurinot vai vēloties precizēt, ko ietver nacionālās intereses, nenoliedzami būtisks elements ir nacionālās drošības jautājums kā galvenais arguments konkrētās ārpolitikas īstenošanai. Braians Šmits (*Brian Schmidt*) norāda uz drošības jēdziena ārkārtīgi plašo iedabu, jo sevišķi, ja tiek, piemēram, runāts par cilvēkdrošību, kā rezultātā nacionālās drošības jēdziens kļūst arvien vairāk izplūdis un ārkārtīgi plašs. Viņš atsaucas uz ASV ārpolitikas lielo stratēģiju, kurā nacionālā drošība dominē pār citiem ārpolitikas jautājumiem.⁹² Rezultātā nacionālā drošība kļūst par nacionālo interešu centrālo elementu.

Ņemot vērā darba mērķi analizēt Latvijas gadījumu, nacionālās drošības kontekstā būtiski ir analizēt mazas valsts stratēģiskās intereses un īstenotās stratēģijas to sasniegšanā. Džuljeta Kārbo (*Juliet Kaarbo*) norāda, ka mazu valstu ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā politikas veidotājus ietekmē virkne papildu motīvu.⁹³ Mazas valsts ārpolitikas vadmotīvi ir identificējami zinātniskajā literatūrā formulētajās mazo valstu definīcijās. Roberts Rotsteins (*Robert Rothstein*) akcentē valsts uzvedību kā galveno atskaites punktu tam, vai valsts ir maza. Valsts, kura atzīst, ka nevar nodrošināt savu drošību ar pašas spējām un ka tā ir fundamentāli atkarīga no citām valstīm, institūcijām un procesiem, ir uzskatāma par mazu valsti. Vienlaikus arī citas valstis starptautiskajā sistēmā atzīst, ka konkrētā valsts nevar paļauties pati uz savām spējām. Līdz ar to šādu valsti raksturo nepieciešamība pēc palīdzības no ārpuses, pastāvīgs apdraudējums, un pašas valsts politiskā elite atzīst savu vājumu kā nemainīgu parādību.⁹⁴

Roberts Keohans (*Robert O. Keohane*) valsts lielumu vai mazumu analizē pēc tās ietekmes starptautiskajā sistēmā. Maza valsts ir starptautisko sistēmu neietekmējoša valsts, kura nevar pretendēt reāli iespaidot starptautiskās sistēmas procesus. Pat dalība starptautiskajās organizācijās būtiski nepalielina to ietekmi, jo tur jau dominē citas vidēji spēcīgas un spēcīgas valstis. Mazo valstu ārpolitika tiek pielāgota starptautiskās organizācijas

⁹¹ Weldes, J. (1996). Constructing National Interests. *European Journal of International Relations*, 2(3), p. 276.

⁹² Schmidt, B. C. (2012). The Primacy of National Security. In: Smith, S., Hadfield, A., Dunne, T. (eds.) *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases*. Oxford: Oxford University Press, p. 201.

Kaarbo, J. (2013). Role Theory and Bounded Rationality: An Aspiration Adaptation Model of Role Location in Foreign Policy Decision-making. Paper presented at the 1st European Workshops in International Studies, EISA, Tartu, pp. 14-16.

⁹⁴ Rothstein, R. L. (1968). *Alliances and Small Powers*. New York and London: Columbia University Press, pp. 23-30.

darba kārtībai, jo tām pašām ir ļoti sarežģīti to ietekmēt.⁹⁵ Visbeidzot Hanss Mouricens (*Hans Mouritzen*) un Anderss Vivelis (*Anders Wivel*) uzskata, ka valsts varenība ir analizējama caur tās rīcību konkrētajā situācijā, proti, kā valsts ir spējusi mobilizēt sev pieejamos resursus savu nacionālo interešu aizstāvībai.⁹⁶ Līdzīgi arī Pols Satons (*Paul Sutton*) norāda, ka maza valsts var atrasties līdzvērtīgās pozīcijās ar lielajām valstīm, ja tā prasmīgi izmanto savā rīcībā esošos instrumentus.⁹⁷ Līdz ar to ar valsts varenību tiek saprastas tās spējas atturēt citas valstis no sevis ietekmēšanas un normatīvajā gadījumā – ietekmēt citu valstu rīcību.

Analizējot mazu valstu uzvedību ārpolitikā, Džons Rodžerss (*John Rogers*) izdala vairākas kopīgas pazīmes. Pirmkārt, tās vairākumā gadījumu cenšas kļūt par starptautisko organizāciju dalībvalstīm, jo tas sniedz zināmas garantijas to drošībai. Otrkārt, tās vienmēr piesienas spēcīgākajai valstij vai to grupai, kura ir ar lielāku potenciālu gūt virsroku. Treškārt, mazu valstu ārpolitikai ir raksturīga īstermiņa plānošana, un tās ir ģeogrāfiski ierobežotas. Ceturkārt, tās savā ārpolitikā parasti apelē pie tiesiskām normām un morālām vērtībām. Kā norāda R. Kiohāns, tad dalība starptautiskās organizācijās ļauj mazajām valstīm uzturēt un akcentēt tās vērtības un normas, kas ir nepieciešamas to izdzīvošanai⁹⁸. Visbeidzot, tās bieži vien darbojas kā veiksmīgi vidutāji starp konfliktējošām pusēm, jo tām nav tiešu interešu konkrētajā strīdā, un tās parasti iestājas par esošā starptautiskā tiesiskā regulējuma ievērošanu.⁹⁹ Savukārt dalībai aliansē saskaņā ar Alfrēdu van Stadenu (*Alfred van Staden*) mazas valsts motīvi ir ne tikai šauri nacionālās drošības garantēšana un aizsardzība no kopējiem apdraudējumiem, bet arī alianses sniegtais militārais atbalsts un pieeja lielvaru militāro spēju resursiem, kas nodrošina to bruņoto spēku attīstību. Vienlaikus dalība aliansē nodrošina tās ietekmes palielināšanu starptautiskajā sistēmā.¹⁰⁰

Tādējādi no iepriekš minētajām mazas valsts definīcijām un ārpolitikas raksturojuma var izdalīt vairākus mazas valsts motīvus ārpolitikā, kurus tā cenšas panākt galvenokārt ar dalību starptautiskā organizācijā. Pirmkārt, nodrošināt savu nacionālo drošību, ko tā pati ar savām spējām nevar panākt. Otrkārt, maza valsts cenšas pretoties citu valstu ietekmēšanas

⁹⁵ Keohane, O. R. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), pp. 292-297.

⁹⁶ Mouritzen, H., Wivel, A. (2005). *The geopolitics of Euro-Atlantic integration*. London: Routledge, p. 3.

⁹⁷ Sutton, P. (1987). Political aspects. In: Clarke, D., Payne, T. (eds.) *Politics, security and development in small states*. London: Allen & Unwin, pp. 7-15.

⁹⁸ Keohane, O. R. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), pp. 292-297.

⁹⁹ Rogers, J. (2007). The Foreign Policy of Small States: Sweden and the Mosul Crisis, 1924-1925. *Contemporary European History*, 16(3), pp. 353-354.

¹⁰⁰ Van Staden, A. (1995) Small State Strategies in Alliances: The Case of the Netherlands. *Cooperation and Conflict*, 30(1), pp. 32-39.

centieniem un palielināt savu ietekmi starptautiskajā sistēmā. To pieļauj starptautiskas organizācijas dalībvalstu formālā vienlīdzība lēmumu pieņemšanā. Visbeidzot, efektīvi izmantot savā rīcībā esošos ierobežotos resursus ar mērķi panākt pēc iespējas lielāku labumu savu nacionālo interešu aizstāvībai. Attiecīgi apzinoties neskaitāmos ierobežojumus savu ārpolitisko mērķu sasniegšanā, mazas valstis var būt sekmīgas tikai tad, ja tās īsteno noteiktas stratēģijas.

Zinātniskajā literatūrā var izdalīt divu veidu stratēģijas, kādas izmanto mazās valstis, proti, ārpolitikas stratēģija, darbojoties ES ietvaros, un aizsardzības stratēģija, darbojoties aliansē. Diāna Panke (*Diana Panke*) norāda uz mazo valstu spējām „pārsvērties pāri savam svaram” (angļu val. – *punch above their weight*) un panākt savu izvirzīto mērķu sasniegšanu.¹⁰¹ D. Panke un Pauļus Kutis (*Paulius Kutys*) konstatē, ka efektīvas darbības nodrošināšanai ES mazas valstis izstrādā stratēģijas, kuras ietver spēcīgas argumentācijas izstrādi, tīklojumu veidošanu, tirgošanos, koalīciju veidošanu un darbošanos par mediatoriem konflikta gadījumā¹⁰². Taču šo stratēģiju īstenošana ir atkarīga no mazo valstu ES institūcijās strādājošā personāla kapacitātes, kas ir attīstāma, investējot ierēdņu ilgtermiņa apmācībā un institucionālās pieredzes uzkrāšanā un pēctecībā.¹⁰³ Savukārt, alianses ietvaros maza valsts var īstenot trīs stratēģijas. Žans Marks Rikli (*Jean-Marc Rickli*) formulē pirmās divas, proti, sadarbības stratēģiju, kas paredz savas ietekmes palielināšanu ar aktīvu dalību aliansē, atbalstot organizācijas rīcībpolitikas iniciatīvas un aktīvi piedaloties to īstenošanā. Otrā ir aizsardzības stratēģija, kas paredz palielināt mazās valsts autonomiju, ievērojot neitralitāti. Ideālā variantā šīs stratēģijas ietvaros mazā valsts vispār neiesaistītos aliansē.¹⁰⁴ Taču tādā gadījumā tās nacionālā drošība var tikt būtiski apdraudēta, tāpēc maza valsts, īstenojot šo stratēģiju, ir piesardzīga alianses rīcībpolitikas atbalstītāja. Kristīne Ingebritsena (*Christine Ingebritsen*) norāda, ka mazai valstij nav citas izvēles kā atdot daļu savas suverenitātes, lai pretim saņemtu nacionālās drošības garantijas.¹⁰⁵

Visbeidzot, van Stadens papildus formulē mazas valsts stratēģiju – „vājā vara” (angļu val. – *the power of the weak*), kuru īstenojot valsts manipulē ar alianses spēcīgākajām

¹⁰¹ Panke, D. (2011). Small states in EU negotiations: Political dwarfs of power-brokers? *Cooperation and Conflict*, 46(2), pp. 135-137.

¹⁰² Kutys, P. (2009). Small states inside the EU: Strategies for pursuing their national interests. *TILTAI*, 1(49), p. 5.

¹⁰³ Panke, D. (2011). Small states in EU negotiations: Political dwarfs of power-brokers? *Cooperation and Conflict*, 46(2), pp. 135-137.

¹⁰⁴ Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), pp. 306-311.

¹⁰⁵ Ingebritsen, C. (2004). Learning from Lilliput. Small States and EU Expansion. *Scandinavian Studies*, 76(3), p. 371.

dalībvalstīm, uzsverot savu vājumu un acīmredzamu nepieciešamību pēc atbalsta, tādējādi maksimāli vairojot mazas valsts nacionālo drošību.¹⁰⁶ Pētnieku identificētās stratēģijas gan starptautiskas organizācijas, gan alianses ietvaros atspoguļo, ar kādiem izaicinājumiem jāsaskaras ārpolitikas veidotājiem lēmumu pieņemšanā, kad izvēle ir starp sliktu un vēl sliktāku alternatīvu iepretim tās nacionālajām interesēm. Tas attiecīgi prasa no viņiem būt elastīgiem un reaģēt uz notikumiem, izmantojot konkrēto situāciju savām nacionālajām interesēm par labu. Tāpēc ir būtiska politiskā griba pieņemt konkrēto lēmumu ātri un izlēmīgi

Attiecīgi, analizējot politisko institūciju – valdības un parlamenta – motīvus par kādas ārpolitikas rīcībpolitikas apstiprināšanu, izkristalizējās tādi nosacījumi kā nacionālās intereses un nacionālā drošība. Nacionālā drošība jo sevišķi aktuāla ir mazām valstīm, kas ierobežoto resursu dēļ nespēj pašas saviem spēkiem to nodrošināt. Ar dalību starptautiskajās organizācijās un aliansēs tās tiecas saņemt drošības garantijas un vienlaikus palielināt savu ietekmi starptautiskajā sistēmā. Šo mērķu sasniegšanai tās īsteno dažādas stratēģijas, kuru efektivitāti nosaka tas, cik veiksmīgi mazās valstis izmanto savus personāla resursus un konkrētās situācijas sniegtās iespējas.

1.4.2. Iespējas

Lēmuma pieņemšanas procesā iesaistītajiem politikas veidotājiem izdodas īstenot savas intereses tikai tajā gadījumā, ja pastāv iespējas. Arī šajā gadījumā iespējas ir analizējamas dažādās dimensijās – individuālā politiķa spējas īstenot savas intereses vai birokrātiskās institūcijas pieejamie resursi sasniegt sevis izvirzītos mērķus, vai politisko institūciju rīcībā esošie resursi savu stratēģisko mērķu sasniegšanai un tas, kāds ir tiesiskais regulējums tās darbībai, respektīvi, kādi ir spēles noteikumi.

Politīķis – atbildīgais ministrs. Iespējas individuālam politiķim ietver konkrētus resursus, kas ir viņa rīcībā. Tā var būt gan D. Vintera minētā izziņa, kas ietver konkrētas vērtības, uzskatus un attieksmi, gan M. Hermanes identificētie faktori, kā politiķa interese un apmācība par ārpolitikas jautājumiem. Ar apmācību tiek saprasta politiķa darba pieredze un iegūtā izglītība. Politiķa interese sakņojas vērtībās, uzskatos un attieksmē, un tā izpaužas kā politiķa izrādītā pastiprinātā interese par ārpolitikas jautājumiem. M. Hermane konstatē šo faktoru ietekmi uz politiķa spējām darboties ar ārpolitikas jautājumiem un rīcību ārpolitikas lēmumu pieņemšanā. Piemēram, ja politiķim nav intereses un pieredzes konkrētajā ārpolitikas jautājumā, tad viņš izvēlēsies pasīvu darbības stilu, pilnībā paļaujoties uz ministrijas darbību.

¹⁰⁶ Van Staden, A. (1995) Small State Strategies in Alliances: The Case of the Netherlands. *Cooperation and Conflict*, 30(1), pp. 32-39.

Tomēr, ja politiķis ir iepriekš strādājis ar ārpolitikas jautājumiem un viņam ir interese par tiem, tad viņš izvēlas aktīvu darbības stilu.¹⁰⁷

G. Alisons norāda uz trim savstarpēji cieši saistītiem elementiem, kas ir nepieciešami, lai politiķim būtu iespējas pārliecināt valdību par konkrētās rīcībpolitikas iniciatīvas lietderību. Pirmkārt, tās ir politiķa tirgošanās prasmes ar citiem politiķiem. Otrkārt, prasmes un vēlme izmantot savas tirgošanās priekšrocības iepretim saviem politiskajiem oponentiem. Visbeidzot, kāds ir politisko oponentu vērtējums par konkrētā politiķa tirgošanās prasmēm un vēlmi izmantot priekšrocības un kā viņi to uztver. Priekšrocības ietver politiķa autoritāti (tās pamatā ir neformālas pazīšanās un harisma), ieņemamo amatu un pieejamos resursus konkrētās iniciatīvas īstenošanai praksē, kā arī rīcībpolitikas pamatojumā iekļautās argumentācijas kvalitāti. Labākās pozīcijās ir arī tas politiķis, kurš pārzina savu politisko oponentu intereses un iekšpolitisko situāciju, jo spēj piedāvāt kādu abpusēji izdevīgu risinājumu. Visbeidzot, ir gadījumi, kad politiķis, balstoties uz neformālu pazīšanos, var iesaistīt ietekmīgus politikas veidotājus no ārpuses, lai ietekmētu savu politisko oponentu viedokļus.¹⁰⁸

Lai politiķis spētu panākt sevis interesējošās rīcībpolitikas apstiprināšanu valdībā vai parlamentā, nozīmīga ir viņa profesionālā pieredze un prasme tirgoties ar saviem politiskajiem oponentiem, panākot nepieciešamos priekšnoteikumus tam, lai būtu politiskā griba pieņemt lēmumu. Visbeidzot, būtisks nosacījums ir arī viņa pārstāvētās ministrijas profesionālais vērtējums un argumentācija par konkrētās rīcībpolitikas nepieciešamību, kā arī politiskais atbalsts no stratēģiski nozīmīgiem ārpolitikas veidotājiem.

Birokrātiskā institūcija – atbildīgā ministrija. Personāla un finanšu resursi, kā arī īpaši izstrādātais profesionāļu vērtējums veido iespēju kopumu, lai organizācija varētu panākt sevis izstrādātās rīcībpolitikas apstiprināšanu valdībā vai parlamentā. Hadsone norāda uz sakarību starp organizācijas lielumu, kas ietver pieejamo budžetu un personālu, kā arī profesionāļu vērtējumu, un organizācijas autoritāti uzlikt veto lēmumu pieņemšanas procesā iepretim citu mazāku organizāciju priekšlikumiem.¹⁰⁹ Papildus būtiski priekšnoteikumi ir iekšējā lēmuma pieņemšanas procesa standartizācija un skaidri noteikumi attiecībā uz ārējo vidi. Kā jau minēts iepriekš, G. Alisons izdala trīs lēmuma pieņemšanas procesu regulējošus

¹⁰⁷ Hermann, M. G., Preston, T., Korany, B., Shaw, T. M. (2001). Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals. *International Studies Review*, 3(2), pp. 10-11, 13-14, 43-44.

¹⁰⁸ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, pp. 168-169.

¹⁰⁹ Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, pp. 79, 80.

instrumentus. Pirmkārt, standarta darbības procedūras, kuras nosaka augstākā līmeņa funkcijas, kompetenču sadalījumu, informācijas uzraudzīšanu un stratēģiski nozīmīgo uzdevumu veikšanu – budžeta sastādīšanu, ziņojumu izstrādāšanu un nodrošinājuma radīšanu. Šie noteikumi parasti ir vienkārši, vispārināti un piemērojami pēc iespējas plašākam jautājumu lokam. Tie var būt gan vispārīgas vienošanās, kas nodrošina koordinētu darbību, gan specifisks institūcijas iekšējais regulējums, nosakot struktūrvienību kompetences. Jo dziļāk procedūra ir iesakņojusies institūcijas darbībā, jo sarežģītāk to ir mainīt.¹¹⁰ Tāpēc standarta procedūru izstrāde nodrošina labi funkcionējošu hierarhisku komandas ķēdi. Rīcībpolitiku iniciatīvas, kas neiekļaujas šajā ķēdē, tiek bremsētas un netiek apstiprinātas. Kā norāda V. Hadsone, tad, ja politiķis vēlas, lai viņa vēlamā rīcībpolitika tiktu izstrādāta un virzīta uz valdību apstiprināšanai, viņam ir jārespektē šī procedūra¹¹¹.

Papildus birokrātiskajās institūcijās tiek izstrādātas programmas, kuras detalizētāk formulē, kā tiek īstenotas iestādes funkcijas, piemēram, normatīvā akta izstrāde, saskaņošana un virzība uz valdību apstiprināšanai. Pēc būtības tie ir iestādes iekšējie normatīvie akti, kas nosaka struktūrvienību pienākumus konkrētās funkcijas īstenošanā. Savukārt, situāciju scenāriji tiek izstrādāti kādas konkrētas, regulāri norisošas situācijas standartizēšanai. Jo sarežģītāka ir konkrētā funkcija vai aktivitāte un lielāks personāla skaits iesaistīts, jo svarīgākas ir konkrēti izstrādātas programmas un situācijas scenāriji, jo tie nodrošina paredzamu un efektīvu institūcijas darbību.¹¹² Visbeidzot, rīcībpolitikas iniciatīvas netraucētai virzībai caur lēmuma pieņemšanas procedūru bez iekšējas standartizācijas ir nepieciešama arī ārējā. Regulēta ārējā vide, kas nosaka birokrātisko institūciju savstarpējo atbildības sadali un procedūru, ar kādiem politikas veidotājiem jāaskaņo konkrētā rīcībpolitika, ir būtisks priekšnoteikums, lai tiktu nodrošināts skaidrs lēmuma pieņemšanas process.¹¹³ Tādējādi G. Alisons akcentē ārējās vides neskaidrību kā būtisku šķērslī birokrātiskās institūcijas darbības efektivitātei.

Personāla un finanšu resursi, kas ir birokrātiskas institūcijas rīcībā, ir būtiski priekšnoteikumi, lai rastos iespējas izvirzīto mērķu sasniegšanai. Taču tikpat būtiska ir lēmuma pieņemšanas procesa standartizācija gan pašā institūcijā, gan arī saskaņojot

¹¹⁰ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, p. 83.

¹¹¹ Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, pp. 82-84.

¹¹² Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, pp. 83, 89.

¹¹³ *Ibid.*, pp. 84.

rīcībpolitikas iniciatīvu ar ārējiem politikas veidotājiem. Tādējādi iepriekš noteikts un skaidrs procesa regulējums nodrošina iniciatīvas netraucētu virzību cauri visiem hierarhijas līmeņiem līdz pat apstiprināšanai valdībai vai parlamentā.

Politiskās institūcijas – ministru kabinets un parlaments. Līdzīgi kā motīvu analīzē, kad var novērot gan politisko institūciju savtīgas intereses savas darbības turpināšanā, gan arī nacionāla mēroga intereses, arī jautājums par iespējām ir analizējami duāli. Pirmkārt, tie ir spēles noteikumi, kuri ir noteikti konstitucionālajā regulējumā, likumos, politisko institūciju darbības regulējumā (piemēram, statūtos un kārtības ruļļos) un citur un kuri nosaka valdības un parlamenta tiesības un pienākumus. Ārpolitikas jautājumu lēmumu pieņemšanā tie nosaka, kādos jautājumos pietiek ar valdības lēmumu un kuri jautājumi būtu lemjami parlamentam. Papildus tie paredz formālo kārtību, kāda ir institūciju (gan politisko, gan birokrātisko) koordinācija un kāds ir ārpolitikas jautājumu lēmumu pieņemšanas process.¹¹⁴ Īsāk sakot, tie nodrošina iepriekš minēto ārējās vides regulējumu, kas ir tik svarīgs efektīvai birokrātisko institūciju darbībai un raitam lēmuma pieņemšanas procesam kopumā.

Papildus strukturālos nosacījumus un koalīcijas veidošanas procesa nozīmi ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā akcentē Tomass Rīse-Kapens (*Thomas Risse-Kappen*). Pirmie nosaka, kāds ir politisko institūciju varas samērs un kompetences. Bet koalīcijas veidošanas process paredz to, cik lielā mērā politiķim ir jāveic dažādas konsultācijas konkrētās ārpolitikas iniciatīvas apstiprināšanai.¹¹⁵ Tātad tas ir arī jautājums par valsts demokrātiskā režīma vēlēšanu sistēmu, kas nosaka politisko un administratīvo struktūru kompetences sadalījumu. Ja tā ir demokrātija ar proporcionālu vēlēšanu sistēmu, tad likumdevējam ir piešķirta liela loma attiecībā uz valsts ārpolitiku, prezidentam ir simboliska vara, bet izpildvara ir ārpolitikas iniciatīvas galvenais formulētājs un virzītājs. Attiecīgi Endrū Gambls (*Andrew Gamble*) izdala šādus parlamentāru demokrātiju raksturojošos elementus: parlamenta suverenitāte, spēcīgs ministru kabinets, atskaitīšanās norise caur vēlēšanām, politisko partiju vairākums kontrolē izpildvaru (ministru prezidentu, kabinetu un ierēdniecību), kabinets izstrādā likumprojektus un lēmumu projektus parlamentam apstiprināšanai, institucionalizēta opozīcija un noteikti debašu noteikumi.¹¹⁶ Demokrātijās ar mažoritāru vēlēšanu sistēmu prezidentam ir ievērojama loma kā politiskajam līderim, un izpildvarai arī ir viena no centrālajām lomām, bet

¹¹⁴ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, pp. 170, 171.

¹¹⁵ Risse-Kappen, T. (1991). Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies. *World Politics*, 43(4), pp. 484, 485.

¹¹⁶ Gamble, A. (1990). Theories of British politics. *Political Studies*, 38(3), pp. 407.

likumdevēja loma nav dominējoša. Šīs strukturālās attiecības saskaņā ar Deividu Auersvaldu (*David P. Auerswald*) arī būtiski ietekmē politiķa atbildību un iespējas ārpolitisku lēmumu pieņemšanā, jo proporcionālām demokrātijām ar izteiktu koalīcijas veidošanas procesu raksturīga parlamenta un sabiedrības īstenota stingra kontrole. Toties mažoritārās demokrātijās likumdevējam un sabiedrībai ir ierobežotākas iespējas ietekmēt ārpolitisko lēmumu pieņemšanas gaitu.¹¹⁷

Lai gan vispārīgais konstitucionālais regulējums un konkrētie normatīvie akti nosaka politisko institūciju – valdības un parlamenta – mijiedarbību lēmumu pieņemšanā par ārpolitikas jautājumiem, pēc G. Alisona domām, patieso dinamiku šo regulējumu ietvaros nodrošina nevis institūcijas, bet gan politiķi, kas darbojas tajās. Spēles noteikumi nosaka amatus un kārtību, kādā tajos nokļūst, kā arī politiskās tirgošanās iespējas un ierobežojumus¹¹⁸. Līdz ar to politisko institūciju un tajā darbojošos politiķu darbības iespējas nosaka spēkā esošais tiesiskais regulējums, kas paredz gan formālas institūciju tiesības un pienākumus, gan arī spēles noteikumus politiķiem.

Analizējot iespējas, kas ir nepieciešamas nacionālo interešu aizstāvēšanai, mazu valstu gadījumā tie ir pieejamie finanšu un personāla resursi. Primāri resursu jautājums nosaka to, cik veiksmīgi valsts nacionālās intereses tiks pārstāvētas starptautiskā organizācijā un kāds būs mazās valsts ieguldījums organizācijas īstenotajā rīcībpolitikā. Kā norāda D. Panke, analizējot valstu darbības efektivitāti ES ietvaros, valstis ar lielāku ekonomisko un politisko kapacitāti ir aktīvākas un veiksmīgāk aizstāv savas intereses, jo tām ir lielāks personāls ES institūcijās ar ilggadēju pieredzi un pēctecību, kā arī labākām informācijas koordinācijas spējām¹¹⁹. Mazas valstis var kompensēt šo resursu trūkumu, vienīgi izstrādājot dažādām situācijām piemērojamas adaptīvas rīcības stratēģijas un pēc iespējas vairāk investējot savā personālā, tā radot iespējas izmantot konkrētās situācijas sniegtās iespējas par labu nacionālo interešu aizstāvēbai.

¹¹⁷ Auerswald, P. D. (1999). Inward Bound: Domestic Institutions and Military Conflicts. *International Organizations*, 53 (3), pp. 471-476.

¹¹⁸ Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited, p. 171.

¹¹⁹ Panke, D. (2011). Small states in EU negotiations: Political dwarfs of power-brokers? *Cooperation and Conflict*, 46(2), pp. 135-137.

1.4.3. Spiediens

Lai gan politiskā griba apstiprināt kādu ārpolitikas rīcībpolitikas iniciatīvu vienmēr būs atkarīga gan no motīviem to virzīt, ko raksturo dažāda mēroga intereses, gan iespējām, kas nosaka tiesiskās iespējas un pieejamos resursus, atsevišķos gadījumos nozīmīga loma ir arī ārējam spiedienam, kas paātrina vai, tieši pretēji, – aptur lēmuma pieņemšanas procesu. Kopumā var izdalīt divus šādus ārējus spiediena nesējus: sabiedrība, kas var ietekmēt lēmuma pieņemējus caur tādiem kanāliem kā sabiedrības viedoklis kopumā, plašsaziņas līdzekļiem un nevalstiskajām organizācijām, un starptautiskā organizācija, kuras kompetencē ietilpst konkrētais ārpolitikas jautājums.

Sabiedrības ietekme. Sabiedrības opozīcija kādas konkrētas ārpolitiskās iniciatīvas kontekstā var būt būtisks valdības rīcību ietekmējošs nosacījums, jo politiķiem, lai saglabātu savas varas pozīcijas, ir nepieciešams sabiedrības atbalsts arī nākamajās vēlēšanās. Tāpēc tajos gadījumos, kad *sabiedrības viedoklis* ir klajā opozīcijā ar valdības virzīto iniciatīvu, politiķi nereti ir spiesti mainīt savu nostāju. Kā norāda Fredriks Dēzers (*Fredrik Doeser*), tad tradicionālais uzskats starptautiskajās attiecībās ir, ka sabiedrības viedoklis ārpolitikas jautājumos netiek bieži pausts, jo sabiedrību vairāk interesē aktuāli sociālie un ekonomiskie jautājumi. Tomass Knehts (*Thomas Knecht*) un Stīvens Veterfords (*Stephen Weatherford*) to dēvē par modeli, kas centrēts uz eliti, – tā pamatā ir pieņēmums, ka sabiedrība ir slikti informēta un divkosīga ārpolitikas jautājumos un tās viedoklis ir mainīgs.¹²⁰ Ārpolitisko jautājumu sarežģītība un indivīda minimālās spējas ietekmēt šos jautājumus kavē tās intereses veidošanos un vēlmi iesaistīties¹²¹. Saskaņā ar Oli Holsti (*Ole R. Hosti*) problemātiska ir arī sabiedrības nespēja saglabāt ilgākā laika termiņā noturīgu un saskaņotu viedokli, kā arī esošais tiesiskais ietvars, kas parasti nemaz neparedz vērā ņemamu sabiedrības iesaistīšanu ārpolitisku lēmumu pieņemšanā.¹²²

Tomēr jaunāki pētījumi¹²³ liecina par to, ka sabiedrības viedoklim ir nozīme. Lorens Džeikobs (*Lawrence R. Jacobs*) un Bendžamins Peidžs (*Benjamin I. Page*) secina, ka ASV

¹²⁰ Knecht, T., Weatherford, S. (2006). Public Opinion and Foreign Policy: The Stages of Presidential Decision Making. *International Studies Quarterly*, 50(3), pp. 706-707.

¹²¹ Doeser, F. (2010). International Constraints, Domestic Politics and Foreign Policy Change in Small States: The Fall of the Danish 'Footnote Policy'. Paper presented at SGIR 7th Pan-European IR Conference, Stockholm, 2010, 9-11 September, p. 4.

¹²² Holsti, O. R. (1992). Public Opinion and Foreign Policy: Challenges to the Almond-Lippmann Consensus. *International Studies Quarterly*, 36(4), p. 439.

¹²³ Skatīt, piemēram, Page, B., Shapiro, R.Y. (1992). *The Rational Public: Fifty Years of Trends in Americans' Policy Preferences*. Chicago: Chicago University Press.; Jacobs, L., Shapiro, R. Y. (2000). *Politicians Don't Pander: Political Manipulation and the Loss of Democratic Responsiveness*. Chicago: Chicago University Press.

sabiedrībai ir ļoti pieticīga ietekme uz politiķiem – gan likumdevējiem, gan valdībā esošajiem. Izņēmumi ir saskatāmi tajos gadījumos, kad darba kārtībā ir ārkārtīgi nozīmīgs ārpolitiskais jautājums, kas ir guvis plašu rezonansi sabiedrībā, piemēram, militāra intervence. Tika secināts, ka ievērojama ietekme ir starptautiskā biznesa pārstāvjiem un ekspertiem.¹²⁴ T. Knehts un S. Veterfords norāda uz skaidru saikni starp sabiedrības viedokli un ārpolitikas izvēlēm, kas var izpausties gan kā tieša ietekmēšana, paužot skaidru nostāju konkrētajā jautājumā, gan nosakot pieņemamības robežas, kurās politiķi var manevrēt, pieņemot lēmumu.¹²⁵

Maikls Tomzs (*Michael Tomz*) ir konstatējis, ka izglītotas un jaunas sabiedrības grupas seko līdzīgu paustajam viedoklim par ārpolitiskajiem jautājumiem un reaģē negatīvi uz atkāpšanos no sākotnējās apņemšanās. Sabiedrībai ir svarīgs valsts tēls un reputācija, nacionālo interešu ievērošana un tas, kā tās politiķi uzstājas starptautiskajā vidē.¹²⁶ Tāpēc sabiedrība nav uztverama kā vienveidīgs veidojums, kam nav vai ir interese attiecībā uz ārpolitiku. Kā norāda T. Rise-Kapens, ņemot vērā sabiedrības dažādību, ir jānošķir masu sabiedrības, apzinīgo sabiedrības grupu un konkrētu jautājumu sabiedrības grupu viedokļi. Masu sabiedrības viedokli raksturo nepietiekamas zināšanas par ārpolitikas jautājumiem un tādējādi vispārēja apātija, izņemot ārkārtas gadījumos, kad, lielā mērā pateicoties plašsaziņas līdzekļiem, jautājums ir ļoti nozīmīgs. Apzinīgo sabiedrības grupu viedoklis ir raksturīgs M. Tomza minētajai auditorijai, kas regulāri seko līdzīgu ārpolitisko notikumu attīstībai. Visbeidzot, ir sabiedrības grupas, kas seko līdzīgu tikai konkrētiem ārpolitikas jautājumiem un nepieciešamības gadījumā izceļas ar augstu aktivitāti. Pēdējās divas sabiedrības grupas tik viegli nepakļaujas politiskajai manipulācijai par ārpolitikas jautājumiem, kā tas ir masu sabiedrības viedokļa gadījumā.¹²⁷

Gadījumos, kad ir novērojama saikne starp sabiedrības viedokli un ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesu, tas ir cieši saistīts ar sabiedrības viedokļa nozīmīgumu un politiķa vēlmi saglabāt savas varas pozīcijas, kas cieši sasaistās ar Tetloka akcentēto atbildību iepretim vēlētājiem. Nepopulāri ārpolitikas lēmumi var būtiski samazināt politiķa popularitāti, kas var izraisīt viņa varas samazināšanos. Pēc T. Knehta un S. Veterforda domām, ir jānošķir populāri

¹²⁴ Lawrence, R. J., Benjamin, I. P. (2005). Who Influences U.S. Foreign Policy? *American Political Science Review*, 99(1), pp. 117-119.

¹²⁵ Knecht, T., Weatherford, S. (2006). Public Opinion and Foreign Policy: The Stages of Presidential Decision Making. *International Studies Quarterly*, 50(3), p. 707.

¹²⁶ Tomz, M. (2007). Domestic Audience Costs in International Relations: An Experimental Approach. *International Organizations*, 61, pp.836-837.

¹²⁷ Risse-Kapen, T. (1991). Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies. *World Politics*, 43(4), p. 482.

ārpolitikas lēmumi no nozīmīgiem (angļu val. – *salient*). Gadījumos ar populāriem ārpolitikas lēmumiem politiķiem ir samērā vienkārši identificēt, kāds ir sabiedrības viedoklis šajos jautājumos, jo šādi viedokļi tiek pārbaudīti regulārās sabiedriskās aptaujās un tiem ir tendence būt noturīgiem ilgtermiņā. Tas attiecīgi būtiski atvieglo izvēli ārpolitiskā lēmuma pieņemšanā. Tomēr cita aina paveras attiecībā uz nozīmīgiem ārpolitikas jautājumiem, kurus raksturo pēkšņa parādīšanās politiskajā darba kārtībā. Par tiem regulārās sabiedriskās aptaujas nesniedz informāciju, un politiķiem ir jāmeklē citi veidi, kā uzzināt sabiedrības viedokli. Visizplatītākais veids ir analizēt plašsaziņas līdzekļos atspoguļoto informāciju par šo jautājumu.¹²⁸

Vienlaikus sabiedrības intereses intensitāte un ilgums ārpolitikas jautājumos ir atkarīgs no tā, vai tie ir krīzes apstākļi vai ne. Krīzes apstākļos ir novērojama liela sabiedrības interese, jo, piemēram, militārs konflikts, dabas katastrofa, cilvēciska drāma vai kāds cits notikums ir emocionāli saistoši, ko lielā mērā veicina arī plašsaziņas līdzekļu notikumu atspoguļošana. Bet apstākļos, kad nav krīzes, sabiedrības interesi ir grūti iegūt un noturēt ilgākā laika posmā. Tam ir vairāki iemesli, pirmkārt, tādi tradicionāli populāri jautājumi kā kodolieroču izplatīšana, vides aizsardzība, palīdzības sniegšana ārvalstīm un citi gadiem ilgi ir bijuši darba kārtībā, tāpēc ir sarežģīti saglabāt sabiedrības interesi par šiem jautājumiem. Otrkārt, par sarežģītiem (piemēram, starptautiskās ekonomikas politikas) vai attālinātiem ārpolitikas jautājumiem ir grūti veidot sabiedrības izpratni.¹²⁹

Plašsaziņas līdzekļiem nenoliedzami ir būtiska loma gan sabiedrība informēšanā par ārpolitikas jautājumiem, gan tās intereses veidošanā un saglabāšanā. Kā norāda Stjuarts Soroka (*Stuart N. Soroka*), plašsaziņas līdzekļi ir galvenais komunikācijas kanāls starp politiķiem, ārpolitikas veidotājiem un sabiedrību. Ārpolitikas veidotāji seko līdzi paustajai informācijai par sabiedrības nostāju, un plašsaziņas līdzekļi ir galvenais informācijas avots sabiedrībai par politikas veidotāju aktivitātēm. Līdzīgi kā T. Knehts un S. Veterfords, S. Soroka norāda, ka ir korelācija starp plašsaziņas līdzekļu saturu un sabiedrības interesi par ārpolitikas jautājumiem. Tādējādi plašsaziņas līdzekļi ir tie, kas padara jautājumu nozīmīgu. Tomēr literatūrā, kas analizē sabiedrības viedokli un ārpolitiku, plašsaziņas līdzekļu loma aplūkota nelielā skaitā pētījumu¹³⁰, un parasti tā ir ASV gadījumu analīze¹³¹.

¹²⁸ Knecht, T., Weatherford, S. (2006). Public Opinion and Foreign Policy: The Stages of Presidential Decision Making. *International Studies Quarterly*, 50(3), pp. 708-709.

¹²⁹ *Ibid.*, pp. 709-710.

¹³⁰ Soroka N. S. (2003). Media, Public Opinion, and Foreign Policy. *Press/Politics*, 8(1), pp. 28, 29, 43.

Pievēršoties jautājumam par *nevalstisko organizāciju līdzdalību* ārpolitisku lēmumu pieņemšanas procesā, jānorāda, ka tas ir atkarīgs no šo grupu kapacitātes iesaistīties lēmuma pieņemšanas procesā. Deivids Trumens (*David B. Truman*) norāda uz lēmumu pieņemšanas procesa sarežģītību un vienas atbildīgās autoritātes neesamību, šo iemeslu dēļ nevalstiskajām organizācijām ir grūti sekot līdz šim procesam un noturēt savu pozīciju, paužot savus argumentus daudzajiem politikas veidotājiem. Jo sevišķi aktuāli tas ir tajos gadījumos, kad lēmuma pieņemšanas process ilgst vairākus gadus, kad nevalstiskajām organizācijām ir sarežģīti nodrošināt institucionālo pēctecību un cilvēku resursus aktivitātes nodrošināšanai.¹³² Šo viedokli apstiprina arī Elans Ciglers (*Allan J. Cigler*) un Bērdets Lūmiss (*Burdet A. Loomis*), norādot, ka sarežģītā lēmuma pieņemšanas procesa dēļ efektīvas ir tās sabiedrības grupas, kas specializējas konkrētajos jautājumos un uzkrāj kompetenci šajos jautājumos. Attiecīgi šīm grupām, kurām ir spējas un pieredze līdzdarboties ārpolitikas jautājumu lēmumu pieņemšanas procesā, spēj iesaistīties procesa pašā sākotnējā iniciatīvas izstrādes posmā, piemēram, ministrijā. Tikai tajos gadījumos, ja tās neuzklausa izpildvara, tās iesaistās parlamenta posmā.¹³³ Šāda līdzdalība var izpausties gan kā aktīva piedalīšanās parlamenta atbildīgajā komisijā, gan arī galējā variantā – mobilizēt plašākas sabiedrības masas un organizēt publisku protestu. Līdz ar to galvenais nosacījums, lai nevalstiskās organizācijas varētu efektīvi līdzdarboties ārpolitiska lēmuma pieņemšanas procesā, ir to kapacitāte, kas ietver personāla kompetenci.

Tādējādi, par spīti pastāvošajai skepei par sabiedrības zemo kompetenci analizēt un saglabāt ilgtermiņa interesi par ārpolitikas jautājumiem, atsevišķās situācijās, kad šāda interese ir, tā var kļūt par nozīmīgu spiediena nesēju uz lēmuma pieņemējiem, jo sevišķi politiskajās institūcijās, kā valdībā un parlamentā. Nenoliedzami būtiska ietekme ir arī plašsaziņas līdzekļiem, kuri pievērš sabiedrības uzmanību konkrētajam ārpolitikas jautājumam, iekļauj to politiskajā darba kārtībā un eventuāli arī ietekmē sabiedrība viedokli. Visbeidzot, ietekme var rasties nevalstisko organizāciju darbības dēļ, kuras gan vairāk iesaistās lēmuma pieņemšanas procesā jau iniciatīvas sākotnējā izstrādē, aktīvi sadarbojoties ar atbildīgajām birokrātiskajām institūcijām. Tomēr atšķirībā no valsts nevalstisko

¹³¹ Skatīt, piemēram: Graber, D.A. (1989). *Mass Media and American Politics. 4th edition.* Washington, D.C.: Congressional Quarterly; Holsti, O. R. (1996). *Public Opinion and American Foreign Policy.* Ann Arbor: University of Michigan Press.; Sobel, R. (2001). *The Impact of Public Opinion of U.S. Foreign Policy Since Vietnam.* New York: Oxford University Press.

¹³² Truman, B. D. (1993). *The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion. 2nd ed.* Berkeley: Institute of Governmental Studies, University of California, pp. 391-394.

¹³³ Cigler, A. J., Loomis, B. A. (2007). *Interest Group Politics. 7th ed.* Washington: Congressional Quarterly Press, p. 449.

organizāciju darbības efektivitāte ir tieši saistīta ar tai pieejamajiem personāla resursiem nodrošināt ilgstošu un pēctecīgu līdzdarbošanos lēmuma pieņemšanas procesos.

Starptautiskas organizācijas ietekme. Otrs potenciāls politiskā spiediena veidotājs uz lēmuma pieņēmēju politisko gribu ir starptautiska organizācija, uz kuru attiecas konkrētā ārpolitikas iniciatīva un kuras interesēs ir, lai tās dalībvalstis atbalstītu to politiku. Lai gan jebkuras starptautiskas organizācijas izveidošanas sākotnējais iemesls ir bijis veidot kolektīvu valstu veidojumu ar mērķi īstenot tās starptautisko politiku, ko atsevišķa valsts no savām pozīcijām nevar risināt, ar laiku organizācijas vadība un pakļautais administratīvais aparāts ir ieinteresēts nodrošināt savas organizācijas pastāvēšanu un palielināt tās ietekmi.¹³⁴ Formālais pamatojums tam saskaņā ar Verneru Feldu (*Werner Feld*) un Robertu Džordanu (*Robert Jordan*) ir palielināt organizācijas efektivitāti tās mērķu sasniegšanā un funkciju īstenošanā. Lai to sasniegtu, organizācija ir ieinteresēta pārliecināt valstis ne tikai atbalstīt tās mērķus un politiku, bet arī ļaut tām maksimāli darboties esošā tiesiskā regulējuma ietvaros.¹³⁵ Līdz ar to starptautiskajām organizācijām saturiski ir tāds pats vadmotīvs kā nacionālajām birokrātiskajām institūcijām, piemēram, ministrijām, proti, spēcīgs pašsaglabāšanās instinkts un savas darbības nodrošināšana. Atšķirības ir novērojamas faktā, ka starptautiskās organizācijas ir dzīvotspējīgākas ilgā laika posmā pat tajos gadījumos, kad tās pastāvēšanas lietderība tiek būtiski apšaubīta¹³⁶. Dalībvalstis, iestājoties organizācijā, uzņemas virkni saistību (gan politiskas, gan tiesiskas) un, piedaloties lēmuma pieņemšanas procesā, nespēj tik veiksmīgi ierobežot jaunās rīcībpolitiku iniciatīvas, kā tas ir, piemēram, gadījumos ar nacionāla līmeņa birokrātiskajām institūcijām. Rezultātā dalībvalstu ārpolitikas veidotāji ir spiesti atbalstīt rīcībpolitiku, kas ne vienmēr ir saskaņā ar tās nacionālajām interesēm, jo šo rīcībpolitiku profesionāli pamatojis starptautiskās organizācijas birokrātiskais aparāts vai tā ir vienkārši ietekmīgāku dalībvalstu interesēs.

Starptautiska organizācija ir uzskatāma par neatkarīgu un ietekmīgu politikas veidotāju gan attiecībā pret citām starptautiskajām organizācijām, gan atsevišķām valstīm, ja, saskaņā ar Joram Haftelu (*Yoram Z. Haftel*) un Aleksandru Tompsonu (*Alexander Thompson*) tās darbību raksturo trīs kritēriji: autonomija, deleģējums un neitralitāte. Dalībvalstis ir deleģējušas noteiktu jautājumu loku risināt starptautiskajai organizācijai. Tas

¹³⁴ Higgott, R. (2006). International Political Institutions. In: Rhodes, R.A.W., Binder, S. A., Rockman, B. A. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, p. 613.

¹³⁵ Feld, W. J., Jordan, S. R., Hurwitz, L. (1988). *International Organizations. A Comparative Approach*. 2nd ed. New York: Praeger Publishers, p. 193.

¹³⁶ Higgott, R. (2006). International Political Institutions. In: Rhodes, R.A.W., Binder, S. A., Rockman, B. A. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, p. 625

nozīmē, ka organizācija risina konkrētos jautājumus autonomi un lēmuma pieņemšanā dominē neitralitāte, kas paredz visu interešu saskaņošanu kopējā labuma vārdā. Attiecīgi, jo plašāks jautājums loks ir starptautiskās organizācijas kompetencē un autonomija to risināšanā, jo ietekmīgāka tā ir.¹³⁷ Kenets Abots (*Keneth Abbott*) un Dankans Snaidels (*Duncan Snidal*) bez neatkarības faktora papildus izdala organizācijas centralizāciju kā galveno darbības efektivitātes priekšnoteikumu.¹³⁸ Savukārt, Īans Hērds (*Ian Hurd*) izceļ simbolisko leģitimitāti kā priekšnosacījumu starptautiskās organizācijas ietekmes nodrošināšanai.¹³⁹ Tam piekrīt arī Ēriks Vetens (*Erik Voeten*), norādīdams, ka starptautiskās organizācijas uz vienprātības pamata pieņemts lēmums atspoguļo starptautiskās sabiedrības elites pārstāvju nostāju. Tas attiecīgi paredz šāda lēmuma augstu leģitimitātes pakāpi, kas piešķir organizācijai autoritāti īstenot savu politiku.¹⁴⁰ Ričards Higots (*Richard Higgott*) norāda uz sakarību starp mūsdienu starptautisko organizāciju leģitimitātes deficītu un to neefektivitāti, risinot aktuālos starptautiskos jautājumus. Leģitimitātes aspekts ir jo sevišķi būtisks starptautiskajām organizācijām, kas risina militārās intervences jautājumus, piemēram, ANO Drošības padome.¹⁴¹

Sonjina Fana (*Songying Fang*) izceļ starptautiskās organizācijas tēlu un novērtējumu konkrētās dalībvalsts sabiedrībā kā ietekmes avotu pār nacionālās valsts ārpolitiku. Viņa norāda uz sakarību – jo lielāks ir sabiedrības atbalsts starptautiskajai organizācijai, jo lielāka varbūtība, ka politiskie līderi, par spīti savām personiskajām interesēm, tomēr īsteno ārpolitiku atbilstoši starptautiskās organizācijas izvirzītiem mērķiem.¹⁴² Pie līdzīgiem secinājumiem ir nonācis arī Terenss Čepmens (*Terrence L. Chapman*), proti, sabiedrībā, kurā tiek augstu vērtēta starptautiskā organizācija, politiķi konsultēsies un saskaņos savu pretrunīgo ārpolitiku ar starptautisko organizāciju, tādējādi cenšoties gūt tās atbalstu. Bez pozitīva tēla sabiedrībā starptautiskā organizācija bauda priekšrocības salīdzinājumā ar valsti arī tajā aspektā, ka tā funkcionē kā publisks forums, kurā tiek pieņemti nozīmīgi politiskie

¹³⁷ Haftel, Z. Y., Thompson, A. (2006). The Independence of International Organizations: Concept and Applications. *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), pp. 256-258.

¹³⁸ Abbott, W. K., Snidal, D. (2005). Why States Act Through Formal International Organizations. In: Diehl, P. F. (ed.) *The Politics of Global Governance. International Organizations in an Interdependent World*. 3rd ed. UK: Lynne Rienner Publishers, pp. 31-54.

¹³⁹ Hurd, I. (2002). Legitimacy, Power, and the Symbolic Life of the UN Security Council. *Global Governance*, 8(1), p. 47.

¹⁴⁰ Voeten, E. (2005). The Political Origins of the UN Security Council's Ability to Legitimize the Use of Force. *International Organization*, 59(3), pp. 551-555.

¹⁴¹ *Ibid.*, 626

¹⁴² Fang, S. (2008). The Informational Role of International Institutions and Domestic Politics. *American Journal of Political Science*, 52(2), p. 314.

lēmumi, kas skar visas iesaistītās dalībvalstis.¹⁴³ Līdz ar to šo lēmumu nozīme tiek vērtēta daudz augstāk nekā nacionālie uzstādījumi un pieņemtie lēmumi. Tiek gaidīts, ka šāda pastarpināta ietekme veicinās ārpolitikas veidotāju politisko gribu apstiprināt konkrētu rīcībpolitiku.

Saskaņā ar Folkeru Ritbergeru (*Volker Rittberger*) un Bernhardu Canglu (*Bernhard Zangl*) starptautisko organizāciju ietekme var papildus izpausties caur tradicionāliem tās darbības rezultātiem. Pirmkārt, tās ir organizācijas izstrādātās rīcībpolitikas programmas, kas ir saistošas dalībvalstīm, kas var izpausties gan kā rekomendējošas, gan arī kā obligātas. Otrkārt, mērķtiecīgas aktivitātes, kas paredz apstiprināto rīcībpolitikas programmu konkretizēšanu, aktīvu ieviešanu, uzraudzīšanu un nepieciešamības gadījumā – uzspiešanu. Treškārt, tās ir informācijas aktivitātes, kuras ietver informācijas uzkrāšanu un dalīšanos ar to, kas vēlāk ir bāze lēmumu pieņemšanā dalībvalstīm. Vienlaikus tas nenovēršami noved arī pie neatkarīgas informācijas un kompetences veidošanās, kā rezultātā dalībvalstis kļūst atkarīgas no starptautisko organizāciju kompetences.¹⁴⁴

Starptautiskās organizācijas savu ietekmi un spiedienu nodrošina ar savu izstrādāto un apstiprināto rīcībpolitiku, kas nereti ir saistoša dalībvalstīm. Otrs apstāklis ir unikālās zināšanas un kompetence, ko tā ir uzkrājusi un kas ir neapstrīdams informācijas avots dalībvalstīm un starptautiskajai sabiedrībai kopumā. Tāpēc tajos gadījumos, ja, piemēram, starptautiskā organizācija norāda uz cilvēkdrošības krīzi konkrētajā valstī, dalībvalstīm ir tendence uzticēties šai informācijai un atbilstoši tai pieņemt ārpolitikas lēmumus.

Noslēdzot sadaļu par politiskās gribas elementiem – motīviem, iespējām un spiedienu – var identificēt vairākus ietekmējošos nosacījumus, kas nosaka ārpolitikas veidotāju uzvedību lēmumu pieņemšanas procesā, kad tiek izstrādāta un apstiprināšanai virzīta konkrētā rīcībpolitikas iniciatīva. Nozīmīgākais elements ir motīvi, jo tā atsedz ārpolitikas veidotāju intereses. Individuāla politiķa intereses primāri saistās ar to, lai, virzot konkrēto rīcībpolitiku, tā tieši vai pastarpināti celtu viņa atpazīstamību, iegūstot lielāku sabiedrības atzinību par savu darbību un tādējādi nodrošinot viņa pārvēlēšanu amatā. Taču lēmuma pieņemšanas procesa kvalitāti un efektivitāti nodrošina birokrātiskās institūcijas, kuru interesēs ir ar katru apstiprināmo rīcībpolitiku saglabāt un vairojot savus personāla un finanšu resursus. Savukārt politisko institūciju intereses ir valsts mēroga. Tās ar savu ārpolitikas īstenošanu vēlas

¹⁴³ Chapman, L. T. (2007). International Security Institutions, Domestic Politics and Institutional Legitimacy. *Journal of Conflict Resolution*, 51(1), pp. 156, 157.

¹⁴⁴ Rittberger, V., Zangl, B. (2006). *International Organization. Polity, Politics and Policies*. Translated by Groom, A., Groom, J. Houndmill, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, pp. 102-117.

aizsargāt savas valsts intereses un panākt nacionālo drošību. Mazām valstīm, kuras ir spiestas darboties ārkārtīgi ierobežotu resursu apstākļos, ir nozīmīgi būt starptautisko organizāciju dalībvalstīm un ar to starpniecību vairot savu ietekmi starptautiskajā sistēmā.

Minētos motīvus ir iespējams īstenot tikai tajā gadījumā, ja pastāv iespējas. Individuāla politika gadījumā nozīme ir gan viņa profesionālajai pieredzei, gan arī viņa prasmei izmantot visus pieejamos resursus politiskās tirgošanās laikā ar politiskajiem oponentiem. Iespējas ārpolitikas rīcībpolitikas iniciatīvas efektīvai virzībai cauri lēmuma pieņemšanas procesam birokrātiskajai institūcijai sniedz ne tikai pieejamie personāla un finanšu resursi, bet arī procesa standartizācija gan pašā institūcijā, gan arī saskaņošana un koordinēšana ar ārējiem politikas veidotājiem. Politisko institūciju lēmumu par rīcībpolitikas atbalstīšanu vai neatbalstīšanu primāri ietekmē tieši resursu jautājums, proti, kādi finanšu un personāla resursi būs nepieciešami. Visbeidzot, lai gan var būt politiskā griba apstiprināt konkrēto ārpolitikas iniciatīvu, ja ir skaidri motīvi un iespējas tās īstenošanai, atsevišķos gadījumos var novērot ārēju spiedienu, kas var būtiski paātrināt rīcībpolitikas apstiprināšanu. Jautājuma aktualitātes un nozīmīguma gadījumā lēmuma pieņemšanas procesu var ietekmēt ar dažādu ietekmes kanālu starpniecību, kā vispārējais sabiedrības viedoklis, plašsaziņas līdzekļu darbība un nevalstisko organizāciju darbība. Vienlaikus atkarībā no tā, uz kādu starptautisko organizāciju konkrētā rīcībpolitika attiecas, atsevišķos gadījumos var novērot starptautiskās organizācijas politisku vai institucionālu ietekmi uz dalībvalsti sniegt savu ieguldījumu.

Tā kā politiskā griba tiks analizēta ar cilvēkdrošību saistītu lēmumu pieņemšanas kontekstā, tad darba turpmākajā teorētiskajā daļā tiks analizētas cilvēkdrošības jēdziena dažādās izpratnes un nošķirts jēdziena lietojums iekšpolitikā un ārpolitikā. Vienlaikus tiks identificēti un pamatoti cilvēkdrošības aspekti, uz kuriem pamatojoties tiks veikta gadījumu atlase. Atbilstoši atlasītajiem gadījumiem tiks analizēta Latvijas ārpolitikas veidotāju politiskā griba pieņemt lēmumu par labu konkrētajai cilvēkdrošību stiprinošajai rīcībpolitikai.

2. Cilvēkdrošības jēdziena aplūkojums

Lai gan cilvēkdrošības jēdziens figurē starptautiskajās attiecībās jau kopš brīža, kad 1994. gadā ANO definēja to savā Tautas attīstības pārskatā, tādējādi piesaistot gan pētnieku, gan politiķu uzmanību, joprojām pastāv nerimstošas debates starp cilvēkdrošības jēdziena šauru un plašo definīciju. Atkarībā no konkrētās definīcijas pieejas būtiski atšķiras arī autoru viedokļi par jēdziena operacionalizāciju un izmantojamību valstu rīcībpolitikā. Fakts, ka jēdziens radās vispirms kā empīriskā kategorija bez teorētiskā ietvara, deva valstu politiķiem plašas interpretācijas iespējas, kā rezultātā tādās valstīs kā Kanāda, Japāna, Norvēģija un citas formulēja savu izpratni par cilvēkdrošību. Cilvēkdrošība kļuva par jēdzienu, kas „piedāvā katram kaut ko pēc vajadzības, kas arī izskaidro tā noturīgumu un izplatīšanos”¹⁴⁵, kas vienlaikus kļuva par galveno tā kritikas avotu, proti, jautājumā par tā analītisko vērtību. Visbeidzot, salīdzinoši tikai neliela pētnieku daļa paceļas pāri debatēm par cilvēkdrošības šauru vai plašo definīciju un akcentē nepieciešamību diskutēt par cilvēkdrošības jēdziena teorētisko ietvaru, respektīvi, identificēt tā galvenos teorētiskos principus, kas pavērtu plašākas jēdziena izmantošanas iespējas.

Ņemot vērā iepriekš minēto, darba sadaļa par cilvēkdrošību ietver cilvēkdrošības jēdziena dažādos skaidrojumus. Tā kā literatūras apjoms ir ievērojams, tad dažādās cilvēkdrošības jēdziena izpratnes tiks strukturētas, analizējot cilvēkdrošības jēdzienu kā jebkuru drošības jēdzienu, proti, noskaidrojot – cilvēkdrošība kam, no kā un ar kādiem līdzekļiem? Attiecīgi sadaļas otrajā daļā tiks analizēta cilvēkdrošība iekšpolitikā un ārpolitikā, identificējot, kuri ārpolitikas rīcībpolitikas veidi ir uzskatāmi par cilvēkdrošību stiprinošiem.

2.1. Cilvēkdrošības jēdziena dažādie skaidrojumi

Kopumā pastāv dažādas pieejas, kā aplūkot pētnieku un institūciju piedāvāto skatījumu uz cilvēkdrošības definīciju debatēm. Edvards Ņūmens (*Edward Newman*), pamatojoties uz pieejamo literatūru, izdala četru veidu pieejas, par klasifikācijas kritēriju ņemot draudus, ko ietver cilvēkdrošība katrā no pieejām. Pirmā ir plašā pieeja konceptam, ko pārstāv ANO Attīstības programmas 1994. gada pārskata definīcija, kura ir ārkārtīgi plaša, tomēr tiek uzskatīta par analītisku vāju, jo ietver ārkārtīgi daudzus drošības aspektus, kurus ir sarežģīti operacionalizēt. Otrā ir šaurā cilvēkdrošības definīcija, kura koncentrēta uz draudiem

¹⁴⁵ Ryerson, C. (2010). Critical Voices and Human Security: To Ensure, To engage or To Critique. *Security Dialogue*, 41(2), p. 170.

cilvēkiem, kuri rodas bruņoto konfliktu gadījumā, kā arī represīvas valdības un vāju valstu (angļu val. – *failed states*) gadījumos. Trešā pieeja arī piedāvā plašu cilvēkdrošības skatījumu, jo to izmanto pētnieki, kurus interesē rīcībpolitika. Šajā gadījumā cilvēkdrošība ir kā iekļaujošs jēdziens dažādiem netradicionāliem drošības izaicinājumiem – AIDS/HIV, narkotikas, terorisms, cilvēku tirdzniecība, kājnieku mīnas utt. Mērķis ir panākt šo draudu aktualizēšanu un iekļaušanu politiskajā darba kārtībā. Visbeidzot, papildus tiek izdalīta ceturta pieeja, kuru pārstāv pats Nūmens un vēl neliels pētnieku loks¹⁴⁶. Tās pamatā ir centieni izprast cilvēkdrošību teorētiskās perspektīvas un integrēt cilvēkdrošību esošajās starptautiskajās drošības studijās.¹⁴⁷ Muhameds Reza Madžidi (*Mohammad Reza Majidi*) un Muhameds Reza Dehširi (*Mohammad Reza Dehshiri*) esošās debates klasificē pēc definīcijas autora, proti, viņi izdala ANO piedāvāto cilvēkdrošības izpratni, nacionālo valstu un starptautisko institūciju, kā arī atsevišķu pētnieku skatījumu uz cilvēkdrošību.¹⁴⁸ Tomēr vairākumā gadījumu akadēmiķi cilvēkdrošības definēšanas kontekstā visbiežāk atspoguļo debates par definīcijām, kuras ietver šauras cilvēkdrošības izpratnes pretnostatīšanu plašajam skatījumam uz cilvēkdrošību.

Taču šī darba ietvaros cilvēkdrošības definēšanai tiks izmantoti to pētnieku¹⁴⁹, kuri analizē cilvēkdrošības jēdzienu kā jebkuru katru drošības teorētisko diskusiju objektu, uzdotie trīs pamatjautājumi – *kam* ir nepieciešama drošība; *no kā* ir nepieciešama drošība un *ar kādiem līdzekļiem* panākt šo drošību. Saskaņā ar šiem jautājumiem tiks strukturēta nodaļa.

2.1.1. Cilvēkdrošība kam?

Jau jēdziens *cilvēkdrošība* saka priekšā, ka šīs drošības izpratnes centrā ir indivīds. Nūmens un Aleksandra Amujela (*Alexandra Amouyel*)¹⁵⁰ ir vienisprātis, ka pārmaiņas drošības izpratnē, kuras par drošības centrālo objektu izvirzīja nevis valsti, bet gan indivīdu, noteica vairāki būtiski faktori. Pirmais lūzuma punkts bija Aukstā kara beigas un virkne jaunu draudu parādīšanās – etniskie konflikti, masu iznīcināšanas ieroču ierobežošana, vides un

¹⁴⁶ Skafīt: Nuruzzaman, M. (2006). Paradigms in Conflict: The Contested Claims of Human Security, *Critical Theory and Feminism. Cooperation and Conflict*, 41(3), pp. 285-303.; Ryerson, C. (2010). Critical Voices and Human Security: To Ensure, To engage or To Critique. *Security Dialogue*, 41(2), pp. 169-190.; Hoogensen, G., Stuvoy, K. (2006). Gender, resistance and human security. *Security Dialogue*, 37(2), pp. 207-228.; Chenoy, A. M. (2005). A plea for engendering human security. *International Studies*, 42(2), pp.167–179.; Chandler, D. (2008). Human security: the dog that didn't bark. *Security Dialogue*, 39(4), pp. 427-438.

¹⁴⁷ Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), pp. 36, 79-81.

¹⁴⁸ Majidi, M. R., Dehshiri, M. R. (2001). The Contribution of West Asia to the Concept of Human Security. *Proceedings of the International Conference on Human Security, Birjand*, p. 426.

¹⁴⁹ Skafīt: Amouyel, A. (2006). What is Human Security? *Human Security Journal*, 1, pp. 10-23.; Evans, P. M. (2004). Human Security and East Asia: In the Beginning. *Journal of East Asian Studies*, 4, pp. 263-284.; Hampson, O. F., et al. (2002). *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*. Toronto, New York, and Oxford: Oxford University Press.

¹⁵⁰ Amouyel, A. (2006). What is Human Security? *Human Security Journal*, 1, pp. 11, 12.

populācijas problēmas, nelegālo narkotiku un HIV/AIDS izplatība. Šīs problēmas tika paceltas starptautiskā līmenī, tādējādi pieprasot paplašināt drošības un miera izpratni.¹⁵¹

Otrs pārmaiņu avots bija globalizācija, kura paredzēja nacionālo ekonomiku atvēršanu un deregulāciju, ko noteica starptautiskie noteikumi un standarti. Šos procesus pārraudzīja un vadīja starptautiskās vai reģionālās organizācijas, tādējādi pakāpeniski samazinot valstu suverenitātes robežas. Kopš 70. gadiem parādījās tāds jēdziens kā valstu kompleksā savstarpējā atkarība tieši tirdzniecības kontekstā un jauno draudu risināšanā. Rietumu valstu vidū pastāvēja vienota izpratne – iepriekš minēto nemilitāro draudu vadībai nepieciešama kolektīva pieeja. Jaunā darba kārtība pārklājas ar cilvēkdrošības konceptu un plašāku alternatīvu drošības diskursu. Visbeidzot, treškārt, ir norisinājušās būtiskas normatīvas izmaiņas, kas ietver starptautisko normu ietekmes palielināšanos uz atsevišķām valstīm un paplašina politisko diskursu būtiski pār valstu robežām. Ētisko un morālo standartu starptautiskošana paredz to dominēšanu pār nacionālo valstu likumiem un normām. Tādējādi dažādu politisko, sociālo un tehnoloģisko procesu norisēs arvien grūtāk ir novilkt robežu starp nacionālo un starptautisko.¹⁵²

Emma Rotšilda (*Emma Rothschild*) norāda, ka drošības jēdziena paplašināšanās 90. gados ir norisinājusies četrās dimensijās: no nacionālā līmeņa uz individuālo; no nacionālā līmeņa uz starptautisko sistēmu; jēdziens ir paplašinājies horizontālā virzienā – no militārā uz politisko, ekonomisko, sociālo, vides jomu vai cilvēkdrošību; un, visbeidzot, politiskā atbildība ir izkliedēta visos virzienos, piemēram, uz nevalstiskajām organizācijām, reģionālajiem un nacionālajiem un citiem politikas veidotājiem.¹⁵³

Šie procesi būtiski ietekmēja arī starptautiskās drošības teorijas, jo reālisms vairumu no minētajiem notikumiem netika paredzējis un tradicionālā drošības paradigma nedeva atbildes uz daudzajiem jaunajiem jautājumiem. Priekšplānā izvirzījās kritisko drošības studiju teorijas, kuras uzsvēra pēc nepieciešamības novirzīt visu drošības teoriju koncentrēšanos no valsts uz indivīdu un pieņemt jaunus drošības izaicinājumus. Cilvēkdrošības jēdziens ietvēra daudzas atbildes uz notikušajām politiskajām reālītātēm un arī būtiski izaicināja ne tikai tradicionālo reālisma paradigmu, bet arī kritiskās drošības teorijas.

¹⁵¹ Newman, E. (2001). Human Security and Constructivism. *International Studies Perspectives*, 2(3), p. 241.

¹⁵² *Ibid.*, pp. 241, 242.

¹⁵³ Rothschild, E. (1995). The Quest for World Order. *Daedalus Journal of the American Academy of Arts and Science*, 124(3), pp. 53-90.

2.1.2. Cilvēkdrošība no kā?

Ja cilvēkdrošības izpratnes pamatā ir indivīds, tad nākamais loģiskais jautājums ir par draudiem, kas skar šo indivīdu. Nespēja vienoties par sarakstā iekļaujamiem draudiem atspoguļo šauru jeb brīvības no bailēm (angļu val. – *freedom from fear*) un plašu jeb brīvības no trūkuma (angļu val. – *freedom from want*) pieeju diskusijās par cilvēkdrošības izpratni. Šarbanu Tadžbakša (*Shahrbanou Tadjbakhsh*) uzskata, ka kopumā definīciju debates par cilvēkdrošību ir iedalāmas trīs pieejās, pirmkārt, ir tādi, kam cilvēkdrošības jēdziens šķiet saistošs, un tāpēc viņi cenšas tajā iekļaut it visu, tādējādi trūkst analītiskuma. Otrkārt, tie, kuri uzstāj uz plašākas cilvēkdrošības definīcijas veidošanu, jo tas ir būtisks instruments, lai izprastu mūsdienu krīzes un indivīda labklājības priekšnosacījumus. Visbeidzot, tie, kuri kritizē abas iepriekšējās pieejas to plašuma dēļ un tāpēc piedāvā analizēt cilvēkdrošību tikai drošības no bailēm kategorijās.¹⁵⁴

Cilvēkdrošības plašo pieeju pārstāv cilvēkdrošības jēdziena idejiskais autors Mahbubs ul Haks¹⁵⁵ (*Mahbub ul-Haq*), kurš jau 1993. gada ANO atskaitēs pirmo reizi minēja jēdzienu „cilvēkdrošība”¹⁵⁶, ieskicējot ārkārtīgi plašu pieeju jēdzienam. Ar cilvēkdrošību viņš saprata cilvēku drošību, nevis tikai teritoriju, indivīdu drošību, nevis tikai nāciju, drošību caur attīstību, nevis caur bruņojumu un visu cilvēku drošību it visur – viņu mājās, darbavietās, uz ielas, kopienās un vidē.¹⁵⁷ Relatīvi konkrētākas aprises koncepts ieguva ANO Tautas attīstības 1994. gada pārskatā, gan starptautiskās institūcijās, gan atsevišķās valstīs, gan akademiķu vidū izraisot plašas diskusijas par konceptu un nepieciešamību raudzīties uz drošību tik plašā perspektīvā. Pārskatā tika pateikts, ka cilvēkdrošībai ir divi būtiski aspekti. Pirmkārt, tā ir drošība no tādiem hroniskiem draudiem kā bads, slimības un represijas. Otrkārt, cilvēkdrošība ietver arī aizsardzību no pēkšņām un sāpīgām pārmaiņām indivīda ikdienas dzīvē. Tiek atzīts, ka cilvēkdrošības draudu saraksts ir garš un var tikt grupēts pēc septiņām pamatkategorijām: ekonomiskā drošība, uztura drošība, veselības drošība, vides drošība, personas drošība, kopienas drošība un politiskā drošība.¹⁵⁸ Reakcija bija divējāda, bija pētnieki¹⁵⁹, kuri apsveica

¹⁵⁴ Tadjbakhsh, S. (2005). *Human Security: Concepts and Implications. With an Application to Post-Intervention Challenges in Afghanistan*. Centre for Peace and Conflict Resolution, 117/118, p.6.

¹⁵⁵ Mahbubs ul-Haq (1934-1998) bija ievērojams Pakistānas ekonomists un speciālais padomdevējs ANO Attīstības programmā (1989-1995), kā arī Tautas attīstības pārskata dibinātājs (1994. gads). Avots: Mahbub ul Haq. Biography. Viewed 13.05.2013. from <http://www.architectsofpeace.org/architects-of-peace/mahbub-ul-haq?page=2>

¹⁵⁶ Majidi, M. R., Dehshiri, M. R. (2001). The Contribution of West Asia to the Concept of Human Security. Proceedings of the International Conference on Human Security, Birjand, p.426.

¹⁵⁷ Ul Haq M. (1995). New Imperatives of Human Security. In: *From Impoverishment to Empowerment*. Kirdar, U., Silk, L. (eds.). New York: New York University Press, pp. 370-379.

¹⁵⁸ United Nations Development Programme (1994). *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press, p. 23.

šādas plašas pieejas īstenošanu un paši izstrādāja savu plašo cilvēkdrošības izpratni, kas pamatā ir orientēta uz indivīda labklājības un attīstības priekšnoteikumu iekļaušanu drošības konceptā. Otrs pētnieku loks asi kritizēja šādu visaptverošu skatījumu un vēlējās nospraust skaidras cilvēkdrošības robežas, skatot to sašaurinātā perspektīvā.

Starp cilvēkdrošības plašās izpratnes jeb brīvības no trūkuma pārstāvju cilvēkdrošības definīcijām var izdalīt virkni dažādu autoru. Daļa pētnieku seko ANO Tautas attīstības pārskata piemēram un uzskaita, viņuprāt, svarīgākās cilvēkdrošību veidojošās jomas vai tās apdraudējumus. Piemēram, Horhe Nefs (*Jorge Nef*) arī izdala vairākas cilvēkdrošības dimensijas: ekoloģija/vide, ekonomika, sabiedrība, politika un kultūra. Viņš norāda, ka šīs apakšsistēmas ir savstarpēji saistītas, piemēram, vidi un ekonomiku vieno resursi, ekonomiku un sabiedrību – sabiedriskie spēki, sabiedrību un politiku – starpnieki un koalīcijas, savukārt politiku un kultūra – ideoloģija.¹⁶⁰ Līdzīgi arī Paza Butedāla (*Paz Buttedahl*) uzskata, ka cilvēkdrošību veido vairākas savstarpēji saistītas jomas, kā personiskā un fiziskā drošība, ekonomiskā drošība, sociālā drošība, politiskā drošība un kultūras drošība.¹⁶¹ Džordžs Maklīns (*George MacLean*) norāda, ka cilvēkdrošība ietver indivīda drošību viņa tuvākajā vidē, kopienā un vidē. Lai to panāktu, ir jāpasargā indivīds no vardarbības, jānodrošina viņam visas dzīvei nepieciešamās pamatvajadzības, aizsardzība no noziedzības, pandēmiskām slimībām, politiskās korupcijas, piespiedu migrācijas, cilvēktiesību neievērošanas, dzimumu līdztiesību pārkāpšanas, politisko un kultūras kopienu tiesību neievērošanas, jānodrošina politiskā, ekonomiskā un demokrātijas attīstība, vides ilgtspējīgu attīstība, jānovērš dabas resursu izsaimniekošana un vides piesārņošana.¹⁶² Visbeidzot, Pīters Stoets (*Peter J. Stoett*) skata cilvēkdrošību no apdraudējumu perspektīvas, izdalot tādas principiālus draudus kā valsts vardarbība, vides degradācija, populācijas pārvietošana un globalizācija.¹⁶³ Lai gan pētnieks aicina viest lielāku skaidrību attiecībā uz cilvēkdrošību un brīdina par iespējamajiem riskiem degradēt jēdzienu, ja tas tiek definēts visaptveroši, viņa piedāvātais skatījums ironiskā

¹⁵⁹ Skatīt: King, G., Murray, C. J. L. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*, 116(4), pp. 585-611.; Thomas, C. (2001). Global Governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, 22(2), pp.159-175.; Griffin, K. (1995). Global Prospects for Development and Human Security. *Canadian Journal of Development Studies*, 16(3), pp. 359-370.

¹⁶⁰ Jorge, N. (1992). *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. 2nd ed. Ottawa: International Development Center.

¹⁶¹ Buttedahl, P. (1994). Viewpoint: True Measures of Human Security. *IDRC Reports*. Ottawa: International Development Research Centre, 22(3) pp. 1-5.

¹⁶² MacLean, G. (2000). Instituting and Projecting Human Security: A Canadian Perspective. *Australian Journal of International Affairs*, 54(3), p. 272.

¹⁶³ Stoett, P. J. (1999). *Human and Global Security: an exploration of terms*. Toronto: University of Toronto Press, pp. 120, 121.

kārtā pārstāv plašo skatījumu uz cilvēkdrošību, jo uzskaitītie draudi ir ārkārtīgi plaši, kas būtiski apgrūtina konceptualizēt cilvēkdrošību.

Interesantu plašu skatījumu uz cilvēkdrošību piedāvā Astri Surke (*Astri Suhrke*), kura analizē cilvēkdrošību no galējas ievainojamības pozīcijām. Cilvēkdrošības objekts ir visvairāk ievainojamie indivīdi, kurus var iedalīt trīs kategorijās: kara un iekšējo konfliktu upuri, sociālekonomisko krīžu skartie un dabas katastrofu upuri.¹⁶⁴ Arī Kriss Koklins (*Chris Cocklin*) un Mega Kīna (*Meg Keen*) izdala biofizikālu (dabas katastrofas, ierobežoti zemes resursi, pamatresursu trūkums, globālās klimata pārmaiņas) un sociālu ievainojamību, kas ietekmē cilvēkdrošību attīstības valstīs.¹⁶⁵

Izvērtējot to pētnieku pieejas cilvēkdrošībai, kuri sastāda garus drošības jomas vai draudu sarakstus, saskaņā ar Gēriju Kingu (*Gary King*) un Kristoferu Mariju (*Christopher Murray*) šīs pieejas ir, no vienas puses, pozitīvi vērtējamas, jo ir universālas, orientētas uz indivīdu, paredz preventīvas rīcības nepieciešamību, kā arī tās elementi ir savstarpēji saistīti. Tomēr, no otras puses, viņi kritizē šādas definīcijas to visaptverošā rakstura dēļ, jo, ja tiek iekļauti visi iespējamie draudi, tad cilvēkdrošības jēdziens zaudē savu jēgu. Turklāt, izdalot atsevišķas cilvēkdrošības dimensijas, netiek sniegts holistisks skatījums uz jēdzienu. Tāpēc pētnieki, pārstāvot Tadžbakšas formulēto otro pieeju, piedāvā holistiskāku skatījumu uz cilvēkdrošības definīciju, kura ietver „nākotnes gadu skaitu, kuri pavadīti bez vispārējās nabadzības”¹⁶⁶, par mērīšanas kritērijiem izraugoties ienākumus, veselību, izglītību, politiskās brīvības un demokrātiju.¹⁶⁷ Arī Sabīna Alkaira (*Sabina Alkire*) piedāvā lakonisku definīciju – „cilvēkdrošības mērķis ir aizsargāt cilvēku dzīves vitālas pamatvajadzības no kritiskiem, visaptverošiem draudiem tādā veidā, lai tas būtu saskaņā ar cilvēku vajadzību piepildījumu ilgtermiņā”¹⁶⁸. Līdzīgi uzskata arī Linkolns Čens (*Lincoln Chen*) – cilvēkdrošības jēdziens vērš drošības jēdzienu uz cilvēku izdzīvošanas, labklājības un brīvības priekšnoteikumiem. Tādējādi cilvēkdrošība kļūst par gala mērķi jebkurai drošības politikai.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Suhrke, A. (1999). Human Security and Interests of States. *Security Dialogue*, 30(3), pp. 265-276.

¹⁶⁵ Cocklin, C., Keen, M. (2000). Urbanization in the Pacific: environmental change, vulnerability and human security. *Environmental Conservation*, 27(4), p. 395.

¹⁶⁶ King, G., Murray, C. J. L. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*, 116(4), p.585.

¹⁶⁷ *Ibid.*, pp. 586-590.

¹⁶⁸ Alkire, S. (2003). A Conceptual Framework for Human Security. *Working Paper*, 2. Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity. Oxford: University of Oxford, p.2.

¹⁶⁹ Chen, L. C. (2004). Health as a Human Security Priority for the 21st Century. *Paper for Human Security Track III*. Helsinki Process. Helsinki.

Kerolaina Tomasa (*Caroline Thomas*) uzskata, ka „cilvēkdrošība raksturo tādu eksistences stāvokli, kurā ir apmierinātas pamata materiālās vajadzības un kurā var tikt īstenota cilvēku cieņa, tostarp līdzdalība kopienas dzīvē”¹⁷⁰. Viņa izdala divus būtiskus cilvēkdrošības aspektus – materiālo un nemateriālo. Pirmais ietver materiālo pamatvajadzību nodrošināšanu, kas ir ārkārtīgi būtisks priekšnoteikums cilvēkdrošībai, taču ne vienīgais. Nemateriālais aspekts paredz nodrošināt indivīda autonomiju, kontroli pār savu dzīvi un netraucētu līdzdalību kopienas dzīvē.¹⁷¹ Keits Grifins (*Keith Griffin*) raugās no ekonomista perspektīvas, tāpēc aprobežojas ar cilvēkdrošības materiālās dimensijas akcentēšanu. Viņš norāda, ka cilvēkdrošība ir ilgspējīgas tautas attīstības priekšnoteikums.¹⁷² Visbeidzot, Kanti Badžpai (*Kanti Bajpai*) norāda, ka „cilvēkdrošība attiecas uz indivīda personiskās drošības un brīvības aizsardzību no tiešiem vai netiešiem vardarbības draudiem”¹⁷³, tomēr viņš akcentē arī tautas attīstības veicināšanu kā būtisku priekšnoteikumu cilvēkdrošības mērķu sasniegšanā.

Plašās cilvēkdrošības izpratnes kontekstā ir būtiski minēt Teilora Ovena (*Taylor Owen*) formulēto robežšķirtnes pieeju cilvēkdrošībai, kuras pamatā norisinās debates nevis par to, kā būtu jāizvirza par prioritāti draudi ar mērķi izstrādāt efektīvu rīcībpolitiku, bet gan par robežu nospraušanu minimālas labklājības un cilvēku cienīgas dzīves nodrošināšanā. Pieeja paredz izvēlēties starp rīcībpolitikas veidiem, pamatojoties uz to konkrētajām ietekmēm uz cilvēku labklājību un cieņu. Tāpēc šīs robežšķirtnes pieejas ietvaros cilvēkdrošība netiek definēta vardarbības vai cilvēktiesību pārkāpumu kategorijās, bet gan par izejas punktu tiek ņemti strukturāla rakstura draudi. Lai gan, kā norāda Tadžbakša, pieeju ne vienmēr ir iespējams operacionalizēt ar kvantificējamiem indikatoriem, tā sniedz noderīgu atskaites punktu iesaistītajiem nacionālajiem un starptautiskajiem dalībniekiem, kuri ir atbildīgi par cilvēkdrošības kā sabiedriskā labuma nodrošināšanu. Vienlaikus šī pieeja ļauj atzīt, ka, lai arī konkrētu draudu gadījumā tradicionālās institūcijas ir bezspēcīgas, tās tomēr ir gana labas, lai nepieciešamības gadījumā varētu nekavējoties uz tiem atbildēt, ietverot gan īstermiņa risinājumus krīzēm, gan arī ilgtermiņa politikas izstrādāšanu.¹⁷⁴ Šīs pieejas centrā ir valstu valdību lēmumu pieņemšanas pakārtošana cilvēkdrošības nodrošināšanai, nospraužot konkrētās minimālās labklājības robežas.

¹⁷⁰ Thomas, C. (2001). Global Governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, 22(2), p. 161.

¹⁷¹ *Ibid.*, pp.161, 162.

¹⁷² Griffin, K. (1995). Global Prospects for Development and Human Security. *Canadian Journal of Development Studies*, 16(3), pp. 359-370.

¹⁷³ Bajpai, K. (2000). Human Security: Concept and Measurement. *Kroc Institute Occasional Paper*, 19, p. 38.

¹⁷⁴ Tadžbakhsh, S. (2005). *Human Security: Concepts and Implications. With an Application to Post-Intervention Challenges in Afghanistan*. Centre for Peace and Conflict Resolution, 117/118, pp. 8, 9.

Starp valstīm, kas iestājas par cilvēkdrošības jēdziena izmantošanu savā ārpolitikā, ietverot tieši cilvēkdrošības koncepta paplašināto izpratni, un aktīvi sadarbojas ar ANO, ir Japāna¹⁷⁵. Tās valdības ārpolitika ietver gan drošību no bailēm, gan drošību no trūkuma, kā arī cilvēku cienīgas dzīves nodrošināšanu. Starp identificētajiem draudiem ir nabadzība, vides problēmas, narkotiku izplatība, organizētā noziedzība, HIV/AIDS, bēgļi, kājnieku mīnas un citi.¹⁷⁶ Līdz ar to Japānas valdības cilvēkdrošības politika bez brīvības no bailēm akcentē arī virkni dažādu faktoru, kuri ietver brīvību no trūkuma, proti, ekonomisko attīstību, cilvēku pamatvajadzību apmierināšanu, cilvēku nedrošības strukturālo iemeslu identificēšanu un citus problēmjaudājumus, kuri saturiski ir ļoti tuvi tautas attīstības konceptam.¹⁷⁷

Pretējās nometnes, kura pārstāv cilvēkdrošības šauru definīciju jeb brīvību no bailēm, redzamākie pārstāvji ir pētnieki Keits Krauze (*Keith Krause*), Endrū Maks (*Andrew Mack*), Nils Makfārleins (*Neil MacFarlane*), Sverre Lodgārds (*Sverre Lodgaard*), Nikolass Tomass (*Nicholas Thomas*) un Viljams Tovs (*William T. Tow*). Konceptuālā skaidrība un analītiskums, kā arī spēja identificēt un padarīt prioritārus draudus un tādējādi izstrādāt konkrētu rīcībpolitiku ir galvenie iemesli, kāpēc šīs nometnes pārstāvji iestājas par šaurāku cilvēkdrošības izpratni, koncentrējoties uz vardarbīga rakstura draudiem, kas skar indivīdus. K. Krauze asi kritizē plašās pieejas pārstāvjus, kuri padara cilvēkdrošības jēdzienu par apzīmējumu visam sliktajam, kas var atgadīties, un vēlas padarīt par drošības objektu katru indivīda ievainojamības cēloni un labklājības riskus.¹⁷⁸ Līdzīgi uzskata arī S. Lodgārds, jo, viņaprāt, centieni iekļaut cilvēkdrošības konceptā pilnīgi visu padara to saturiski tukšu. Turklāt dažāda rakstura problēmjaudājumu iekļaušana drošības jomas kompetencē ne vienmēr sniedz vēlamos rezultātus.¹⁷⁹ A. Maks un Ēriks Nikols (*Eric Nicholls*) norāda uz plašās cilvēkdrošības izpratnes operacionalizācijas problēmām, jo, cenšoties starp apdraudējumiem iekļaut plaša spektra problēmas – sākot no cilvēku cieņas un beidzot ar genocīdu –, tiek

¹⁷⁵ Interese par cilvēkdrošību Japānas valdībai radās pēc Āzijas finanšu krīzes (1997.-1998. gadi), izveidojot speciālu Cilvēkdrošības Trasta fondu ANO ietvaros. Japānas Starptautiskās sadarbības aģentūras prezidente un bijusī ANO Augstā komisāre Bēgļu jautājumos Sadako Ogata un 1998. gada Nobela balvas ekonomikā laureāts profesors Amartja Sens (*Amartya Sen*) kļuva par ANO Cilvēkdrošības komisijas līdzpriekšsēdētājiem. Šī komisija tika izveidota pēc Japānas valdības rekomendācijas 2001. gadā. Avots: Feigenblatt, O. (2007). *Japan and Human Security. 21st Century Official Development Assistance Policy Apologetics and Discursive Co-optation*. Delray Beach: Academic Research International, pp. 38, 39.

¹⁷⁶ Ogata, S. (12 December 2000). *Sate Security – Human Security*. Speech. Fridtjof Nansen Memorial Lecture 2001, Tokyo.

¹⁷⁷ Bosold, D., Werthes, S. (2005). *Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences*. *International Politics and Society*, 1, p. 94, 95.

¹⁷⁸ Krause, K. (2007). *Towards a Practical Human Security Agenda. Policy Paper*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 26, p. 3.

¹⁷⁹ Lodgaard, S. (2000). *Human security: Concept and Operationalization*. Paper presented at Expert Seminar on Human Rights and Peace, United Nations University of Peace, Geneva, p. 6.

būtiski pazeminātas jēdziena analītiskās iespējas.¹⁸⁰ Makfārleins uzskata, ka jēdziena definīcijas robežas ir jāvelk atkarībā no tās pievienotās vērtības, proti, kādas ir bijušas rīcībpolitikas sekas. Vērtējot no šādas perspektīvas, praksē pozitīvu rezultātu ir devusi tieši tāda rīcībpolitika, kas pārstāv šauru koncepta izpratni.¹⁸¹

Viens no spilgtākajiem rīcībpolitikas piemēriem ir Kanādas valdības aktivitātes, kuras aizsāka toreizējais ārpolitikas ministrs Loids Aksvortijs (*Lloyd Axworthy*), kas 1997. gadā aicināja paplašināt tradicionālo drošības konceptu ar virkni jaunu draudu. Viņaprāt, cilvēkdrošība ir ne tikai militāru draudu neesamība, bet tā iekļauj arī pienācīgu dzīves kvalitāti, ekonomiskās attīstības priekšnoteikumus un garantētas cilvēktiesības. Tika sāka praktiskā politika, kas tiek uzskatīta par pozitīvo piemēru, tādās jomās kā kājnieku mīnu aizliegšana, bērnu tiesību aizsardzība no seksuālās izmantošanas, vardarbības un bērnu kā lēta darbaspēka izmantošanas, vēlākos gados tā bija arī aktīva dalība dažādos ekonomiskās attīstības projektos.¹⁸² Lai gan Aksvortija izpratne par cilvēkdrošību tiek uzskatīta par piederīgu jēdziena plašajai izpratnei¹⁸³, mūdienu Kanādas ārpolitikas doktrīnā definētā cilvēkdrošība tiek uzskatīta par šaurās izpratnes piemēru. Tajā tiek noteikts, ka cilvēkdrošība ir brīvība no plašiem draudiem cilvēku tiesībām, drošībai vai dzīvībai. Tajā ir izdalītas piecas prioritātes: civiliedzīvotāju aizsardzība, dalība miera atbalsta operācijās, konfliktu novēršana, laba pārvaldība, demokrātisko institūciju atskaitīšanās un, visbeidzot, institucionālās sistēmas veidošana ar mērķi cīnīties pret organizēto noziedzību.¹⁸⁴

Pievēršoties pētniekiem, kas aizstāv cilvēkdrošības šaurās izpratnes definīciju, nepieciešams norādīt, ka viņi iestājas par vardarbības iekļaušanu tradicionālajā drošības paradigmā un norāda uz veiksmīgo praktisko iznākumu rīcībpolitikai, kas balstās uz cilvēkdrošības iniciatīvām, kuras vērstas pret vardarbību attiecībā uz indivīdiem.¹⁸⁵ Tādējādi viņu definīcijā tiek noteikts, ka cilvēkdrošības mērķis primāri ir cilvēku drošība un izdzīvošana, aizsargājot indivīdus no fiziska rakstura vardarbības. Saskaņā ar S. Lodgārdi tikai šāds skatījums uz cilvēkdrošību sniedz analītisku skaidrību, jo plašās pieejas pārstāvju

¹⁸⁰ Mack, A., Nicholls E. (2007). Interrogating The Human Security Report. *Die Friedens-Warte*, 82(1), p. 118.

¹⁸¹ Owen, T. (2004). Human Security – Conflict, Critique and consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 35(3), p.375.

¹⁸² Bosold, D., Werthes, S. (2005). Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences. *International Politics and Society*, 1, p.87.88.

¹⁸³ Amouyel, A. (2006). What is Human Security? *Human Security Journal*, 1, p. 13.; Owen, T. (2004). Human Security – Conflict, Critique and consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 35(3), p.375.

¹⁸⁴ Thakur, R. (1999). The UN and Human Security. *Canadian Foreign Policy*, 7(1), pp. 51-60.

¹⁸⁵ Owen, T. (2004). Human Security – Conflict, Critique and consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 35(3), p.375.

argumentācijā uzskaitītie draudi nereti liek uzdot jautājumus par atšķirībām starp cilvēkdrošību un tautas attīstības konceptiem. Cilvēkdrošību nevajadzētu jaukt kopā ar apstākļiem un riskiem, kuri *varētu* apdraudēt indivīdu. Ņemot vērā to, ka jebkuras drošības politikas mērķis ir preventīva rīcība, lai neiestātos apdraudējums, tad arī dabas katastrofas nav iekļaujamas cilvēkdrošības konceptā, jo tās nav paredzamas. Tāpēc S. Lodgārds definē cilvēkdrošību kā brīvību no *cilvēka radītas* fiziskas vardarbības.¹⁸⁶

Nikolass Tomass un Viljams Tovs, lai panāktu lielāku koncepta analītiskumu un izmantojamību rīcībpolitikā, piedāvā trīs būtiskas atziņas, definējot cilvēkdrošību. Pirmkārt, jēdziens iekļauj atziņu, ka starptautiskie apdraudējumi starptautiskajām normām rodas no neatbilstības procesiem, kas norisinās valstu iekšpolitikā, un šajās valstīs indivīdu un grupas padara ievainojamas. Otrkārt, valstis un to indivīdi, cenšoties risināt šos ievainojamības cēloņus, secina, ka nevar to veikt efektīvi un adekvāti. Visbeidzot, attiecīgi trešā atziņa ir, ka šīs valstis un cilvēki pieprasa kaut kāda veida starptautisko iejaukšanos, lai sasniegtu brīvību no bailēm. Pētnieki norāda uz savas pieejas unikalitāti, jo tā koncentrēta uz tiem notikumiem vai problēmām, kuras sniedzas pāri atsevišķu valstu robežām, ietekmējot vairāku valstu sabiedrību un indivīdus.¹⁸⁷ Šāda pieeja, lai gan ietver gana skaidru cilvēkdrošības definīciju vai pieeju tai, paver plašas un pretrunīgas debates par valstu suverenitāti un starptautiskās sabiedrības atbildību un tiesībām iejaukties kādas valsts iekšpolitikā. Par šo plašāk tiks rakstīts nākamajā sadaļā – ar kādiem līdzekļiem pētnieki un institūcijas piedāvā nodrošināt cilvēkdrošību.

2.1.3. Ar kādiem līdzekļiem panākt cilvēkdrošību?

Debatēs par to, ar kādiem līdzekļiem būtu jānodrošina cilvēkdrošība, var izdalīt divas pieejas. Pirmā pieeja ietver politikas veidotājus, kas iestājas par cilvēkdrošības veicināšanu un nodrošināšanu. Otrā pieeja ir šo politikas veidotāju izvēlētais darbības un līdzekļi, ar kuriem viņi cenšas panākt savas ieceres. Kā norādīts iepriekš, aprakstot debates par plašo un šauro cilvēkdrošības izpratni, būtiskas domstarpības pastāv tieši par jēdzienā iekļaujamiem draudiem, bet attiecībā uz cilvēkdrošības nodrošināšanā iesaistītajiem dalībniekiem vai izvēlētajiem līdzekļiem tās nav novērojamas.

¹⁸⁶ Lodgaard, S. (2000). Human security: Concept and Operationalization. Paper presented at Expert Seminar on Human Rights and Peace, United Nations University of Peace, Geneva, p.7, 8.

¹⁸⁷ Thomas, N., Tow, W. (2002). The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention. *Security Dialogue*, 33, p. 178.

Jautājums par valsts lomu cilvēkdrošības garantēšanā pēc būtības ir jēdziena centrālā pretruna, jo, no vienas puses, tieši valsts nereti ir draudu avots indivīda drošībai, no otras puses, tai tiek piešķirta centrālā loma cilvēkdrošības veicinošu rīcībpolitiku izstrādē un citu pasākumu veikšanā sadarbībā ar dažādiem dalībniekiem. Cilvēkdrošības nodrošināšanā bez valsts būtiska loma ir tās sadarbībai ar citām valstīm, starptautiskajām organizācijām un nevalstiskajām organizācijām, veidojot dažādu dalībnieku sadarbības tīklojumu.¹⁸⁸ Piemēram, Ramešs Takurs (*Ramesh Thakur*) norāda, ka ANO ir piemērots forums iesaistīto dalībnieku universālai sadarbībai un vadībai ar cilvēkdrošību saistītos problēmjautājumos.¹⁸⁹

Vienlaikus, analizējot starptautisko organizāciju¹⁹⁰ pēdējos divdesmit gados īstenoto politiku attīstības valstīs, kurās visspilgtāk ir novērojamas cilvēkdrošības problēmas, pētnieku vidū ir radusies skepse par to pozitīvo ietekmi uz problēmu risināšanu. Tādi pētnieki kā Kerolaina Tomasa, Emma Rotšilda un Horhe Nefs uzskata, ka šo institūciju darbība lielā mērā ir tikai veicinājusi attīstības valstu atkarību no donorvalstīm, augstas nevienlīdzības izveidošanos un nepiemērotu prakšu īstenošanu attīstības valstīs, ignorējot to iekšējo specifiku. H. Nefs norāda, ka šāda lejupejoša pieeja cilvēkdrošības veicināšanā nav efektīva, jo ir jāveicina indivīdu līdzdalība procesos, tāpēc vēlamākas ir augšupejošas aktivitātes.

Pievēršoties tieši darbībām vai līdzekļiem, ar kuru palīdzību tiek nodrošināta cilvēkdrošība, būtiski ir akcentēt, ka primārā loma ir un paliek valstij. Var izdalīt tās divu līmeņu darbību. Iekšpolitiskajā līmenī valsts savas rīcībpolitikas izstrādē par izejas punktu var izraudzīties tieši cilvēkdrošības veicināšanu. Šajā gadījumā instrumentārijs ir likumu izstrāde un uzlabošana, starptautisko normu un cilvēktiesību ievērošana, ilgtermiņa stratēģiju izstrāde, kuru primārais atskaites punkts ir preventīva rīcība apdraudējumu novēršanai, kā arī labvēlīgas vides radīšana pilsoniskajām aktivitātēm un indivīdu iedrošināšana uz aktīvu rīcību. Piemēram, Kerolaina Tomasa runā par valsts demokrātijas stiprināšanu kā vienu no galvenajiem cilvēkdrošības priekšnoteikumiem, kas paredz ne tikai valsts atbildīgu politiku lielākas sociālās vienlīdzības panākšanā, bet arī pašu indivīdu iedrošināšana uz lielāku līdzdarbību politiskajos procesos.¹⁹¹ Līdz ar to būtiski ir uzlabot valsts un sabiedrības savstarpējo komunikāciju un attiecības kopumā. Līdzīgi norāda arī Mahbubs ul Haks (*Mahbub Ul Haq*), ka pilsoniskās sabiedrības aktivitātes, indivīdiem organizējoties dažāda

¹⁸⁸ Suhrke, A. (1999). Human Security and Interests of States. *Security Dialogue*, 30(3), pp. 265-276.

¹⁸⁹ Thakur, R. (1999). The UN and Human Security. *Canadian Foreign Policy*, 7(1), pp. 51-60

¹⁹⁰ Galvenās no tām ir Pasaules Banka un Starptautiskais Valūtas fonds.

¹⁹¹ Thomas, C. (2001). Global Governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, 22(2), p.161.

līmeņa organizācijās, ir būtisks instruments, lai panāktu efektīvu politisko līderu atskaitīšanos sabiedrības priekšā.¹⁹²

Lodgārds akcentē valsts lomu preventīvas rīcības īstenošanā. Tās mērķis ir nodrošināt cilvēkdrošību, ko veido trīs būtiski elementi – likuma vara, sabiedriskā kārtībā un miermīlīga konfliktu atrisināšana –, caur kuru nodrošināšanu tiktu radīta aizsardzība no tādiem draudiem kā fiziskas spīdzināšanas, patvaļīgu arestu veikšanas un aizturēšanas, noziedzības un vardarbības uz ielām, izvarošanas un citām vardarbības izpausmēm pret sievietēm, bērnu izmantošanas, sliktas izturēšanās pret bēgļiem un bruņotiem konfliktiem starp dažādām grupām. Tie, viņaprāt, ir galvenie mērķi, kuri valstij ar cilvēkdrošības rīcībpolitiku būtu jārisina. Galvenais instruments ir tiesiskais regulējums, jo sevišķi cilvēktiesību un bēgļu jautājumos. Tomēr valsts nespēj to veikt vienatnē, jo tās aktivitātes risināt cilvēkdrošības jautājumus nosaka augšupejošas darbības, ko veic nevalstiskās organizācijas un plašsaziņas līdzekļi, kā arī starptautiskās normas deklarējošas institūcijas. Var izdalīt trīs veidu elementus, kas veido politisko darba kārtību cilvēkdrošības elementā. Pirmais elements ietver preventīvu rīcību, kas paredz iepriekš minēto tiesiskā regulējuma veidošanu, kā arī dažādu krīžu ātrās reaģēšanas sistēmu izstrādāšanu. Preventīva rīcība ir ļoti nepateicīga politiķiem, jo, ja rīcībpolitika neizdosies, tad būs plaša sabiedrības kritika, ja, savukārt, tā būs veiksmīga, tad neviens par to neuzzinās un nenovērtēs. Tāpēc šajā kontekstā centrālais jautājums ir par politiku ilgtermiņa redzējumu un politisko gribu veikt šādus pasākumus. Otrais elements ietver nepieciešamo pasākumu veikšanu noziedzības un bruņoto konfliktu risināšanā, kas paredz dažādu pasākumu īstenošanu, sākot no ieroču tirdzniecības ierobežošanas iekšpolitikā un beidzot ar starptautisku iejaukšanos kāda grupu bruņotā konflikta risināšanā. Visbeidzot, trešais elements ir valdības cieša sadarbība ar nevalstisko sektoru, lai atrastu visefektīvākos risinājumus gan preventīvai rīcībai, gan seku likvidēšanai.¹⁹³

Ārpolitiskā līmenī tā ir starpvaldību sadarbības dibināšana un aktīva darbība starptautiskajās organizācijās. Pastāv nelielas atšķirības starp darbības instrumentiem, kurus izvēlas viena vai otra valsts, ko nosaka, kuru no cilvēkdrošības izpratnēm tā atzīst. Piemēram, Kanādas valdības doktrīnā, kam raksturīga brīvības no bailēm pieeja, ietilpst tādu pretrunīgi vērtētu instrumentu izmantošana kā humanitārā intervence (angļu val. – *humanitarian intervention*) un aktīva daudzpusēja sadarbības veidošana. Pēc Kanādas iniciatīvas 1998. gadā

¹⁹² Ul Haq, M. (1995). New Imperatives of Human Security. In: Kirdar, U., Silk, L. (eds.) *From Impoverishment to Empowerment*. New York: New York University Press.

¹⁹³ Lodgaard, S. (2000). Human security: Concept and Operationalization. Paper presented at Expert Seminar on Human Rights and Peace, United Nations University of Peace, Geneva, pp.7,11-21

tika izveidots Cilvēkdrošības tīkls (*Human Security Network*), kurš bija pirmais mēģinājums apvienot tās valstis, kuras ar savu ārpolitiku iestājas par cilvēkdrošības jautājumu risināšanu starptautiskā līmenī. Sākumpunkts bija divpusēja sadarbība starp Kanādu un Norvēģiju deviņos cilvēkdrošības problēmjasautājumos, kas tika formulēti Līsēnas Deklarācijā (angļu val. – *Lysøen Declaration*).¹⁹⁴ 2000. gadā Starptautiskās komisijas intervences un valsts suverenitātes jautājumos (angļu val. – *International Commission on Intervention and State Sovereignty*) ietvaros Kanāda aktīvi piedalījās pārskata „Pienākums aizsargāt” (angļu val. – *responsibility to protect*) izstrādē, kurā valstis un starptautiskās organizācijas centās rast konsensu par principiem un procedūrām, saskaņā ar kuriem var pārkāpt kādas valsts suverenitātes robežas ar mērķi aizsargāt tās iedzīvotājus no represīvās valsts.¹⁹⁵

Savukārt, Japāna, kura vairāk koncentrējas uz brīvību no trūkuma, iesaistās ekonomiskās attīstības, labas pārvaldības un kopienu veidošanas projektos pārsvarā sava reģiona valstīs, ko finansiāli sedz pēc Japānas iniciatīvas ANO izveidotais Cilvēkdrošības trasta fonds. Vienlaikus, pateicoties Japānas iniciatīvai, 2001. gadā ANO tika izveidota speciāla Cilvēkdrošības komisija.¹⁹⁶ Var secināt, ka kopīgais abām valstīm, kāpēc to ārpolitikā cilvēkdrošības jēdziens ieguva praktiskas aprises un to izvēlētie instrumenti bija efektīvi, bija izteikta politiskā līderība un griba aktualizēt šos jautājumus ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskā līmenī un ļoti efektīva darbība starptautiskajās organizācijās, veidojot daudzpusēju sadarbību.¹⁹⁷

2.2. Cilvēkdrošības politika

Cilvēkdrošības jēdziena viena no būtiskajām pazīmēm ir tā izmantojamība praktiskajā politikā, spējot būt saistošam politikas veidotājiem, kā rezultātā ir novērojama politiskā griba izstrādāt rīcībpolitiku gan ārpolitikā, gan iekšpolitikā. Pastāv vairāki iemesli, kāpēc cilvēkdrošības jēdziens ir saistošs rīcībpolitikas veidotājiem un kāpēc izpildās visi nepieciešamie priekšnosacījumi, lai būtu politiskā griba lemt par konkrēto jautājumu

¹⁹⁴ McRae, R. (2001). Human Security in Globalised World. In: McRae, R., Hubert, D. (eds.) *Human Security and the New Diplomacy: Protecting People, Promoting Peace*. Montreal: McGill-Queen's University Press, pp. 14-27.

¹⁹⁵ Evans, P. M. (2004). Human Security and East Asia: In the Beginning. *Journal of East Asian Studies*, 4, pp. 267, 268.

¹⁹⁶ *Ibid.*, p. 270.

¹⁹⁷ Bosold, D., Werthes, S. (2005). Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences. *International Politics and Society*, 1, pp. 97, 98.

atbalstoši. Pēc E. Nūmena domām, cilvēkdrošības jēdziena izmantošanai rīcībpolitikā ir liels potenciāls, jo tas spēj identificēt indivīdu vajadzības un problēmas, kas raisa viņos nedrošības izjūtas. Cilvēkdrošība no problēmu risinošas perspektīvas ir saistoša politikas veidotājiem, jo risina aktuālās problēmas, kas indivīdus skar personīgi. Tādējādi tas ir veids, kā veicināt uz valsts drošību centrētas pieejas nomaiņu uz indivīdu orientētu pieeju.¹⁹⁸ Šāda pārorientācija uz cilvēku vajadzību nodrošināšanu politiķiem var būt daudz izdevīgāka, un ētiski cilvēkdrošības jēdziens ir daudz labskanīgāks nekā drošības jēdziens, kas paredz tikai valsts teritorijas aizsardzību.¹⁹⁹

Citi cilvēkdrošības pētnieki, kā Dess Gaspers (*Des Gasper*)²⁰⁰, Sabīna Alkaira, Amartja Sens (*Amartya Sen*) un Mērija Kaldora (*Mary Kaldor*) norāda uz jēdziena spēju identificēt indivīdu pamatvajadzības un spēju noteikt to prioritāti. Cilvēkdrošības pieejas mērķis nav cilvēku spēju paplašināšana, bet gan pašu nepieciešamāko spēju nodrošināšana visiem cilvēkiem vienlīdzīgi. Cilvēks ir daudzšķautņaina būtne, tāpēc indivīdam parasti ir plašs pamatvajadzību spektrs, un arī, piemēram, plašās cilvēkdrošības izpratnes pārstāvji iestājas par plašu skaitījumu, jo no visa ir jānodrošina vismaz tas pats minimums, kas tādējādi nodrošina indivīdam cienīgu dzīvi. Vienlaikus cilvēkdrošības jēdziens, iekļaujot tik plašu pamatvajadzību spektru, paredz to sakārtošanu pēc prioritātēm, kas ir centrālais priekšnoteikums, lai konkrētais jautājums varētu šķīst saistošs lēmumu pieņēmējiem.

Otrkārt, cilvēkdrošības jēdziens arī nosaka kvalitatīvu rīcībpolitikas izstrādi, jo paredz preventīvu rīcībpolitiku izstrādi ar mērķi risināt iespējamus draudus tuvākā nākotnē. Mērķis ir radīt preventīvu rīcībpolitiku, kas cenšas iespēju robežās paredzēt draudus un radīt spējas, kuras novērstu draudu izcelšanos. Pēc Amartjas Sena domām, cilvēkdrošības pieeja risina dažādus rīcībpolitikas blakus riskus, piemēram, straujas ekonomiskās lejupslīdes gadījumā īpaša uzmanība ir jāpievērš zaudējumu minimizēšanai.²⁰¹ Šādi saskaņā ar Marlīsi Glasiusu (*Marlies Glasius*) tiek mazināts ekonomiskās izaugsmes prioritārais statuss, jo cilvēkdrošība spēj identificēt citus nedrošības cēloņus un avotus.²⁰² Būtisks faktors ir arī laika perspektīva, proti, cilvēkdrošības pieejas gadījumā bieži vien tiek īstenoti efektīvi īstermiņa pasākumi

¹⁹⁸ Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), p. 92.

¹⁹⁹ Newman, E. (2001). Human Security and Constructivism. *International Studies Perspectives*, 2(3), pp. 239-251.

²⁰⁰ Gasper, D. (2010). The Idea of Human Security. In: O'Brien, K., St. Clair, A.L., Kristoffersen, B. (eds.) *Climate change, ethics and human security*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 23-46.

²⁰¹ Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York, p. 9.

²⁰² Glasius, M. (2008). Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker. *Security Dialogue*, 39, p. 41.

konkrētu draudu novēršanai vai seku likvidēšanai,²⁰³ kas ir sevišķi būtiski politiskās gribas veidošanās kontekstā, jo paredz relatīvi ātrus pozitīvus rezultātus politiskajai elitei.

Vienlaikus būtiski ir nošķirt to, kā cilvēkdrošības jēdziens mijiedarbojas ar tādiem plaši izmantotiem jēdzieniem ārpolitikā kā cilvēktiesības un tautas attīstība (angļu val. – *human development*). Saskaņā ar Mēriju Kaldoru (*Mary Kaldor*) cilvēkdrošība apvieno elementus no abiem šiem jēdzieniem.²⁰⁴ Dess Gaspers, Sabīna Alkaira un Amartja Sens uzskata, ka cilvēkdrošības akcentam uz cilvēku pamatvajadzību nodrošināšanu ir cieša saikne ar cilvēktiesībām. Abi koncepti viens otru papildina, jo cilvēktiesības ir universālas un bauda neapstrīdamu starptautisko leģitimitāti, savukārt cilvēkdrošība piedāvā šo daudzo vajadzību izvirzīšanu par prioritāti. Sens norāda: „Cilvēktiesību jēdziena normatīvais raksturs vienmēr ir licis uzdot jautājumus par konkrētajām tiesībām un brīvībām, kas ir tik būtiskas, lai sabiedrība tās atzītu, sargātu un vairotu. Šajā aspektā cilvēkdrošības jēdziens var sniegt būtisku ieguldījumu, identificējot šo tiesību un brīvību svarīguma pakāpi caur indivīdu nedrošības prizmu.”²⁰⁵ Mērija Kaldora, izdalot cilvēkdrošību raksturojošos principus, norāda, ka cilvēktiesības ir atskaites punkts un fundamenta jebkurai cilvēkdrošības politikai.²⁰⁶

Cilvēktiesības nodrošina nepieciešamo autoritāti un leģitimitāti izmantot cilvēkdrošību ārpolitikā, kas praksē ir novērojams ANO īstenotajā ieviešanas politikas pienākumā aizsargāt.²⁰⁷ Formāli šī politika paredz risināt smagus cilvēktiesību pārkāpumus kādā valstī (piemēram, Lībijas gadījums 2011. gada vasarā), bet konceptuāli tā paredz nodrošināt cilvēkdrošību indivīdiem pret tās represīvo politisko eliti vai vājo valsti. Līdz ar to cilvēktiesības nodrošina kopēju un saprotamu valodu starptautiskajai kopienai, un cilvēkdrošība ietver konkrēto rīcībpolitiku, lai risinātu kritiskos indivīdu nedrošības jautājumus. Rezumējot īsumā, cilvēkdrošība paredz pamatvajadzību noteikšanu par prioritārām, savukārt cilvēktiesības nodrošina leģitimitāti cilvēkdrošības ārpolitikai.

Bet cilvēkdrošība ārpolitikā nenoliedzami ietver arī tautas attīstības elementus, jo sevišķi tajos gadījumos, ja tiek izmantota cilvēkdrošības plašā izpratne. Šī iemesla dēļ tautas

²⁰³ Alkire, S. (2003). *A Conceptual Framework for Human Security. Working Paper, 2.* Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity. Oxford: University of Oxford, p. 37.

²⁰⁴ Kaldor, M. (2007). *Human Security. Reflections on Globalization and Intervention.* Cambridge: Polity Press, p. 182.

²⁰⁵ Commission on Human Security (2003). *Human Security Now.* New York, p. 9

²⁰⁶ Kaldor, M. (2007). *Human Security. Reflections on Globalization and Intervention.* Cambridge: Polity Press, p. 185.

²⁰⁷ International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty.* Ottawa: International Development Research Center, p. 71.

attīstības pārstāvji iestājas par brīvības no bailēm cilvēkdrošības izpratnes izmantošanu un aicina atstāt sociālekonomisko attīstību viņu pārziņā. Alkaira identificē vairākus kopējus elementus abiem jēdzieniem, proti, tie ir uz indivīdu orientēti, daudzdimensionāli, risina hronisku nabadzību un tiem ir plašs skatījums uz cilvēkiem pilnvērtīgas dzīves nodrošināšanu ilgtermiņā.²⁰⁸ Vienlaikus pastāv arī atšķirības, pirmkārt, cilvēkdrošība fokusējas tikai uz pašām nepieciešamākajām vajadzībām. Otrkārt, cilvēkdrošība ir efektīva krīžu noregulēšanā, bet tautas attīstības politika tiek īstenota vidējā termiņā vai ilgtermiņā. Treškārt, Sens akcentē cilvēkdrošības politikas spēju risināt ekonomiskās attīstības blakus riskus.²⁰⁹ Pēc Glasiusas domām, cilvēkdrošības politika cenšas mazināt ekonomikas politikas pārākumu pār citiem politikas veidiem, atsedzot citus nedrošības avotus un tādējādi atvieglojot (angļu val. – *buttress*) tautas attīstības rīcībpolitiku īstenošanas procesu.²¹⁰ Visbeidzot, Kaldora norāda, ka cilvēkdrošība ir daļa no tautas attīstības politikas, taču no radikālā spārna, nodrošinot krīžu risināšanu gan ar civiliem, gan militāriem instrumentiem.²¹¹ Līdz ar to var secināt, ka visi trīs jēdzieni ir savstarpēji papildinoši un konceptuāli cieši saistīti. Valstis, izstrādājot cilvēkdrošības rīcībpolitiku ārpolitikā vai iekšpolitikā, nereti iekļauj gan tautas attīstības, gan cilvēktiesības jēdzienu elementus. Attiecīgi tajos gadījumos, kad valsts skaidri nedefinē cilvēkdrošības jēdziena izmantošanu ārpolitikā, tautas attīstības un cilvēktiesību elementu ietveroša politika var būt analīzes atskaites punkts, lai analizētu cilvēkdrošības klātbūtni valsts ārpolitikā.

Visbeidzot, analizējot, no kādām izejas pozīcijām cilvēkdrošības rīcībpolitiku (gan ārpolitikā, gan iekšpolitikā) izstrādē vadās valsts, jānorāda, ka šī uztvere joprojām ir tradicionāla un vienkāršota – nacionālās drošības garantēšana, tostarp teritoriālā aizsardzība. Saskaņā ar Kortniju Hillebrehtu (*Courtney Hillebrecht*) un Patrisu Makmahonu (*Patrice C. McMahon*) valsts, izjūtot iekšējus (nemiernieku aktivitātes, organizētā noziedzība, demogrāfiskās pārmaiņas utt.) vai ārējus (tradicionālie draudi, terorisms) apdraudējumus tās nacionālajai drošībai, kas arī automātiski ietver apdraudējumus cilvēkdrošībai, ir spiesta reaģēt. Ar drošību tiek saprasta gan indivīdu, gan teritorijas aizsardzība. Izstrādājot rīcībpolitiku arī cilvēkdrošības apdraudējumu gadījumā, valstis izvērtē apdraudējuma apmēru un iespējas, kas ir tā pati pieeja, kad valsts reaģē uz tradicionāliem draudiem. Šī rīcībpolitika

²⁰⁸ Alkire, S. (2003). A Conceptual Framework for Human Security. *Working Paper*, 2. Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity. Oxford: University of Oxford, p. 36.

²⁰⁹ Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York, p.9.

²¹⁰ Glasius, M. (2008). Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker. *Security Dialogue*, 39, p.41.

²¹¹ Kaldor, M. (2007). *Human Security. Reflections on Globalization and Intervention*. Cambridge: Polity Press, p. 184.

var būt ekonomisko un politisko stratēģiju sajaukums ar mērķi nemilitāri risināt vardarbību pret indivīdiem. Tajos gadījumos, ja cilvēkdrošības apdraudējumi (iekšēji vai ārēji) izaicina valsts stabilitāti un nacionālo drošību, valstis var izšķirties par militāra spēka lietošanu.²¹² Galvenais apsvēruma, kāpēc valstis izvēlas reaģēt uz cilvēkdrošības apdraudējumiem (gan iekšējiem, gan ārējiem), ir to potenciāls negatīvas attīstības gadījumā pārtapt par tradicionāliem draudiem, kas tieši skartu nacionālo drošību.

Tādējādi var izdalīt vairākus motīvus, kāpēc politikas veidotājiem ir izdevīgi iekļaut cilvēkdrošības jēdzienu rīcībpolitikā. Pirmkārt, labskanīgums un cēlais rīcībpolitikas mērķis paredz nevis tradicionāli savtīgu nacionālās drošības interešu aizsardzību, bet gan indivīdu drošības vairošanu. Otrkārt, jēdziena ciešā saikne ar tautas attīstības un cilvēktiesību jēdzieniem ļauj valstīm pieturēties pie apgalvojuma, ka tās jau stiprina cilvēkdrošību savā iekšpolitikā vai ārpolitikā, bet tikai nesauc to tieši šajā vārdā. Vienlaikus cilvēktiesības nodrošina leģitīmo pamatojumu, ja cilvēkdrošības vārdā valsts veic, piemēram, militāro intervenci kādā citā valstī vai brutāli apspiež iekšpolitiskos nemierus. Tautas attīstības jēdziens nereti ļauj valstīm caur savu ārpolitiku pārstāvēt valsts ekonomiskās intereses. Līdz ar to pamatota ir kritika, ka pastāv risks, ka valstis iekļauj cilvēkdrošību rīcībpolitikā tikai valsts interešu pārstāvēšanai, nevis ar mērķi saturiski risināt cilvēkdrošības apdraudējumus. Tomēr, kā norāda Fērlija Šapuī (*Fairlie Chappuis*), tad ne vienmēr šis risks ir aktuāls, jo, darbojoties ar starptautisko organizāciju starpniecību miera uzturēšanas misijās, krīžu vadībā un pēc konfliktu valsts atjaunošanas procesos, valstis vada arī cēli mērķi²¹³. Tāpēc var secināt, ka valsts cilvēkdrošības rīcībpolitika iekšpolitikā vai ārpolitikā ir jāanalizē katra atsevišķi, atsedzot patiesos motīvus tās apstiprināšanā un īstenošanā.

2.2.1. Cilvēkdrošība iekšpolitikā

Izvērtējot līdzšinējo cilvēkdrošības jēdziena lietojumu iekšpolitikā, nepieciešams norādīt, ka var izdalīt divas pieejas, kā analizēt cilvēkdrošību iekšpolitikā. Pirmā pieeja paredz analizēt cilvēkdrošību kā katras rīcībpolitikas izstrādes izejas punktu. Respektīvi, rīcībpolitiku izstrādes procesā ir jāņem vērā, kā tā ietekmēs un vai veicinās indivīda drošību. Šī noteikti ir vērtējama kā normatīva pieeja, par ko liecina retie gadījumi praksē. Somijas gadījums ir izceļams kā piemērs. 2008. gada globālās finanšu krīzes radīto seku dēļ Somijā

²¹² Hillebrecht, C., McMahon, P. C. (2014). Human Security Revisited. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 5, 6.

²¹³ Fairlie C. (2011). Human security and security sector reform. Conceptual convergences in theory and practice. In: Benedek, W., Kettemann, M. C., Mostl, M. (eds.) *Mainstreaming Human Security in Peace Operations and Crisis Management. Policies, Problems, Potential*. New York: Routledge, p. 101.

tika izveidots krīžu vadības centrs²¹⁴, kas savā darbībā izmanto ANO cilvēkdrošības definīcijas septiņas jomas un rūpējas par cilvēkdrošības stiprināšanu, gatavojoties potenciālām krīzēm. Papildus tika izstrādāta Sabiedrības drošības stratēģija²¹⁵, kas nosaka Somijas institūciju atbildību krīzes situācijās.

Apkopojot Ričarda Džolija (*Richard Jolly*)²¹⁶ un pētnieku grupas no Latvijas priekšlikumus par cilvēkdrošības pieejas iekļaušanu iekšpolitikā, var identificēt vairākus būtiskus cilvēkdrošības principus. Pirmkārt, tā ir cilvēkdrošības jautājumu iestrāde visos politikas dokumentos, uzsverot indivīdu kā mērķi, nevis līdzekli ekonomiskās izaugsmes sasniegšanai mūsdienu liberālās demokrātijas valstīs. Otrkārt, rīcībpolitikai jābūt kvalitatīvai, ietverot ilgtermiņa skatījumu, preventīvu rīcību un elastīgumu attiecībā pret dažādajiem drošības izaicinājumiem. Papildus šai rīcībpolitikai ir jārada nepieciešamie priekšnoteikumi, lai iedrošinātu indivīdus uz aktīvu rīcību. Visbeidzot, valstij jāspēj paredzēt potenciālos ārējos draudus ne tikai valsts, bet arī cilvēkdrošībai. Regulāras sabiedriskās aptaujas ir viens no mehānismiem, kā noteikt galvenās indivīdu nedrošības jomas un cēloņu, kā arī visvairāk ievainojamās sabiedrības grupas. Būtisks atbalsta punkts cilvēku drošumspēju attīstīšanai ir politisks un finansiāls atbalsts nevalstiskā sektora attīstībai, kā arī tiesiskās sistēmas stiprināšana kopumā, nodrošinot nepieciešamos cilvēkdrošības starpniekus, pie kuriem indivīds var vērsties pēc palīdzības savu tiesību aizskārums gadījumā.²¹⁷

Otrā pieeja analizē, kā valsts reaģē uz dažādiem iekšpolitiskiem cilvēkdrošības apdraudējumiem. Šie apdraudējumi var būt visdažādākie, un attiecīgi arī valsts reaģēšana, izmantojot izstrādāto rīcībpolitiku, var būt atšķirīga. To pierāda pētījumi atšķirīgās valstīs, piemēram, Endrū Vedemans (*Andrew Wedeman*)²¹⁸ analizēja Ķīnas gadījumu, kurā kā cilvēkdrošības apdraudējums tiek identificēti pieaugošie nemieri, kas varētu **izraisīt** iekšpolitisku nestabilitāti. Tika secināts, ka sociālo nemieru aktivitātes turpināsies ar tādu pašu intensitāti, taču tās neradīs draudus iekšpolitiskajai stabilitātei, jo ir fragmentētas un lokālas. Tieši šo apsvērumu dēļ politiskās elites rīcībpolitika neparedz brutālu šo aktivitāšu

²¹⁴ The Finnish Centre of Expertise in Comprehensive Crisis Management. Viewed 12.10.2014. from http://www.cmcfinland.fi/en/crisis_management_centre/thefinnishcenterofexpertise

²¹⁵ Security Strategy of Society. 24 August 2011. Viewed 12.10.2014. from http://www.defmin.fi/?588_m=4724&l=en&s=8

²¹⁶ Jolly, R., Ray, D. B. (2007). Human Security – National Perspectives and Global Agendas: Insights from National Human Development Report. *Journal of International Development*, 19(4), pp.460-462.

²¹⁷ Ozoliņa, Ž. (2011). Cilvēkdrošības koncepta piemērošana krīzes apstākļos. Ozoliņa, Ž., Rajevska, F. (red.) *Cilvēkdrošības Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi. Kongresa materiāli*. Valsts pētījumu programma „Nacionālā identitāte”. Rīgā, 5.-11.lpp.

²¹⁸ Wedeman, A. (2014). Unreast, Subversion, Repression, and Human Security in China. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 25, 45.

apspiešanu, bet gan vairāk vērsta uz šo nemieru izcelšanās cēloņiem (nabadzība reģionos, korupcija u.c.). Eimija Rotbārta (*Amy F. Rothbart*) analizē potenciālu konflikta izcelšanos starp Centrālāzijas valstīm par vides (akcents tieši uz ūdens) resursiem kā cilvēkdrošības apdraudējumu un secina, ka, pateicoties starptautisko organizāciju lomai un mērķtiecīgām investīcijām, saspīlējumu ir izdevies samazināt.²¹⁹ Visbeidzot, Džordžs Greisons (*George W. Grayson*) norāda uz Meksikas politiskās elites decentralizācijas rīcībpolitikas neveiksmēm, piešķirot lielāku autonomiju reģioniem. Rezultātā ir zaudēta kontrole pār vietvalžiem, kuri sadarbojas ar vardarbīgiem narkotiku karteljiem un rada būtisku apdraudējumu sabiedrībai.²²⁰

Līdz ar to cilvēkdrošība iekšpolitikā retos gadījumos ir saistāma ar politikas veidotāju vēlmi mainīt savu tradicionālo rīcībpolitikas izstrādes procesu, par izejas punktu izvēloties cilvēkdrošību. Tikai tajos gadījumos, kad ir saskatāmi tieši apdraudējumi cilvēkdrošībai, kas varētu sniegt bumbas efekta rezultātā izraisīt iekšpolitisko nestabilitāti, valsts ir ieinteresēta meklēt risinājumus.

2.2.2. Cilvēkdrošība ārpolitikā

Ārpolitikā cilvēkdrošība ir izmantota plaši gan atsevišķās valstīs (Kanāda, Japāna, Norvēģija u.c.), gan starptautiskās organizācijās (galvenokārt ANO un ES). Galvenie nosacījumi veiksmīgai cilvēkdrošības jēdziena lietošanai ārpolitikā ir bijusi spēcīga politiskā līderība šī jēdziena nozīmes izcelšanā. Otrkārt, tā ir apzināta visas ārpolitikas pakārtošana, par atskaites punktu nosakot cilvēkdrošību. Treškārt, tā ir aktīva daudzpusējas sadarbības tīklu izmantošana, veidojot daudzpusēju sadarbību ar līdzīgi domājošām valstīm un izmantojot starptautiskās organizācijas kā darbības platformu izvēlētās pieejas aktualizēšanā.²²¹

Vienlaikus cilvēkdrošības izmantošana ārpolitikā ir kritizēta, jo valstīm ir individuāla pieeja tās definēšanā. Taču šis fakts vienlaikus ir motivējošs elements, kāpēc valstis vēlas izmantot šo pieeju ārpolitikā, jo tās pielāgo jēdzienu pēc savas vajadzības. Šādas plašas interpretācijas iespējas un elastīgums nodrošinājis cilvēkdrošības jēdziena izmantošanu ārpolitikā. Praksē ir sazimējama iepriekš minētā problēma ar cilvēkdrošības pieejas pārlietu lielo orientēšanos uz reālo politiku, kas būtiski ietekmē pieejas pēctecību un pastāvību,

²¹⁹ Rothbart A. F. (2014). A Hostile Environment? Lessons About Environmental Security from Post-Soviet Central Asia. In: In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, p. 60.

²²⁰ *Ibid.*, Grayson George W. Mexican Governors. The Nation's New Viceroy, p.75.

²²¹ Bosold, D., Werthes, S. (2005). Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences. *International Politics and Society*, 1, pp. 98, 99.

piemēram, ja pie varas nāk cits politiskais spēks, kam šāda pieeja nešķiet saistoša. Piemēram, jau daudzkārt pieminētā Kanāda un Japāna bija aktīvas cilvēkdrošības pieejas izmantotājas savā ārpolitikā tikai 90. gados. Tas pats arī attiecas uz Cilvēkdrošības tīklu, kas izveidots 1998. gadā, pēdējos desmit gadus nīkuļo, neizceļoties ne ar kādām aktivitātēm.²²²

Taču būtisks jautājums ir par to, kā konstatēt cilvēkdrošības klātbūtni ārpolitikā. Mērija Kaldora piedalījās kā dalībniece pētniecības grupā par Eiropas drošības spējām, kas 2004. gadā izstrādāja Eiropas Cilvēkdrošības doktrīnu. Tās galvenais pienesums bija formulētie kritēriji, saskaņā ar kuriem var analizēt cilvēkdrošības klātbūtni valsts vai starptautiskās organizācijas īstenotajā ārpolitikā. Pirmais kritērijs ir cilvēktiesību pārkums pār valsts interesēm, paredzot cilvēkdrošības pieejas īstenošanu. Jo sevišķi būtiski tas ir, iesaistoties konfliktu risināšanā, kad svarīgi ir ne tikai ārējas iejaukšanās iemesli, bet arī metodes, kādas tiek lietotas konflikta regulēšanā. Otrais kritērijs ir skaidra politiskā autoritāte, kas nodrošina konkrētās ārpolitikas akceptēšanu un skaidru īstenošanu. Daudzpusējās attiecības ir trešais kritērijs, kas ir ārkārtīgi būtisks īstentās politikas leģitimitātes un izpildes efektivitātes nodrošināšanai. Tas paredz strādāt, izmantojot ANO sadarbības ietvaru, un iesaistīt citas reģionālās organizācijas (piemēram, Eiropas Drošības un sadarbības organizāciju un NATO Eiropā; Āfrikas Savienību, Rietumāfrikas valstu ekonomisko kopienu (ECOWAS), Dienvidāfrikas Attīstības kopienu un citas organizācijas Āfrikā). Vienlaikus ietvars paredz arī apņemšanos darboties saskaņā ar vispārēji atzītām kopējām darbības praksēm, tiesībām un normām. Visbeidzot, tas paredz iesaistīto daudzo organizāciju un citu iesaistīto pušu īstenoto politiku un darbību koordināciju, nevis pārklāšanos.²²³

Ceturtais kritērijs paredz augšupejošas pieejas īstenošanu, lemjot iejaukties vai neiejaukties kādas rīcībpolitikas īstenošanā, lai risinātu vardarbības skarto sabiedrības indivīdu pamatvajadzības. Šāda pieeja nesakņojas tikai morālas dabas apsvērumos, bet ietver arī efektivitātes jautājumus, jo tieši šīs sabiedrības grupas zinās vislabāk, kas tām ir nepieciešams nedrošības mazināšanai. Piektais kritērijs ir reģionālais fokuss, paredzot uzlūkot konkrēto militāro konfliktu kā daļu no plašākas reģionālās problēmas. Tas attiecīgi paredz daudz aptverošāku politiku izstrādi un saskaņotāku rīcību. Sestais kritērijs paredz tiesisko instrumentu īstenošanu operāciju rajonos uz vietas, paredzot primāri sniegt atbalstu vietējām

²²² Kļaviņš, D. (2011). Cilvēkdrošības loma diplomātijā: tendences un aktualitātes. Ozoliņa, Ž., Rajevska, F. (red.) *Cilvēkdrošības Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi. Kongresa materiāli*. Valsts pētījumu programma „Nacionālā identitāte”. Rīgā, 69-77.lpp.

²²³ Human Security Study Group (2004). *A Human Security Doctrine for Europe. The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. Barcelona, Spain, pp. 5-9.

tiesībsargājošajām iestādēm, lai īstenotu likuma piemērošanu un atjaunotu tiesisko kārtību. Visbeidzot, septītais analīzes kritērijs paredz atbilstošu spēku piemērošanu, kā primārais mērķis ir gan nodrošināt pašaizsardzību pret intervences spēkiem, gan aizsargāt civiliedzīvotājus. Jebkurā gadījumā runa ir par minimāla spēka lietošanu kā pēdējo līdzekli.²²⁴

Saskaņā ar šiem kritērijiem trīs gadus vēlāk šī pati pētnieku grupa veica piecu ES īstenoto militāro operāciju analīzi, konstatējot cilvēkdrošības elementu klātbūtni visās īstenotajās operācijās, galvenokārt argumentācijā, kāpēc ES ir būtiski iesaistīties un kāds ir misijas mērķis. Taču šo operāciju īstenošanā tika identificētas vairākas būtiskas nepilnības – neskaidra politiskā vadība, nesaskaņota iesaistīto dalībnieku rīcība un citas –, kas traucēja tās gana efektīvi realizēt.²²⁵ Īsāk sakot, operāciju misija bija atbilstoša cilvēkdrošības garam, taču praktiskā izpilde būtiski atpalika no pētnieku grupas formulētajiem normatīvajiem kritērijiem. Saskaņā ar šiem kritērijiem Kaldora kopā ar Mēriju Martinu (*Mary Martin*) un Narcisu Serru (*Narcis Serra*) rakstu krājumā²²⁶ analizē ES īstenotās militārās misijas un atsevišķu dalībvalstu dalību tajās, skaidrojot dalībvalstu motīvus un misijas īstenošanas rezultātus.

Volfgang Benedeks (*Wolfgang Benedek*), analizēdams ANO miera uzturēšanas operācijas un ES krīzes vadības operācijas, secina, ka tajās jau ir integrēta cilvēkdrošības pieeja. Ar cilvēkdrošības pieeju tiek saprasta pastiprināta uzmanības pievēršana indivīdu apdraudējumiem un vārīgumam, kas rodas bruņotos konfliktos, un starptautisko humāno normu ievērošana, kā arī īpaša indivīdu aizsardzība bruņoto konfliktu norises laikā. Visas miera uzturēšanas operācijas kopš 2005. gada ietver četras prioritātes, kas tiešā veidā stiprina cilvēkdrošību konfliktu gadījumos, proti, nodrošināt taisnīgumu un atskaitīšanos miera procesā, novērst un asi reaģēt uz cilvēktiesību pārkāpumiem, nacionālo institūciju stiprināšana un kapacitātes veidošana, un cilvēktiesības kā atskaites punkts visās ANO programmās. Vienlaikus centrā ir cilvēkdrošības elementu iekļaušana izstrādātajā rīcībpolitikā, kā indivīdu spēcīgāšana un vārīgāko sociālo grupu atbalstīšana.²²⁷ Tātad bruņoto konfliktu norises laikā, miera uzturēšanas procesā un krīžu vadībā ANO un ES ir spērušas būtiskus soļus pretim cilvēkdrošības elementu iekļaušanai programmatiskajos dokumentos. Attiecīgi, ja valstis

²²⁴ Human Security Study Group (2004). *A Human Security Doctrine for Europe. The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. Barcelona, Spain, pp. 10.-16.

²²⁵ Human Security Study Group (2007). *A European Way of Security: The Madrid Report of the Human Security Study Group*. Proposal and Background Report. Madrid, Spain.

²²⁶ Martin, M., Kaldor, M., Serra, N. (eds.) (2013). *National, European and Human Security. From co-existence to convergence*. London, New York: Routledge.

²²⁷ Wolfgang, B. (2011). Mainstreaming human security in United Nations and European Union peace and crisis management operations. In: Benedek, W., Kettemann, M. C., Mostl, M. (eds.) *Mainstreaming Human Security in Peace Operations and Crisis Management. Policies, Problems, Potential*. New York: Routledge, pp. 14-17.

piedalās šajās misijās, neatkarīgi no to nacionālajām interesēm tās ir vērtējamas kā cilvēkdrošības stiprinātājas bruņotā konflikta skartajā valstī, jo darbojas saskaņā ar starptautiskās organizācijas noteiktajiem normatīvajiem nosacījumiem.

Dalība militārajās misijās nenoliedzami ietver būtiskus cilvēkdrošības jēdziena elementus, kas saistīti ar brīvību no bailēm, taču nedrīkst piemirst jēdziena labklājības un attīstības aspektus. Attiecīgi Toms Rostoks sniedz saturiski plašāku kritēriju kopumu, lai konstatētu, vai konkrētās valsts ārpolitika iekļauj cilvēkdrošības elementus.²²⁸ Pirmkārt, cik lielā mērā un kādu nosacījumu gadījumā valsts sniedz palīdzību cilvēkiem citās valstīs. Atbilde uz šo jautājumu ietver motīvus, kāpēc valsts ir ar mieru iesaistīties vai iejaukties citas valsts iekšpolitiskajās problēmās. Otrkārt, vai valsts pieder pie valstu grupas, kas izceļ cilvēkdrošības nozīmi ārpolitikā. Treškārt, vai cilvēkdrošības jēdziens ir oficiāli minēts, proti, ārpolitikas dokumentos un publiskajās debatēs. Ceturtkārt, vai starptautiskajās operācijās, kurās piedalās konkrētās valsts personāls, tiek īstenoti iepriekš minētie Eiropas Cilvēkdrošības doktrīnā nosauktie principi. Visbeidzot, vai sadarbība attīstības jomā ieņem nozīmīgu vietu valsts ārpolitikā un vai šīs politikas īstenošana risina dažādus indivīdu nedrošības aspektus. Apkopojot T. Rostoka formulētos izpētes jautājumus, var secināt, ka tie sniedz dažādas atbildes, proti, gan par valsts motivāciju iekļaut cilvēkdrošību savā ārpolitiskajā darba kārtībā, gan veidus, kā pozicionēt sevi kā cilvēkdrošības stiprinātāju starptautiski. Visbeidzot, tiek raksturota rīcībpolitika, kas ir uzskatāma par cilvēkdrošību stiprinošu, proti, rīcībpolitika, kas paredz iesaistīšanos civilās un militārās misijās un sniegt atbalstu sadarbībai attīstības jomā.

Lai gan bruņotie konflikti un vājas valstis ir viens no būtiskākajiem cēloņiem paaugstinātai indivīdu nedrošībai, būtisks apstāklis, kas var izraisīt pēkšņu humāno krīzi, ir dabas katastrofas. Vairāki pētnieki²²⁹ – Marks Pellingss (*Mark Pelling*), Jerns Birkmans (*Jörn Birkmann*), Sjuzena Katera (*Susan Cutter*), Braians Borūfs (*Bryan Boruff*), Linns Šerlijs (*Lynn Shirley*), Ēriks Teits (*Eric Tate*) un Melisa Beriņa (*Melissa Berry*) – analizē dabas un citu veidu katastrofu negatīvo ietekmi uz indivīdu drošību, analizējot cilvēkdrošības

²²⁸ Rostoks T. (2012a). Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 151-159. lpp.

²²⁹ Skatīt: Pelling, M. (2003). *The Vulnerability of Cities: Natural Disasters and Social Resilience*. London: Earthscan.; Birkmann, J. (ed.) (2006). *Measuring Vulnerability to Natural Hazards: Towards Disaster Resilient Societies*. Tokyo: United Nations University Press.; Cutter, S. L., Boruff, B. J., Shirley, W. L. (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(1), pp. 242-261.; Tate, E., Cutter, S. L., Berry, M. (2010). Integrated multihazard mapping. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 37(4), pp. 646-663.

niansētākus aspektus, kā sociālā ievainojamība, iepretim katastrofu izraisītām sekām. Vienlaikus arī Eiropas Cilvēkdrošības doktrīnā dabas katastrofas tiek identificētas kā viens no indivīda nedrošības cēloņiem.²³⁰ Līdz ar to valsts spēja īsā laikā sniegt palīdzību citai valstij, kuru ir skārusi dabas katastrofa, arī ir vērtējama kā ārpolitika ar cilvēkdrošības klātbūtni.

Noslēdzot sadaļu par cilvēkdrošības klātbūtni iekšpolitikā un ārpolitikā, var secināt, pirmkārt, ka vairākumā gadījumu cilvēkdrošības elementi tiek iekļauti ārpolitikā, nevis iekšpolitikā. Valsts pamatpienākums ir nodrošināt cilvēkdrošību, tāpēc lielākoties uzmanība tiek pievērsta acīmredzamiem gadījumiem, kad tas netiek darīts, piemēram, kad valstī ir atklāti cilvēktiesību pārkāpumi, bruņots konflikts, humānā krīze postošas dabas katastrofas dēļ un citi cilvēkdrošību apdraudējumi, un citas valstis atzīst situācijas nopietnību, sniedzot atbalstu caur savu ārpolitiku. Šī iemesla dēļ problēmas ar cilvēkdrošību nodrošināšanu parasti ir novērojamas attīstības valstīs. Lai gan ir pētnieki, kuri cenšas norādīt uz cilvēkdrošības problēmām arī attīstīto valstu iekšpolitikā, šāda pieeja tomēr nav guvusi plašu atbalstu ne pētnieku, ne arī politikas veidotāju vidū. Otrkārt, jebkura ārpolitika, kas pretendē iekļaut cilvēkdrošības jēdzienu, ietver arī cilvēktiesību un tautas attīstības elementus. Izplūdušās robežas, kas pastāv starp šiem jēdzieniem, ļauj valstīm ārpolitikā pēc vajadzības norādīt, par kura jēdziena īstenošanu tā vairāk iestājas. Treškārt, cilvēkdrošības pievilcība, kāpēc tā tiek iekļauta valsts ārpolitikā, ir iespēja reaģēt uz pēkšņiem notikumiem kādās citas valsts teritorijā, kas nelabvēlīgi ietekmē indivīdu drošību, un spēja noteikt par prioritāti īstenojamo rīcībpolitiku.

Ceturtkārt, var identificēt trīs valsts sabiedrību apdraudošus notikumus, kā bruņots konflikts, vājas valsts izpausmes un dabas katastrofas. Ārpolitika, kas cenšas risināt šo notikumu negatīvās izpausmes (protams, ar atrunām, ka tiek īstenoti cilvēkdrošības jēdzienus raksturojošie principi), ir uzskatāma par cilvēkdrošību stiprinošu. Atbilstoši identificētajiem trim cilvēkdrošības apdraudējumiem tiks atlasīti lēmumi Latvijas ārpolitikā, proti, lēmums par bruņoto spēku sūtīšanu uz starptautisko militāro misiju, ieguldījums sadarbībā attīstības jomā un palīdzības sniegšana dabas katastrofā cietušai valstij, un tiks analizēti, kuri nosacījumi ir bijuši nozīmīgi, lai rastos politiskā griba lemt pozitīvi.

²³⁰ Human Security Study Group (2004). *A Human Security Doctrine for Europe. The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. Barcelona, Spain, p. 2.

3. Metodes

Darba izstrādē tiek izmantotas kvalitatīvās pētniecības metodes. Teorētiskajā daļā par politisko gribu tika izstrādāts politisko gribu ietekmējošo nosacījumu analīzes ietvars, balstoties uz kuru empīriskajā daļā tiek veikta gadījumu analīze. Kā gadījumi tika atlasīti tie lēmumi Latvijas ārpolitikā, kuri tiecas stiprināt cilvēkdrošību valstīs, kurās tā tiek apdraudēta. Lai noskaidrotu, kādi nosacījumi ietekmēja Latvijas ārpolitikas veidotāju politisko gribu pieņemt konkrētos lēmumus, tika veiktas intervijas ar ārpolitikas veidotājiem, kas bija iesaistītas lēmuma pieņemšanā. Līdz ar to galvenā pētījuma metode ir gadījuma analīze, taču tās veikšanai nepieciešamās informācijas iegūšanai īstenotas tādas apakšmetodes kā interviju veikšana, politisko dokumentu un normatīvo aktu analīze. Tātad darbā īstenota vairāku metožu pieeja.²³¹

3.1. Politiskās gribas jēdziena operacionalizācija

Kā jau iepriekš tika minēts, tad darbā tiek formulēta šāda politiskās gribas definīcija, proti, **politiskā griba ir lēmuma pieņēmēju griba pieņemt lēmumu par kādas nozīmīgas politiskās iniciatīvas atbalstīšanu, un to veido tādi elementi kā motīvi, iespējas un spiediens**. Definīcija ir šaurāka nekā ANO vai D. Brinkerhofs sniegtie politiskās gribas skaidrojumi. Pirmkārt, politiskās gribas klātbūtne ir konstatējama tikai tajā gadījumā, ja lēmums ir ticis pieņemts. Otrkārt, tā kā lēmuma pieņemšanas procesā ir iesaistīti vairāki politikas veidotāji, tad politiskā griba netiek attiecināta uz katru no tiem, bet gan uz pašu lēmumu. Tādējādi tiek nodrošināta nepieciešamā abstrakcijas un elastīguma pakāpe, kas ļauj analizēt dažādu veidu lēmumus (valdības vai Saeimas). Treškārt, politiskā griba tiek analizēta pēc trim to veidojošiem elementiem – motīva, iespējām un spiediena – ar mērķi noskaidrot, kuri nosacījumi bijuši nozīmīgi konkrētā lēmuma pieņemšanā. Ceturtkārt, politiskā griba ir nepieciešama nozīmīgu lēmumu pieņemšanā. Ar nozīmīgu (angļu val. – *salient*) lēmumu tiek saprasts jautājums, kam pievērsta sabiedrības interese, vai tas ir nozīmīgs nacionālo interešu jautājums ārpolitikā un ir aktuāls starptautiskajiem partneriem (starptautiskajām organizācijām, divpusējām vai daudzpusējām attiecībām u.c.). Vienlaikus ir būtiski norādīt, ka politiskā griba ir vienlīdz aktuāla gan jautājumos, kas prasa tūlītēju risinājumu (piemēram, reaģēšana uz krīzes situāciju), gan arī rutīnas ilgtermiņa lēmumiem,

²³¹ Gillham, B. (2001). *Case Study Research Methods*. London, New York: Continuum, p. 13.

par kuriem tiek lemts katru gadu. Ja jautājums ir nozīmīgs (valsts līmenī un starptautiski), tad politiskajai gribai ir jābūt ik reizi, kad tiek lemts par šo jautājumu.

Pievēršoties politiskās gribas jēdziena operacionalizācijai, nepieciešams norādīt, ka to ir veikuši vien divi pētnieki Deriks Brinkerhofs un Karmena Malena, identificējot politisko gribu ietekmējošos nosacījumus. Šajā darbā tiek analizēti K. Malenas izvirzītie trīs politisko gribu veidojošie elementi – motīvi, iespējas un spiediens. Vienlaikus tiek analizēti Hārvija Stāra darbi par ārpolitiku, kuros arī tiek analizēti jēdzieni *motīvi* un *iespējas*, taču atšķirībā no K. Malenas viņš tos analizē daudz detalizētāk, paverot iespējas identificēt nosacījumus, kas raksturo šos jēdzienus.

Gan H. Stāra, gan K. Malenas izpratnē par motīviem un iespējām lēmuma pieņemšanas procesam var izdalīt gan subjektīvo, gan objektīvo līmeni. Subjektīvais līmenis ir būtisks, jo akcentē politikas veidotāju personības nozīmi lēmumu pieņemšanā. Objektīvais līmenis ietver konkrēto politisko vidi: strukturālos faktorus, normatīvos aktus, pieejamos resursus un citus. Saglabājot abus līmeņus, tika izstrādāts politiskās gribas analīzes ietvars atbilstoši Latvijas politiskajai sistēmai, lai noskaidrotu, kādi ir politisko gribu ietekmējošie nosacījumi jautājumos par cilvēkdrošību Latvijas ārpolitikā.

Balstoties uz Kristoferu Hillu, Valteru Karlsnesu, Valēriju Hadsoni un Greiemu Alisonu, kā arī ņemot vērā Latvijas ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesu, politiskās gribas analīzes ietvarā tika iekļauti šādi **lēmuma pieņēmēji**, proti, politiķis (atbildīgais ministrs), birokrātiskās institūcijas (atbildīgās ministrijas), politiskās institūcijas (Ministru kabinets un parlaments). Tā kā ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā, tostarp jautājumos par cilvēkdrošību, nereti būtiska loma ir arī nevalstiskajām organizācijām un starptautiskajām organizācijām, tie ir uzskatāmi par politikas veidotājiem, respektīvi, procesa ietekmētājiem, taču ne lēmuma pieņēmējiem. Šī iemesla dēļ šie politikas veidotāji tiek iekļauti politiskās gribas analīzes sadaļā saistībā ar spiediena elementu. Mūsdienu ārpolitikas lēmuma pieņemšanas procesā sabiedrība, kas izpaužas kā sabiedrības formulēts viedoklis, plašsaziņas līdzekļu darbība un nevalstisko organizāciju aktivitātes, ir ietekmīgs politikas veidotājs, jo sevišķi attiecībā uz vēlētiem lēmuma pieņēmējiem. Starptautiskā organizācija, ja lemjamais jautājums ir tās darbības laukā, vienmēr ir ieinteresēta, lai tās dalībvalstis ne tikai atbalstītu, bet arī iesaistītos tās rīcībpolitikas īstenošanā. Līdz ar to abiem šiem politikas veidotājiem var būt nozīmīga ietekme uz lēmuma pieņēmēju politisko gribu apstiprināt konkrēto rīcībpolitikas iniciatīvu.

Ņemot vērā izaicinājumus, kas saistās ar politiskās gribas trūkuma operacionalizāciju, šajā darbā tiek analizēta politiskā griba, kad lēmums jau ir ticis pieņemts un tas ir apstiprinošs virzītajai iniciatīvai. Līdz ar to netiek analizēti politiskās gribas trūkuma cēloņi, bet gan politiskās gribas klātbūtnes iemesli. Tādējādi analīzes ietvars primāri sniedz atbildi uz jautājumiem, kuri no politisko gribu ietekmējošiem nosacījumiem ir bijuši nozīmīgi un kādas ir bijušas šo nosacījumu savstarpējās attiecības konkrētā lēmuma pieņemšanā. **Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi** tiek analizēti saskaņā ar politiskās gribas elementiem – motīviem, iespējām un spiedienu – un lēmuma pieņēmējiem, par analīzes avotu izvēloties ārpolitikas lēmuma pieņemšanas teorijas un mazo valstu literatūru (skatīt analīzes ietvaru 2. pielikumā). Identificētie nosacījumi ietekmē lēmuma pieņēmēju rīcību lēmumu pieņemšanas procesā. Būtiski ir norādīt, ka tie attiecas strikti ne tikai uz katru konkrēto lēmuma pieņēmēju, piemēram, nacionālā drošība ir ne tikai politisko institūciju gribu ietekmējošs nosacījums, bet tā ir tikpat aktuāla arī birokrātiskajās institūcijās strādājošajiem lēmuma pieņēmējiem, kas, izstrādājot attiecīgo normatīvo aktu, ir spiesti ņemt vērā plašu argumentu loku. Līdz ar to iekļautie nosacījumi nav jāuztver kā statistiski un formāli saistīti tikai ar konkrētu lēmuma pieņēmēju, bet gan kā dinamisku nosacījumu kopums, kas atkarībā no konkrētā jautājuma būtības un konteksta var būt aktuāli vairākiem lēmuma pieņēmējiem vienlaikus.

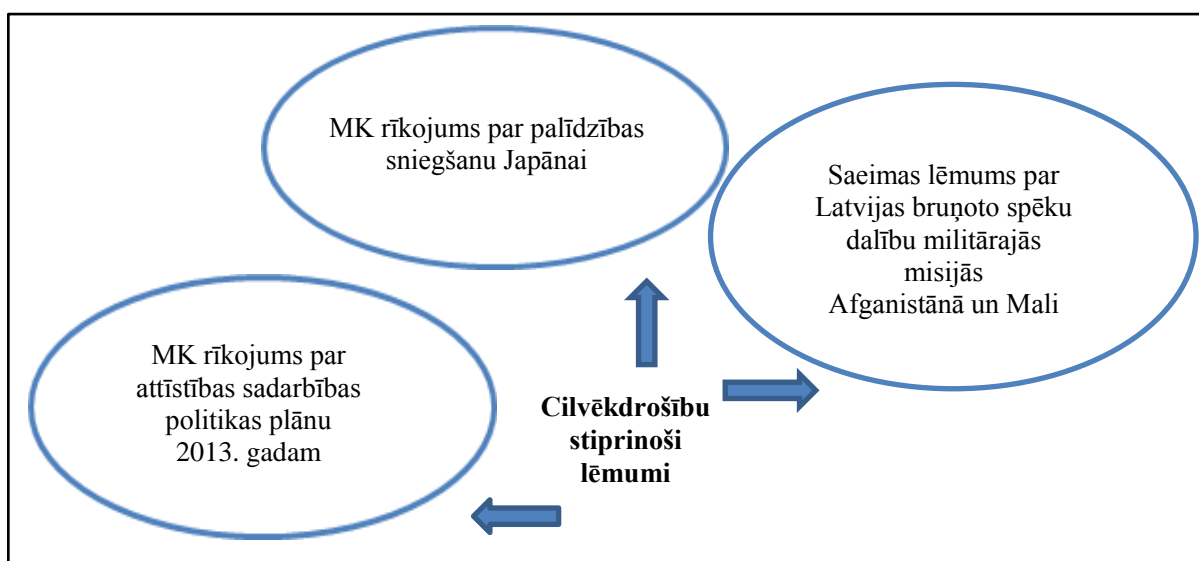
Līdz ar to, aizpildot politiskās gribas analīzes ietvaru, balstoties uz ārpolitikas analīzes teorijām un pieejām, darbā tiek sniegta atbilde uz pētniecības 1. jautājumu, proti, **kādi ir politisko gribu ietekmējošie nosacījumi lēmumu pieņemšanā ārpolitikā?**

Visbeidzot, ir būtiski norādīt, ka izstrādātais politiskās gribas analīzes ietvars nav uzskatāms par teoriju vai pieeju, bet gan teorijās pamatotu analīzes nosacījumu apkopojumu zem viena jēdziena, proti, politiskās gribas. Saskaņā ar šiem nosacījumiem darba empīriskajā daļā tiks analizēti izvēlētie gadījumi.

3.2. Gadījumu analīze

Saskaņā ar politiskās gribas analīzes ietvaru tika analizēta lēmuma pieņemšana trīs gadījumos. Šie gadījumi tika atlasīti, balstoties uz cilvēkdrošības izmantošanas ārpolitikā principiem, – dalība bruņoto konfliktu atrisināšanā vai pēc konflikta situācijas stabilizēšanas pasākumos, atbalsta sniegšana attīstības valstīm, īstenojot divpusējās sadarbības attīstības

jomā politiku, un palīdzības sniegšana dabas katastrofā cietušai valstij. Tā kā tie reprezentē cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus (skatīt 2. attēlu), tad saskaņā ar Robertu Steiku (*Robert E. Stake*) darbā tiek īstenota kolektīvo gadījumu izpēte. Izpētē iekļautie gadījumi tiek atlasīti nevis tāpēc, ka tie ir līdzīgi vai atšķirīgi, unikāli vai parasti, bet gan tāpēc, ka to analīze ļauj labāk skaidrot vai teoretizēt par kādu lielāku gadījumu kopu vai plašāku fenomenu.²³² Attiecīgi cilvēkdrošības jēdziens apvieno trīs analīzē iekļautos gadījumus, kuru analīze ne tikai atsedz lēmuma pieņemšanas procesa nianšes konkrēto jautājumu kontekstā, bet arī plašākā skatījumā identificē nosacījumus, kuri ir nozīmīgi, lai lēmuma pieņēmējiem rastos politiskā griba apstiprināt cilvēkdrošību stiprinošu rīcībpolitiku.



2. att. Cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi

Izvirzot minētos lēmumus gadījumu analīzei un raksturojot darba empīriskajā daļā, teik atbildēts uz izpētes jautājumus Nr. 2, proti, **kuri lēmumi Latvijas ārpolitikā ir uzskatāmi par cilvēkdrošību veicinošiem?**

Politisko gribu sniegt atbalstu bruņota konflikta atrisināšanā un miera uzturēšanā atspoguļo divi izvēlētie gadījumi. Pirmais gadījums ietver divus lēmumus, proti, Latvijas Republikas Saeimas lēmumu (turpmāk – Saeimā) „Par termiņa pagarināšanu Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalībai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vadītajā operācijā Afganistānā” (pieņemts 10.11.2012.), kas paredz turpināt Latvijas ilgtermiņa ieguldījumu Afganistānas drošībā. Otrs Saeimas lēmums ir „Par Latvijas Nacionālo bruņoto

²³² Stake, R. E. (2000). Case Studies. In: Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (eds.) *Handbook of Qualitative Research*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2000, pp. 437, 438.

spēku karavīru dalību Eiropas Savienības militārajā misijā, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (*EUTM Mali*)” (pieņemts 07.03.2013.), kas atspoguļo Latvijas spēju reaģēt uz krīzes situāciju Mali, pieņemot lēmumu par līdzdarbošanos ES misijā jau tās sākotnējā posmā.

Otrais gadījums ietver Latvijas politisko gribu sniegt ieguldījumu divpusējā sadarbībā attīstības jomā, Latvijas Republikas Ministru kabinetam (turpmāk – Ministru kabinets) pieņemot rīkojumu Nr. 138 „Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013. gadam” (ar 09.04.2013.). Lai gan šāds Ministru kabineta lēmums atspoguļo apņemšanos sadarbības attīstības jomā tikai attiecībā uz 2013. gadu, tā ir daļa no Latvijas ilgtermiņa ieguldījuma Moldovas un Afganistānas civilā sektora attīstībā, kā arī ceļ Latvijas nevalstisko organizāciju kapacitāti līdzdarboties ES līmenī sadarbības attīstības jomā. Visbeidzot, trešais gadījums atspoguļo politisko gribu sniegt palīdzību valstij, kas ir cietusi dabas katastrofā, proti, Ministru kabineta rīkojums Nr. 130 „Par palīdzības sniegšanu Japānai zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai” (ar 28.03.2011.), paredzot 100 tūkstošu latu ieskaitīšanu Latvijas Sarkanā Krusta ziedojumu kontā pārskaitīšanai Japānas Sarkanajam Krustam.

Būtiski ir paskaidrot, kāpēc pirmais gadījums ietver divus Saeimas lēmumus. Šāda izvēle tika veikta vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, abi minētie jautājumi ir vērtējami kā politiski nozīmīgi (angļu val. – *salient*), kas rada papildu spriedzi lēmuma pieņemējiem. Lēmums par dalības turpināšanu starptautiskajā operācijā Afganistānā atspoguļo Latvijas ilgtermiņa sniegumu šo valstu iedzīvotāju cilvēkdrošībā. Vienlaikus, lai gan šī lēmuma pieņemšanas process bija rutīnveida, ņemot vērā Latvijas dalības apmērus – gan skaitliski lielu militāro personālu, gan arī augstās izmaksas –, lēmuma apstiprināšanā ir nepieciešama lēmumu pieņēmēju politiskā griba no gada uz gadu. Situācija saistībā ar dalību militārajā misijā Mali prasīja ļoti ātru lēmuma pieņemšanu, tā demonstrējot Latvijas spēju reaģēt uz krīzes situāciju. Otrkārt, atšķirīgi ir iesaistītie politikas veidotāji, proti, lēmumā par dalību starptautiskajā operācijā Afganistānā atbildīgā organizācija ir NATO, bet lēmumā par dalību misijā Mali vadošā organizācija ir ES. Līdz ar to ir pamats apgalvot, ka abu lēmumu gadījumos aktuāli bija atšķirīgi politisko gribu ietekmējošie nosacījumi. Tāpēc šo abu lēmumu analīze ir pētnieciski saistoša, lai atsegtu, kādi nosacījumi ir aktuāli krīzes apstākļos un kādi – plānotas lēmuma pieņemšanas gadījumā.

Ministra kabineta rīkojums apstiprināt plānu sadarbībai attīstības jomā 2013. gadam ir daļa no Latvijas ilgtermiņa snieguma divpusējās sadarbības attīstības jomā programmā, kas tiek īstenota kopš iestāšanās ES. Tas ir vienīgais lēmums, kas tiek pieņemts ik gadu saistībā ar divpusējās sadarbības attīstības jomā politiku. Lai gan tas, ka plāns tiek apstiprināts ik gadu,

padara šā lēmuma pieņemšanu par rutīnu, Latvijas ieguldījuma apmērs (finansiālais un cilvēkresursu) ir tieši atkarīgs no lēmuma pieņēmēju politiskās gribas. Lēmums par plānu sadarbībai attīstības jomā tieši 2013. gadam tika izraudzīts, jo tas ir pirmais gads pēc 2008. gada ekonomiskās krīzes, kad tika atjaunots finansējums divpusējās sadarbības politikai. Savukārt Ministra kabineta rīkojums par palīdzības sniegšanu Japānai ir vērtējams kā reprezentatīvs gadījums, lai varētu gūtos secinājumus vispārināti attiecināt uz citiem gadījumiem, kad Latvija ir reaģējusi uz dabas katastrofas izraisītām sekām kādā pasaules valstī. Pēc šī lēmuma pieņemšanas Latvija ir sniegusi humāno palīdzību tikai divas reizes, proti, Turcijai un Bosnijai un Hercegovinai. Taču atvēlētie līdzekļi ir salīdzinoši nelieli – Turcijai zemestrīces seku likvidēšanā tika pārskaitīti 50 000 ero un Bosnijai un Hercegovinai tika nosūtītas divas Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta divas automašīnas un personāls (aprēķinātās izmaksas 50 661 eiro). Līdz ar to Japānas gadījums ir viens no pēdējiem lēmumiem par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij. Tas paredzēja sniegt vislielāko finansiālo atbalstu, kādu Latvija jebkad ir sniegusi. Visbeidzot, humānā palīdzība tika sniegta ģeogrāfiski ļoti attālai valstij, kas ir neraksturīgi Latvijas humānās politikas īstenošanas praksei, kad visbiežāk atbalsts tiek sniegts tuvāko reģionu valstīm.²³³

Tādējādi tiks sniegta atbilde uz pētniecības 2. jautājumu: **kuri lēmumi ārpolitikā ir uzskatāmi par cilvēkdrošību stiprinošiem?**

Darbā izvirzīto gadījumu analīze ietvers **politikas dokumentu un normatīvo aktu**, kā arī **sekundāro datu** no zinātniskās literatūras, sabiedriskās domas aptauju un citu avotu **analīzi**. Lēmuma pieņemšanas procesa detalizētai raksturošanai tiks analizēti tādi normatīvie akti, kā Nacionālo bruņoto spēku likums, Latvijas Republikas Zemessardzes likums, Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās, Nacionālās drošības likums, Starptautiskās palīdzības likums, Ministru kabineta noteikumi par Humānās palīdzības saņemšanas un sniegšanas kārtību, Ministru kabineta kārtības rullis, Saeimas kārtības rullis un citi. Normatīvo aktu analīze ļaus raksturot lēmuma pieņemšanas procedūras tiesisko ietvaru un identificēt galvenos lēmuma pieņēmējus, viņu tiesības un pienākumus.

Gadījuma analīzē ietverti lēmumu projekti tiek analizēti, lai konstatētu lēmuma saturu un virzības gaitu. Papildus arī Saeimas stenogrammas un Ministru kabineta sēžu protokoli, kad tika pieņemti cilvēkdrošību stiprinošie lēmumi, tiek analizēti, lai raksturotu norisinošās

²³³ Skatīt 3. pielikuma „Latvijas sniegtā humānā palīdzība” 3. tabulu „Latvijas sniegtā humānā palīdzības 01.01.2005.-31.08.2014.

politiskās diskusijas, kuras arī ļauj identificēt politiskās gribas ietekmējošos nosacījumus konkrētā lēmuma kontekstā.

Savukārt, lai noskaidrotu Latvijas politiskos uzstādījumus un mērķus konkrētās cilvēkdrošības politikas kontekstā tiek analizēti tādi politikas dokumenti kā Valsts aizsardzības koncepcija, Nacionālā drošības koncepcija, Nacionālo bruņoto spēku ilgtermiņa attīstības plāns (2012-2024), Attīstības sadarbības pamatnostādnes un programmas un citi. Tajos tiek atspoguļots Latvijas oficiālais diskurss, kura analīze ir būtiska, lai salīdzinātu politikas dokumentos paustos mērķus ar lēmuma pieņēmēju paustajiem motīviem intervijās.

3.3. Intervijas

Intervijas ar lēmuma pieņēmējiem, kuri bija tieši vai pastarpināti iesaistīti cilvēkdrošības lēmuma pieņemšanā, sniedz pamatinformācija par lēmuma pieņemšanas procesa niansēm un ļauj identificēt nosacījumus, kuri bija nozīmīgi politiskās gribas veidošanās kontekstā. Jautājumi tiks veidoti, lai noskaidrotu:

- (1) kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ir bijuši nozīmīgi konkrētā ārpolitiskā lēmuma pieņemšanas procesā;
- (2) iespējamais neidentificētos politisko gribu ietekmējošos nosacījumus;
- (3) kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi nav bijuši aktuāli lēmumu pieņemšanā.

Interviju veikšana rīcībpolitikas analīzei, kā norāda Karls Patons (*Carl V. Patton*) un Deivids Savickis (*David S. Sawicki*), ir būtiska datu identificēšanas un vākšanas metode,²³⁴ jo paredz lēmuma pieņemšanā tieši iesaistīto politikas veidotāju viedokļu apzināšanu. Intervijas tika daļēji strukturētas (angļu val. – *semi-structured*), kas saskaņā Bilu Gilemu (*Bill Gillham*) ir pati atbilstošākā intervēšanas forma gadījumu analīzes veikšanā. Tā paredz noteikta skaita (5–10) jautājumu sagatavošanu pirms intervijas un pieļauj iespējamību, ka intervijas laikā var notikt izmaiņas to uzdošanas secībā, formulējumā un var rasties papildu jautājumi. Šāda intervijas forma nodrošina nepieciešamo elastīgumu un pielāgošanās iespējas intervējamai personai.²³⁵

Veicot intervējamo atlasī, tika ņemti vērā vairāki apsvērumi. Pirmkārt, lai būtu maksimāli pārstāvēti visi lēmuma pieņemšanas procesā iesaistītie politikas veidotāji atbilstoši politiskās gribas analīzes ietvaram. Lai gan ministrija analīzes ietvarā figurē kā viens

²³⁴ Patton, C. V., Sawicki, D. S. (1993). *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*. 2nd ed. United States of America: Prentice-Hall, p. 97.

²³⁵ Gillham, B. (2001). *Case Study Research Methods*. London, New York: Continuum, p. 65.

atsevišķs politikas veidotājs, no šīs institūcijas tika intervētas vairākas amatpersonas. Iemeslu tam ir fakts, ka lēmuma izstrāde aizsākas tieši ministrijā un lēmuma pieņemšanas process ietver vairākus līmeņus organizācijas ietvaros. Turklāt tas nodrošina arī plašākas informācijas iegūšanu, piemēram, zemāka līmeņa ierēdņi var sniegt informāciju par tehniskajiem lēmuma pieņemšanas procesa aspektiem un procedūru, bet augsta līmeņa ierēdņi – gan par procedūru, gan politiskajiem aspektiem.

Otrkārt, intervējot respondentus, tika ievērota intervējamo hierarhija un secība no zemākā ieņemamā amata uz augstāko. Tādējādi tika nodrošināta darba autores zināšanu veidošanās par konkrēto lēmuma pieņemšanas procesa kontekstu, kas sevišķi svarīgi ir kvalitatīvas intervijas veikšanai ar augsta līmeņa politikas veidotājiem.²³⁶ Treškārt, tā kā intervēto personu vidū ir augsta ranga ierēdņi un politiķi, tad tika ņemti vērā arī B. Gilema norādītie izaicinājumi, kas jāņem vērā elites intervēšanas gadījumos.²³⁷ Veikto interviju atšifrēšana un teksta analīze tika veikta saskaņā ar Steināra Kvāles (*Steinar Kvale*) un Svenda Brinkmanna (*Svend Brinkmann*) ieteikumiem²³⁸. Intervijas vidējais ilgums ir no 30 līdz 45 minūtēm.

Saistībā ar politisko gribu Latvijas ārpolitikā piedalīties militārajās misijās Afganistānā un militārajā misijā Mali tika intervēti visu lēmuma pieņemšanas līmeņu pārstāvji – atbildīgo ministriju amatpersonas, atbildīgais politiķis un parlamenta pārstāvis. Konkrēti tika intervēti šādi lēmuma pieņēmēji:

- Artis Pabriks, Latvijas Republikas aizsardzības ministrs (03.11.2010.–23.01.2014.);
- Jānis Sārts, Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas (AM) valsts sekretārs (kopš 2008. gada);
- Jānis Garisons, AM politikas direktors – valsts sekretāra vietnieks (kopš 2008. gada);
- Armīns Mačiņš, AM Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītājs;
- Andžejs Viļumsons, Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas (ĀM) Drošības politikas departamenta direktors (līdz 2013. gadam);
- Ainars Latkovskis, 11. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētājs.

²³⁶ Patton, C. V., Sawicki, D. S. (1993). *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*. 2nd ed. United States of America: Prentice-Hall, p. 100.

²³⁷ Gillham, B. (2001). *Case Study Research Methods*. London, New York: Continuum, pp. 63, 64.

²³⁸ Kvale, S., Brinkmann, S. (2009). *InterViews: learning the craft of qualitative research interviewing*. Los Angeles: Sage Publications, pp. 177-217.

Ņemot vērā to, ka gadījumos par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai Japānai un lēmuma par ikgadējā plāna sadarbībai attīstības jomā apstiprināšanu gala pieņēmējs ir Ministru kabinets, un abos gadījumos atbildīga ir tikai Latvijas Republikas Ārlietu ministrija (turpmāk – ĀM), tad intervējamo respondentu ir salīdzinoši mazāk, ietverot atbildīgās ministrijas amatpersonas un atbildīgo ministru. Lēmuma pieņemšanā par ikgadējo sadarbības plāna apstiprināšanu tika intervēta arī nevalstiskās organizācijas pārstāve, jo konkrētā organizācija aktīvi iesaistās lēmuma pieņemšanas procesā. Attiecīgi tika intervētās šādas personas:

- Edgars Rinkēvičs, Latvijas Republikas ārlietu ministrs (kopš 25.10.2014.);
- Andrejs Pildegovičs, ĀM valsts sekretārs (kopš 13.05.2013.), bijušais ĀM valsts sekretāra vietnieks – politiskais direktors (25.07.2012.–13.05.2013.);
- Andris Teikmanis, Latvijas ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks Lielbritānijā (kopš 13.05.2013.), bijušais ĀM valsts sekretārs (01.12.2008.–13.05.2013.);
- Anda Grinberga, ĀM Attīstības sadarbības nodaļas vadītāja;
- Oļegs Orlovs, ĀM Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referents;
- Inese Vaivare, nevalstiskās organizācijas „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai” direktore.

Visbeidzot, veicot interviju, politisko un normatīvo aktu analīzi, tiek atbildēts gan uz 3., gan 4. darba pētniecības jautājumu: **kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ir bijuši noteicošie, lai Latvijas ārpolitikā tiktu pieņemti cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi, un kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi nav aktuāli cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu pieņemšanā Latvijas ārpolitikā?**

4. Politiskā griba stiprināt cilvēkdrošību Latvijas ārpolitikā

Cilvēkdrošības jēdzienu pirmo reizi plašāka Latvijas sabiedrības daļa iepazīna 2003. gadā, kad tika prezentēts ANO Tautas attīstības pārskats (2002./2003. gads) par cilvēkdrošību Latvijā, analizējot galvenokārt cilvēkdrošības iekšpolitisko dimensiju. Pārskata metodoloģijas pamatā bija veiktās sabiedrības aptaujas par indivīdu galvenajiem nedrošības cēloņiem, cenšoties identificēt, kuras ir aktuālākās cilvēkdrošības jomas, kurās valdībai būtu jāuzņemas lielāka atbildība. Šādu pieeju atzinīgi novērtēja sers Ričards Džollijs (*Richard Jolly*), norādot, ka subjektīvā uztvere, kas atspoguļojas sabiedrības aptaujās, ir atzīstams instruments, lai izprastu aktuālās cilvēkdrošības jomas nacionālajā līmenī.²³⁹ Cilvēkdrošība Latvijas ārpolitikā ANO pārskatā netika analizēta. Lai gan pārskata rezultāti tika prezentēti plašākai sabiedrībai plašsaziņas līdzekļos, izpratne par cilvēkdrošības jēdzienu neaizsniedzās līdz politiskajam līmenim, paliekot nevalstiskā sektora ietvaros.

Otrs mēģinājums aktualizēt cilvēkdrošības jēdzienu tika veikts īsi pēc 2008. gada ekonomiskās krīzes Latvijā, kad valsts pētījuma programmā „Nacionālā identitāte” no 2010. gada līdz 2014. gadam tika īstenots izpētes projekts „Cilvēkdrošība un identitāšu plurālisms”. Projekta īstenošanas gaitā tapa grāmata „Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei”²⁴⁰, kas ietver visaptverošu cilvēkdrošības jēdziena analīzi, gan pārskatot jēdziena teorētisko skaidrojumu, gan veicot plašu empīrisku analīzi par cilvēkdrošību Latvijā, ņemot vērā jēdziena dažādos aspektus: sociālekonomiskos, tiesiskos, politiskos un citus. Cita starpā viens no projekta dalībniekiem Toms Rostoks analizēja cilvēkdrošības ārpolitisko dimensiju, raksturojot cilvēkdrošības operacionalizācijas ietvaru. Lai konstatētu cilvēkdrošības klātbūtni Latvijas ārpolitikā, tika veikta Saeimas debašu (no 2003. gada līdz 2012. gadam) par ārpolitikas jautājumiem analīze un atsevišķi analizēta Latvijas divpusējās sadarbības attīstības jomā politika kā viens no būtiskiem cilvēkdrošību raksturojošiem aspektiem. Par cilvēkdrošības klātbūtni Latvijas ārpolitikā T. Rostoks secina, ka cilvēkdrošības jēdziens ir konstatējams, bet tas ir vāji pamanāms. Tas ir netieši identificējams divu veidu jautājumu kontekstā, pirmkārt, par dalību starptautiskajās operācijās Irākā un Afganistānā, kas paredz Latvijas atbalstu valstīm, kas cieš no bruņotajiem konfliktiem un kur ir nepieciešams sniegt ieguldījumu šo valstu civiliedzīvotāju drošībā. Otrkārt, cilvēkdrošības jēdziena elementi arī jautājumā par dalību starptautiskajās operācijās ir konstatējami kā uz

²³⁹ Jolly, R. (16 June 2012). *Human Security and Policy Challenges – toward 2015 and beyond*. Speech. Conference on Human Security – Towards Empowering Development, Rīga.; Jolly, R., Ray, D. B. (2007). Human Security – National Perspectives and Global Agendas: Insights from National Human Development Report. *Journal of International Development*, 19(4), pp. 457-472.

²⁴⁰ Ozoliņa, Ž. (ed.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 2012.

iekšu vērsti, proti, opozīcijā esošo politisko partiju – „Saskaņas centra” un „Par cilvēktiesībām vienotā Latvija” – argumentācijā norādīts, ka vispirms ir jāparūpējas par Latvijas cilvēku pamatvajadzībām, pirms sniedz atbalstu kādām citām valstīm. T. Rostoks norāda, ka Latvijas lēmuma pieņēmēju argumentāciju ārpolitikas debatēs caurstrāvo pašuztvere par Latviju kā „trūcīgu un apdraudētu valsti, kuras ārpolitisko aktivitāšu primārais mērķis ir savas drošības un labklājības stiprināšana”²⁴¹, kas esot pretrunā nesavtīgajiem elementiem, kuriem būtu jābūt valsts ārpolitikā, ja tā pretendē sevi pozicionēt kā cilvēkdrošības veicinātāju.

Analizējot cilvēkdrošību Latvijas ārpolitikā, jānorāda, ka Latvijas dalība starptautiskajās organizācijās – NATO un ES – ir netieši likusi valstij iekļaut savā ārpolitikā cilvēkdrošības elementus un veidot samērā ierobežotu izpratni par šī jēdziena nozīmi. Tomēr šo cilvēkdrošības elementu iekļaušana ārpolitikā ir notikusi nevis pēc labas gribas un nesavtības principa, bet gan sakņota šaurās nacionālās interesēs, reducējot līdz nacionālajai drošībai, kad runa ir par dalību starptautiskajās operācijās, vai minimālo saistību izpildei sadarbības attīstības jomā jautājumos. T. Rostoks savā analizē ir pievērsies diviem cilvēkdrošības aspektiem – Latvijas bruņoto spēku dalībai starptautiskajās operācijās un sadarbības attīstības jomā politikai, taču būtisks cilvēkdrošības aspekts kā palīdzības sniegšana dabas katastrofā cietušajiem nav aplūkots. Šis konkrētais aspekts saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujām ir aktuāls Latvijas sabiedrībai, jo, atbildot uz jautājumu par palīdzības sniegšanas formām, kādas valstij būtu jāsniedz, tad 71% 2005. gadā un 78% 2009. gadā Latvijas respondentu norāda uz humānās palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušanai valstij.²⁴² Ņemot vērā darba fokusu, sevišķi pētnieciski interesanti ir noskaidrot nosacījumus, kas ietekmējuši Latvijas lēmuma pieņēmējus sniegt humāno palīdzību, jo šādās krīzes situācijās parasti darbojas brīvprātības vai solidaritātes principi.

Attiecīgi darba empīriskā daļa tiks strukturēta atbilstoši trīs gadījumu analīzei, proti, par politisko gribu piedalīties starptautiskā operācijā Afganistānā un militārajā misijā Mali, par politisko gribu apstiprināt ikgadējo plānu sadarbības attīstības jomā politikai un par politisko gribu sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai. Katra gadījuma analīzes sadaļa sastāvēs no īsas analīzes par Latvijas līdzšinējo ieguldījumu konkrētajā politikā (dalība

²⁴¹ Rostoks, T. (2012c). Cilvēkdrošība Saeimas debatēs par ārpolitikas jautājumiem. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 272.lpp.

²⁴² Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2005, 2009). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2005. gada decembris, 2.lpp.; *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2009. gada februāris. 23.lpp.

misijās, sadarbības attīstības jomā politika un humānās palīdzības sniegšanas politika), lēmuma pieņemšanas procesu raksturojošo aspektu analīzes, kā arī detalizēta gadījuma raksturojuma un analīzes, balstoties uz veiktajām intervijām ar lēmuma pieņemšanas procesā iesaistītajiem galvenajiem politikas veidotājiem.

4.1. Politiskā griba piedalīties militārajās misijās Afganistānā un Mali

Lēmuma piedalīties militārajās misijās pieņemšana ir sarežģīts process, kurā ir iesaistīti daudzi politikas veidotāju no vairākiem līmeņiem un sektoriem. Līdz ar to pastāv virkne dažādu nosacījumu, kas ietekmē lēmumu pieņēmēju uzvedību un attieksmi pret konkrēto jautājumu. Šajā sadaļā tiks raksturots, cik Latvija ir bijusi aktīva savu bruņoto spēku sūtīšanā piedalīties starptautiskās operācijās un kas nosaka šī jautājuma aktualitāti politikas veidotājiem. Attiecīgi pēc tam tiks analizēts pats lēmuma par dalību militārajās misijās pieņemšanas process, izdalot tiesiskos, politiskos un procedūras aspektus, un analizēti divi izvēlētie lēmuma pieņemšanas gadījumi, identificējot nosacījumus, kuri ir bijuši nozīmīgi lēmuma apstiprināšanā.

4.1.1. Latvijas bruņoto spēku dalība starptautiskajās militārajās misijās

Latvijas Nacionālo bruņoto spēku (NBS) attīstība, tāpat kā Igaunijai un Lietuvai, pēc neatkarības atgūšanas 90. gados norisinājās, īstenojot Baltijas bataljona projektu. Tā mērķis bija attīstīt Baltijas valstu bruņotos spēkus atbilstoši Rietumu valstu standartiem, apmācot militārās personas dalībai miera uzturēšanas operācijās. Vadošā valsts bija Dānija sadarbībā ar citām Skandināvijas valstīm – Norvēģiju un Zviedriju. Projekts tika noslēgts 2004. gadā pēc desmit gadu darbības līdz ar Baltijas valstu iestāšanos NATO. Projekts tiek vērtēts kā veiksmīgs, jo tas bija veicinājis Baltijas valstu savstarpējo militāro integrāciju un nodrošinājis nepieciešamo apmācību un personāla kvalifikāciju, lai piedalītos starptautiskajās operācijās.²⁴³ Par to liecina fakts, ka Latvijas bruņotie spēki pirmo reizi piedalījās starptautiskajā operācijā jau 1996. gadā Bosnijā un Hercegovinā, kam 1999. gadā sekoja Albānija un Kosova. Līdz ar iestāšanos NATO kā savu ieguldījumu kolektīvajā drošībā Latvija varēja piedāvāt tieši savu militārpersonu dalību starptautiskajās operācijās, kas

²⁴³ Peter, I. (2013). Baltic Military Cooperative Projects: a Record of Success. In: Lawrence, T., Jermalavičius T. (eds.) *Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defence Development in the Baltic States*. Tallinn: International Centre for Defence Studies, 246-281.

izpaudās kā dalība ASV vadītajā gribas koalīcijas operācijā Irākā (2003–2008) un nepārtraukta dalība operācijā Afganistānā (kopš 2003. gada). Lai sniegtu savu ieguldījumu arī ES īstenotajā drošības politikā, Latvijas Jūras spēku virsnieki kopš 2011. gada piedalās pretpirātisma operācijā pie Somālijas krastiem, kura ir unikāla ar to, ka tā ir vienīgā jūras operācija pēdējos gadu desmitos. Savukārt sauszemes spēki pirmo reizi piedalās starptautiskās operācijās Āfrikā, kopš 2013. gada piedaloties Mali bruņoto spēku apmācībā un sniedzot atbalstu ES militārajai operācijai Centrālāfrikas Republikā.²⁴⁴

Ilggadējā dalība starptautiskajās operācijās ir noteikusi Latvijas bruņoto spēku attīstību tieši bruņotajās ekspedīcijās (angļu val. – *expeditionary force*) ar augsti kvalificētām militārpersonām, kas guvušas pieredzi starptautiskajās operācijās. Bruņoto spēku apkopotā statistika liecina, ka laika posmā no 1996. gada līdz 2012. gadam starptautiskajās operācijās ir piedalījušies 4312 karavīri.²⁴⁵ Būtiski ir norādīt, ka liela daļa no šiem karavīriem vienā un tajā pašā operācijā ir piedalījušies vairākās rotācijās. Vienlaikus ar operacionālo pieredzi Latvijas bruņotie spēki, operāciju rajonos veiksmīgi sadarbojoties ar atsevišķām NATO dalībvalstīm (ASV, Norvēģiju un citām), starptautiski atzītā līmenī attīstījuši tādas militārās prasmes kā improvizēto spridzekļu neitralizēšana, speciālo uzdevumu operāciju īstenošana un gaisa atbalsta kontrolieru instruktoru un speciālistu apmācīšana.²⁴⁶

Tādējādi dalība starptautiskajās operācijās ir bijusi viens no Latvijas bruņoto spēku attīstības stūrakmeņiem. Starp politikas veidotājiem pastāv vienprātība par bruņoto spēku dalības starptautiskajās operācijās augsto lietderības pakāpi. Politikājiem tas nozīmē devumu kolektīvajā drošībā, kas tādējādi garantē Latvijas nacionālo drošību, taču lēmuma pieņemējiem aizsardzības sektorā būtiski papildu motīvi ir karavīru operacionālā pieredze un ciešas militārās sadarbības veidošana ar NATO dalībvalstīm ar mērķi attīstīt noteiktas Latvijas bruņoto spēku militārās spējas.

²⁴⁴ Dalība starptautiskajās operācijās. Skatīts 02.05.2013.
http://www.mil.lv/lv/Operacijas/Ieprieksejas_operacijas.aspx

²⁴⁵ *Ibid.*

²⁴⁶ Vanaga, N. (2014). *Latvijas dalības NATO desmitgade. Kādas militārās nišas spējas Latvijai ir izdevies attīstīt?* 24.03.2014. Skatīts 12.05.2014. http://www.sargs.lv/lv/Vesture/Latvija_NATO_10/2014/03/24-01.aspx?p=1

4.1.2. Lēmuma par dalību starptautiskajās militārajās misijās pieņemšanas process

Juridiskie un politiskie aspekti

Dalība starptautiskajās operācijās ir ietverta gan aizsardzības politikas plānošanas dokumentos, gan arī normatīvajos aktos. Analizējot normatīvo aktu regulējumu, jānorāda, ka Nacionālo bruņoto spēku likums nosaka, ka bruņoto spēku nākamais uzdevums aiz valsts aizsardzības ir „piedalīšanās starptautiskajās operācijās likumos un starptautiskajos līgumos paredzētajā kārtībā”²⁴⁷. Lai kompensētu personāla trūkumu bruņotajos spēkos un motivētu indivīdu iesaistīšanos bruņotajos spēkos, zemessargiem saskaņā ar Latvijas Republikas Zemessardzes likumu arī ir tiesības piedalīties starptautiskajās operācijās un ātrās reaģēšanas spēkos.²⁴⁸ Šāda politika ir devusi arī gaidītos pozitīvos rezultātus, jo saskaņā ar NBS komandiera Raimonda Graubes teikto ir saskatāma skaidra tendence, ka zemessargi, kas ir bijuši starptautiskajās operācijās, izvēlas pāriet pastāvīgā dienestā NBS.²⁴⁹ Tiek īstenota mērķtiecīga politika, lai maksimāli iesaistītu visdažādāko specialitāšu bruņoto spēku personālu starptautiskajās operācijās.

Likumā „Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās” nosaka vispārīgo kārtību, kādā tiek lemts par NBS karavīru iesaisti starptautiskajās operācijās. Kā vispārīgais starptautiskais tiesiskais regulējums ir ANO rezolūcijas, rekomendācijas vai lūgums, saskaņā ar tiem Latvija pamato savu iesaisti starptautiskās operācijās, kā arī balstoties uz NATO vai ES lūgumu.²⁵⁰ Tomēr praksē AM interpretē šo normu, ka Latvija nav tiesīga nosūtīt bruņotos spēkus bez ANO mandāta. Tas tiek pamatots ar to, ka Latvijas kā mazas valsts interesēs ir stiprināt starptautisko likumisko ietvaru, nevis vājināt to²⁵¹. Likumā ir arī noteikts, ka NBS „vienības saskaņā ar Saeimas lēmumu var nodot tās starptautiskās organizācijas vai valsts pārziņā, kura vada starptautisko operāciju”²⁵², savukārt starptautisko operāciju veikšanas laiks un citas tehniskās detaļas tiek apstiprinātas ar Saeimas lēmumu. Vienlaikus likumā ir iestrādātas NBS karavīru atsaukšanas iespējas, ja ir konstatēti kādi tiesiskie vai procedūras pārkāpumi, kā arī ja tas ir nepieciešams Latvijas valsts interešu

²⁴⁷ LR Saeima (2010). *Nacionālo bruņoto spēku likums*. Spēkā ar 08.12.1999., 6. panta pirmās daļas 2. punkts.

²⁴⁸ LR Saeima (2013). *Latvijas Republikas Zemessardzes likums*. Spēkā ar 01.09.2010., 3. panta 3. punkts.

²⁴⁹ Graube, R. (2013). *Uzruna NBS ikgadējā konference*. Rīgā, NBS Apvienotais štābs, 18.04.2013.

²⁵⁰ LR Saeima (2011). *Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās*. Spēkā ar 16.02.1995., 1. panta otrā daļa.

²⁵¹ Rostoks T., Vanaga, N. (2014). *Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities*. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, pp. 82, 83.

²⁵² LR Saeima (2011). *Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās*. Spēkā ar 16.02.1995., 5. panta pirmā daļa.

nodrošināšanai.²⁵³ Līdz ar to nacionālā līmenī Saeima ir gala lēmuma pieņēmēja, nodrošinot lēmuma par Latvijas NBS dalību kādā starptautiskajā operācijā leģitimitāti.

Galvenajos aizsardzības politikas plānošanas dokumentos Latvijas NBS dalība starptautiskajās operācijās tiek uzskatīta par neatņemamu nacionālās drošības sastāvdaļu un tiek minēta uzreiz kā nākamā prioritāte pēc NBS kaujas un aizsardzības spēju attīstīšanas. Piemēram, Nacionālās drošības stratēģijā tiek atzīts, ka Latvijas dalība ES un NATO starptautiskajās operācijās „ir devusi iespēju valstij plašāk iesaistīties globālajos politiskajos procesos un saņemt sabiedroto atbalstu nacionālo drošības interešu īstenošanai”²⁵⁴. Latvijas NBS dalība NATO un ES vadītajās starptautiskajās operācijās formulēta kā otrā prioritāte militārā apdraudējuma novēršanai, jo tas „gan veicina starptautisko drošību un stabilitāti, gan ļauj pilnveidot NBS kaujas spējas un prasmes”²⁵⁵. Valsts aizsardzības koncepcijā ieguldījums starptautiskajās operācijās atzīts par vienu no valsts aizsardzības pamatuzdevumiem.²⁵⁶ Motivāciju veido tādi paši argumenti kā Nacionālās drošības koncepcijā, proti, saņemt drošības garantijas no sabiedrotajiem un palielināt NBS vienību pieredzi un sagatavotību. Papildus tiek izteiktas ambīcijas saglabāt NBS spējas piedalīties vairākās starptautiskās operācijās vienlaikus un uzturēties ģeogrāfiski attālos operāciju rajonos. Visbeidzot, ir izteikta apņemšanās pieejamo resursu ietvaros palielināt Latvijas ieguldījumu NATO un ES augstas gatavības spēkos.²⁵⁷ Detalizētāk NBS spēju attīstība ilgtermiņā noteikta Nacionālo bruņoto spēku ilgtermiņa attīstības plānā (2012–2024), kurā ir izvirzītas trīs prioritātes, saskaņā ar kurām ir attīstāmi bruņotie spēki, proti, kolektīvā drošība, kas ietver dalību starptautiskajās operācijās, bruņoto spēku minimālo paš aizsardzības spēju nodrošināšana un atbalsta sniegšana sabiedrībai.²⁵⁸ Tādējādi var secināt, ka drošības politikas plānošanas dokumentos dalība starptautiskajās operācijās tiek vērtēta, kā neatņemama valsts nacionālās drošības sastāvdaļa.

Papildus aizsardzības politikas stratēģiskos apsvērumus izdala T. Rostoks un Nora Vanaga, norādot uz Latvijas kā mazas valsts motīviem ar dalību starptautiskās operācijās palielināt savu ieguldījumu starptautiskajā drošībā. Atbalstot un piedaloties NATO vai ES

²⁵³ LR Saeima (2011). *Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās*. Spēkā ar 16.02.1995., 5. panta trešā daļa.

²⁵⁴ LR Saeima (2011). *Nacionālā drošības koncepcija (Informatīvā daļa)*. Spēkā ar 10.03.2011., 2.2. punkts, 2. lpp.

²⁵⁵ *Ibid.*, 3.1. punkts, 3. lpp.

²⁵⁶ LR Saeima (2012). *Valsts aizsardzības koncepcija*. Spēkā ar 10.05.2012., 14.punkts, 2.lpp.

²⁵⁷ *Ibid.*, 5.1. punkts, 5. lpp.

²⁵⁸ LR Ministru kabinets (2012). *Nacionālo bruņoto spēku ilgtermiņa attīstības plāns (2012-2024)*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 19.06.2012. rīkojumu Nr. 270, sēdes slēgtā daļa.

īstenotajās militārajās misijās, Latvija iegūst garantijas savai nacionālajai drošībai iepretim tās pastāvīgajam apdraudējumam no Krievijas puses. Vienlaikus dalība starptautiskajās operācijās ļauj Latvijas militārpersonām individuāli iegūt operacionālo pieredzi un veicina bruņoto spēku sadarbību un savietojamību ar citu dalībvalstu bruņotajiem spēkiem, kā arī Afganistānas militārās misijas gadījumā Latvija ieguva pieredzi miera uzturēšanas operāciju īstenošanā.²⁵⁹ Tāpēc integrācija esošajā starptautiskajā institucionālajā struktūrā un aktīva šo organizāciju drošības politikas rīcībpolitiku atbalstīšana, piemēram, dalība NATO un ES vadītajās militārajās operācijās, ir Latvijas kā mazas valsts aizsardzības politikas stratēģijas pamatā.²⁶⁰

Tādējādi nepieciešamība pēc Latvijas bruņoto spēku dalības starptautiskajās militārajās operācijās ir nostiprināta gan normatīvajos aktos, gan nacionāla līmeņa politikas plānošanas dokumentos, kas nozīmē, ka AM kā atbildīgā ministrija ir veikusi visus priekšdarbus, lai formalizētu un nostiprinātu argumentāciju lēmuma pieņemējiem. Kā norāda Andžejs Viļumsons, tad, lai nodrošinātu finansējumu aizsardzības sektoram, „Aizsardzības ministrijai bija būtiski visos stratēģiskajos plānošanas dokumentos pie prioritātēm salikt dalību starptautiskajās operācijās”²⁶¹. Šajā kontekstā ir konstatējams, kā birokrātiska institūcija nodrošina gan savu resursu pietiekamību, gan darbības efektivitāti ar konkrētas rīcībpolitikas noteikšanu par prioritāru politikas plānošanas dokumentos, pēc kuriem vadās lēmumu pieņemēji.

Procedūras aspekti

Tā kā Saeima ir gala lēmuma pieņemējs, tad var izdalīt četrus lēmuma pieņemšanas posmus, caur kuriem lēmums tiek virzīts. Ņemot vērā iesaistīto politikas veidotāju skaitu un viņu darbības līmeņus, šie posmi noteikti nav jāuzlūko stingrā secībā, jo tie brīžiem var savstarpēji pārklāties. Pirmais posms ietver neformālās konsultācijas gan ES un NATO struktūrās, gan valsts līmenī. Neformālās konsultācijas NATO un ES struktūrās ir aktuālas tikai tad, ja tiek izvērtētas iespējas par Latvijas pirmreizēju dalību kādā starptautiskā militārā operācijā. Tādā gadījumā, kā norāda A. Viļumsons, neformālās konsultācijas sākas un norisinās Latvijas pārstāvniecībās NATO un ES, kurās ir pārstāvji gan no AM, gan no bruņotajiem spēkiem, gan

²⁵⁹ Rostoks T., Vanaga, N. (2014). Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, p. 84.

²⁶⁰ Vanaga, N. (2013a). Is Russia still a threat to Latvia? An Analysis of Latvia's Security Strategy. *Yearbook of the East-Central Europe Institute*. Lublin: Institute of East-Central Europe, 2(5), p. 132.

²⁶¹ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

no ĀM, un viņi notur kopīgas sanāksmes katru nedēļu. Ja šo konsultāciju rezultātā izkristalizējas varbūtēja Latvijas praktiska dalība starptautiskā operācijā, tad amatpersonas sazinās ar AM un ĀM, un ĀM raksta formālu vēstuli AM par Latvijas dalības izvērtēšanu.²⁶²

Savukārt neformālās konsultācijas valsts līmenī norisinās Nacionālās drošības padomes sēdē. Tajā piedalās visas augstākās amatpersonas – Valsts prezidents, Saeimas priekšsēdētājs, Ministru prezidents, Saeimas atbildīgo komisiju priekšsēdētāji un aizsardzības, ārlietu un iekšlietu ministri. Šīs sēdes ir slēgtas, un to norise nav regulāra, jo tās sasauc Valsts prezidents pēc vajadzības. Nacionālās drošības likumā, kas nosaka padomes darbību, nav noteikts, ka sēdē jāizskata jautājumi par Latvijas bruņoto spēku dalību starptautiskās operācijās, tomēr ir noteikts, ka padomes kompetencē ir īstenot vienotu valsts politiku nacionālās drošības jomā un uzraudzīt tās īstenošanu.²⁶³ A. Viļumsons arī norāda uz to, ka lēmums par dalību starptautiskajās operācijās tiek saskaņots ar Nacionālās drošības padomi.²⁶⁴ Saskaņā ar T. Rostoku un N. Vanagu šajā nacionālā līmeņa saskaņošanas platformā Valsts prezidentam ir nozīmīga loma, jo ir iespējas izmantot neformālo varu. Lai gan prezidenta formālā vara ārpolitikas jautājumos ir ierobežota, un bieži vien ir intereses trūkums par šiem jautājumiem, tajos gadījumos, kad šī interese rodas, prezidentam ir vērā ņemami neformālie resursi, kā aizstāvēt savu viedokli un mainīt politikas virzību.²⁶⁵

Otrais posms ir AM, kas ir pats apjomīgākais posms veicamo darbu ziņā, jo paredz lēmuma pieņemšanu aizsardzības sektorā un lēmuma argumentācijas izstrādi. Armīns Mačiņš, raksturojot lēmuma pieņemšanas procesu aizsardzības sektora ietvaros, norāda, ka „lemjot par iesaisti kādā konkrētā krīzes risināšanā, kas ir faktiski militāra operācijā, vispirms notiek konsultācijas organizācijas ietvaros starp dalībvalstīm, viedokļu un informācijas apmaiņa, un nākamais solis ir faktiski sākotnējais stratēģiskais izvērtējums no politiskās iesaistes perspektīvas, un to mēs nacionāli izvērtējam uz vietas”.²⁶⁶ Tad attiecīgi seko militārs izvērtējums, kas jau ir konkrētāks, – par iespējamiem iesaistes risinājumiem un formātu. Ja tiek konstatēts, ka politiski Latvija varētu iesaistīties, tad nākamais solis ir militārais izvērtējums un lēmuma pieņemšana, balstoties gan uz stratēģisko, gan militāro izvērtējumu.

²⁶² Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

²⁶³ LR Saeima (2001). *Nacionālās drošības likums*. Spēkā ar 12.01.2001., 20., 21.pants.

²⁶⁴ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

²⁶⁵ Rostoks T., Vanaga, N. (2014). *Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities*. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, pp. 88-90.

²⁶⁶ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

Tomēr ļoti būtisks faktors, kas var ietekmēt lēmuma pieņemšanu, ir sadarbības partneru jautājums. Kā norāda A. Mačiņš, tad vienlaikus ar iepriekš minēto procesu „notiek konsultācijas ar iespējamiem partneriem, jo mēs faktiski vieni paši līdz šim operācijās neesam iesaistījušies un tuvākajā nākotnē mēs nebūsim vadošā valsts, kas uzņemsies vadību kādā operācijā konkrētu uzdevumu veikšanai”.²⁶⁷ Pēc lēmuma pieņemšanas konsultācijas ar partneriem turpinās, bet tās jau ir daudz konkrētākas – par operacionālajiem jautājumiem, respektīvi, kāds būs Latvijas praktiskais ieguldījums.²⁶⁸

Līdz ar to pirms lēmums tiek virzīts AM vadībai politiskā gala lēmuma pieņemšanai, notiek dažāda rakstura neformālas konsultācijas ar starptautiskām organizācijām par iesaistes nepieciešamību un sadarbības partneru meklējumi, kā arī bruņotajos spēkos, lai apzinātu iesaistes iespējas, kas primāri atkarīgas no pieejamiem resursiem. Tajā brīdī, kad ir konstatēts, ka ir pamatoti argumenti iesaistīties starptautiskajā operācijā, ko pieļauj panāktās neformālās vienošanās ar potenciālajiem sadarbības partneriem un pieejamais valsts militārais izvērtējums, tad aizsardzības ministram ir jāpieņem politisks lēmums. Kā norāda Artis Pabriks, tad pirms lēmuma pieņemšanas viņam ir jābūt pārliecinātam, ka tas tiek atbalstīts koalīcijā un nav pretrunā ar sabiedrības viedokli, kas tiek apzināts neformālo konsultāciju ceļā ar galvenajiem politikas veidotājiem un caur plašsaziņas līdzekļiem, lai noskaidrotu galveno viedokļu paudēju nostāju konkrētajā jautājumā.²⁶⁹ Tādējādi AM posmā tiek veikts pats apjomīgākais darbs lēmuma iniciēšanā, argumentācijā un saskaņošanā ar galvenajiem politikas veidotājiem.

Trešais posms ir lēmuma pieņemšana Ministru kabinetā, kas ietver gan formālu, gan neformālu saskaņošanu ar galvenajiem iesaistītajiem politikas veidotājiem, proti, formālas konsultācijas ar ĀM un Finanšu ministriju un pēc vajadzības neformālas konsultācijas – ar koalīcijas partneriem, Ministru prezidentu, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas pārstāvjiem. Saskaņā ar Ministru kabineta kārtības rullī Ministru kabinets atbilstoši savai kompetencei lemj par Saeimas lēmuma projektu²⁷⁰, un šis tiesību akts par amatpersonu dalību starptautiskajās operācijās nav jāizsludina Valsts sekretāru

²⁶⁷ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru. 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

²⁷⁰ LR Ministru kabinets (2009). *Ministru kabineta kārtības rullis*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 300, spēkā ar 07.04.2009., 73.8. punkts. 2.3.3. punkts.

sanāksmē²⁷¹, tāpēc tas tiek izskatīts uzreiz Ministru kabineta sēdē. Intervētie politikas veidotāji lēmuma pieņemšanas posmu Ministru kabinetā novērtēja divējādi. No vienas puses, tas ir vērtējams kā formāls, jo, kā norāda Ainars Latkovskis, tad ministriem ir „uztvere, ka mēs sagatavojam un formāli nobalsojam, bet process noslēdzas Saeimā”²⁷². Ierēdņi norādīja, ka Ministru kabineta posms ir ļoti svarīgs, jo visi saskaņošanas priekšdarbi ar ĀM un Finanšu ministriju, kā arī citas neformālās konsultācijas ar galvenajiem iesaistītajiem politikas veidotājiem ir priekšnoteikums tam, lai Ministru kabineta sēdē visi ministri nobalsotu par dalību. To paredz arī Ministru kabineta kārtības rullis, ka Tieslietu, Finanšu un Ārlietu ministrijām ir jāsniedz atzinumi tiesību aktu projektiem par amatpersonu nosūtīšanu dalībai starptautiskajās operācijās.²⁷³ Jānis Garisons norāda, ka „valdība ir tas posms, kas sakārto finansiālos, juridiskos un politiskos jautājumus. Visi darbi tiek izdarīt līdz sēdei. Lēmums ir formāls, bet ir jābūt tiem priekšdarbiem un nepieciešamajam politiskajam atbalstam”.²⁷⁴

Visbeidzot, ceturtais posms ir darbs Saeimā, kur vispirms par jautājums diskutē atbildīgā komisija un pēc tam tas tiek virzīts balsošanai Saeimas sēdē. Visbiežāk jautājumi par dalību starptautiskajās operācijās Saeimā tiek izskatīti steidzamības kārtā. Pamatojoties uz Saeimas kārtības ruļļa 51. punkta pirmo daļu, steidzamību var lūgt jau uzreiz Ministru prezidenta pavadvēstulē Saeimai izskatīšanai plenārsēdē, un tāpēc jautājums var arī nemaz nenonākt Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā izskatīšanai. Otra ir tradicionālā pieeja, kad atbildīgā komisija izskata jautājumu un virza lēmumu apstiprināšanu steidzamības kārtā.²⁷⁵ Kā norāda atbildīgās komisijas priekšsēdētājs A. Latkovskis, komisija vienmēr iestājas par to, lai lēmums vispirms tiek izskatīts komisijā. Tā kā lēmums jau pirms tam ir ticis neformālā kārtā ar viņiem saskaņots, tad neesot novērojama tāda situācija, ka deputāti „sēž un nezina, kas nāks no valdības”²⁷⁶. Attiecīgi komisijas sēdē netiekot lemts par iesaistes lietderību, bet gan par „tehniskām detaļām: kādā apmērā iesaistāties, kas tie ir par cilvēkiem, kur viņi būs, kādi viņiem būs uzdevumi, un citi jautājumi”²⁷⁷. Attiecīgi Saeimas balsojumā tiek pieņemts, ka koalīcijas partijas balsos saskaņā

²⁷¹ LR Ministru kabinets (2009). *Ministru kabineta kārtības rullis*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 300, spēkā ar 07.04.2009., 73.8. punkts. 2.3.3. punkts.

²⁷² Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju. 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

²⁷³ LR Ministru kabinets (2009). *Ministru kabineta kārtības rullis*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 300, spēkā ar 07.04.2009., 111. punkts.

²⁷⁴ Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku. 18.04.2013. no plkst. 08.30 līdz 9.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

²⁷⁵ LR Saeima (1994). *Saeimas kārtības rullis*. Spēkā ar 01.09.1994., 51. panta pirmā daļa.

²⁷⁶ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju. 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

²⁷⁷ *Ibid.*

ar iepriekš vienoto nostāju, kas ir tikusi saskaņota jau pirms Ministru kabineta sēdes. Kā pauž Artis Pabriks, tad būtu jocīgi, ja parlamenta vairākums, kas ir valdība, pieņemtu lēmumu, kuru parlaments pēc tam noraida²⁷⁸. Skeptisks par lēmuma pieņemšanas posmu Saeimā ir A. Viļumsons, norādot, ka parlaments ir pasīvs, neizmantojot tā potenciālo varu, kāds tam ir dots parlamentārā demokrātijā, un deputātiem joprojām nav nekādas intereses par ārpolitikas jautājumiem.²⁷⁹ Tāpēc, lai gan Saeimai piešķirtas pilnvaras būt gala lēmējai jautājumā par bruņoto spēku dalību starptautiskajās operācijās, deputātu lemsana par šiem jautājumiem tiek vērtēta kā formāla.

Noslēdzot sadaļu par vispārējo kārtību, kā norisinās lēmumu pieņemšana par Latvijas bruņoto spēku dalību starptautiskajās operācijās, jānorāda, ka trūkst skaidra regulējuma par to, kuri politikas veidotāji kurā brīdī iesaistās. Skaidri ir pateikts vienīgi tas, ka lēmuma leģitimitāti nodrošina Saeimas balsojums.²⁸⁰ Lēmuma pieņemšanas procesu raksturo daudzas dažādos līmeņos norisinošas neformālas un formālas konsultācijas, kurās galvenā loma ir AM un ĀM (ĀM ar nosacījumu, ja tā ir pirmreizēja dalība starptautiskā operācijā). AM nodrošina informācijas saskaņošanu un koordināciju ar Finanšu ministriju, Saeimas atbildīgo komisiju un argumentē rīcībpolitikas pamatotību Nacionālajā drošības padomē.

Līdz ar to no birokrātiskas institūcijas pozīcijām šāda skaidri definēta regulējuma neesamība kavē nodrošināt efektīvu un netraucētu lēmuma virzību cauri lēmuma pieņemšanas procesam. To konstatē arī T. Rostoks un N. Vanaga, atsaucoties uz veikto interviju ar AM ierēdni, kas norāda uz esošā normatīvā akta regulējuma par bruņoto spēku dalību starptautiskajās operācijās trūkumiem un nepieciešamību pēc jauna regulējuma izstrādes²⁸¹. Tomēr šāda regulējuma neesamība var atļaut zināmu manevrēšanu un elastību procesa ietvaros, kas, piemēram, var ietekmēt to, cik ilgā laikā jautājums iziet cauri visiem lēmuma pieņemšanas posmiem. Piemēram, vidēji šis laika posms ilgst no 2 līdz 3 mēnešiem, bet gadījumos, ja ir spēcīga politiskā griba, jautājums var nonākt izskatīšanai Saeimā vienas nedēļas laikā²⁸².

²⁷⁸ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru. 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

²⁷⁹ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

²⁸⁰ Rostoks T., Vanaga, N. (2014). Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, p. 95.

²⁸¹ *Ibid.*, p. 6.

²⁸² *Ibid.*, p. 17.

4.1.3. Lēmums par dalības turpināšanu militārajā misijā Afganistānā

Afganistānas militārās misijas raksturojums

Starptautisko drošības atbalsta spēku (ISAF – angļu val. – *International Security Assistance Force*) starptautiskā operācija Afganistānā tika izveidota 2001. gada decembrī pēc *Taleban* režīma gāšanas, pamatojoties uz Bonnas konferencē pieņemto lēmumu. Šajā konferencē piedalījās Afganistānas līderi un ANO pārstāvji, kuri vienojās par nepieciešamību uzsākt valsts atjaunošanas procesu, izveidojot jaunu valdības struktūru – Afganistānas pārejas valdību.²⁸³ Starptautiskās misijas leģitimitāti nodrošina ANO Drošības padomes sniegtais mandāts²⁸⁴ un ikgadējās rezolūcijas par militārās misijas pagarināšanu. Militārās misijas galvenais uzdevums ir atbalstīt Afganistānas valdību drošības un stabilitātes nodrošināšanā. Lai to izpildītu, ISAF spēki veic drošības un stabilitātes operācijas kopā ar Afganistānas nacionālajiem drošības spēkiem un sniedz atbalstu gan Afganistānas nacionālās armijas, gan Afganistānas nacionālās policijas attīstībai, īstenojot Sadarbības koncepciju NATO noteiktās stratēģijas ietvaros un apmācības misiju Afganistānā.²⁸⁵

2012. gada NATO galotņu tikšanās laikā tika nolemts turpināt ISAF militāro misiju līdz 2014. gada beigām, nododot pilnvaras pašiem afgāņiem rūpēties par savu drošību, ko veiks Afganistānas nacionālie drošības spēki,²⁸⁶ kas sastāv no Afganistānas nacionālās armijas un Afganistānas nacionālās policijas. Ņemot vērā lielo skepsi gan militārpersonu²⁸⁷, gan pētnieku²⁸⁸ vidū attiecībā uz afgāņu spējām nodrošināt stabilitāti valstī, NATO ģenerālsekretārs ir paudis apņemšanos, ka militārā misija Afganistānā tiks turpināta – tikai

²⁸³ Afghanistan (2011). *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions („Bonn Agreement“)*. S/2001/1154, 5 December 2001. Viewed 21.05.2013. from <http://www.refworld.org/docid/3f48f4754.html>

²⁸⁴ Security Council (2001). *Resolution 1386 (2001)*. Nr. S/RES/1386 (2001), 20 December 2001.

²⁸⁵ Afganistāna (ISAF). Skatīts 10.05.2013.

http://www.mod.gov.lv/lv/Par_aizsardzibas_nozari/Politikas_istenosana/Latvijas_%20daliba_starpt_oper/NATO_operac/Afganistana.aspx

²⁸⁶ North Atlantic Council (2012). *Chicago Summit Declaration*. 20 May 2012., 5. para. Viewed 22.04.2013. from http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm

²⁸⁷ Skatīt, piemēram: Davis, D. L. (2012). *Truth, lies and Afghanistan. How military leader have let us down*. Viewed 23.03.2013. from <http://www.armedforcesjournal.com/truth-lies-and-afghanistan/>; Lobe, J. (2011).

Debate Rages over US Withdrawal. 9 June 2011. Viewed 23.03.2013. from <http://www.commondreams.org/news/2011/06/09/debate-rages-over-us-withdrawal>

²⁸⁸ Skatīt, piemēram, Murray, T. (2011). Security Sector Reform in Afghanistan, 2002-2011: An Overview of a Flawed Process. *International Studies*, 48(1), pp. 43-63; Murray, T. (2009). The Security Sector in Afghanistan: Slow and Unsteady. *South Asian Survey*, 16(2), pp.187-208; Maley, W. (2011). Challenges of Political Development in Afghanistan: Mass, Elite and Institutional Dimension. *International Studies*, 48(1), pp. 21-41.; Mantas, C. R. (2011/2012). Protecting Afghan Civilians after the International Security Assistance Force (ISAF) Withdrawal. *New Voices in Public Policy*, 6, pp. 1-15.

citā kapacitātē, vairāk darbojoties kā atbalsts Afganistānas nacionālajiem spēkiem.²⁸⁹ Līdz ar ISAF starptautiskās operācijas noslēgšanos NATO sabiedroto spēki joprojām būs Afganistānā, tikai mazākos apmēros un ar citiem uzdevumiem, piemēram, lai nodrošinātu afgāņu armijas un policijas apmācību.

Latvija iesaistījās ISAF operācijā vēl pirms iestāšanās NATO, proti, jau 2003. gadā ar mediķu vienību. Taču, sākot ar 2008. gadu, Latvija ir nodrošinājusi vidēji 170 karavīru klātbūtni misijā. Vidējās izmaksas, nodrošinot tik lielu dalību misijā, svārstās no 8 līdz pat 14 miljoniem latu gadā. Plānojot lielāku un vispusīgāku Latvijas iesaisti Afganistānas atjaunošanā, 2007. gadā tika apstiprinātas „Pamatnostādnes visaptverošai Latvijas iesaistei Afganistānas atjaunošanā 2007.–2013. gadam”, iesaistot arī citu nozaru ministrijas Afganistānas atjaunošanas procesā²⁹⁰, kas vēlāk attiecīgi rezultējās nemilitāro kravu pārvadājumu ceļa caur Latviju izveidošanā un citos nacionālos ekonomiskos ieguvumos. NBS karavīri ir dienējuši ziemeļu reģionā Meimanē (Fārvābas province), Mazārešarīfā (Balhas province), dienvidu reģionā, kā arī galvaspilsētā Kabulā.²⁹¹ Salīdzinot ar citām valstīm, Latvijas NBS kritušo karavīru skaits ir neliels, proti, četri karavīri.²⁹²

Tā kā Latvijai nav resursu, lai uzņemtos līderību kādā operāciju rajonā, tad tā vienmēr bijusi spiesta meklēt sadarbības partnerus. Pozitīva sadarbība ir izveidojusies ar Norvēģijas bruņotajiem spēkiem, kura aizsākās 2006. gadā, un pašlaik jau Latvijas NBS ir pilnībā iekļāvušies to loģistikas un apgādes sistēmā. Norvēģi nodrošina latviešu karavīrus ar transportu uz un no operāciju rajona, dod iespēju iegādāties nepieciešamo ekipējumu un citas nepieciešamās sadzīves preces ISAF uz vietas. Šī sadarbība ir veicinājusi arī dziļāku Latvijas integrāciju Ziemeļvalstu reģionā kopumā. 2013. un 2014. gadā ISAF ietvaros Latvija ir iekļauta Ziemeļvalstu un Baltijas valstu sadarbības formātā „Nordic-Baltic” – Zviedrija, Somija, Norvēģija un Latvija. Kopš 2013. gada Latvijas karavīri dien Zviedrijas vadītajā pārejas atbalsta vienībā Mazārešarīfā kopā ar Zviedrijas, Somijas un Norvēģijas karavīriem, saglabājot līdzšinējo karavīru skaitu, struktūru un funkcijas. Tiek izvērtētas iespējas šī sadarbības formāta iesaistei Afganistānā arī pēc 2014. gada, ņemot vērā kopējo iesaistes

²⁸⁹ NATO (2012). NATO and Afghanistan committed to partnership beyond 2014. 12 April 2012. Viewed 02.05.2013. from http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_85885.htm

²⁹⁰ LR Ministru kabinets (2007). *Pamatnostādnes visaptverošai Latvijas iesaistei Afganistānas atjaunošanā 2007.-2013.gadā. Kopsavilkums*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 15.11.2007. rīkojumu Nr. 712.

²⁹¹ Miķelsone, M. (2011). *Latvijas karavīri Afganistānā*. Skatīts 02.05.2013. <http://www.ir.lv/2011/11/28/latvijas-karaviri-afganistana>

²⁹² Kritušie karavīri. Skatīts 02.05.2013. http://www.mil.lv/Operacijas/Kritusie_karaviri.aspx

konceptiju un afgāņu vajadzības.²⁹³ Latvijas pārrunās ar sabiedrotajiem tiek pieļauts, ka Latvijas NBS turpinās dalību Afganistānas jaunajā misijā.²⁹⁴

Līdz ar to, vērtējot Latvijas NBS dalību ISAF, jānorāda, ka tas ir bijis ilgtermiņa ieguldījums Afganistānas stabilitātē un tās nacionālo spēku – armijas un policijas – apmācībā. Vienlaikus dalība ir sniegusi vairākus būtiskus nacionālos ieguvumus, proti, neatsveramu operacionālo pieredzi Latvijas NBS un būtiski veicinājusi integrāciju Ziemeļvalstu reģionā militārajā jomā. Vienlaikus tādi negatīvie aspekti, kā kritušie karavīri un dalības izmaksas, nav bijuši šķērslis dalības fundamentālai kritikai. Šie visi argumenti tiek ņemti vērā, kad tiek lemts par lēmumu pagarināt Latvijas NBS dalību starptautiskajā organizācijā Afganistānā.

Saeimas lēmums par Latvijas dalības turpināšanu militārajā misijā Afganistānā

Pievēršoties konkrēti Saeimas lēmumam par Latvijas NBS dalības turpināšanu Afganistānā, jāatgādina, ka šāds lēmums tiek pieņemts katru gadu, jo ANO īsteno praksi ik gadu pieņemt jaunu rezolūciju par misijas pagarināšanu. Tā kā ANO Drošības padome pieņem šo rezolūciju dažas dienas pirms pilnvaru perioda beigām, AM izstrādātais lēmuma projekts ar pavadošajiem dokumentiem jau laikus tiek apstiprināts Ministru kabineta sēdē, un tad tiek nogaidīts. Tiklīdz ir pieņemta jaunā rezolūcija, lēmuma projekts tiek virzīts steidzamā kārtā no Ministru kabineta uz Saeimu. Šīs procedūras nianse arī izskaidro, kāpēc šis jautājums Saeimā vienmēr tiek izskatīts steidzamā kārtā. Izņēmuma gadījums nebija arī ar ANO Drošības padomes 2012. gada 9. oktobra rezolūcija par lēmumu pagarināt ISAF pilnvaras līdz 2013. gada 13. oktobrim²⁹⁵. Jau 2012. gada 2. oktobrī Ministru kabinets atklātā sēdē pieņēma pozitīvu lēmumu par dalības turpināšanu starptautiskajā operācijā Afganistānā²⁹⁶, taču nevarēja to tālāk sūtīt uz Saeimu, jo vēl nebija pieņemta ANO Drošības padomes rezolūcija. Attiecīgi 2012. gada 10. oktobra Ministru prezidenta vēstulē Saeimas prezidijam tiek lūgts atzīt lēmuma projektu par Latvijas NBS dalības turpināšanu

²⁹³ Vanaga, N., Bērziņš, J., Levans, A. (2012). *Latvijas NBS dalības ANO miera uzturēšanas operācijās pēc 2014. gada izvērtējums*. Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Aizsardzības zinātniskās pētniecības centra pētījums. Rīga: Aizsardzības zinātniskās pētniecības centrs, AZPC – 01/12 – 2012.

²⁹⁴ Pabriks pieļauj, ka daļa Latvijas karavīru paliks Afganistānā arī pēc 2014. gada. 19.03.2013. Skatīts 02.05.2013. <http://www.diena.lv/latvija/politika/pabriks-pielauj-ka-dala-latvijas-karaviru-paliks-afganistana-ari-pec-2014-gada-13999198>

²⁹⁵ Security Council (2012.). *Resolution 2069 (2012)*. S/RES/2069 (2012), 9 October 2012. Viewed 21.05.2013. from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2069.pdf

²⁹⁶ LR Ministru kabinets (2012). *Lēmumprojekts „Par termiņa pagarināšanu Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalībai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vadītajā operācijā Afganistānā”*. TA-2266, 2012. gada 2. oktobra sēdes protokols Nr. 54, 24. paragrāfs.

starptautiskajā operācijā Afganistānā par steidzamu un iekļaut Saeimas 2012. gada 11. oktobra sēdes darba kārtībā.²⁹⁷

Jautājums tika iekļauts jau nākamās dienas Saeimas sēdē. Sēdes sākumā, 49 deputātiem balsojot par un 22 deputātiem atturoties, tika nobalsots piešķirt lēmuma projektam „Par termiņa pagarināšanu Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalībai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vadītajā operācijā Afganistānā” steidzamības statusu un iekļaut to Saeimas darba kārtībā. Jautājuma izskatīšanas laikā uzstājās tikai viena persona, proti, aizsardzības ministra pienākumu izpildītājs ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs. Savā uzrunā Saeimai viņš izklāstīja situāciju Afganistānā tuvākā gada perspektīvā, kas ietver NATO atbildības nodošanu Afganistānas nacionālajiem spēkiem pēc 2014. gada beigām un Latvijas un Norvēģijas bruņoto spēku pārvietošanu no Fārdžabas provinces uz Mazārešarīfu. Tika akcentēta Zviedrijas-Norvēģijas-Somijas-Latvijas kopīgas vienības izveide, sākot ar 2013. gada janvāri, kuras uzdevums ir atbalstīt Afganistānas nacionālos drošības spēkus, galvenokārt policijas darbību valsts ziemeļos. Vienlaikus Latvijas NBS saglabās savu klātbūtni arī Kabulā, kā arī Afganistānas dienvidos – Kandahārā, kur norisināsies aviācijas un helikopteru apmācības sadarbībā ar Lietuvu un Beļģiju.

Visbeidzot, Zabulas provincē darbosies speciālo uzdevumu vienība sadarbībā ar Lietuvu. Tiek plānots, ka kopējais kontingenta sastāvs būs aptuveni 150 karavīru. Starp argumentiem, kāpēc Latvijas NBS būtu jāturpina dalība ISAF, tiek minēti, pirmkārt, nepieciešamība pagarināt misijas mandātu (tam bija jābeidzas pēc 2 dienām, proti, 13. oktobrī). Otrkārt, solidaritātes izrādīšana, paturot prātā NATO ieguldījumu Latvijas valsts gaisa telpas patrulēšanā un Lielvārdes lidlauka modernizācijā. Treškārt, Latvijas ostu un dzelzceļu ieguvums no intensīviem nemilitāro kravu pārvadājumiem ISAF kontingenta nodrošināšanai. Attiecīgi 58 deputātiem balsojot par, 18 deputātiem atturoties un četriem balsojot pret, lēmuma projekts tika apstiprināts.²⁹⁸ Tas, ka nebija debašu pirms balsojuma par NBS dalības turpināšanu ISAF, apliecina iepriekš norādīto, ka Saeimas deputātiem ir formāla pieeja šādu jautājumu izskatīšanā.

²⁹⁷ LR Ministru prezidents (2012). Vēstule Saeimas prezidijam. Nr.90/TA-2266 (2012), 10.10.2012.

²⁹⁸ LR 11.Saeimas rudens sesijas sestā sēde 2012.gada 11.oktobrī. Skatīts 02.05.2013.

<http://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/137>

4.1.4. Lēmums par Latvijas iesaisti militārajā misijā Mali

Mali militārās misijas raksturojums

Militārās sadursmes ar risku transformēties nopietnā bruņotā konfliktā Mali aizsākās jau 2012. gada pavasarī. Lai gan Mali ir tikusi uzskatīta par vienu no stabilākajām demokrātijām reģionā, tās vājā ekonomika nelabvēlīgo laika apstākļu (ilgstošs sausums) dēļ un bruņotie konflikti Ziemeļāfrikas valstīs bija iemesls valdības nespējai saglabāt kontroli pār valsts ziemeļu un ziemeļaustrumu daļām, kur strauji pieauga Tuaregu nemiernieku un radikālā grupējuma – Azavadas Nacionālās atbrīvošanas kustības (MNLA) – ietekme. Tieši ar MNLA palīdzību armijas komandieris Amadu Sanogo veica militāro apvērsumu, pārtraucot prezidenta Amadu Tumani Turē (*Amadou Toumani Toure*) pilnvaru termiņu dažus mēnešus pirms tā oficiālajām beigām. Pēc apvērsuma veikšanas MNLA nostājās pret Sanogo, saglabājot kontroli pār valsts ziemeļu un ziemeļaustrumu daļām un pretendējot pārņemt varu visā valstī. Situācijas stabilizācijā būtiska loma ir bijusi arī Rietumāfrikas valstu ekonomiskajai kopienai (ECOWAS – angļu val. – *Economic Community of West African States*), kas bija gana ietekmīga, izvēršot ekonomiskās sankcijas pret Sanogo un panākot viņa atkāpšanos un varas nodošanu pagaidu prezidentam Dionkundam Traorē (*Dioncounda Traore*) līdz situācijas stabilizācijai un vēlēšanu organizēšanai.²⁹⁹ Tomēr Mali jaunajai pagaidu valdībai nebija militārās kapacitātes apturēt MNLA pieaugošo ietekmi un aktivitātes.

Tā kā Mali ir bijusi Francijas kolonija un ņemot vērā Francijas ekonomiskās intereses ne tikai šajā valstī, bet Sāhelas reģionā, tā uzņēmās vadošo lomu ANO Drošības padomē, panākot 2012. gada 20. decembrī rezolūcijas pieņemšanu par Afrikāņu vadītās starptautiskās atbalsta misijas (angļu val. – *The African-led International Support Mission to Mali*) izveidi, kas cita starpā paredz izvietot vairāk nekā trīs tūkstošus ECOWAS karavīrus Mali situācijas stabilizācijai³⁰⁰, taču tikai sešu mēnešu laikā. Ņemot vērā MNLA straujo virzību uz Mali galvaspilsētu Bamako, Francija 2013. gada 11. janvārī sāka vienpersonisku militāro iejaukšanos, aicinot pārējās ES dalībvalstis pievienoties. Saskaņoties ar reālu militāro pretestību pirmajās konflikta nedēļās, MNLA strauji atkāpās uz Mali ziemeļiem un ziemeļaustrumiem. Turklāt kustībā notika arī šķelšanās, būtiski vājinot tās pozīcijas. Tomēr, padzenot MNLA no Mali, joprojām aktuāls jautājums ir par šīs valsts stabilitāti, ņemot vērā

²⁹⁹ Vanaga, N. (2013b). Militārais konflikts Mali: 'Āfrikas nestabilitātes arka'. *AZPC stratēģiskais apskats*, 3, 3., 4. lpp.

³⁰⁰ Security Council (2012). *Security Council authorizes deployment of African-led international support Mission in Mali for initial year-long period*. SC/10870, 20 December 2012. Viewed 21.05.2013. from <http://reliefweb.int/report/mali/security-council-authorizes-deployment-african-led-international-support-mission-mali>

šādu radikālo grupējumu spējas pārgrupēties un apvienoties ar citiem līdzīgi domājošiem grupējumiem kaimiņvalstī.³⁰¹

Apzinoties šo problēmu, 2013. gada 17. janvārī ES Padome pieņēma lēmumu par „Eiropas Savienības militārās misijas izveidošanu, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (*EUTM Mali*)”. Misijas mērķis ir stiprināt Mali bruņotos spēkus, nodrošinot civilo iestāžu un politisko kontroli. Starp misijas uzdevumiem ir nodrošināt militārās un apmācību konsultācijas Mali bruņotajiem spēkiem ar mērķi atjaunot to militārās spējas, lai tie spētu veikt militāras operācijas Mali teritoriālās integritātes atjaunošanai un teroristisko grupu apdraudējumu novēršanai. Būtiski ir norādīt, ka misija neparedz iesaistīšanos kaujas operācijās.³⁰² Līdz konflikta eskalācijai ES aktivitātes šajā reģionā norisinājās sadarbības attīstības jomā, ES Ārējās darbības dienestam 2011. gadā izstrādājot „Stratēģiju Sāhelas drošībai un attīstībai”. Stratēģija attiecas uz Mauritāniju, Mali un Nigēriju, paredzot vairāk nekā 600 miljonu eiro lielu finansējumu reģionam līdz 2013. gadam ar mērķi stabilizēt šo valstu politiskās sistēmas, attīstīt labu pārvaldību, tiesu varu un cīņai ar radikālajiem grupējumiem.³⁰³

Atsaucoties uz Ziemeļvalstu – Somijas un Zviedrijas – aicinājumu pievienoties Ziemeļvalstu instruktoru vienībai, Latvija, tāpat kā Igaunija un Lietuva, divu mēnešu laikā izlēma par savu karavīru instruktoru nosūtīšanu uz ES apmācību misiju Mali.³⁰⁴ Aizsardzības ministrs Artis Pabriks vairākkārt plašsaziņas līdzekļos norādīja Latvijas NBS iesaistes misijā Mali iemeslus.³⁰⁵ 2013. gada 12. februārī Ministru kabineta sēdes slēgtajā daļā tika apstiprināts lēmums par Latvijas NBS karavīru dalību ES militārajā misijā, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā.³⁰⁶ Attiecīgi 2013. gada 18. februāra Ministru prezidenta vēstulē tiek lūgts atzīt šo jautājumu par steidzamu un izskatīt Saeimas 7. marta sēdē.³⁰⁷

³⁰¹ Vanaga, N. (2013b). Militārais konflikts Mali: ‘Āfrikas nestabilitātes arka’. *AZPC stratēģiskais apskats*, 3, 4.lpp.

³⁰² ES Padome (2013). Lēmums par Eiropas Savienības militāro misijas, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (*EUTM Mali*) 2013/34/KĀDP. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 18.01.2013. L 14/19.

³⁰³ European Union External Action Service (2011). *Strategy for Security and Development in the Sahel*. Brussels: European Union External Action Service.

³⁰⁴ Finland invited Lithuania to take part jointly in the EU Training Mission in Mali. 19 February 2013. Viewed 02.05.2013. from <http://www.lithuaniatribune.com/30132/finland-invited-lithuania-to-take-part-jointly-in-the-eu-training-mission-in-mali-201330132/>

³⁰⁵ Skatīt, piemēram, Aizsardzības ministrs sarūgstināts par zemo sabiedrības atbalstu Latvijas karavīru nosūtīšanai uz Mali. 05.02.2013. Skatīts 10.05.2013. <http://www.sargs.lv/lv/Zinas/Latvija/2013/02/05-3.aspx#lastcomment>

³⁰⁶ LR Ministru kabinets (2013). *Lēmumprojekts „Par Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalību Eiropas Savienības militārajā misijā, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā EUTM Mali ()”*. TA-258, 2013.gada 12.februāra sēdes protokols Nr.9, 33.paragrāfs.

³⁰⁷ LR Ministru prezidents (2013). Vēstule Saeimas prezidijam. Nr.90/TA-258 (2013), 18.02.2013.

Saeimas lēmums par Latvijas iesaisti militārajā misijā Mali

Analizējot lēmuma pieņemšanas procesu Saeimā, jānorāda, ka atšķirībā no lēmuma par Latvijas NBS iesaistes pagarināšanu Afganistānā jautājumā par Mali bez aizsardzības ministra Artā Pabriku uzstājās arī divi Saeimas deputāti, izvēršot nelielu diskusiju par šo jautājumu. Aizsardzības ministrs savā uzrunā Saeimai minēja vairākus argumentus, kāpēc Latvijas NBS ir jāpiedalās šajā ES militārās apmācības misijā. Pirmkārt, dalība starptautiskajās operācijās saskaņā ar Saeimas apstiprināto Valsts aizsardzības koncepciju ir viena no trim Latvijas aizsardzības prioritātēm. Latvijas NBS līdzšinējā iesaiste ES vadītajās starptautiskajās operācijās ir bijusi ļoti neliela³⁰⁸, līdz ar to šis solis būtu pretim Latvijas ietekmes palielināšanai ES. Otrkārt, misijai ir dots ANO Drošības padomes mandāts, kas nodrošina tās leģitimitāti. Plānotais misijas mandāta laika periods – 15 mēneši. Būtiski esot ņemt vērā Mali ģeogrāfisko novietojumu, kas ir tuvu Eiropas kontinentam, un bezdarbības gadījumā var palielināties ES apdraudējums, kas ietver migrāciju, ekonomisko bēgļu plūsmu, teroristisko grupējumu aktivitātes, narkotiku plūsma un citus riskus. Treškārt, tiek akcentēta iespējamība nosūtīt Latvijas NBS instruktorus kopā ar Ziemeļvalstu un Baltijas valstu kolēģiem, kas attiecīgi ir vērtējams kā ieguldījums reģionālajā sadarbībā. Visbeidzot, tiek izteikts aicinājums nedomāt tikai sava tēva sētas izpratnē, jo Latvijai, esot mazai valstij, ir būtiski būt aktīvai globālās politikas veidotājai.³⁰⁹

Saeimas debatēs uzstājās politiskās partijas Saskaņas centra deputāts Igors Pimenovs, kurš atbalstīja aizsardzības ministra argumentāciju, jo Latvijas NBS dalība šajā militārajā operācijā Latvijai ir „iespēja pacelt savu autoritāti arī ES operācijās”. Vienlaikus tika izteiktas bažas par riskiem Latvijai tikt ierautai militārajās darbībās vairāk, nekā to vajadzētu, ņemot vērā atsevišķu valstu spēcīgās ekonomiskās intereses šajā reģionā. Tāpēc jākontrolē notikumu attīstības gaita, lai samazinātu šādu risku. Otrs deputāts bija Jānis Dombrava no politiskās partijas *Nacionālā apvienība „Visu Latvijai!” – „Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”*, kurš minēja faktus par Mali kā valsti ar koloniālo pieredzi un būtiskām iekšpolitiskām problēmām. Tika izteikts simpatizējošs viedoklis radikālajam grupējumam MNLA, jo tā ir „kustība par neatkarīgas valsts izveidi”, un Latvijai esot jāatceras, ka „esam mazai tautai piederīgi un būtu

³⁰⁸ Latvija pašlaik piedalās tikai vienā ES vadītajā militārajā operācijā (*EU NAVFOR ATALANTA*), kuras mērķis ir novērst pirātisko uzbrukumus draudus pie Somālijas krastiem. Latvijas NBS iesaistījās operācijā 2008. gadā, nodrošinot 2 (2011. gadā) un 4 (2012. gadā) NBS Jūras spēku virsnieku dalību uz rotācijas principa pamata. Pirms tam Latvijas NBS ir piedalījušies tikai militārajā operācijā Bosnijā un Hercegovinā ALTHEA (1996-2009). Avots: Dalība starptautiskajās operācijās. Skatīts 02.05.2013.

http://www.mil.lv/lv/Operacijas/Ieprieksejas_operacijas.aspx

³⁰⁹ LR 11. Saeimas ziemas sesijas desmitā sēde 2013. gada 7. martā. Skatīts 02.05.2013.

<https://www.vestnesis.lv/op/2013/52.1>

jāatbalsta politiski diplomātiski risinājumi, lai veidotos jaunas nacionālas valstis savās vēsturiskajās robežās”. Tomēr tika izteikts atbalsts Latvijas NBS dalībai šajā militārajā misijā. Debates tika slēgtas, un balsojumā visi klātesošie 86 deputāti nobalsoja „par”.³¹⁰

4.1.5. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi dalībai starptautiskajās militārajās misijās Afganistānā un Mali

Lēmumu pieņēmēju politisko gribu pozitīvi balsot par Latvijas bruņoto spēku dalību militārajās misijās Afganistānā un Mali ietekmējošie nosacījumi tiks analizēti atbilstoši trim politiskās gribas elementiem – motīviem, iespējām un spiedienam –, ņemot vērā intervēto amatpersonu sniegtās atbildes.

Motīvi

Pirms pievēršanās pieņemto lēmumu motīviem jānorāda, ka ir viens primārais ietekmējošais nosacījums, kas ir saistošs jebkurā lēmumā par dalību starptautiskajās operācijās un kas izriet no Latvijas stratēģiskajām drošības politikas nostādņēm. Aizsardzības ministrs Artis Pabriks norāda, ka „dalība starptautiskajās operācijās ir viena no mūsu trīs galvenajām prioritātēm. Ja mēs nepiedalāmies starptautiskajās operācijās, mēs mazinām mūsu aizsardzību, bet jebkura dalība šādās starptautiskajās operācijās dod mums ietekmi šajās starptautiskajās organizācijās. Līdz ar to starptautiskā līdzdalība mazai valstij ir *crucial* (tulk. no angļu val. – svarīga). Ja mazas valsts tur nav, tad tās nav nekur”.³¹¹ Šim argumentam piekrīt arī ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs, norādīdams, ka „nepietiek ar politiskajiem izteikumiem, ja tam pamatā ir reāls ieguldījums, tad ietekme ir nesamērojami lielāka”³¹². Vienlaikus Jānis Garisonis akcentē, ka ar „dalību misijās mēs atveram to drošības uztveri, ka neesam gluži provinciāli. Tiek pavērts plašāks skatījums uz drošību, ne tikai aprobežojoties ar nacionālās drošības interesēm. Tas ir tas pozitīvais, ka sabiedrības redzējums ir pavēries”³¹³.

No cita skatpunkta uz šo jautājumu raugās Andžejs Viļumsons, kurš norāda uz AM vēlmi pozicionēt Latvijas NBS dalību starptautiskajās operācijās kā nacionālās drošības stūrakmeni, jo tas ir saprotams Saeimas deputātiem, kuri ir gala lēmuma pieņēmēji par

³¹⁰ LR 11.Saeimas ziemas sesijas desmitā sēde 2013.gada 7.martā. Skatīts 02.05.2013.

<https://www.vestnesis.lv/op/2013/52.1>

³¹¹ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³¹² Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³¹³ Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

budžetu un attiecīgi piešķiramo finansējumu arī aizsardzības nozarei. Viņš jebkuru Latvijas līdzdalību kādā militārā misijā saskata kā valsts ieguldījumu konkrētās starptautiskās organizācijas kopējā politikā, kas diplomātiem kalpo par neatsveramu argumentu politiskās tirgošanās laikā, kad ir nepieciešams atbalsts tai politikai, kas ir tieši saistīta ar Latvijas nacionālo drošību.³¹⁴ Daudz lakoniskāks ir ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs, norādīdams, ka jebkura Latvijas bruņoto spēku dalība NATO misijās „vistiešākajā mērā attiecas uz nacionālās drošības jautājumu”³¹⁵. Tāpat galvenais ietekmējošais nosacījums, kas nosaka lēmumu pieņemēju politisko gribu iestāties par Latvijas bruņotos spēku dalību militārajās misijās, ir nacionālā drošība un plašākā perspektīvā – motīvs pozicionēt valsti kā aktīvu globālās drošības politikas veidotāju un palielināt savu ietekmi starptautiskajās organizācijās. Vienlaikus būtiski ir arī tādi nosacījumi kā birokrātiskās institūcijas vēlme nodrošināt sevis pārstāvētā sektora finansējumu un līdzdalība starptautiskās organizācijas īstenotajā militārajā misijā kā arguments tirgošanās procesā savu nacionālo interešu aizstāvēšanā.

Analizējot drošības politikas veidotāju viedokļus par to, kādi ir bijuši motīvi pagarināt Latvijas dalību starptautiskajā operācijā Afganistānā 2012. gada 11. oktobrī, var izdalīt trīs ietekmējošos nosacījumus. Pirmkārt, lēmuma pieņemšanas procesam raksturīgā rutīna un tehniskā iedaba. Proti, Jānis Sārts to nosauc par „juridisku kāzusu un tehniskas dabas lēmumu, nevis politisku lēmumu, lai atbilstu ANO Drošības padomes lēmumam, ar kuru attiecīgi katru gadu tiek atjaunots mandāts. Tāpēc, lai tā leģitimitāte tiktu atjaunota, katru gadu ir jauns lēmuma pieņemšanas process”³¹⁶. Jānis Garisons to raksturo kā „rutīnas operāciju”³¹⁷, savukārt Ainars Latkovskis kā pirmo iemeslu min nepieciešamību „sagaidīt ANO Drošības Padomes rezolūcija par mandāta pagarinājumu” un atbilstoši tam atjaunot parlamenta sniegto leģitimitāti Latvijas NBS dalībai ISAF.³¹⁸ Līdz ar to šajā kontekstā politisko gribas noteica objektīva nepieciešamība atjaunot mandāta leģitimitāti.

Otrkārt, nacionālie ieguvumi, kas ietver Latvijas NBS „lielisko”³¹⁹ un „unikālo operacionālo pieredzi un sadarbības ar pārējām partnervalstīm nostiprināšanos, kas jau šobrīd

³¹⁴ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³¹⁵ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³¹⁶ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³¹⁷ Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³¹⁸ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

³¹⁹ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

atmaksājas labvēlīgi citos formātos – mēs (Latvija – aut. piezīme) plānojam dalību kopā ar Ziemeļvalstīm Mali, mēs esam uzaicināti Ziemeļvalstu ES kaujas grupā, mēs no norvēģiem saņemam ieroču dāvinājumu. Tās visas ir lietas, kas ir bijušas faktiski Afganistānas ietekmē³²⁰. Vienlaikus būtisks arguments publiskajā telpā ir nemilitāro kravu pārvadājumi caur Latviju, sabiedrībā pastāvot viedoklim, ka „valsts pelna līdz ar dalību misijā Afganistānā”³²¹. Treškārt, solidaritāti kā ietekmējošu nosacījumu minēja tikai Armīns Mačiņš, norādīdams, ka Latviju vada vēlme izrādīt solidaritāti un sniegt ieguldījumu NATO drošības politikā, tādējādi demonstrējot organizācijas rīcībspēju,³²² ko, piemēram, noliedza Ainars Latkovskis, uzsvērdams, ka tā nav solidaritāte, bet gan saistības pret Latvijas sadarbības partneriem³²³.

Tomēr skeptisks par viedokli, ka Latvijas saistības vai solidaritāte ar tās partneriem ir būtisks motīvs, ir A. Viļumsons, kurš norāda, ka „ārpolitikā sadarbības partneri ļoti bieži *uzmet*”³²⁴. Kā piemērs tam tiek minēta Norvēģijas puses īstenotā politika, kad vairākas reizes tika lemts par viņu kontingenta samazināšanu Afganistānā, nepaziņojot par to Latvijas amatpersonām, kuras par to uzzina no publiskajiem avotiem. Pēc viņa domām, nozīmīgākais nosacījums, kāpēc balsojums Saeimā no gada uz gadu ir pozitīvs, ir tāds, ka Latvijas ilggadējais un skaitliski ievērojamais ieguldījums Afganistānas militārajā misijā ir vienīgais, „ar ko mēs varam visiem parādīt, ka Latvija ir *security contributor* (tulk. no angļu val. – drošības sniedzējs), nevis tikai drošības patērētājs”³²⁵. A. Viļumsonam, darbojoties kā diplomātam Latvijas pārstāvniecībā NATO, tas esot bijis vienīgais arguments, lai varētu prasīt atbalstu NATO Gaisa telpas patrulēšanas misijai virs Baltijas valstīm un NATO Baltijas valstu aizsardzības plāniem. Arguments, ka Latvijas ieguldījums ISAF ir ilggadējs un apmēros ievērojams un tādējādi ir ierobežojis tās rocību iegādāties lidmašīnas, lai paši varētu nodrošināt gaisa telpas patrulēšanu, ir bijis ļoti svarīgs, piemēram, ASV pusei. Kā viņš norāda: „Nopietna dalība starptautiskā operācijā ir vienīgais iemesls, kāpēc Latvija tiek uzskatīta kā vērā ņemama valsts. Ja Afganistānas operācijas vairs nebūtu, tad Latvijā vispār

³²⁰ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³²¹ Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³²² Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³²³ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

³²⁴ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru, 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³²⁵ *Ibid.*

neviens neieklausītos, jo sevišķi jau NATO ietvaros.”³²⁶ Šo viedokli apstiprina arī E. Rinkēvičs, norādīdams, ka „misija Afganistānā, kas bija lielā mērā saistīta ar ASV, bija ļoti spēcīgs arguments, lai mēs nodrošinātu sev gaisa telpas patrulēšanu, nevis lai paši pirktu iznīcinātājus”³²⁷.

Tātad var secināt, ka lēmumu pieņemšanas process par Latvijas NBS dalības pagarināšanu Afganistānas militārajā misijā ir tehnisks un rutīnveida, jo pastāv objektīva juridiska nepieciešamība atjaunot misijas mandātu no gada uz gadu. Tomēr, analizējot šī lēmuma saturisko jēgu, kā būtiski politisko gribu ietekmējošie nosacījumi, pēc AM un parlamenta amatpersonu viedokļa, ir neatsveramā operacionālā pieredze, ko iegūst Latvijas karavīri, un saistības pret sadarbības partneriem operāciju rajonā. Skeptiski par sadarbības partneru nozīmīgumu ir ĀM pārstāvji, priekšplānā kā galveno nosacījumu izvirzot jau iepriekš minēto argumentu – tirgošanās procesu NATO ietvaros, lai iegūtu apstiprinājumu tai politikai, kas tiešā veidā attiecas uz Latvijas nacionālo drošību.

Pievēršoties motīviem pieņemt lēmumu par Latvijas NBS iesaisti militārajā misijā Mali, var izdalīt šādus nosacījumus. Primārais motīvs izriet jau no minētajiem stratēģiskajiem apsvērumiem ar dalību ES militārajās misijās palielināt valsts ietekmi organizācijā. A. Mačiņš, J. Sārts, A. Pabriks un A. Latkovskis norāda uz nepieciešamību palielināt Latvijas ieguldījumu ES militārajās operācijās, kas lēmuma pieņemšanas laikā bija vērtējams kā neliels. J. Sārts uzsver pēdējo gadu tendenci, ka „mūsu integrācija ES kļūst dziļāka, un šie procesi pastiprinās. Lai gan ir arī integrācijas centrālās spēki, tie, kas vēlas nokļūt tuvāk kodolam, tie spēki pastiprinās. Līdz ar to dalība kādā ES misijā ir viens no priekšnosacījumiem, kas raksturo, cik ļoti valsts ir integrēta ES kodolā”³²⁸. A. Pabriks kritizē līdzšinējo Latvijas drošības politiku, jo „esam jājuši uz vienas kājas, kas ir NATO. Bet mēs neesam piedalījušies ES operācijās. Līdz ar to, ja mūsu interesēs ir sēdēt pie ES galda un pieņemt lēmumus, tad ir jālīdzdarbojas”³²⁹. Viņš stingri iestājas par to, ka līdzdalība ES drošības politikā ir tieši saistīta ar Latvijas ietekmes palielināšanu organizācijā. Līdz ar to dalība misijā Latvijai, pateicoties tās praktiskajiem ieguldījumiem, sniedz iespēju kādā citā

³²⁶ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³²⁷ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³²⁸ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³²⁹ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

jautājumā iegūt atbalstu sev interesējošai politikai.³³⁰ Tam arī piekrīt Viļumsons, kurš norāda uz nepieciešamību Latvijai ārpolitikā kļūt nedaudz eiropeiskākai. Līdzšinējā politika ir bijusi pārlietu orientēta uz ASV un NATO.³³¹

Otrs ietekmējošais nosacījums ir Mali ģeogrāfiskais novietojums, jo tā ir „tikpat tālu no mums, cik Afganistāna un Irāka”³³², kā rezultātā virknei ES dienvidu dalībvalstu „šī situācija radīja nopietnu apdraudējumu un ietekmi”³³³, un „tieši tāpēc Latvijai ir svarīgi demonstrēt, ka mēs neskatāmies tikai austrumu virzienā, bet varam atbalstīt Eiropas kopējās intereses”³³⁴. Vienlaikus tas nav jautājums tikai par Eiropas kopējās drošības politikas stiprināšanu, bet arī daļa no politiskās tirgošanās procesa, proti, kā norāda E. Rinkēvičs, „ja mēs gribam dabūt atpakaļ atbalstu un interesi no saviem dienvidu partneriem, tad mums ir jāizrāda interese par viņu problēmām. [...] Tie ir absolūti pragmatiski apsvērumi. Nu tā Eiropas Savienība strādā”³³⁵.

Trešais ietekmējošais nosacījums ir nacionālais ieguvums, proti, A. Pabriks uzsvēra ļoti vērtīgo Latvijas NBS operacionālo pieredzi, jo mūsu karavīri vēl nav bijuši Āfrikā³³⁶. Argumentam par operacionālās pieredzes nepieciešamību Latvijas karavīriem piekrīt arī A. Viļumsons, taču ne tādā kontekstā kā jauna kontinenta apgūšana, bet gan kā loģiski izrietoša vajadzība meklēt jaunus operāciju rajonus, jo Afganistānas misija beidzas 2014. gadā. Kā viņš norāda, „Mali operācija vienkārši patrāpījās, ja būtu kāda cita operācija, tad, visticamāk, censtos tajā piedalīties”³³⁷. Visbeidzot, A. Latkovskis vienīgais kā nozīmīgu nosacījumu minēja faktu, ka pārējās Baltijas valstis nosūtījušas savus karavīrus pirms Latvijas, proti, „īgauņi un lietuvieši arī to darīja, un būtu bijis brīnums, ja mēs to nedarītu”³³⁸. Argumentu, ka tiek ņemta vērā citu valstu rīcība, sniedzot ieguldījumu Mali misijā, minēja arī Artis Pabriks

³³⁰ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³³¹ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³³² Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³³³ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³³⁴ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³³⁵ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³³⁶ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³³⁷ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³³⁸ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

savā uzrunā Saeimai, norādot, ka viņš „īstenībā nezinot nevienu valsti, kura šajā misijā nepiedalās”³³⁹.

Visbeidzot, Mali gadījumā bija novērojama pastiprināta aizsardzības ministra aktivitāte, publiski skaidrojot un iestājoties par Latvijas karavīru sūtīšanu uz ES militāro misiju. Savas aktivitātes motīvus pats aizsardzības ministrs skaidro ar nacionālo interešu aizstāvēšanu, papildus norādīdams: „Var jau prasīt katram politiķi, cik viņš ir nacionālās intereses aizstāvošs, bet domāju, ka tur ir balanss starp valstiskām interesēm un tiek vērtēts, kas notiks ar mani kā politiķi, ja es tā rīkošos. Redziet, iekšpolitikā ir vieglāk, ja, piemēram, ir jāpieņem lēmums par ceļa būvēšanu, bet starptautiskajā un drošības politikā, kur tiek lemts par cilvēku nosūtīšanu uz Mali vai Afganistānu, tur laurus kā politiķis nevar noplūkt. Sabiedrībai tas nav interesējošs jautājums, par to taču neliks referendumā balsot. Tas nav tāds jautājums.”³⁴⁰ Tam, ka šie jautājumi nav izmantojami sava personiskā tēla spodrināšanai, piekrīt arī Ainars Latkovskis, atzīstot, ka „Artis Pabriks bija ļoti redzams. Taču viņa nostāja ir tāda, kurai es zināmā mērā piekrītu, proti, ja mēs esam aktīvi palīdzības sniegšanā citiem, tad vienu dienu, kad mums būs nepieciešama palīdzība, tad mēs varēsim rēķināties, ka mūs kāds atbalstīs”³⁴¹. Līdz ar to vismaz no politisko amatpersonu sacītā (ierēdņi izvairījās atbildēt uz šo jautājumu) šāda veida ārpolitikas jautājumi ir mazsvarīgi politiķa tēla veidošanā.

Tādējādi var secināt, ka starp politiskās gribas motīviem sūtīt Latvijas bruņotos spēkus uz Afganistānu un Mali ir nacionālā interese palielināt Latvijas kā mazas valsts ietekmi starptautiskajā organizācijā un caur to vairojot savu nacionālo drošību. Tam pamatojumu var rast arī darba teorētiskajā daļā – mazu valstu ārpolitikas stratēģiju analīzē, darbojoties starptautiskajās organizācijās. To apstiprina arī A. Pabrika un A. Viļumsona norāde uz starptautiskas organizācijas politikas atbalstīšanu kā spēcīgu argumentu tirgošanās procesā, kad nepieciešams atbalsts kādai politikai, kas ir tieši Latvijas nacionālās drošības interesēs. Šis motīvs ir vērtējams kā būtiskākais lēmuma pieņemšanā Afganistānas gadījumā, lai gan ārēji process ir rutīnveida un tehnisks. Starp nacionāla mēroga ietekmējošiem nosacījumiem var izdalīt Latvijas NBS operacionālās pieredzes iegūšanu un vairākus intervēto amatpersonu – esošo saistību ar Latvijas sadarbības partneriem ievērošana.

³³⁹ LR 11.Saeimas ziemas sesijas desmitā sēde 2013.gada 7.martā. Skatīts 02.05.2013. no <https://www.vestnesis.lv/op/2013/52.1>

³⁴⁰ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴¹ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

Iespējas

Attiecībā uz iespējām, lai politikas veidotāji varētu pieņemt pozitīvu lēmumu par Latvijas NBS dalību Mali un turpināt dalību Afganistānas misijā, jānorāda, ka tie ir vieni un tie paši. Primārais ietekmējošais nosacījums, lai būtu iespējas veidoties politiskajai gribai, ir pieejamie resursi – gan finanšu, gan personāla. Kā norāda Jānis Sārts, tad Mali gadījumā bija nepieciešams personāls ar franču valodas prasmēm un instruktora kvalifikāciju³⁴², kas ierobežoja Latvijas iespējamā ieguldījuma apmēru. Personāla resursu nozīmi lēmuma pieņemšanā izceļ arī A. Pabriks un A. Viļumsons, norādīdami, ka sākotnēji AM bija iecere sūtīt Zemessardzes vienību (30 cilvēku), kas ir sagatavoti ES kaujas grupas formātam, bet to iekšpolitisku apsvērumu dēļ ārlietu ministrs neatbalstīja.³⁴³ Līdz ar to personāla jautājums bija nozīmīgs, par ko tika diskutēts gan militārā, gan politiskā līmenī, jo bija izaicinājums atrast militārpersonālu ar franču valodas zināšanām un pastāvēja starpresoru (AM un ĀM) domstarpības par nosūtāmā kontingenta sastāvu (atsevišķi speciālisti vai zemessargu vienība).

Vienlaikus nozīmīgs ir arī finanšu resursu jautājums, jo „skaidrs, ka vēl vienu Afganistānu Latvija šobrīd noteikti nevar *pacelt*”³⁴⁴. Ierobežoto finanšu resursu dēļ ir jāatrod balanss iepretim atvēlētajiem resursiem ISAF. Iesaistes kritēriji Afganistānas gadījumā ir balstīti uz ISAF plāniem konkrētajā reģionā, kuros ir noteikts, kāds ir ieguldāmais apjoms, un kas tiek saskaņots ar misijas galveno komandieri.³⁴⁵ Taču arī šie apmēri ir tieši atkarīgi no pieejamiem finanšu un personāla resursiem, jo, kā akcentē Armīns Mačiņš, tad Latvija Afganistānas misijai „vairāk nevarētu iedot finanšu un cilvēku resursu ierobežotības dēļ. Mēs nedaudz samazinājām savu iesaisti Afganistānā, pateicoties atbildības nodošanas procesam”³⁴⁶. Pretējs viedoklis ir A. Viļumsonam, kurš norāda, ka jau lēmuma par Latvijas dalības turpināšanu Afganistānas misijā pieņemšanas brīdī AM bija gatava sūtīt lielāku skaitu militārpersonu, „nekā vispār vajadzīgs”³⁴⁷.

³⁴² Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴³ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija un Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴⁴ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴⁵ *Ibid.*

³⁴⁶ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴⁷ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

Būtisks nosacījums, ko akcentē visi politikas veidotāji, proti, lai vispār Latvija varētu izvērtēt savu dalību konkrētajā starptautiskajā operācijā, ir tas, ka tai vispirms ir jānoskaidro, kādi tās sadarbības partneri darbojas operāciju rajonā. Kā norāda, piemēram, Armīns Mačiņš, tad Latvijas NBS ieguldījums tiek plānots ciešā sasaistē ar tās sabiedrotajiem³⁴⁸. Tāpēc Latvijas lēmuma pieņemējiem abos gadījumos, gan uzsākot dalību jaunā militārā misijā, gan turpinot esošo, izejas pozīcijas vienmēr ir atkarīgas no sabiedroto valstu vēlmēm un interesēm.

Atsevišķi Afganistānas gadījumā, kā to sevišķi uzsvēra J. Garisons un J. Sārts, efektīva lēmuma pieņemšanas procesa pamatā ir labi izstrādātā un standartizētā procedūra, kas visos gadījumos noslēdzas ar pozitīva lēmuma pieņemšanu. Lēmuma pieņemšanas procesā J. Garisons pat piešķir galveno lomu AM Juridiskajam departamentam, jo šis process lielā mērā esot rutīnveida.³⁴⁹ Tas gan nav novērojams Mali gadījumā, jo lēmuma pieņemšanas process par iesaisti jaunā militārā misijā neesot skaidri regulēts³⁵⁰, jo tajā iesaistās dažāda līmeņa politikas veidotāji ārpus aizsardzības sektora.

Mali gadījumā iespēju pieņemt pozitīvu lēmumu noteica arī izaicinājumi panākt politisko atbalstu virzītajai iniciatīvai. Kā norāda A. Pabriks, tad viņam ir jāpieņem politiskais lēmums, kuram būtu nepieciešamais politiskais atbalsts koalīcijā. Mali gadījumā viņš neguva atbalstu sūtīt zemessargu vienību uz militāro misiju no sava koalīcijas biedra ārlietu ministra.³⁵¹ Ārlietu ministrs iekšpolitisku iemeslu dēļ iestājās par simbolisku Latvijas ieguldījumu (divu militārpersonu dalība) misijā.³⁵² Šajā kontekstā parādās arī politiskās tirgošanās prasmes, kas piemīt individuālam politiķim tirgošanās procesa laikā par iniciētās rīcībpolitikas saturu.

Līdz ar to iespējas, kas principā nosaka lēmumu pieņemēju izejas pozīcijas, kad tiek domāts par virzāmā lēmuma par dalības turpināšanu Afganistānas vai dalības uzsākšanu Mali militārajā misijā saturisko pusi, ir pieejamie resursi – gan finanšu, gan personāla. Papildus ļoti būtiski nosacījumi ir Latvijas sabiedrotie operāciju rajonos, jo Latvijai noteikti nav tādu

³⁴⁸ Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15.00 līdz 15.45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁴⁹ Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁵⁰ Rostoks T., Vanaga, N. (2014). Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, pp. 82., 83.

³⁵¹ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁵² Intervija ar A. Viļumsonu, AM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

militāro spēju, lai pilnvērtīgi nodrošinātu sava kontingenta uzturēšanos operāciju rajonā. Afganistānas gadījumā skaidri pierādās birokrātiskas institūcijas izstrādātas lēmuma pieņemšanas standarta procedūras nozīme, lai jautājums virzītos raiti. Bet Mali gadījumā skaidri iezīmējas nepieciešamība saņemt politisko atbalstu konkrētajam lēmumam un individuāla politika, ministra prasme tirgoties ar pārējiem koalīcijas biedriem par viņa virzīto lēmumu.

Spiediens

Analizējot spiediena esamību uz lēmuma pieņēmējiem par Latvijas NBS dalību militārajās misijās, jānorāda, ka sabiedrības viedoklis tiek uztverts kā būtisks nosacījums abos gadījumos. Pabriks norāda, ka politiķiem ir jāspēj nepopulāros lēmumus mīkstināt un tos skaidrot sabiedrībai, jo „mēs citādi nespētu strādāt”³⁵³. Lēmuma pieņemšanā par Latvijas karavīru dalības turpināšanu ISAF būtisks faktors sabiedrības atbalsta nodrošināšanai ir bijis zemais kritušo karavīru skaits. Tā kā tas nav bijis liels, pēc J. Garisona domām, tas ir galvenais iemesls, kāpēc, piemēram, ikgadējais lēmums par Latvijas NBS militārās misijas turpināšanu Afganistānā nav saskāries ar sabiedrības kritiku. Līdzīgi norāda arī J. Sārts, ka tieši „ierobežotie uzdevumi, kas nerada nopietnus riskus Latvijas personālam”³⁵⁴, bija viens no veicinošajiem elementiem, kāpēc ilgu laiku ir bijis sabiedrības atbalsts. Arī A. Latkovskis norāda, ka līdz šim „sabiedrībā nebija tāda viedokļa, kurš būtu pret un kurš būtu jālauž”³⁵⁵.

Cita aina paveras Mali gadījumā lēmuma pieņemšanas procesā attiecībā uz aizsardzības ministra sākotnējo vēlmi sūtīt 30 zemessargus dalībai militārajā misijā, pret ko iestājās ārlietu ministrs tieši potenciāli negatīvā sabiedrības viedokļa dēļ. Kā norāda A. Viļumsons, „šī lēmuma pieņemšana sakrita ar lēmuma pieņemšanu Saeimā par eiro. Euro ieviešanas jautājums ir Ārlietu ministrijas 2013. gada prioritāte. Bija bažas par to, ka sabiedrībā varētu rasties neizpratne un neapmierinātība par zemessargu sūtīšanu uz Āfriku. Tas kaut kādā mērā varētu negatīvi atsaukties uz jautājumu par eiro. Liekas, it kā sākums, bet bija bažas, ka opozīcijā esošie *zemnieki* varētu *sašūpot laivu tā* un varētu pietrūkt balsu

³⁵³ Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru, 26.04.2013. no plkst. 11.15 līdz 12.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁵⁴ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁵⁵ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

balsojumā par eiro. Divu profesionāļu sūtīšana uz Mali neizraisītu tik plašu rezonansi”³⁵⁶. Šādām bažām bija pamats, jo, kā liecināja pētījumu aģentūras TNS sadarbībā ar telekompāniju „Latvijas Neatkarīgā televīzija” veiktā sabiedrības aptauja janvārī, sabiedrības atbalsta Latvijas karavīru nosūtīšanai uz Mali nebija, proti, 78% respondentu norādīja, ka noteikti neatbalsta (48%) un drīzāk neatbalsta (30%).³⁵⁷ Līdz ar to iekšpolitiskie procesi, konkrētāk – neizdevīgas politiskās tirgošanās pozīcijas –, bija ar primāru nozīmi, lemjot par Latvijas NBS dalību Mali.

Afganistānas gadījumā būtisks ietekmējošs nosacījums, kas jau robežojas ar politisko ietekmi, ir Latvijas saistības pret tās sabiedrotajiem Afganistānā, jo „tās ir Latvijas saistības pret amerikāņiem un pārējiem sadarbības partneriem, jo sevišķi norvēģiem. Nevar tā vienkārši pateikt, ka Latvija rīt iet prom no Afganistānas. Tas vienkārši nav iespējams. Tas būtu rupjš vienošanās pārkāpums”³⁵⁸. A. Latkovskis min analogu argumentu, norādīdams, ka „tā ir NATO misija, un mēs kā NATO dalībvalsts, ņemot vērā mūsu iespējas – cilvēku un finanšu resursus –, cenšamies sniegt savu ieguldījumu. Lēmums ir līdz 2014. gada beigām, līdz ar to mēs kā komandas spēlētāji tur esam. Vadāmies pēc NATO ietvaros pastāvošā izteiciena – kopā iekšā, kopā ārā”³⁵⁹.

Šajā kontekstā ir ārkārtīgi grūti nodalīt, kad var runāt par atsevišķu valstu ietekmi, ar kurām Latvijai ir izveidojusies veiksmīga sadarbība militārajā jomā, vai tomēr starptautiskās organizācijas ietekmi. A. Mačiņš, J. Garisons un A. Latkovskis vairākkārtīgi akcentēja Latvijas saistības pret sabiedrotajiem, A. Mačiņš, J. Garisons vēl norādīja, ka NATO sastāv no dalībvalstīm, tāpēc nevar runāt par organizācijas tiešu ietekmi, bet gan dalībvalstu ietekmi. J. Sārts vērš uzmanību uz to, ka „NATO ir unificēta ASV lielās ietekmes dēļ uz organizāciju un principā uz visām pārējām dalībvalstīm, kas atkarīgas no ASV ieguldījuma viņu drošībā – vai ar NATO starpniecību, vai jebkurā citā formā. Līdz ar to, runājot par spiedieniem, var daudz vairāk runāt par NATO, kur šis spiediens ir divējāds – vienā gadījumā tas var nākt no ASV, citā no NATO ģenerālsēkretāra, kas bieži vien šajos gadījumos ir to valstu rupors, kuras ir ieinteresētas veiksmīgā starptautiskās operācijas iznākumā. Tā kā visās NATO operācijās dominē ASV, tad skaidrs, ka viņš pauž arī ASV intereses. Ne ekskluzīvi tieši ASV rupors, bet

³⁵⁶ Intervija ar A. Viļumsonu, ĀM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09.30 līdz 10.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

³⁵⁷ Pētījumu aģentūra TNS (2013). *78% Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju neatbalsta Latvijas karavīru sūtīšanu uz Mali*. Pētījumu aģentūras TNS sadarbībā ar telekompāniju LNT veiktā aptauja. Periods 29.–31.01.2013. Izgūta 12.10.2013. no <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4093>

³⁵⁸ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

³⁵⁹ *Ibid.*

ir novērojama cieša saikne³⁶⁰. Var secināt, ka skaidra ietekme uz politisko gribu pagarināt Latvijas NBS dalību Afganistānā ir saskatāma no sabiedroto puses, ko nosaka tieši Latvijas saistības. No NATO kā organizācijas puses spiediens nav novērojams, bet gan ietekme ir ietverta vēlamības un aicinājuma formā atbalstīt tās politiku.

Lēmumā par Latvijas NBS iesaisti militārajā misijā Mali ir identificējami divi spiediena avoti. Pirmais, kā norāda Jānis Sārts, bija aizsardzības ministra „kā politiķa uzstādījums lūkoties pēc lielākas Latvijas dalības ES operācijās, ņemot vērā mūsu spējas un izmaksas”³⁶¹. Ministra aktivitāti novērtēja ar Jānis Garisons, proti, „īpaši ministra personība un aktivitāte palīdzēja Mali jautājumā, uzstājoties masu plašsaziņas līdzekļos. Patiesībā tas ir vienīgais veids, kā novadīt ziņu līdz sabiedrībai”³⁶². Interesanti, ka minētā sabiedriskā aptauja, kas skaidri iezīmēja sabiedrības noraidošo nostāju pret Latvijas karavīru sūtīšanu uz Mali, nemainīja A. Pabrika pozīciju šajā jautājumā. Reflektējot par to, ministrs izteica nožēlu par zemo sabiedrības atbalstu un norādīja, ka „diemžēl drošības politikas jautājumi ir daudz kompleksāki un, tos rūpīgi izvērtējot, ir skaidrs, ka tikai starptautiskā iesaiste var garantēt mūsu valsts drošību, jo vēsturiskā pieredze liecina, ka valsts drošības jautājumi ne vienmēr tiek izšķirti mūsu valsts teritorijā – Rīgā, Zilupē vai Ainažos”³⁶³. Tas, savukārt, ir pretrunā ar A. Pabrika iepriekš pausto, ka sabiedrības atbalsts ir svarīgs un tiek ņemts vērā lēmuma pieņemšanas procesā.

Attiecīgi kā otrs spiediena avots ir identificējama Francijas pastarpinātā ietekme uz Latvijas politikas veidotājiem. Jānis Sārts norāda, ka viens no faktoriem, kāpēc Latvija nolēma iesaistīties militārajā misijā Mali, ir tās vēlme iestāties eirozonā 2014. gada 1. janvārī, un Francijai šajā procesā ir būtiska ietekme. Katrā ziņā „tas vēl vairāk pastiprināja apņemšanos virzīties šajā virzienā”³⁶⁴. A. Latkovskis, savukārt, vairākkārt minēja Francijas vadošo lomu šajā misijā un atsaucās uz Baltijas valstu un Francijas attiecību saspīlējumu, kad Baltijas valstis 2003. gadā atbalstīja ASV militāro iejaukšanos Irākā. „Šoreiz tā bija iespēja

³⁶⁰ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16.00 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁶¹ *Ibid.*

³⁶² Intervija ar J. Garisonu, AM politisko direktoru – valsts sekretāra vietnieku, 18.04.2013. no plkst. 8.30 līdz 09.00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

³⁶³ Aizsardzības ministrs sarūgtināts par zemo sabiedrības atbalstu Latvijas karavīru nosūtīšanai uz Mali. 05.02.2013. Skatīts 10.05.2013. <http://www.sargs.lv/lv/Zinas/Latvija/2013/02/05-3.aspx#lastcomment>

³⁶⁴ Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru, 23.04.2013. no plkst. 16 līdz 16.30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

paieties pretī francūžu interesēm. Bet nu bija iespēja, un domāju, ka tas būtu bijis politiski absurdi nepiedalīties.”³⁶⁵

Savukārt, sabiedrības viedoklis, kā spiediens uz lēmumu pieņēmēju politiskās gribas veidošanās procesu, nepieciešams norādīt, ka Mali gadījumā tas noteica Latvijas sūtāmo karavīru skaitu uz militāro misiju, tomēr tas nebija gana spēcīgs, lai atturētu lēmuma pieņēmējus no šī lēmuma iniciatīvas virzīšanas apstiprināšanai. Afganistānas gadījumā politisko ietekmi veidoja Latvijas saistības pret tās sabiedrotajiem, jo sevišķi ASV un Norvēģiju, ar kurām Latvijai starptautiskajā operācijā Afganistānā ir izveidojusies ļoti cieša sadarbība, kas ietver noteiktus pienākumus vienam pret otru. Mali gadījumā bija divi ietekmējoši nosacījumi, pirmkārt, aizsardzības ministra viedoklis par Latvijas ieguldījuma ES militārajās misijās palielināšanu aizsardzības sektora ietvaros un publiskās aktivitātes, lai paātrinātu lēmuma pieņemšanas procesu. Otrkārt, pastarpinātā Francijas ietekme un Latvijas prezidentūra ES 2015. gadā, kas Latvijas pievienošanās eiro zonai priekšvakarā bija nopietns arguments lēmuma pieņēmējiem, lai Latvija būtu aktīva un sniegtu savu ieguldījumu šīs Mali krīzes risināšanā.

³⁶⁵ Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju, 25.04.2013. no plkst. 13.00 līdz 13.30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

4.2. Politiskā griba apstiprināt ikgadējo plānu divpusējai sadarbībai attīstības jomā

Analizējot Latvijas ārpolitikas veidotāju politisko gribu apstiprināt ikgadējo plānu sadarbībai attīstības jomā, vispirms tiks raksturots līdzšinējais ieguldījums divpusējās sadarbības attīstības jomā politikā. Tam attiecīgi sekos lēmuma pieņemšanas procesa juridisko, politisko un procedūru aspektu analīze un ikgadējā sadarbības attīstības jomā plāna apstiprināšanas procesa Ministru kabinetā un plāna saturiskais izvērtējums. Visbeidzot sadaļu noslēgs ārpolitikas veidotāju sniegto interviju analīze ar mērķi identificēt nosacījumus, kas ietekmējuši politisko gribu apstiprināt 2013. gada ikgadējo plānu sadarbībai attīstības jomā.

4.2.1. Latvijas ieguldījums divpusējās sadarbības attīstības jomā politikā

Līdz ar iestāšanos ES Latvija pievienojās attīstīto valstu grupai, kas uzlika papildu pienākums tai sniegt finansiālu ieguldījumu sadarbības attīstības jomā politikā. Oficiāli Latvija tika uzņemta donorvalstu grupā 2008. gadā, mainot savu statusu Pasaules Bankas Starptautiskajā attīstības asociācijā.³⁶⁶ Līdz ar to Latvijai politiski ir saistoši gan ES, gan ANO politikas dokumenti, kuros tiek paustas ambīcijas sniegt savu ieguldījumu mazāk attīstītu valstu attīstībā. ANO gadījumā sadarbības attīstības jomā mērķi sakņojas ANO tūkstošgades deklarācijā³⁶⁷, no kuras attiecīgi ir atvasināta Monterejas vienošanās par finansējumu attīstībai³⁶⁸, ANO Pasaules ilgtspējas attīstības samita deklarācija³⁶⁹ un citi deklaratīvie dokumenti. Sadarbības attīstības jomā daudzo iniciatīvu un politiku koordinēšanai un vienotas stratēģijas īstenošanai ANO ietvaros 2008. gadā sāka darboties ANO sadarbības attīstības jomā platforma, sapulcinot galvenos šīs politikas veidotājus un īstenotājus³⁷⁰. Viens no aktīvākajiem šīs politikas atbalstītājiem un īstenotājiem ir ES, kura pēdējos trīs gados ir stabila līdere pēc atvēlētajiem finanšu līdzekļiem oficiālajai sadarbībai attīstības jomā – 2010.

³⁶⁶ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299.

³⁶⁷ General Assembly (2000). *United Nations Millennium Declaration*. A/RES/55/2, 18 September 2000. Viewed 21.05.2014. from <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>

³⁶⁸ United Nations (2003). *Monterrey Consensus on Financing for Development*. International Conference on Financing for Development, 18-22 March 2002, Monterrey, Mexico. New York: United Nation Department of Public Information.

³⁶⁹ World Summit on Sustainable Development (2002). *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development*. A/CONF.199/20, 4 September 2002. Viewed 21.05.2013. from <http://www.un-documents.net/jburgpln.htm>

³⁷⁰ Development Cooperation Forum. United Nations Economic and Social Council. Viewed 14.05.2014. from <http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/develop.shtml>

un 2011. gadā 53,1 miljards eiro³⁷¹ un 2012. gadā – 55,2 miljardi eiro –, kas padara to par lielāko donoru pasaulē.³⁷² Tas tiek panākts ar ES dalībvalstu saistībām, kas ir formulētas ES Ārējās attiecību padomes 2005. gada maija secinājumos par sadarbības attīstības jomā politikas stiprināšanu. Iemaksu apmēri atšķiras vecajām ES dalībvalstīm no tām dalībvalstīs, kuras uzņemtas pēc 2002. gada. Ievērojot šīs saistības, Latvijai līdz 2010. gadam sadarbībai attīstības jomā bija jāatvēr 0,17% no nacionālā kopienākuma (NKI) un līdz 2015. gadam – 0,33% no NKI.³⁷³ Līdz ar to Latvijai ir skaidri noteiktas politiskās saistības sadarbības attīstības jomā politikas kontekstā, kas uzliek par pienākumu Latvijas ārpolitikas veidotājiem nodrošināt finansiālu ieguldījumu šīs politikas īstenošanā.

Sadarbība attīstības jomā tiek definēta kā „palīdzības sniegšana mazāk attīstītām valstīm, lai veicinātu šo valstu un to sabiedrības ilgtermiņa sociālo un ekonomisko attīstību”³⁷⁴. Līdz ar to tā sastāv no diviem elementiem, proti, „attīstības”, kas ietver mazāk attīstīto valstu dažādu sistēmisko līmeņu (politikas, sociālekonomiskā, tiesiskā un citu) stiprināšanu, un „sadarbības”, kas paredz donortvalstu vai organizāciju savstarpējo vienošanos ar saņēmējvalstīm par mērķiem, uzdevumiem un pušu pienākumiem un atbildību.³⁷⁵ Vienlaikus tas arī nozīmē, ka šāda sadarbības forma balstās uz abpusēja ieguvuma principa, jo, kā norāda Andra Grinberga, tad „tā ir situācija, kas ir izdevīga abām pusēm”³⁷⁶. Vienlaikus ir būtiski nošķirt divus sadarbības attīstības jomā līmeņus – daudzpusējo un divpusējo. Daudzpusējā ietver iemaksas ES budžetā, 10. Eiropas Attīstības fondā, dažādās ANO institūciju un citu organizāciju programmās, kuras saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas klasifikāciju ir uzskatāmas par sadarbības attīstības jomā aktivitāti, kā arī iemaksas starptautiskajās iniciatīvās un trasta fondos. Šīs iemaksas veido 90% no Latvijas oficiālās sadarbības attīstības jomā palīdzības apjoma.³⁷⁷ Pavisam neliela daļa līdzekļu tiek novirzīti divpusējai sadarbībai atbilstoši politiskajām prioritātēm konkrētām saņēmējvalstīm pa dažādiem kanāliem, proti, ar ĀM budžeta līniju „Attīstības sadarbības projekti un

³⁷¹ ES attīstības sadarbības politika. Skatīts 30.05.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/ES/>

³⁷² European Commission. (2014). *Development and Cooperation. Fighting poverty in a changing world*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, p. 3.

³⁷³ Council of the European Union (2005). *Brussels European Council 16 and 17 June 2005. Presidency Conclusions*. 15 July 2005, para. 27. Viewed 20.05.2013. from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf

³⁷⁴ LR Saeima (2008). *Starptautiskās palīdzības likums*. Spēkā ar 28.05.2008., 1. panta 2. daļa.

³⁷⁵ Sīmane, M., et al. (2005). *UNDP ieguldījums tautas attīstībā 1992-2005*. Rīga: ANO Attīstības programma Latvijā izdevums.

³⁷⁶ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

³⁷⁷ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

starptautiskā palīdzība”, citu valsts iestāžu divpusējai sadarbībai attīstības jomā veltīto finansējumu, *ad hoc* veidā sniegto palīdzību, humāno palīdzību un citām privātām iniciatīvām un tirdzniecības veicināšanu ar attīstības valstīm.³⁷⁸

Analizējot Latvijas veiktās iemaksas sadarbības attīstības jomā politikā, jānorāda, ka Latvija nekad nav pietuvojusies sev uzlikto saistību pildīšanā, piemēram, 2010. gadā tai bija jāatvēr 0,17% no NKI, taču maksimālais apmērs, ko tā ir spējusi atvēlē, ir bijis 0,08% 2009. gadā. No 2005. gada līdz 2008. gadam (ieskaitot) pieaugums bija pakāpenisks gan daudzpusējai (no 5,3 miljoniem latu 2005. gadā līdz 8,4 miljoniem latu 2008. gadā), gan divpusējai sadarbībai (no 100 tūkstošiem latu 2005. gadā līdz 580 tūkstošiem latu 2008. gadā). Pēckrīzes gados no 2009. gada līdz 2013. gadam (ieskaitot) kopējās iemaksas sadarbības attīstības jomā politikā svārstījās no 9 līdz 10 miljoniem latu, no kuriem daudzpusējai sadarbībai līdzekļi tika saglabāti vidējā līmenī no 9 līdz 10 miljoniem latu, taču divpusējai sadarbībai tika atvēlēti minimāli finanšu līdzekļi, proti, 2009. gadā – 9000 latu, 2010. gadā – 807 latu³⁷⁹ un 2011. gadā – 269 latu. Līdz ar Latvijas ekonomiskās situācijas stabilizēšanos 2012. un 2013. gadam ĀM divpusējās sadarbības attīstības jomā projektiem plānoja vidēji 50 000 latu gadā³⁸⁰. Kopējās iemaksas sadarbības attīstības jomā politikas finanšu kanālos ir plānots palielināt 2014. gadā līdz 12 miljoniem latu un 2015. gadā līdz 13 miljoniem latu.³⁸¹

Var secināt, ka Latvijas ārpolitikas veidotājiem ir bijis sarežģīti pārliecināt lēmuma pieņēmējus par nepieciešamību palielināt finansiālo ieguldījumu sadarbības attīstības jomā politikā, ņemot vērā tās politiskās saistības kā donorvalstij. Līdz ar krīzes iesākšanos, kā norāda E. Rinkēvičs, „pirmais, ko Ārlietu ministrija samazināja, bija finansējums sadarbībai attīstības jomā, lai noturētu vēstniecības un diplomātu kapacitāti”³⁸². Tā kā iemaksas daudzpusējā sadarbībā ir Latvijas tiešās saistības ar ES un citām starptautiskajām organizācijām, tad šajā sadarbības attīstības jomā netika veikts samazinājums, taču praktiski līdz pašam minimumam tika samazinātas Latvijas finansējums divpusējās sadarbības projektiem attīstības jomā.

³⁷⁸ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministra kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299.

³⁷⁹ *Ibid.*

³⁸⁰ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija. LR Ministru kabinets (2013). *Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 09.04.2013. rīkojumu Nr. 138, 4.1. punkts, 6.lpp.

³⁸² Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

Analizējot sabiedrības atbalstu sadarbībai attīstības jomā, jānorāda, ka kopumā Latvijas iedzīvotāji iestājas par principu, ka bagātām valstīm ir jāpalīdz nabadzīgākām valstīm, proti, 2005. gadā tam piekrita 84% respondentu³⁸³, 2009. gadā – 72%³⁸⁴ un 2012. gadā – 80%³⁸⁵. Taču, kad tiek jautāts, vai Latvijai būtu jāsniedz palīdzība mazāk attīstītām valstīm, tad mazāk nekā puse respondentu atbild apstiprinoši – 2005. gadā 43% un 2009. gadā – 45%. Kā galvenie iemesli, kāpēc ir jāsniedz palīdzība, gan 2005., gan 2009. gadā tiek minēts morālais pienākums (viena trešā daļa respondentu) un fakts, ka Latvijai arī kādreiz palīdzēja (viena trešā daļa respondentu). Par nepieciešamību spodrināt Latvijas valsts tēlu abās aptaujās minēja 16% respondentu, un ar pieaugošu tendenci aktuāls ir tāds motīvs kā labums, ko Latvija gūst no palīdzības sniegšanas, – attiecīgi 10% 2005. gadā un 16% 2009. gadā. Galveno iemeslu, kāpēc Latvijai nebūtu jāsniedz atbalsts mazāk attīstītām valstīm, atspoguļo viedoklis, ka Latvija pati ir nabadzīga – 37% 2005. gadā un 2009. gadā 65%.³⁸⁶ Līdz ar to iezīmējas Latvijas sabiedrības vēlme palīdzēt citām valstīm solidaritātes dēļ un pašu pieredzes dēļ, jo tika saņemta palīdzību valsts atjaunošanas sākotnējā posmā, taču kritiski vērtētās ekonomiskās situācijas dēļ sadarbības attīstības jomā politikai nav atbalsta.

Vērtējot jomas, kurās Latvija ir sniegusi savu ieguldījumu divpusējā sadarbībā attīstības jomā, ir saskatāms zināms ārpolitikas veidotāju briedums aktuālajās pamatnostādnēs par sadarbību attīstības jomā laika periodam no 2011. gada līdz 2015. gadam. Pirms tam izstrādātajos plānošanas dokumentos tiek skaidrots, kas tiek saprasts ar sadarbības attīstības jomā politiku un kādai būtu jābūt tās īstenošanas gaitai³⁸⁷. Divpusējā sadarbība attīstības jomā tika galvenokārt uzlūkota kā Latvijas nacionālo interešu īstenošanas instruments, nosakot, ka valstis tiek izvēlētas pēc tādiem principiem kā Latvijas privātā un nevalstiskā sektora pārstāvju klātbūtne šajās valstīs, kā arī tieša NATO vai ES klātbūtne saņēmējvalsts aizsardzības nodrošināšanā. Neatkarīgo valstu savienības un Balkānu reģiona valstis tika izvirzītas par potenciālajām saņēmējvalstīm.³⁸⁸ Aktuālajās pamatnostādnēs tiek skaidri

³⁸³ Tīrgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2005). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2005. gada decembris, 9.lpp.

³⁸⁴ Tīrgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2009). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2009. gada februāris, 9.lpp.

³⁸⁵ European Commission (2012). *Solidarity that spans the globe: Europeans and development aid*. Report. Special Eurobarometer 392. October, 2012, p. 69.

³⁸⁶ Tīrgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2005). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2005. gada decembris, 9.lpp.; (2009). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2009. gada februāris, 9.lpp.

³⁸⁷ LR Ministru kabinets (2003). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnēm*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 19.02.2003. rīkojumu Nr. 107.

³⁸⁸ LR Ministru kabinets (2006). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas programmu no 2006.gada līdz 2010.gadam*. Apstiprināta ar Ministru kabineta 09.02.2006. rīkojumu Nr. 76.

formulētas Latvijas nacionālās intereses, noteikti prioritārie reģioni un sadarbības jomas. Efektīva sadarbības attīstības jomā politikas īstenošana tiek vērtēta kā būtiska valsts „starptautiskās redzamības veicināšanai”, arī tāpēc, ka „privātajam sektoram tiek pavērtas jaunu kontaktu un sadarbības iespējas jaunattīstības un pārejas ekonomikas valstu tirgos” un „palielināta Latvijas ekspertu pieredze un kapacitāte”, kas ļauj tiem pretendēt uz finansējumu piesaistīšanu no citiem starptautiskajiem donoriem.³⁸⁹ Pamatnostādnēs tiek skaidri definētas Latvijas nacionālās intereses, kā starptautiskā tēla veidošana un privātā un nevalstiskā sektora ekonomiskās intereses.

Latvijas motīvus ir analizējusi gan Kristīne Rudzīte, gan T. Rostoks. K. Rudzīte izdala tādus motīvus kā valsts starptautiskās atpazīstamības veicināšana un valsts tēla spodrināšana, kas ir paveicams, nevis tērējot ievērojamus finansiālus resursus, bet gan nododot savu pieredzi saņēmējvalstīm dažādu reformu īstenošanā. Otrs motīvs ir panākt klātbūtnes efektu globālo jautājumu risināšanā, kas nozīmē Latvijas līdzdarbošanos aktuālajos procesos. Identificēt savu interešu teritoriju reģionālā mērogā un ietekmēt citu valstu attīstības virzienu vai uzvedību saskaņā ar noteiktiem politiskajiem un ekonomiskajiem mērķiem ir trešais motīvs, kas ir būtisks, lai Latvija atbalstītu kaimiņvalstu vai reģiona valstu centienus tuvināties ES un NATO. Ceturtais motīvs ir nacionālās drošības jautājums, sniedzot atbalstu tām valstīm, kurās ir Latvijas militārpersonas, tādējādi rūpējoties par viņu drošību. Visbeidzot, tās ir Latvijas politiski ekonomiskās intereses, veicinot ekonomisko sadarbību un investīcijas konkrētajās attīstības valstīs.³⁹⁰

Taču T. Rostoks 2006. gadā secina, ka no visiem minētajiem motīviem darbojas tikai pēdējais – Latvijas ekonomisko interešu pārstāvēšana. Viņš sadarbības attīstības jomā politiku raksturo kā „uzspiestu” politiku Latvijai, kas ir izrietējusi no valsts integrācijas ES. Lai vairotu sabiedrības atbalstu attīstības politikai, ārpolitikas veidotāji rada iespaidu, ka no palīdzības sniegšanas ieguvēja būs Latvija tieši ekonomiskā ziņā, nevis saņēmējvalsts. Tas, savukārt, pēc viņa domām, var radīt izkropļotu politikas īstenošanas kultūru.³⁹¹ Līdzīgi T. Rostoks secina sešus gadus vēlāk tapušā publikācijā, norādot, ka attīstības politikas pamatā ir spēcīgi savtīguma elementi motivācijā sniegt palīdzību citām valstīm. Centrā ietverta sabiedrības negatīvā nostāja Latvijai sniegt palīdzību citām valstīm, ņemot vērā pašas valsts

³⁸⁹ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministra kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299., 12., 13.lpp.

³⁹⁰ Rudzīte, K. (2006). Attīstības sadarbība un Latvijas ārpolitika. Ignatāne, G. (red). *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 206.-208.lpp.

³⁹¹ Rostoks, T. (2006). Nabadzības mazināšanas mērķa nozīme. Ignatāne, G. (red). *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 112.lpp.

iekšpolitiskās problēmas. Tas attiecīgi ietekmē lēmuma pieņemēju rīcību šajā jautājumā, jo, no vienas puses, ir izpratne par Latvijas saistībām pret citām vājāk attīstītām valstīm, taču, no otras puses, sabiedrības viedoklis un objektīvi saskatāmās attīstības problēmas nacionālajā līmenī liedz viņiem pilnvērtīgi attīstīt šo politiku. Situācijas uzlabošanās šajā jautājumā ir ciešā sasaistē ar Latvijas ekonomisko attīstību, taču joprojām riska faktors ir zems sabiedrības atbalsts šai politikai.³⁹²

Saņēmējvalstis, par kurām Latvijai ir interese, prioritārā secībā ir ES Austrumu partnerības valstis, Centrālāzijas valstis, kā arī valstis ar Latvijas militārā kontingenta vai civilo speciālistu klātbūtni. Vienlaikus tiek akcentēta nepieciešamība Latvijas īstenotās sadarbības attīstības jomā politikas efektivitātes nodrošināšanai koncentrēties uz nelielu valstu skaitu un iesāktu projektu turpināšanu, nodrošinot savas pieredzes un zināšanu nodošanu konkrētajai valstij.³⁹³ Ivars Indāns identificē trīs faktoros, pēc kuriem tiek izvēlētas valstis. Pirmkārt, saņēmējvalsts virzība pretim ES un NATO. Šajā kategorijā ietilpst Balkānu valstis, Gruzija, Ukraina un daļēji Moldova. Otrkārt, Latvijas ekonomiskās intereses un sadarbības iespējas, kas ir nozīmīgi faktori attīstības politikas īstenošanai Centrālāzijas valstīs. Visbeidzot, nacionālās drošības faktors arī ir svarīgs, jo Latvija ir ieinteresēta sava reģiona stabilitātē, tāpēc stratēģiski nozīmīgas ir Austrumu partnerības valstis.³⁹⁴ Hilmarš Hilmarsons (*Hilmar Hilmarsson*) akcentē, ka Latvija, līdzīgi kā pārējās Baltijas valstis, par sadarbības attīstības jomā saņēmējvalstīm izvēlas nevis nabadzīgās valstis Āfrikā, bet gan vidējas attīstības valstis dienvidu un austrumu virzienā no ES robežas, kā Baltkrievija, Gruzija, Moldova un Ukraina. Ierobežoto cilvēku un finanšu resursu dēļ tā piedāvā dalīties pieredzē tikai šaurās un konkrētās jomās.³⁹⁵

Saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujām atbalsts ir jāsniedz bijušajām Padomju Savienības valstīm, proti, 2005. gadā tā norādīja – 29% un 2009. gadā 34% respondentu. Taču lielam skaitam – vienai trešdaļai respondentu abos aptaujas gados – nav skaidrs, kuram reģionam būtu īsti jāpalīdz. Šāda nezināšana ir skaidrojama ar to salīdzinoši nelielo respondentu īpatsvaru, kuri ir dzirdējuši par sadarbību attīstības jomā kā tādu, jo 2005. gadā

³⁹² Rostoks, T. (2012b). Cilvēkdrošība attīstības sadarbības politikā: izpratne ir, atbalsta nav. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 294-296. lpp.

³⁹³ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministra kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299., 13.lpp.

³⁹⁴ Indāns, I. (2006). Latvijas intereses NVS reģiona attīstības kontekstā. Ignatāne, G. (red.) *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 231.-235. lpp.

³⁹⁵ Hilmarsson, H. (2011). How can Baltic States as Non-DAC donors best contribute to international development cooperation? *Baltic Journal of Economics*, 11(2), p. 29.

tie ir bijuši 40% un 2009. gadā tikai 33%.³⁹⁶ Tāpat arī būtisks zināšanu trūkums respondentiem ir par sadarbībai attīstības jomā atvēlēto resursu izlietojumu, jo 2012. gadā 34% respondentu norāda, ka tikai nedaudz zina, kur aiziet nacionālais finansējums, bet 63% respondentu nav nekādu zināšanu par šo jautājumu.³⁹⁷ Līdz ar to iezīmējas sabiedrības neinformētība par divpusējās sadarbības attīstības jomā politiku, tās īstenošanu un tai atvēlēto finansējumu.

Aktuālajās pamatnostādnēs Latvija akcentē savu reformu pieredzi kā zināmu priekšrocību salīdzinājumā ar citām donorvalstīm, piedāvājot dalīties ar pieredzi un speciālistu atbalstu ārkārtīgi plaša spektra jomās – demokrātisko institūtu (cilvēktiesības, laba pārvaldība, tiesiskums, nevalstiskais sektors u.c.), tautas attīstības elementu (izglītības pieejamība, dzimumu līdztiesība, veselība, sociālais dialogs), nodarbinātības, tirdzniecības un reģionālās integrācijas, vides ilgtspējas, migrācijas, infrastruktūras un komunikācijas, energoresursu ilgtspējīgas attīstības, lauksaimniecības ilgtspējīgas attīstības, trauslo valstu (tostarp preventīva konfliktu nepieļaušana, krīžu pārvaldīšana) spēcīgāšana.³⁹⁸ Lakoniski šo formulē Andris Teikmanis, norādīdams, ka Latvija atbalsta tos projektus, kuri „veicina šo valstu ekonomiku, stiprina demokrātiskās institūcijas un veicina labu pārvaldību”³⁹⁹. Baltijas valstu priekšrocību iepretim citām donorvalstīm dažādu reformu īstenošanā minētajās jomās izceļ arī Hilmarsons, papildus norādot, ka reformu pieredzes nodošana ietver arī mācīšanos no savulaik šajās valstīs īstenoto reformu kļūdām un tādējādi labākās prakses īstenošanu saņēmējvalstīs.⁴⁰⁰ Sabiedriskās domas aptaujās kā galvenās problemātiskās jomas, kuras traucē attīstības valstīm pilnvērtīgi attīstīties un kur problēmu risināšanā Latvija var sniegt savu ieguldījumu, tiek norādītas korupcija (51%), slikta valdības politika (34%), konflikti (34%) un slikta valdības un valsts pārvaldes darbība (27%).⁴⁰¹ Tādējādi ir novērojama zināma saskaņa starp politikas plānošanas dokumentos norādītajiem divpusējās sadarbības attīstības

³⁹⁶ Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2005). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2005. gada decembris, 9.lpp.; (2009). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2009. gada februāris, 9.lpp.

³⁹⁷ European Commission (2012). *Solidarity that spans the globe: Europeans and development aid*. Report. Special Eurobarometer 392. October, 2012, p. 85.

³⁹⁸ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministra kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299, 13.,14. lpp.

³⁹⁹ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁴⁰⁰ Hilmarsson, H. (2011). How can Baltic States as Non-DAC donors best contribute to international development cooperation? *Baltic Journal of Economics*, 11(2), p. 35.

⁴⁰¹ European Commission (2012). *Solidarity that spans the globe: Europeans and development aid*. Report. Special Eurobarometer 392. October, 2012, p. 76.

jomā politikas darbības virzieniem un sabiedrības viedokli par to, kurās jomās Latvijai būtu jāsniedz atbalsts saņēmējvalstīm.

Var secināt, ka Latvijas sabiedrība atbalsta divpusējās sadarbības attīstības jomā politikas principus, kas paredz sniegt atbalstu mazāk attīstītām valstīm, jo arī Latvijai kādreiz bija nepieciešams šāds atbalsts, un tāpēc tas tiek uztverts kā morāls pienākums. Tajā pašā laikā mazāk nekā puse respondentu uzskata, ka Latvijai ir jāsniedz šāds atbalsts, jo joprojām ir būtiskas nabadzības problēmas pašu valstī. Tas liek pievienoties T. Rostoka secinājumam, ka salīdzinoši zemajam sabiedrības atbalstam sadarbības politikai attīstības jomā pamatā ir Latvijas iekšpolitiskās ekonomiskās problēmas. Bijušajām Padomju Savienības republikām ir jābūt Latvijas sniegtās sadarbības attīstības jomā saņēmējvalstīm, risinot korupcijas un labas pārvaldības problēmas. Visbeidzot, ir novērojamas zemas sabiedrības zināšanas par sadarbības politiku attīstības jomā kā tādu un praktiski nav nekādu zināšanu par piešķirtā finansējuma izlietojumu. Aptaujās kā nozīmīgs motīvs neatspoguļojas Latvijas ekonomisko interešu īstenošana, izmantojot sadarbības politiku attīstības jomā, tā vietā dominē solidaritātes apsvērumi. Tas liek secināt, ka ārpolitikas veidotājiem nav bijis pamata kropļot šīs konkrētās politikas izpratni par potenciālajiem ekonomiskajiem labumiem, bet gan iemesls koncentrēties uz attīstības politikas skaidrošanu un atskaitīšanos par tās īstenošanas rezultātiem.

4.2.2. Lēmuma par ikgadējo plānu divpusējai sadarbībai attīstības jomā pieņemšanas process

Juridiskie un politiskie aspekti

Analizējot normatīvos aktus, kuri regulē Latvijas sadarbības attīstības jomā politikas īstenošanu, nepieciešams norādīt, ka nepastāv ne starptautiska, ne nacionāla mēroga normatīvie akti, kas Latvijai liktu uzņemties saistības sniegt savu ieguldījumu šīs politikas attīstībā. Nacionāla mēroga normatīvais akts ir Starptautiskās palīdzības likums, kas sadarbības attīstības jomā politikas kontekstā definē un nosaka galvenos attīstības sadarbības jēdzienus un projektu konkursu organizēšanas un izpildes kārtību, kā arī nosaka atbildīgās institūcijas.⁴⁰² Šī normatīvā akta mērķis ir nevis likt Latvijai uzņemties saistības attiecībā uz sadarbības politiku attīstības jomā, bet gan nodrošināt efektīvu un caurredzamu Latvijas

⁴⁰² LR Saeima (2008). *Starptautiskās palīdzības likums*. Spēkā ar 28.05.2008., 2. un 6. panta pirmā daļa.

sniegtās palīdzības procesa plānošanu un īstenošanu, kas tiek organizēta, izstrādājot ikgadēju plānu sadarbības attīstības jomā politikai un vidēja termiņa politikas plānošanas dokumentus.

Taču cita aina paveras attiecībā uz Latvijas starptautiska mēroga politiskajām saistībām, kas ir noteiktas jau minētajos ES Ārējās attiecību padomes 2005. gada maija secinājumos, saskaņā ar kuriem Latvijai līdz 2015. gadam šim nolūkam jāatvēr jau minētie 0,33% no NKI.⁴⁰³ Lai gan politikas veidotāji apzinās, ka šīs iemaksas Latvijai nav juridiski saistošas, tās tomēr ir nozīmīgas „politiskas saistības [Latvijai] kā globālam spēlētājam”⁴⁰⁴. Lai risinātu problēmu ar nepietiekami atvēlētiem finanšu līdzekļiem sadarbības attīstības jomā politikai, ĀM ir centusies stiprināt šo konkrēto rīcībpolitiku un padarīt to saistošāku ārpolitikas lēmuma pieņemējiem gan ar tās institucionalizēšanu, gan nostiprināšanu politikas un politikas plānošanas dokumentos. Jau 2003. gadā, gatavojoties Latvijas dalībai ES, Ministru kabinets apstiprināja politikas pamatnostādnes sadarbībai attīstības jomā, kurās tika izvirzīti Latvijas ārpolitikas mērķi sadarbības attīstības jomā politikas kontekstā, par atbildīgo institūciju nozīmējot ĀM.⁴⁰⁵ Nākamais solis bija Konsultatīvās padomes attīstības sadarbības politikas jautājumos izveidošana ar mērķi iesaistīt politikas veidošanā pēc iespējas plašāka loka politikas veidotājus, nodrošinot visaptverošu politikas plānošanu un koordinēšanu.⁴⁰⁶

Interesants ir fakts, ka Starptautiskās palīdzības likums reglamentē speciāli izveidotas Attīstības sadarbības valsts aģentūras darbību, kura darbojas ĀM pārraudzībā un kuras kompetencē ir sniegt atbalstu sadarbības politikas attīstības jomā īstenošanā, organizējot granta projekta konkursus, publiskos iepirkumus, brīvprātīgās iemaksas, civilā eksperta apstiprināšanu dalībai starptautiskā misijā, kā arī slēdzot vienošanos ar ārvalstu finansētājiem par kopīgu starptautiskās palīdzības aktivitāšu īstenošanu.⁴⁰⁷ A. Grinberga norāda, ka, lai gan likumā ir paredzēta aģentūras veidošana, realitātē tāda nepastāv. Tā tiks veidota tikai tajā gadījumā, kad divpusējās sadarbības attīstības jomā īstenošanai būs atbilstošs finansējuma apjoms, lai tā izlietojuma koordinēšanai būtu nepieciešams nodibināt aģentūru.⁴⁰⁸ Tas tikai

⁴⁰³ Council of the European Union (2005). *Brussels European Council 16 and 17 June 2005. Presidency Conclusions*. 15 July 2005, para. 27. Viewed 20.05.2013. from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf

⁴⁰⁴ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁰⁵ LR Ministru kabinets (2003). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas pamatnostādņēm*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 19.02.2003. rīkojumu Nr. 107.

⁴⁰⁶ LR Ministru kabinets (2003). *Par Konsultatīvo padomi attīstības sadarbības politikas jautājumos*. Apstiprināts ar Ministru prezidenta 03.06.2003. rīkojumu Nr. 257 un LR Ministru kabinets (2012). *Attīstības sadarbības politikas konsultatīvās padomes nolikums*. Ministru Kabineta noteikumi Nr. 302, spēkā ar 02.05.2012., 3., 5., 6., 8. punkti.

⁴⁰⁷ LR Saeima (2008). *Starptautiskās palīdzības likums*. Spēkā ar 28.05.2008., 7., 8. pants.

⁴⁰⁸ Elektroniskā sarakste ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 02.06.2014.

papildus apliecina ĀM centienus institucionalizēt sadarbības politikas attīstības jomā īstenošanu un vairot tās personāla un finanšu resursus, nodrošinot gan rīcībpolitikas izpildes efektivitāti, gan arī stiprinot pašas ministrijas pozīcijas.

Pieaugot piešķirtajiem līdzekļiem sadarbībai attīstības jomā, jo sevišķi divpusējai sadarbībai, tika izstrādāts vidēja termiņa plānošanas dokuments 2006.–2010. gadam, kurš noteica Latvijas ārpolitikas prioritātes un no tām izrietošās jomas un valstis, kurās Latvija ir gatava piedalīties ar savu finansiālo atbalstu.⁴⁰⁹ Taču pašlaik aktuālais vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments ir Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika periodam no 2011. gada līdz 2015. gadam. Tā kā šis dokuments ir tapis laika posmā, kad sadarbībai attīstības jomā atvēlētie finanšu līdzekļi bija minimāli un divpusējai sadarbībai to praktiski nebija, tad galvenais akcents pamatnostādnēs ir likts uz nepieciešamību paaugstināt finansējumu sadarbībai (jo sevišķi divpusējai) attīstības jomā, tādējādi pildot Latvijas starptautiskās saistības.⁴¹⁰ Savukārt sadarbības politikas attīstības jomā nostiprināšana politikas dokumentos ir bijusi viena no Latvijas valdību prioritātēm ārpolitikā pēdējos piecus gadus, un tā tika iekļauta valdības rīcības plānos⁴¹¹.

Attiecībā uz sadarbības politikas attīstības jomā īstenošanu Latvijas ārpolitikas veidotājiem nepastāv juridiskas saistības, kas noteiktu lielāku Latvijas ieguldījumu šajā ārpolitikas jomā. Taču, ņemot vērā Latvijas starptautiska līmeņa politiskās saistības, kas nosaka skaidrus nepieciešamos finansiālā ieguldījuma apmērus, ĀM ir centusies stiprināt un iekļaut šo saistību praktiski visos iespējamajos veidos, gan izstrādājot politikas plānošanas dokumentus, gan institucionalizējot politikas īstenošanu, gan arī iekļaujot politikas dokumentos.

Procedūras aspekti

Ņemot vērā to, ka gala lēmuma pieņēmējs par sadarbību attīstības jomā ir Ministru kabinets, kopumā var izdalīt trīs posmus lēmumu pieņemšanā. Pirmais ir tehniskais posms, kas ietver rīkojuma projekta izstrādi, saskaņošanu ministrijā un ar citām atbildīgajām institūcijām. ĀM ir centrālā loma lēmuma izstrādē, jo tā ir šīs politikas veidotāja un

⁴⁰⁹ LR Ministru kabinets (2006). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas programmu no 2006.gada līdz 2010.gadam*. Apstiprināta ar Ministru kabineta 09.02.2006. rīkojumu Nr. 76.

⁴¹⁰ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299.

⁴¹¹ Skatīt: LR Ministru kabinets (2009, 2011, 2012). *Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai*. Attiecīgi apstiprināti ar Ministru kabineta 16.02.2012. rīkojumu Nr. 84, Ministru kabineta 23.02.2011. rīkojumu Nr. 67 un Ministru kabineta 12.08.2009. rīkojumu Nr. 557.

koordinētāja. Plāns tiek izstrādāts, balstoties uz iepriekš apstiprināto valsts budžetu ĀM sadarbības attīstības jomā pozīcijai. Tad, kad ir zināms piešķirto finanšu līdzekļu apmērs, Attīstības sadarbības nodaļa izstrādā plānu, balstoties uz to, kādas ir ministrijas noteiktās prioritātes noteiktās jomās. Pēc tam plāna projekts tiek saskaņots ar nevalstiskajām organizācijām un citiem interesentiem, veicot gan neformālas, gan formālas konsultācijas.⁴¹² To apstiprina arī nevalstiskās organizācijas „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai” (LAPAS) direktore Inese Vaivare, paužot neizpratni par ministrijas vēlmi veikt saskaņošanas procesu arī neformāli, jo lēmumu pieņemšanas process par plāna apstiprināšanu ir rutīnveida un ilgs, līdz ar to nav jēgas veikt šādu neformālu konsultēšanos, jo notiek saskaņošanas pārklāšanas. Tas būtu izprotams, ja lēmumu pieņemšanas process būtu ātrs un būtu nepieciešama ātra atbilde. Viņa šādu ministrijas komunikāciju skaidro divējādi, pirmkārt, kā draudzības žestu ar nevalstisko sektoru vai, otrkārt, kā bažas par to, ka LAPAS varētu kādā jautājumā nepiekrīst un vērsties pie plašsaziņas līdzekļiem. Bet, kā viņa norāda, precedentu šādam gadījumam nav bijis.⁴¹³

Šo konsultāciju rezultātā atbildīgā ministrijas nodaļa skaidro, kādi ir nevalstisko organizāciju un citu interesentu projekti, to tematiskās līnijas un vai tie būtu iekļaujami plānā. Būtiski ir norādīt, ka sadarbībā attīstības jomā Ārlietu ministrija ir politikas veidotāja, nevis izpildītāja. Tā ir atbildīga par līdzekļu sadali un apgūšanas procesu. Līdz ar to plāna izstrāde norisinās ciešā sasaistē ar potenciālajiem sadarbības attīstības jomā projektu īstenotājiem, protams, ministrijas iepriekš noteiktās attīstības politikas prioritārajos virzienos. Pirmskrīzes gados, kad bija pieejamas vērā ņemamas summas tieši divpusējiem sadarbības attīstības jomā projektiem, bija ļoti liela interese, un ministrijai iekļaut plānā visus projektus bija izaicinājums. Tomēr no procedūras tehniskās puses viedokļa tas nav traucējis lēmuma pieņemšanas procesa raitai norisei.⁴¹⁴

Otrs lēmuma pieņemšanas posms ir Ministru kabinetā, kur rīkojuma projekts ar ikgadējo plānu tiek izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē un pēc tam tiek balsots par to Ministru kabineta sēdē. Kā norāda A. Grinberga, tad kopš krīzes praktiski neesošā vai ļoti ierobežotā finansējuma dēļ nekādas diskusijas starp ministriem nav norisinājušās. Pirmskrīzes gados bija novērojama diskusija, jo finansējums bija ievērojami lielāks un tika izsludināti

⁴¹² Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴¹³ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴¹⁴ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

granta projekti. Turklāt patiesās diskusijas starp ministriem norisinās par budžeta apstiprināšanu, kad ārlietu ministrs cenšas aizstāvēt budžeta pozīciju sadarbībai attīstības jomā kā tādai.⁴¹⁵ Līdz ar to var secināt, ka plāna apstiprināšana parasti ir formāls process, taču novērojama viedokļu nesakrītība tajos gadījumos, kad piešķirami finanšu līdzekļi ir ievērojamāki, kas piesaista vairākas ieinteresētās puses.

Visbeidzot, trešais posms, kam ir pastarpināta ietekme uz plāna izstrādes un saskaņošanas procesu, jo tas paredz izglītojošu un informatīvu pasākumu organizēšanu par sadarbības attīstības jomā jautājumiem, lai veicinātu gan citu politikas veidotāju, gan sabiedrības izpratni. Kā formāla platforma funkcionē Konsultatīvā padome attīstības sadarbības politikas jautājumos, kurā piedalās ārkārtīgi plašs dalībnieku loks: pārstāvji no visām ministrijām, atbildīgās parlamenta komisijas, nevalstiskajām organizācijām un akadēmiskā sektora, kā arī sociālie partneri⁴¹⁶. Padomes uzdevumi ir piedalīties tiesību un politikas plānošanas dokumentu izstrādē saistībā ar sadarbības attīstības jomā politikas jautājumiem, izvērtēt arī Latvijas un ES tiesību aktu projektus, kas attiecas uz šo jomu, un iesniegt atzinumus ĀM. Vienlaikus padome sniedz priekšlikumus ārlietu ministram un veicina sadarbību ar ārvalstu institūcijām attīstības politikas jautājumos. ĀM sasauca, koordinē un vada padomes sēdes. Lai gan padomes nolikumā ir noteikts, ka tā tiek sasaukta ne retāk kā divas reizes gadā⁴¹⁷, kā norāda A. Grinberga, tad pēdējos gados šai politikai neesošā finansējuma dēļ sanāksmes nav notikušas bieži.⁴¹⁸

Otra ir neformāla platforma, kurā pārsvarā nevalstiskās organizācijas kopīgi ar ĀM organizē dažāda mēroga publiskus pasākumus ar mērķi skaidrot sadarbības attīstības jomā nozīmi un pārrunāt aktuālos starptautiskās attīstības politikas darba kārtības jautājumus. Vienlaikus īpaši tiek strādāts ar Saeimas deputātiem, ministrijas pārstāvjiem regulāri tiekoties ar Saeimas atbildīgajām komisijām (Ārlietu un Eiropas lietu), kurās tiek apspriesti gan budžeta jautājumi, gan stratēģiskās prioritātes, gan arī iesaiste ES sadarbības attīstības jomā politikā⁴¹⁹. Abas platformas, kā akcentē A. Grinberga, ir īpaši veidotas, lai izglītotu Saeimas

⁴¹⁵ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴¹⁶ Precīzāk – Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Rektoru padome, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Valsts administrācijas skola un Valsts kanceleja.

⁴¹⁷ LR Ministru kabinets (2012). *Attīstības sadarbības politikas konsultatīvās padomes nolikums*. Ministru Kabineta noteikumi Nr. 302, spēkā ar 02.05.2012., 3., 5., 6., 8. punkti.

⁴¹⁸ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija

⁴¹⁹ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

deputātus, kuriem joprojām nav izpratnes par sadarbības attīstības jomā jautājumiem. Tiešāka ir I. Vaivare, norādīdama, ka „Latvijā politiķi ir vienkārši neizglītoti”, viņiem nav izpratnes par to, kas ir ilgtspējīga attīstība.⁴²⁰ Politiķu izglītošanai ir būtiska nozīme, jo parlaments apstiprina ikgadējo budžetu.⁴²¹ Tiek veiktas dažādas aktivitātes, lai gadījumā, ja ĀM neizdodas iegūt atbalstu sadarbības attīstības jomā finansējumam Ministru kabinetā, parlamenta deputāti, izprazdami jautājumu nozīmīgumu, iestātos par finansējuma palielināšanu. Kā norāda A. Teikmanis, tad ir „bijuši gadījumi, kad Saeimas komisijas ir ierosinājušas palielināt finansējumu”⁴²².

Plāna izstrādes un saskaņošanas procesā dominē ĀM, kura procesa efektivitātes nodrošināšanai ir izstrādājusi arī standarta tehnisko procedūru. Tā darbojas veiksmīgi, jo process ir samērā slēgts, kas saskaras ar izaicinājumiem tikai tajā brīdī, ja ir daudz ieinteresēto pušu ar vēlmi, lai viņu izstrādātais projekta pieteikums tiktu iekļauts plānā. Vienlaikus no politikas dzīvotspējas viedokļa ministrija sadarbībā ar nevalstiskā sektora pārstāvjiem cenšas skaidrot un izglītot gan politikas veidotājus, gan sabiedrības pārstāvjus par sadarbības attīstības jomā politikas lietderību.

4.2.3. Lēmums par 2013. gada plāna sadarbībai attīstības jomā apstiprināšanu

Raksturojot 2013. gada attīstības plāna lēmuma pieņemšanas kārtību, jānorāda, ka 2012. gads bija pirmais gads, kad pēc trīs gadu pārtraukuma tika atsākta „daudz maz funkcionējoša attīstības sadarbība”⁴²³. Tā kā piešķirtie līdzekļi bija nelieli un attiecīgi bija tikai daži plāna izpildītāji, tad plāna projekta saskaņošanas kārtība noritēja raiti atbilstoši ierastajai procedūrai.⁴²⁴ Rīkojuma projekts par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013. gadam (turpmāk – plāns) tika izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē jau 2013. gada 31. janvāra sēdē, kurā tika nolemts plāna projektu, rīkojuma projektu un anotāciju saskaņot ar visām ministrijām, sociālajiem partneriem⁴²⁵ un Pārresoru koordinācijas centru, kā arī pieņemt zināšanai, ka ĀM veiks saskaņošanu arī ar LAPAS un Latvijas Tirdzniecības un

⁴²⁰ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴²¹ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst. 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴²² Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁴²³ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst. 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija

⁴²⁴ *Ibid.*

⁴²⁵ Latvijas Pašvaldību savienību, Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību.

rūpniecības kameru.⁴²⁶ Plāna projekts tika izskatīts bez diskusijām 2013. gada 19. martā Ministru kabineta sēdē, uzdodot Valsts kancelejai sagatavot rīkojuma projektu parakstīšanai.⁴²⁷ Fakts, ka rīkojuma projekts stājās spēkā tikai 2013. gada 9. aprīlī, liecina cik laukietilpīgs ir lēmuma pieņemšanas otrais posms, proti, plāna saskaņošanas process ar visām potenciāli ieinteresētajām pusēm un izskatīšanas gaita Ministru kabinetā.

Divpusējās sadarbības attīstības jomā projektu īstenošanai tika piešķirti 50 269 lati.⁴²⁸ Plānā ietvertās aktivitātes ir pakārtotas vidējā termiņa pamatnostādņēs formulēto mērķu sasniegšanai: (1) Latvijas kā divpusējā donora lomas stiprināšana; (2) sabiedrības izpratnes par sadarbības attīstības jomā mērķiem veicināšana; un (3) Latvijas starptautisko saistību izpilde.⁴²⁹ Attiecībā uz 2013. gadu tas nozīmēja turpināt sadarbības projektu īstenošanu Moldovā, ar ASV starptautiskās attīstības aģentūras USAID projektu stiprināt valsts tieslietu jomu (20 tūkstoši latu) un īstenot sāktu sadarbību reģionālās attīstības jomā (10 tūkstoši latu). Otrai saņēmējvalstij Afganistānai tika piešķirti 5 tūkstoši latu civilā projekta īstenošanai. Atlikusī summa tika atvēlēta nevalstiskā sektora aktivitāšu atbalstam, proti, 14 tūkstoši latu tika paredzēti nevalstisko organizāciju un sociālo partneru īstenotajiem sadarbības attīstības jomā projektiem, kuri ieguvuši finansējumu no Eiropas Komisijas ārējām darbībām paredzētiem finanšu instrumentiem, un 1269 latu tika atvēlēti LAPAS dalībai ES nevalstisko organizāciju platformā un kapacitātes stiprināšanai. Vienlaikus plānā ir paredzētas aktivitātes bez finansiāla seguma sabiedrības un citu politikas veidotāju izpratnes un atbalsta veidošanai sadarbības attīstības jomā politikai. Pirmkārt, regulārs dialogs ar valsts pārvaldes iestādēm, nevalstiskajām organizācijām un sociālajiem partneriem, organizējot diskusiju pasākumus par aktuālajiem jautājumiem saistībā ar Latvijas prezidentūru ES Padomē, tostarp par jauno attīstības politikas ietvaru pēc 2015. gada, un 6–8 tikšanās reizes ar LAPAS, lai pārrunātu aktuālos sadarbības jautājumus. Kā papildu atsevišķs uzdevums ir izvirzīts uzturēt regulāru dialogu ar Saeimas atbildīgajām komisijām.⁴³⁰

Bija dots uzdevums finanšu līdzekļus sadalīt nevis dažādām prioritātēm, bet koncentrēt trīs darbības virzieniem – attīstības projektu atbalstīšanai Moldovā un Afganistānā,

⁴²⁶ Valsts sekretāru sanāksme (2013). *Plāna projekts „Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam”*. Valsts sekretāru sanāksme 31.01.2013., protokols Nr.4, VSS-100, 2. paragrāfs.

⁴²⁷ LR Ministru kabinets (2013). *Attīstības sadarbības politikas plāna projekts 2013.gadam*. Ministru kabineta 19.03.2013. sēdes protokols Nr.15, TA-526, 41. paragrāfs.

⁴²⁸ LR Ministru kabinets (2013). *Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 09.04.2013. rīkojumu Nr. 138.

⁴²⁹ LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299., 10., 11.lpp.

⁴³⁰ LR Ministru kabinets (2013). *Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 09.04.2013. rīkojumu Nr. 138.

kā arī atbalsta sniegšanai nevalstiskajām organizācijām, kuras ir ieguvušas Eiropas Komisijas vai citu organizāciju projektu finansējumu un kurām ir nepieciešams līdzfinansējums.⁴³¹ Sīkāk raksturojot Latvijas ieguldījumu minētajās pozīcijās, E. Rinkēvičs norāda, ka sadarbībā ar ASV Latvijas eksperti sniedz atbalstu Moldovas tiesu sistēmas attīstībai un kopā ar Vides un reģionālās attīstības ministriju tiek risināti reģionālās attīstības jautājumi. Ieguldījums Afganistānā ir vērtējams jau kā ilgtermiņa, kurš aizsācies pirmskrīzes gados, galvenokārt ietverot būvniecības projektus vietējās kopienās. Atbalsts nevalstiskajam sektoram tiek pamatots ar to, ka, atbalstot šo organizāciju aktivitātes Austrumu partnerības reģionā vai Centrālāzijā, tiek iedots trūkstošais finansējums, lai nevalstiskās organizācijas varētu piedalīties konkursos uz daudz lielāku finansējumu ES līmenī, ASV, Kanādas vai kādas citas valsts organizētos projektos.⁴³²

4.2.4. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi apstiprināt plānu divpusējās sadarbības attīstības jomā

Nosacījumi, kas ietekmējuši lēmumu pieņēmušo politisko gribu balsot par 2013. gada plānu sadarbībai attīstības jomā, tiks analizēti atbilstoši trim politiskās gribas elementiem – politiskajai vēlmei jeb motīviem, priekšnoteikumiem un spiedienam –, balstoties uz intervēto politikas veidotāju sniegtajām atbildēm.

Motīvi

Motīvs, kāpēc Latvija sniedz savu ieguldījumu sadarbības politikā attīstības jomā, tostarp apstiprinot konkrēto ikgadējo pasākumu plānu divpusējai sadarbībai, ir ekonomiskās intereses. Lai gan sadarbības attīstības jomā divpusējais formāts paredz altruisma elementus, kad donorvalsts sniedz gan finansiālu atbalstu, gan nosūta savus ekspertus uz saņēmējvalstīm par saviem līdzekļiem, kā norāda E. Rinkēvičs, tad šādā sadarbības formātā „pareizi izmantota nauda ir riktīga kāja durvīs šajās valstīs”⁴³³. Šādu apsvērumu dēļ Latvijas ārpolitikas veidotāji pēdējos gados ļoti mērķtiecīgi cenšas attīstīt sadarbības politiku attīstības jomā Centrālāzijas reģionā ar piedāvājumu modernizēt šo valstu sistēmu, tādējādi atbalstot Latvijas privātā sektora pārstāvjus.⁴³⁴ Andrejs Pildegovičs gan tik tieši neizsakās, vēršot uzmanību uz pastarpinātiem ekonomiskiem labumiem, norādīdams uz iespēju „Latvijas ekspertiem nodot

⁴³¹ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija

⁴³² Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴³³ *Ibid.*

⁴³⁴ *Ibid.*

uzkrāto pieredzi, paplašināt kontaktus, tādējādi ceļot gan savu kapacitāti, gan palīdzot radīt stabilu vidi, piemēram, aktīvākai ekonomiskajai sadarbībai⁴³⁵. Līdz ar to tā ir sadarbība, kurai būtu jābalstās uz savstarpējā izdevīguma principu, proti, ja, pateicoties Latvijas atbalstam, saņēmējvalstij ir „sakārtota vide, labvēlīga investīcijām, darbojas likumu un tiesu vara un citi fundamentāli elementi, kas ir nepieciešami valsts attīstībai, tad nav nekas nosodāms, ja paralēli atbalstam notiek veiksmīga ekonomiskā sadarbība”⁴³⁶.

Taču sadarbības politika attīstības jomā tiek uztverta kā Latvijas ekonomiskajām interesēm saistoša ne tikai ārpolitikas līmenī, bet arī iekšpolitiski – sadarbības attīstības jomā plānā ietvertu projektu īstenotāji šīs politikas īstenošanā iesaistās, materiālu interešu vadīti. LAPAS direktore Inese Vaivare, sākot savu darbību LAPAS, esot vēlējusies noskaidrot, cik daudz nevalstisko organizāciju, valsts un privātā sektora pārstāvju piedalās sadarbības attīstības jomā projektu īstenošanā, izsūtot iepriekšējo gadu projektu īstenotājiem elektroniskas vēstules. Viņa secināja, ka 80% šo organizāciju vairs neeksistē un ka vairākums no tām tika veidotas projektu īstenošanas periodam. Tas skaidri iezīmē to, ka dalība šādos projektos tiek uztverta kā peļņas avots.⁴³⁷ Līdz ar to ekonomiskās intereses ir bijis būtisks motīvs Latvijas sadarbības politikas attīstības jomā īstenošanā, par ko liecina arī agrīnie politikas plānošanas dokumenti⁴³⁸, kuri bija aktuāli pirms krīzes un kuros tiek akcentētas Latvijas ekonomiskās intereses kā galvenais izejas punkts jebkurai sadarbības attīstības jomā formai. Kā skaidri izsakās I. Vaivare, tad „Ārlietu ministrijas vienīgā interese ir bijusi par naudām – cik projektu īsteno Latvijā, cik daudz naudas paliek Latvijā. Līdz ar to tas ir vienkārši [...] politiskais diskurss par naudu”⁴³⁹.

Situācija sāk mainīties gados pēc krīzes, kad līdz ar jaunajām pamatnostādnēm (2011–2015) sadarbības politika attīstības jomā tiek uztverta jau kā iespēja Latvijai kā mazai valstij sevi pozicionēt starptautiski par atbildīgu donorvalsti iepretim reģioniem, kuros valstis atrodas pārejas procesā vai pastāv nepieciešamība pēc sistēmas modernizācijas. Šāda Latvijas tēla radīšanai ir divi būtiski aspekti. Pirmais ir normatīvais aspekts, jo caur sadarbības

⁴³⁵ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴³⁶ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴³⁷ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴³⁸ LR Ministru kabinets (2003). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnēm*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 19.02.2003. rīkojumu Nr. 107. un LR Ministru kabinets (2006). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas programmu no 2006.gada līdz 2010.gadam*. Apstiprināta ar Ministru kabineta 09.02.2006. rīkojumu Nr. 76.

⁴³⁹ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

politikas attīstības jomā īstenošanu Latvija parāda „savu politisko gribu, ka mums nav vienalga, kas pasaulē notiek, un ka mēs nevaram no tā norobežoties”⁴⁴⁰. Līdz ar to tas ir Latvijas ārpolitikas globālais skatījums. Vienlaikus pastāv visi priekšnoteikumi, lai saņēmējvalstis ticētu labajiem Latvijas kā donorvalsts nolūkiem, jo, kā norāda Grinberga, tad Latvija „nav lielvara, kas *uzspiežas* ar savām precēm”. Arī I. Vaivare papildina, ka ES vecās dalībvalstis koncentrējas tikai uz ārvalstu palīdzības (angļu val. – *foreign aid*) sniegšanu, kas tiek organizēta milzīgu projektu veidā. Tā kā Latvijas gadījumā finanšu līdzekļu trūkuma dēļ nav šādu lielu projektu, tad nevalstiskajai organizācijai LAPAS „nav kaut kādas mistiskas merkantīlas intereses” un sadarbībai attīstības jomā tiek saskatīta dziļāka jēga.⁴⁴¹ Par mazu donorvalstu īstenošanās sadarbības politikas attīstības jomā efektivitāti saņēmējvalstīs ir pārliecināts arī Hilmarsons, kurš norāda, ka šīs valstis ir labākās pozīcijās salīdzinājumā ar lielvarām, jo tās ir neitrālas un netiek uzskatīts, ka tās varētu apdraudēt saņēmējvalsts nacionālās intereses. Tās ļoti bieži darbojas kā vidutāji starp saņēmējvalsti un lielākām donorvalstīm, harmonizējot sadarbības procesu.⁴⁴²

Otrs aspekts ir praktiskāks un saistīts ar Latvijas nacionālajām interesēm un savas ietekmes uz saņēmējvalstīm konkrētajā reģionā vairošanu. Austrumu partnerības valstis ir prioritāras, jo Latvijas nacionālās drošības interesēs ir atbalstīt demokrātisku un stabilu valstu attīstību Eiropas Kaimiņattiecību politikas reģionā⁴⁴³. Latvija ar savu pieredzi reformu īstenošanā režīma pārejas procesā tiek uzskatīts par vērtīgu donorvalsti. Nacionālās drošības interesēs ir arī īstenot sadarbības attīstības jomā projektus Afganistānā vai valstīs, kurās ir Latvijas militārais kontingents, jo, kā norāda E. Rinkēvičs, „gan treknajos gados, gan arī tagad mēs uzskatām, ja mēs ieguldām naudu kādas akas izrakšanā vai skolas nobalsināšanā, sevišķi teritorijā, kur dien Latvijas karavīri, tas ir papildu elements ne tikai Afganistānas attīstībai, bet arī papildu atbalsts mūsu karavīriem”⁴⁴⁴. Tātad nacionālās drošības apsvērumiem ir būtiska nozīme brīdī, kad Latvijas ārpolitikas veidotāji lemj par potenciālajām saņēmējvalstīm.

Kopumā var secināt, ka Latvijas ārpolitikas veidotājiem, lemjot par sadarbību attīstības jomā, būtiskākie apsvērumi ir gan privātā, gan nevalstiskā sektora ekonomisko

⁴⁴⁰ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁴¹ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴⁴² Hilmarsson, H. (2011). How can Baltic States as Non-DAC donors best contribute to international development cooperation? *Baltic Journal of Economics*, 11(2), p. 35.

⁴⁴³ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁴⁴ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

interesešu ievērošana. Vienlaikus pēdējos gados netiek tieši runāts par ekonomisko interesešu pārākumu pār citiem motīviem, ārpolitikas retorikā parādoties jautājumam par nepieciešamību veidot Latvijas kā atbildīgas un efektīvas donorvalsts tēlu. Visbeidzot, nacionālās drošības jautājums arī ir nozīmīgs izejas punkts, saskaņā ar kuru tiek vērtēti potenciālie reģioni un to valstis, kurās Latvija varētu iesaistīties ar saviem sadarbības attīstības jomā projektiem.

Iespējas

Ierobežotie finanšu līdzekļi divpusējās sadarbības politikas attīstības tiek minēts kā galvenais iemesls, pret ko atduras ārpolitikas veidotāji, kad izstrādā ikgadējo plānu sadarbībai attīstības jomā. Par piešķiramiem līdzekļiem sadarbības attīstības jomā divpusējai daļai tiek lemts, kad tiek izskatīts budžets nākamajam gadam gan Ministru kabinetā, gan lemjot Saeimā. Izstrādājot budžeta pieprasījumu nākamajam gadam, ĀM apzina ieinteresēto pušu vēlmes un intereses, kas tad veido pamatojumu, kāpēc tiek pieprasīts lielāks finansējums. Kā izsakās A. Grinberga, tad ĀM nevar sūdzēties par intereses trūkumu, jo dažādi pārstāvji no privātā un nevalstiskā sektora iesniedz dažādas gatavības pakāpes projektus.⁴⁴⁵ Taču Ministru kabinetā un vēlāk Saeimā parasti tiek apstiprināti mazāki finanšu līdzekļi, nekā ministrija ir prasījusi. A. Teikmanis šo procesu komentē šādi – „attīstības sadarbības finansējuma kopējo apmēru pamatā nosaka valdības attieksme pret attīstības sadarbības politiku iepretim citām politiskajām prioritātēm un pieejamiem finanšu resursiem”⁴⁴⁶. Kā problēmu to saskata I. Vaivare, kura akcentē, ka, lai gan attīstības sadarbības politika ir nostiprināta visos politikas plānošanas un politikas dokumentos un pat ir novērojams pakāpenisks lēmuma pieņemēju izpratnes pieaugums par sadarbības politikas attīstības jomā būtību, tiklīdz jautājums par finansējumu piešķiršanu šai politikai nonāk kopējā darba kārtībā, tas „burtiski pazūd”⁴⁴⁷. Grūtības palielināt finansējumu divpusējai sadarbībai attīstības jomā 2012. gadā atzīst arī A. Pildegovičs, proti, ĀM bija stingri jāiestājas valsts budžeta sarunās, lai 2013. gadam tiktu piešķirts finansējums šai ārpolitikas pozīcijai.⁴⁴⁸

Otrs noteicošais nosacījums, kas ir vērtējams kā priekšnoteikums, lai veidotos atbalsts no lēmuma pieņemējiem par nepieciešamību apstiprināt plānu sadarbībai attīstības jomā, ir

⁴⁴⁵ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁴⁶ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁴⁴⁷ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴⁴⁸ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

viņu izpratne un zināšanas par divpusējās sadarbības attīstības jomā būtību. Kā norāda E. Rinkēvičs, tad „ir ilgs ceļš kāpās ejams, lai veidotu izpratni parlamentā un valdībā”⁴⁴⁹. Lai gan ir novērojama zināma izpratnes veidošanās, ka tā nav tikai ES prasību izpilde, joprojām ārlietu ministram diskusijās ar Ministru prezidentu un vairākiem deputātiem ir jāskaidro, ka katru maksājumu starptautiskajā organizācijā Latvija nevar norādīt kā ieguldījumu sadarbībā attīstības jomā.⁴⁵⁰ A. Grinberga vērš uzmanību uz to, ka izpratnes trūkums ir izplatīta problēma vairākumā valstu. Tāpēc ĀM mērķtiecīgi sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām strādā, lai izglītotu un informētu sabiedrību un parlamentu par sadarbības politikas attīstības jomā jautājumiem.⁴⁵¹ Lai gan arī A. Grinberga uzskata, ka sāk veidoties lielāka izpratne un atbalsts no politiķu puses šajos jautājumos, skeptiska ir I. Vaivare, akcentējama, ka izpratne aprobežojas tikai ar ekonomisko diskursu, respektīvi, kā Latvijas privātā vai nevalstiskā sektora pārstāvji var nopelnīt šajās valstīs. Šeit gan lielā mērā ir saskatāma ĀM loma, kura, cenšamās iegūt politiķu atbalstu, akcentē tikai Latvijas ekonomiskos ieguvumus.⁴⁵²

Visbeidzot, analizējot lēmuma par plānu sadarbībai attīstības jomā pieņemšanas procesa standartizāciju, tas ir vērtējams kā paredzams un „rutinizēts”, kurā vadošā loma ir ĀM⁴⁵³. Kā norāda A. Grinberga, plāna izstrāde un apstiprināšana noris saskaņā ar izstrādātu tehnisko procedūru. Lēmuma pieņemšanas procesu var sarežģīt tajā brīdī, kad tiks palielināts finansējums, kas piesaistīs dažādas ieinteresētās puses. Lai gan tas nekādā gadījumā nemainīšot pašu procesu, tas noteikti ietekmēs komunikācijas un koordinācijas procesu, cenšoties integrēt plāna projektā visas intereses.⁴⁵⁴

Tādējādi lēmuma pieņemšanas procesā par plāna sadarbības politikai attīstības jomā apstiprināšanu izkristalizējas divi politisko gribu ietekmējoši nosacījumi, proti, ierobežotie finanšu līdzekļi kā izejas punkts plāna aktivitāšu skaitam un apjomam un pašu lēmuma pieņēmēju izpratnes un zināšanu trūkums par divpusējās sadarbības attīstības jomā būtību. Nepastāvot šādai izpratnei, nerodas politiķu atbalsts finanšu līdzekļu piešķiršanai, kas iezīmē to, cik šie politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ir viens otru papildinoši. Tā kā plāna izstrāde un apstiprināšana norisinās no gada uz gadu, Ārlietu ministrija ir nodrošinājusi

⁴⁴⁹ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁵⁰ *Ibid.*

⁴⁵¹ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁵² Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴⁵³ *Ibid.*

⁴⁵⁴ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

lēmuma pieņemšanas procesa standartizāciju, kas ir priekšnoteikums šī procesa norises raitumam.

Spiediens

Praktiski visas ĀM amatpersonas kā galveno spiediena elementu minēja starptautiskās saistības, ko Latvija ir uzņēmusies, pievienojoties ES un kļūdama piederīga donorvalstu grupai. ES Ārējās padomes 2005. gada secinājumos noteiktie iemaksu apmēri tiek uztverti kā Latvijas politiskās saistības, kādas tai ir ar ES. Kā norāda E. Rinkēvičs, tad sadarbība attīstības jomā nav jautājums par Latvijas „brīvu gribu, bet gan jautājums par ES politikas izpildi. Attīstības sadarbības divpusējā komponente ir uzlikts kā pienākums no ES puses”⁴⁵⁵. Komunikācijā ar politiķiem šis arguments ir bijis nozīmīgs un iedarbīgs, par ko liecina pirms krīzes piešķirtie līdzekļi sadarbības attīstības jomā divpusējai sadarbībai. Taču krīzes laikā, samazinot finansējumu līdz minimumam, tika pieļauts precedents, ka šīs saistības var arī nepildīt, kā rezultātā „pieaugums atpakaļ, protams, neiet un neies tik strauji”⁴⁵⁶.

Kā īslaicīgs spiediena elements uz lēmuma pieņēmējiem palielināt finansējumu attīstības politikas divpusējai sadarbībai darbojas drīzā Latvijas prezidentūra ES Padomē 2015. gada pirmajā pusē. To izceļ I. Vaivare, norādīdama, ka „visreālākais spiediens ir Latvijas prezidentūra, jo tas ir vienīgais arguments, kurš tagad strādā, – mums būs milzīgs kauns prezidentūrā, ka mēs esam valsts, kas ir pārvarējusi krīzi, bet neko nedodam attīstības sadarbībai”⁴⁵⁷. To apstiprina arī A. Pildegovičs, jo prezidentūras laikā šis jautājums būs diskusiju centrā, tāpēc ĀM aktīvi strādā pie tā, lai resursi tiktu palielināti un uz to brīdi Latvijai būtu atjaunota kaut cik funkcionējoša divpusējā sadarbība attīstības jomā.⁴⁵⁸

Ne konkrēti lēmuma pieņemšanā par 2013. gada plānu sadarbībai attīstības jomā, bet gados, kad divpusējās sadarbības politikai attīstības jomā tika atvēlēts lielāks finansējums, tika novērota būtiska privātā un nevalstiskā sektora pārstāvju ietekme uz lēmuma pieņemšanas procesu. Šī ietekme ir saskatāma uz ĀM amatpersonām gan finansējuma pieprasījuma gatavošanā katram nākamajam gadam, gan arī sadarbības attīstības jomā plāna izstrādē. A. Grinberga noliedz šo ietekmju negatīvu atsaukšanos uz lēmuma pieņemšanas tehnisko pusi, kas ir labi funkcionējoša un rutīnveida, taču dēvē to par „izaicinājumu integrēt

⁴⁵⁵ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁵⁶ *Ibid.*

⁴⁵⁷ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴⁵⁸ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

plāna projektā visas intereses”⁴⁵⁹. Arī I. Vaivare saskata nevalstiskā un privātā sektora ekonomiskās intereses, kuri uzskata dalību šīs politikas īstenošanā par peļņas avotu.⁴⁶⁰ Izņemot pašu I. Vaivari, kas pārstāv nevalstisko sektoru, neviena no intervētajām amatpersonām nenorādīja uz spiediena elementiem no nevalstiskā un/vai privātā sektora pārstāvjiem, vērtējot viņu aktivitātes sadarbības attīstības jomā plāna izstrādē kā normālu procesa sastāvdaļu. Var secināt, ka netika novērots spiediens uz lēmuma pieņemēju attiecībā uz konkrētā plāna sadarbības attīstības jomā izstrādes gaitu vai apstiprināšanu.

Visbeidzot, interesants ir fakts, ka Andrim Piebalgam, kurš ir attīstības komisārs Eiropas Komisijā, nav nekādas ietekmes uz Latvijas politiķiem Ministru kabinetā vai Saeimā, kad tiek lemts par finansējuma piešķiršanu divpusējai sadarbības politikai attīstības jomā. I. Vaivare ir bijusi sanāksmēs Saeimā, kad A. Piebalgs ziņo deputātiem, un novērojusi, ka nav nekādas intereses no deputātu puses.⁴⁶¹ Arī E. Rinkēvičs norāda uz izpratnes trūkumu gan parlamentā, gan Ministru kabinetā. Piebalgs esot atklāti teicis, ka „jūtas diezgan slikti, ka viņš ir no valsts, kas vismazāk atvēl attīstības sadarbībai”, uz ko Ārlietu ministrijas ierēdņi ir „tikai plātījuši rokas”⁴⁶². Līdz ar to vienīgā ietekme ir saskatāma attiecībā uz Ārlietu ministrijas amatpersonām. Tomēr A. Piebalga ieguldījums ir saskatāms nevalstiskā sektora nozīmes sadarbības attīstības jomā politikas attīstībā izcelšanā un komunikācijā ar sabiedrību, jo „viņš māk runāt, viņš patīk cilvēkiem”⁴⁶³. Līdz ar to personāliju, kā Andra Piebalga, ietekme ir vairāk simboliska, sniedzot ieguldījumu sabiedrības informēšanā un izpratnes veidošanā par sadarbību attīstības jomā, taču uz lēmuma pieņemējiem ietekme nav saskatāma.

Tādējādi par galveno spiediena avotu uz lēmuma pieņemējiem attiecībā uz 2013. gada plāna sadarbībai attīstības jomā izstrādāšanu un apstiprināšanu uzskatāmas Latvijai saistošās iemaksas sadarbības attīstības jomā politikas attīstībā, kas ir noteiktas ES Ārējās padomes secinājumos, un kā īstermiņa ietekme ir Latvijas prezidentūra ES Padomē 2015. gada pirmajā pusē. Nacionāla mēroga ietekme lielāka finansējuma gadījumos ir saskatāma no nevalstiskā un privātā sektora pārstāvjiem, kuri konkurē savā starpā un izdara spiedienu uz ĀM atbildīgajām amatpersonām, pieprasot lielāku finansējumu divpusējai sadarbībai attīstības jomā, un īpaši aktīvi ir tad, kad tiek izstrādāts plāns, lai viņu izstrādātie projekti tiktu tajā

⁴⁵⁹ Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11.00 līdz 11.30. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁶⁰ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

⁴⁶¹ *Ibid.*

⁴⁶² Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁶³ Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Platformas attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 14.55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

iekļauti. Visbeidzot, fakts, ka latvietis ieņem augstāko amatu ES attīstības sadarbības jomā, nav nozīmīgs nosacījums, lai vairotu lēmuma pieņemēju valdībā un parlamentā izpratni par šo politiku un lemtu par lielāku finansiālu atbalstu šai politikai.

4.3. Politiskā griba sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai

Lai noskaidrotu Latvijas ārpolitikas veidotāju politisko gribu sniegt humāno palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai, vispirms nepieciešams raksturot Latvijas sniegto humāno palīdzību kopš iestāšanās Eiropas Savienībā, identificējot reģionus, humānās krīzes veidus un sniegtās palīdzības apmērus, vērtējot Latviju kā humānās palīdzības sniedzēju. Pēc tam tiks analizēta lēmuma pieņemšanas procesa par humānās palīdzības sniegšanu raksturojošie juridiskie un procesuālie aspekti, kā arī sniegts Japānas dabas katastrofas raksturojums un lēmuma pieņemšanas procesa Ministru kabinetā analīze. Sadaļu noslēgs ārpolitikas veidotāju politisko gribu sniegt humāno palīdzību Japānai ietekmējošo nosacījumu analīze.

4.3.1. Latvijas sniegtā humānā palīdzība

Analizējot Latvijas sniegto humāno palīdzību kopš iestāšanās ES⁴⁶⁴, jānorāda, ka Latvija ir bijusi aktīva humānās palīdzības sniedzēja, taču sniegtās palīdzības nelielais apmērs liek vērtēt to kā simbolisku un formālu. Pēdējos desmit gados Latvija ir sniegusi humāno palīdzību 15 reizes, visbiežāk Eiropas valstīm (Bosnijai un Hercegovinai, Ukrainai, Bulgārijai, Moldovai un Krievijai), mazāk Tuvo Austrumu (Sīrijai, Turcijai, Libānai un Gazas joslai) un Āzijas valstīm (Uzbekistānai, Indonēzijai, Pakistānai un Japānai). Vienu reizi Latvija ir sniegusi humāno palīdzību arī Karību jūras reģiona valstij, kad tika sniegts finansiāls atbalsts zemestrīcē cietušajai Haiti. Vērtējot, kādu humāno krīžu risināšanā Latvija izlemj iesaistīties, sniedzot savu materiālo vai finansiālo ieguldījumu, jānorāda, ka vairākumā gadījumu tās ir bijušas dabas katastrofu postošās sekas. Tā ir sniegusi atbalstu plūdu seku novēršanā Bosnijai un Hercegovinai, Ukrainai un Moldovai (Moldovai pat divas reizes), zemestrīces postījumu likvidēšanā Turcijai, Pakistānai, Japānai, Indonēzijai un Haiti, kā arī ugunsgrēku dzēšanā Krievijai. Papildus Latvija ir sniegusi atbalstu bruņoto konfliktu izraisīto humāno krīžu risināšanā Gazas joslai, Ukrainai, Sīrijai un Libānai. Visbeidzot, atbalsts ir ticis sniegts arī Bulgārijai un Uzbekistānai strauji pieaugošā bēgļu skaita dēļ. Abos gadījumos bēgļu skaita pieauguma iemesls ir bijuši konflikti reģiona valstīs – Bulgārijai bruņotā konflikta Sīrijā dēļ un Uzbekistānai uzliesmojušās vardarbības Kirgizstānā dēļ.

Līdz ar to var secināt, ka Latvija primāri koncentrējas uz tuvākajiem reģioniem un sniedz atbalstu tālāko reģionu valstīm tajos gadījumos, ja ir novērojamas ļoti postošas

⁴⁶⁴ Skatīt 3. pielikuma „Latvijas sniegtā humānā palīdzība” 3. tabulu „Latvijas sniegtā humānā palīdzības 01.01.2005.-31.08.2014.

humānās krīzes sekas. To apstiprina arī intervēto ārpolitikas veidotāju paustie viedokļi, izdalot vairākus kritērijus, saskaņā ar kuriem tiek izvērtēta humānās palīdzības sniegšana. Pirmkārt, vai humānā krīze ir notikusi Latvijas sabiedrotā valstī – ES, NATO vai divpusējās sadarbības valstī. Otrkārt, pēc ģeogrāfiskā principa, proti, vai humānā krīze ir notikusi kādā no Latvijas kaimiņvalstīm, piemēram, Krievijā, kad tajā plosījās plašs ugunsgrēks. Treškārt, notikušās humānās krīzes apmēri: postījumi, cilvēku upuri un krīzes raksturs.⁴⁶⁵ A. Teikmanis papildus min arī pasaules sabiedrības uzmanību un citu valstu sniegtās palīdzības apmērus kā nozīmīgus nosacījumus, kas ietekmē Latvijas ārpolitikas veidotāju lēmumu, vai iesaistīties humānās krīzes risināšanā un kādā apmērā.⁴⁶⁶

Parasti Latvijas sniegtās palīdzības formu un saturu nosaka dabas katastrofā cietušās valsts formulētās vajadzības.⁴⁶⁷ Taču ir gadījumi, kad Latvija pati nosaka, kādu palīdzību sniegt. Attiecībā uz šādiem gadījumiem ir novērojama sakarība starp Latvijas sniegtās humānās palīdzības formu un krīzē cietušās valsts atrašanās vieta. Jo tuvāk atrodas humānā krīzē cietusī valsts, jo biežāk sniegtais atbalsts ir bijis materiāls. Piemēram, pilnīgi visām humānajā krīzē cietušajām Eiropas valstīm atbalsts ir bijis materiāls, nogādājot pirmās nepieciešamības preces un medikamentus. Uz valstīm, kuras cietušas no plūdiem vai ugunsgrēka, gandrīz visos gadījumos tika nosūtīta Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta tehnika un kvalificēts personāls. Attiecīgi valstīm attālos reģionos tika veikts finansiālo līdzekļu pārskaitījums humānās krīzes risināšanā iesaistīto institūciju banku kontos.⁴⁶⁸ Taču E. Rinkēvičs norāda, ka pēdējos gados ir izplatīta prakse, kad Latvija izšķiras par finansiāla atbalsta piešķiršanu augsto izmaksu dēļ, ko rada materiālās palīdzības piegādes. Preču vai pārtikas piegāde esot bijusi aktuāla 20. gadsimta 90. gados un 2000. gadu sākumā, kad Latvijas politiķi, privātā sektora pārstāvju radītā spiediena vadīti, iestājās par šādu palīdzības formu, tādējādi atbalstot uzņēmējus. Taču šī pieeja ir izrādījusies neefektīva procedūras ilguma un arī transportēšanas izmaksu dēļ, lai nogādātu šīs preces vai pārtiku uz cietušo valsti. Latvija nav lielvalsts ar attīstītiem gaisa spēkiem, kuri var veikt šīs piegādes. Tai būtu jāslēdz papildu līgums ar kādas valsts gaisa spēkiem vai dzelzceļa uzņēmumu par piegādes

⁴⁶⁵ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁶⁶ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁴⁶⁷ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁶⁸ Skatīt 3. pielikuma „Latvijas sniegtā humānā palīdzība” 3. tabulu „Latvijas sniegtā humānā palīdzības 01.01.2005.-31.08.2014.

veikšanu, kas attiecīgi prasītu papildu izmaksas.⁴⁶⁹ Līdz ar to finanšu līdzekļu pārskaitīšana ir vērtējama kā efektīvāka pieeja.

Visbeidzot, analizējot Latvijas sniegto humāno palīdzību finansiālā izteiksmē, summas nav bijušas lielas, parasti pāris desmiti tūkstošu latu vai eiro. Līdz 2008. gadam sniegtās palīdzības apmērs bija robežās starp 40 un 50 tūkstošiem eiro. Pēc 2008. gada sliktās ekonomiskās situācijas dēļ summas bija samazinājušās pat zem 20 tūkstošiem eiro, pārskaitot ļoti nopietno Haiti zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai tikai 15 tūkstošus eiro. Savukārt 2010. gadā, kad bija jāsniedz atbalsts Moldovai plūdu seku risināšanā un Krievijai ugunsgrēku dzēšanā, resursi tika rasti no Iekšlietu ministrijas rezervēm, valdībai neparedzot papildu līdzekļu piešķiršanu ministrijai. Japānas Sarkanajam **Krustam** pārskaitītie vairāk nekā 142 tūkstoši eiro ir vērtējams kā bezprecedenta gadījums, jo tā ir vienīgā valsts, kurai Latvija ir atvēlējusi tik lielus līdzekļus. Kopš 2011. gada Latvijas piešķirtā humānā palīdzība finansiālā izteiksmē ir stabili bijusi robežās no 30 līdz 50 tūkstošiem eiro.⁴⁷⁰ Attiecībā uz piešķirto finanšu līdzekļu piešķiršanu humānās palīdzības sniegšanā uz interesantu niansi uzmanību vērš E. Rinkēvičs, norādot, ka piešķirto līdzekļu apmērs no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem dabas katastrofā cietušai valstij ir arī atkarīgs no tā, vai tās ir gada beigas vai sākums, kad ir norisinājusies katastrofa, jo „pret gada beigām šie līdzekļi ir būtiski patērēti”⁴⁷¹.

Tādējādi Latvijas mazās finansiālās summas, ko tā ir atvēlējusi humānajai palīdzībai, raksturo to kā simboliska žestu izrādīšanu humānajā krīzē cietušajai valstij. Galvenie apsvērumi, pēc kuriem lēmuma pieņēmēji vadās, vai sniegt atbalstu, ir pieejamo finanšu līdzekļu apmērs neparedzētajiem gadījumiem un humānajā krīzē cietušās valsts stratēģiskā nozīme saistībā ar Latvijas nacionālajām interesēm. Palīdzības formas galvenais noteicošais faktors ir cietušās valsts atrašanās vieta, proti, tālākiem reģioniem efektīvāk ir sniegt finansiālu atbalstu, tuvākiem – materiālu vai personāla nosūtīšanu.

⁴⁶⁹ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁷⁰ Skatīt 3. pielikuma „Latvijas sniegtā humānā palīdzība” 4. attēlu „Latvijas sniegtā humānā palīdzība finansiālā izteiksmē ar sadalījumu pa gadiem.”

⁴⁷¹ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

4.3.2. Lēmuma par humānās palīdzības sniegšanu pieņemšanas process

Juridiskie un procedūras aspekti

Humānās palīdzības sniegšanu Latvijā regulē Starptautiskās palīdzības likums, kurš paredz veikt brīvprātīgas iemaksas, kas paredzētas starptautiskajām organizācijām, iniciatīvām un fondiem, kuri izmanto piešķirtos finanšu līdzekļus starptautiskās palīdzības vai humānās palīdzības sniegšanai. Taču būtiski ir norādīt, ka šis likums neparedz humānās palīdzības sniegšanu, izņemot tādu tās palīdzības formu kā brīvprātīgo iemaksu veikšana humānās palīdzības finansēšanai.⁴⁷² Detalizēti humānās palīdzības organizēšanu un lēmuma pieņemšanas procesu nosaka Ministru kabineta noteikumi par „Humānās palīdzības saņemšanas un sniegšanas kārtību”. Katastrofas skartajai vai krīzes situācijā nonākušai valstij tiek paredzētas tādas palīdzības sniegšanas formas kā materiāla, finansiāla vai loģistikas (tajā skaitā ekspertu nosūtīšana). Lēmuma pieņemšanas procesā kā galveno atbildīgo valsts institūciju nosaka ĀM, kura pēc katastrofā cietušās valsts palīdzības lūguma saņemšanas ierosina sasaukt Krīzes vadības padomes sēdi, kurā tiek lemts par sniedzamās palīdzības veidu un apjomu. Pēc vienošanās panākšanas ārlietu ministrs sasauca Krīzes vadības padomes ekspertu grupu, kura koordinē humānās palīdzības sagatavošanu un sniegšanu⁴⁷³.

Šīs grupas sastāvā ietilpst Aizsardzības, Ārlietu, Ekonomikas, Finanšu, Iekšlietu, Satiksmes, Veselības un Finanšu ministrijas pārstāvji. ĀM ir tā, kura izstrādā un iesniedz Ministru kabinetā rīkojuma projektu par humānās palīdzības sniegšanu, pamatojoties uz humānās palīdzības sniegšanā iesaistīto valsts institūciju, komunicē ar plašsaziņas līdzekļiem un nodrošina informācijas apmaiņu, izmantojot diplomātiskos kanālus.⁴⁷⁴ Normatīvajos aktos ir paredzētas dažādu veidu humānās palīdzības formas, ko Latvija varētu sniegt, paredzot gan savu ekspertu, gan preču sūtīšanu. Vienlaikus tiek paredzēta pat īpaša ekspertu grupas izveide Krīzes vadības padomē, kas koordinētu palīdzības sniegšanu. Taču galvenā loma saglabājas ĀM, kura nodrošina lēmuma pieņemšanas procesu un apstiprināšanu Ministru kabinetā.

Analizējot lēmuma pieņemšanu par humānās palīdzības sniegšanu, var izdalīt divus posmus. Pirmais ir ĀM, kad pēc katastrofā cietušās valsts izteiktā lūguma palīdzēt iknedēļas vadības sanāsmē tiek mutiski lemts par jautājuma tālāku virzīšanu. Attiecīgās divpusējo attiecību nodaļas referents izstrādā visu nepieciešamo dokumentu paketi – Ministru kabineta

⁴⁷² LR Saeima (2008). *Starptautiskās palīdzības likums*. Spēkā ar 28.05.2008., 1. panta 13. apakšpunkts un 3. panta piektā daļa.

⁴⁷³ LR Ministru kabinets (2011). *Krīzes vadības padomes nolikums*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 42, spēkā ar 21.01.2011., 3. punkta 3.6. apakšpunkts.

⁴⁷⁴ LR Ministru kabinets (2009). *Humānās palīdzības saņemšanas un sniegšanas kārtība*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 659, spēkā ar 04.07.2009., 2., 13., 14., 17., 18. punkts un 19.1. apakšpunkts.

rīkojuma projektu un anotāciju – kas tiek saskaņota vispirms ar visiem ministrijas līmeņiem un pēc tam ar Finanšu un Tieslietu ministrijām.⁴⁷⁵ Interesants ir fakts, ka neviena no intervētajām ĀM amatpersonām nenorādīja uz Krīzes vadības padomes sasaukšanu un īpaši veidotu ekspertu grupu ne vispārīgi, komentējot lēmuma pieņemšanas procesu par humānās palīdzības sniegšanu katastrofā cietušai valstij, ne konkrēti raksturojot Japānas gadījumu. Līdz ar to var secināt, ka šāda padome netiek sasaukta, kas var būt izskaidrojams ar to, ka uz Ministru kabinetu noteikumu par humānās palīdzības saņemšanu un sniegšanu izstrādes laiku dominēja vēlme sūtīt preces vai ekspertus, kas prasa papildu informācijas koordināciju un saskaņošanu ar valsts institūcijām, taču pēdējos gados Latvija pārsvarā sniedz finansiālu atbalstu, kas neprasa papildu saskaņošanu ar citām institūcijām. Turklāt mākslīgi šādas padomes organizēšana un ekspertu grupas veidošana tikai paildzinātu lēmuma pieņemšanas procesu par Latvijas humānās palīdzības sniegšanu un pašas palīdzības īstenošanu.

Otrs posms ietver lēmuma pieņemšanu Ministru kabinetā. ĀM cenšas pēc iespējas ātrāk iekļaut Ministru kabineta darba kārtībā, parasti jau tuvākajā valdības sēdē.⁴⁷⁶ Jautājums par humānās palīdzības sniegšanu parasti tiek pieņemts vienprātīgi bez diskusijām.⁴⁷⁷ Kā izņēmumu reizes E. Rinkēvičs min diskusijas 90. gados par to, kāpēc gan piešķirt finansiālu atbalstu, nevis sūtīt preces, tādējādi atbalstot Latvijas uzņēmējus. Taču, pakāpeniski apzinoties šādas humānās palīdzības formas augstās izmaksas, ko rada preču vai pārtikas transportēšana uz katastrofas skarto valsti, šīs diskusijas zaudēja savu aktualitāti. Īpaši tas attiecas uz attālos reģionos humānajā krīzē cietušajām valstīm.⁴⁷⁸

Attiecībā uz lēmuma pieņemšanu par palīdzības sniegšanu Japānai, tad tas aizsākās ar Latvijas vēstnieka Japānā tālruņa sarunu ar ĀM amatpersonām, skaidrojot situācijas nopietnību. Balstoties uz šo informāciju un Japānas vēstniecības Latvijā izteiktajām vajadzībām, Ārlietu ministrijas iknedēļas sanāksmē tika uzdots Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļai izstrādāt Ministru kabineta rīkojumu un anotāciju. Šī dokumentu pakete tika saskaņota ar Finanšu un Tieslietu ministriju un virzīta uz Ministru kabineta sēdi lemsšanai.⁴⁷⁹ Tā kā jautājums tika izskatīts sēdes slēgtajā kārtībā, tad nav iespējams uzzināt par diskusiju esamību vai neesamību izskatīšanas laikā. Tomēr E. Rinkēvičs ir pārliecināts, ka diskusiju

⁴⁷⁵ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁷⁶ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁷⁷ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁷⁸ *Ibid.*

⁴⁷⁹ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

nebija, jo viņš savā ilgajā darbības laikā valsts pārvaldē nebija saskāries ar situāciju, kad kāds no ministriem iestātos pret palīdzības sniegšanu. Tajās reizēs, kad bija diskusijas, tad tās bija par iespēju sūtīt savas preces katastrofā cietušajai valstij. Viņš pauž pārlicību, ka šādu diskusiju par Japānas gadījumu nav bijis.⁴⁸⁰

Saeima kā ārpolitikas veidotāja lēmuma pieņemšanas procesā netika iesaistīta, vismaz ne oficiālās sarakstes formā. Taču attiecībā uz neformālu saskaņošanu parasti ĀM amatpersonas sazvanās un painformē deputātus par ministrijas iniciatīvu virzīt šādu rīkojuma projektu uz Ministru kabinetu lemšanai. Vienlaikus akcentējama būtu ĀM ciešā sadarbība ar Saeimas Ārlietu komisiju, kuras priekšsēdētājs ir arī Ārlietu kvalifikācijas celšanas komisijā, kas atlasa un vērtē diplomātus. Līdz ar to ĀM puse caur dažādiem neformāliem kanāliem painformē Saeimas deputātus par galvenajām ārpolitikas aktualitātēm, tostarp par ministrijas virzītu Ministru kabineta lēmuma projektu par palīdzības sniegšanu kādai humānajā krīzē cietušai valstij.⁴⁸¹

4.3.3. Lēmums par humānās palīdzības sniegšanu Japānai

Japānas humānā krīze ir unikāla ar to, ka tā radās trīs dažādu katastrofu – zemestrīces, cunami un tehnogēnās – rezultātā. Aptverot visas trīs katastrofas vienā nosaukumā, Japānas valdība to ir oficiāli nosaukusi par Austrumjapānas Lielo zemestrīces katastrofu. Tā sākās 2011. gada 11. martā plkst. 14.46 pēc Tokijas laika 77 kilometrus no Japānas Honsju (*Honshu*) salas Klusajā okeānā, 32 kilometrus zem okeāna gultnes izceļoties 9 balles spēcīgai zemestrīcei. Tā bija trešā spēcīgākā jebkad reģistrētā zemestrīce aiz 9,5 balles spēcīgās zemestrīces Čīlē (1960. gadā) un 9,2 ballu zemestrīces Aļaskā (1964. gadā). Brīdinājums par spēcīgās zemestrīces potenciālo norisi bija 7,2 magnitūdas spēcīgs priekšgrūdiens jau 9. martā. Pēc 11. marta zemestrīces tajā pašā dienā bija novērojami trīs spēcīgi pēcgrūdieni 7,0–7,4 magnitūdu robežās. Satriecošas ir fiziogēogrāfiskās pārmaiņas, kādas ieviesa zemestrīce, proti, tās rezultātā Japānas Honsju sala pavirzījās par 3,6 metriem uz austrumiem un pazemināja Japānas austrumu krasta līniju 400 kilometru garumā par 0,6 metriem, kā rezultātā nākotnē valstij ir nopietni plūdu draudi.⁴⁸² Par spīti Japānas augstajai gatavībai zemestrīcēm un faktam, ka šī bija vislabāk novērotā un fiksētā zemestrīce vēsturē, Japānas

⁴⁸⁰ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁸¹ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁸² Norio, O., Ye, T., Kajitani, Y., Shi, P., Tatano, H. (2011). The 2011 Eastern Japan Great Earthquake Disaster: Overview and Comments. *International Journal of Disaster Risk Science*, 2(1), pp. 34-35.

zinātnieki neidentificēja 9. marta zemestrīci kā priekšgrūdienu lielākai zemestrīcei un nenovērtēja zemestrīces izraisīto cunami viļņu postošos apmērus, nebrīdinot sabiedrību par augsto apdraudējumu. Milzīgie cunami viļņi augstumā līdz pat 38 metriem sasniedza Japānas Honsju austrumu krastu pāris minūtēs un radīja postījumus līdz pat 10 kilometriem iekšzemē. Kopumā cunami viļņi ar ūdeni noklāja teritorijas 500 kilometrus no ziemeļiem uz dienvidiem un 200 kilometrus no austrumiem līdz rietumiem, radot lielus zaudējumus Japānas lauksaimniecībai un infrastruktūrai.⁴⁸³

Taču visnopietnākās sekas tika radītas Japānas ziemeļu daļas 11 kodolreaktoriem, no kuriem vairāki vispār pārstāja darboties. Tehnogēno katastrofu izraisīja problēmas divos Fukusimas (*Fukushima*) kodolreaktoros, tajos palielinoties temperatūrai, jo zemestrīces un cunami viļņa izraisītie satricinājumi izraisīja bojājumus dzesēšanas sistēmā. Daiiči (*Daiichi*) kodolreaktorā bija visnopietnākās problēmas, jo dzesēšanas sistēmas nedarbošanās dēļ tika bīstami paaugstināta kodolreaktora sistēmas temperatūra, kas izraisīja kodoldegvielas serdeņu kušanu. Sliktākais iespējamais scenārijs bija tāds, ka šī procesa dēļ kodoldegviela izkustu cauri kodolreaktora grīdai, radot ārkārtīgi plašu radioaktīvo vielu noplūdi. Lai to nepieļautu, tika veikti centieni dzesēt kodolreaktora sistēmu sākotnēji ar jūras ūdeni un vēlāk ar saldūdeni, taču tas savukārt izraisīja tvaika un milzīga spiediena rašanos sistēmā. Lai mazinātu spiedienu, tvaiks tika palaists ārā, kas izraisīja vairākus bīstamus sprādzienus un radioaktīvo vielu noplūdi. Dzesēšanai izmantotais ūdens, kas neizkļuva ārā no kodolreaktora tvaika formā un kas bija ar augstu radiācijas koncentrāciju, tika vēlāk noplūdināts Klusajā okeānā, izraisot plašu kritiku par negatīvajām sekām, ko šis piesārņojums nodarīs videi. Par spīti Japānas valdības un Tokijas elektrības ražošanas uzņēmuma (*Tokyo Electric Power Company*) centieniem ierobežot radioaktīvo vielu noplūdi, krīzes risināšanas procesā tās bija spiestas klasificēt notikušo kodolkatastrofu ar 7. līmeni, kas ir pats augstākais bīstamības līmenis un ir līdzvērtīgs notikušajai Černobiļas kodolkatastrofai 1986. gada aprīlī.⁴⁸⁴ Līdz ar to šīs tehnogēnās katastrofas seku likvidēšana ietvēra ļoti sarežģītus pasākumus, lai to ierobežotu, un tās negatīvā ilgtermiņa ietekme uz vidi joprojām vēl ir neskaidra.

Austrumjapānas Lielās zemestrīces katastrofas sekas bija ārkārtīgi postošas un prasīja daudzu iedzīvotāju dzīvību. Saskaņā ar Zemestrīču katastrofas programmas statistiku kopējais

⁴⁸³ Lay, T., Kanamori, H. (2011). Insights from the great 2011 Japan earthquake. *Physics Today*, 64(12), p. 33.

⁴⁸⁴ Norio, O., Ye, T., Kajitani, Y., Shi, P., Tatano, H. (2011). The 2011 Eastern Japan Great Earthquake Disaster: Overview and Comments. *International Journal of Disaster Risk Science*, 2(1), pp. 37- 38.

bojāgājušais cilvēku skaits, tajā skaitā pazudušo, ir 20 896.⁴⁸⁵ Pilnīgi iznīcinātas vai aizskalotas bija 76 tūkstoši māju un bojātas – vairāk nekā 240 tūkstoši māju. Divpadsmit Japānas prefektūrās izcēlās kopā 345 ugunsgrēki. Smagu triecienu valsts ekonomikai radīja ievērojamie bojājumi infrastruktūrai, 3546 vietās sagraujot ceļus, 71 tiltu un 26 dzelzceļa posmus. Plašie bojājumi elektrības tīklos, ūdens piegādēs, notekūdeņu sistēmās un gāzes vados kavēja pamatpakalpojumu piegādi lielākajā daļā Japānas, bet ziemeļaustrumu Japānas reģions vēl ilgi cieta no šo pakalpojumu nepieejamības. Analizējot pa ekonomikas sektoriem, piemēram, lauksaimniecības nozare arī cieta plašus zaudējumus, bija iznīcināti 4% Japānas rīsu lauku. Autoražošanas lielie uzņēmumi (*Toyota, Nissan, Honda* un citi) bija spiesti apturēt savu darbību uz vairākām dienām. Lielās zemestrīces radītie kopējie zaudējumi tiek lēsti līdz pat 178 miljardiem eiro.⁴⁸⁶

Humānās krīzes risināšanai jau pirmajās dienās Japānas valdība izveidoja krīzes vadības centru un kodolkrīzes vadības centrus, kurus abus vadīja Ministru prezidents. Ārvalstu palīdzības koordinēšanai ārlietu ministra vadībā tika izveidots ārkārtas reaģēšanas centrs. Humānās krīzes seku likvidēšanā Japāna īpaši lūdza atbalstu personāla formā no Austrālijas, Jaunzēlandes, Dienvidkorejas, Apvienotās Karalistes un ASV. Kopumā uz dabas katastrofas vietu 23 valstis nosūtīja savu personālu. Marta beigās 134 pasaules valstis un 39 starptautiskās organizācijas izteica vēlmi palīdzēt, kas izpaudās gan pirmās nepieciešamības preču nosūtīšanā, gan arī finansiālo līdzekļu pārskaitīšanā Japānas Sarkanajam Krustam. 2011. gada 3. aprīlī Japānas Sarkanais Krusts bija saņēmis vairāk nekā 779 miljonus eiro un bija nosūtījis vairāk nekā 200 glābšanas komandu uz katastrofas skartajām teritorijām.⁴⁸⁷

Latvijas ĀM, lai reaģētu uz Japānā notiekošo pēc iespējas ātrāk, lēmumu par palīdzības sniegšanu virzīja steidzamā kārtā, neizskatot to Valsts sekretāru sanāksmē, bet uzreiz 2011. gada 15. marta valdības sēdē, kas bija vienu mēnesi pēc zemestrīces norises Japānā. Interesanti, ka jautājums tika izskatīts Ministru kabineta slēgtajā daļā⁴⁸⁸, līdz ar to nav publiski pieejams informatīvais ziņojums, kas ietver lēmuma pamatojumu. Sēdes publiskotais protokols atspoguļo Ministra kabineta atbalstu priekšlikumam no valsts budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem atvēlēt 100 tūkstošus latu palīdzības sniegšanai Japānai un ĀM

⁴⁸⁵ Deaths from Earthquakes in 2011. Earthquake Hazards Program. USGS. Viewed 30.07.2014. from http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eqarchives/year/2011/2011_deaths.php

⁴⁸⁶ Mimura N., et al. (2011). Damage from the Great East Japan Earthquake and Tsunami – A quick report. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 16, pp. 806., 807.

⁴⁸⁷ Norio, O., Ye, T., Kajitani, Y., Shi, P., Tatano, H. (2011). The 2011 Eastern Japan Great Earthquake Disaster: Overview and Comments. *International Journal of Disaster Risk Science*, 2(1), p. 39.

⁴⁸⁸ Par palīdzības sniegšanu Japānai. Rīkojuma projekts. Latvijas Republikas Ministru kabineta 15.03.2011. sēdes darba kārtībā. Slēgtā daļa, 10.2.

uzdoto pienākumu sadarbībā ar Finanšu ministru sagatavot Ministru kabineta rīkojuma projektu un iesniegt to Valsts kancelejā, kas to attiecīgi sagatavos parakstīšanai.⁴⁸⁹ Rīkojums tika parakstīts un stājās spēkā 2011. gada 28. martā, paredzot pārskaitīt minētos finanšu līdzekļus Latvijas Sarkanā Krusta kontā, kurš attiecīgi tālāk pārskaitīs Japānas Sarkanajam Krustam.⁴⁹⁰ Latvijas lēmuma pieņemējiem bija nepieciešami nedaudz mazāk nekā divi mēneši, lai izstrādātu Ministru kabineta rīkojumu, veiktu saskaņošanas darbus un pieņemtu gala lēmumu par palīdzības piešķiršanu.

Vienlaikus bija novērojama arī plaša privātā sektora aktivitāte, kas izpaudās gan kā sabiedrības indivīdu aktivitāte ziedot finanšu līdzekļus (kopā 12 tūkstošus latu), gan arī atsevišķu uzņēmumu vēlme palīdzēt, pēc pašu iniciatīvas sūtot savu preci uz Japānu. Piemēram, AS „Latvijas finieris”, kurš eksportē kokmateriālus uz Japānu, nosūtīja finieri 30 tūkstošu latu apmērā, no kā tika izgatavoti pagaidu mājokļi dabas katastrofā cietušajiem. AS „Gutta” nosūtīja saviem tirdzniecības partneriem Japānā kravu ar 18 tūkstošiem pudeļu ūdens.⁴⁹¹ Kādu brīdi Japānā bija problēmas nopirkt ūdeni tirdzniecības vietās. Augstā gruntsūdeņu radioaktīvā piesārņojuma riska dēļ iedzīvotāji pārstāja dzert dzeramo ūdeni no krāna.⁴⁹² Līdz ar to šis ir viens no izņēmuma gadījumiem, kad ir iegūta tik plaša rezonanse Latvijas sabiedrībā, kas rezultējas arī praktiskās palīdzības aktivitātēs dabas katastrofā cietušai valstij.

4.3.4. Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi sniegt palīdzību Japānai

Nosacījumi, kas ietekmējuši lēmumu pieņēmēju politisko gribu sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai, tiks analizēti atbilstoši trim politiskās gribas elementiem – politiskajai vēlmei jeb motīviem, iespējām un spiedienam –, izmantojot intervēto politikas veidotāju sniegtās atbildes.

⁴⁸⁹ LR Ministru kabinets (2011). *Par palīdzības sniegšanu Japānai*. Ministru kabineta 15.03.2011. sēdes protokols Nr. 16, 63. paragrāfs.

⁴⁹⁰ LR Ministru kabinets (2011). *Par palīdzības sniegšanu Japānai zemesrīces izraisīto seku likvidēšanai*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 28.03.2011. rīkojumu Nr. 130.

⁴⁹¹ TVNET/Nekā Personīga (2012). *Gads kopš traģēdijas: Kāda tagad ir Japāna*. 04.03.2012. Skatīts 30.08.2014. http://www.tvnet.lv/zala_zeme/zala_dzive/413162-gads_kops_tragedijas_kada_tagad_ir_japana

⁴⁹² Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

Motīvi

Valsts starptautiskais tēls ir galvenais motīvs, kāpēc Latvija sniedz savu palīdzību dabas katastrofā cietušai valstij, tostarp Japānai, jo tādējādi Latvija sevi pozicionē kā pilnvērtīgu ES dalībvalsti un arī atbildīgu starptautiskās sistēmas dalībnieci.⁴⁹³ Kā norāda E. Rinkēvičs, neskatoties uz tādiem tradicionāliem argumentiem kā humānie apsvērumi un solidaritātes izpausme, „tas savā ziņā ir jautājums arī par valsts prestižu, jo šāds žests viennozīmīgi ceļ šo prestižu”⁴⁹⁴. Savukārt, O. Orlovs šajā motīvā saskata pat zināma spiediena elementu, jo nereti tieši šī motīva vadītas valstis lemj sniegt palīdzību. Lai gan valsts sniedz palīdzību pēc savas labākās gribas, „vienmēr ir jāizvērtē valsts tēls starptautiskajā arēnā. Šādām lietām daudzas valstis seko līdzi. Ja šobrīd tavs draugs ir bēdās un tu viņam nepalīdzi, tad, kad tu būsi bēdās, vai tiešām viņš palīdzēs tev [...]”⁴⁹⁵. Latvija pēc desmit gadu dalības ES ir sasniegusi tādu attīstības līmeni, kad tai ir pienākums reaģēt uz šādiem starptautiskajiem notikumiem. Tā kā arī palīdzības sniegšanas apmērs tiek vienmēr vērtēts pret kādu atskaites punktu, piemēram, iekšzemes kopproduktu, tad Latvijas sniegtais ieguldījums Japānai salīdzinājumā ar tās IKP bija nozīmīgs žests.⁴⁹⁶ No šādas perspektīvas vērtējot, Latvijas lēmumu palīdzēt Japānai ar konkrēto finansiālo apmēru Japāna novērtēja ļoti augsti, jo „Latvija šajā laikā pati atkopās no ekonomiskās krīzes”⁴⁹⁷.

Otrs būtisks nosacījums ir dabas katastrofā cietušās valsts attiecības ar Latviju, proti, vai tā ir Latvijas sadarbības partneris. Tas ir nozīmīgs apstāklis, vai cietusī valsts ir ES vai NATO dalībvalsts, vai arī Latvijai ir ar šo valsti ciešas divpusējās attiecības. Sniedzot palīdzību savam sadarbības partnerim, Latvija „apliecina savu solidaritāti ar katastrofā cietušo valsti, tās iedzīvotājiem un tādā veidā veicina labu divpusējo attiecību attīstību”⁴⁹⁸. To apstiprina arī E. Rinkēvičs, norādīdams, ka „mēs labi saprotam, ka šīs mazās summas, segas vai katliņi nerisina problēmu fundamentāli, bet tas ļoti, ļoti nostiprina sadarbību ar šo valsti”⁴⁹⁹. Tā kā Japāna ir Latvijas ilggadēja sadarbības partnere, tad bija „viennozīmīgi

⁴⁹³ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁹⁴ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁹⁵ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁴⁹⁶ *Ibid.*

⁴⁹⁷ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁴⁹⁸ *Ibid.*

⁴⁹⁹ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

skaidrs, ka mums šī palīdzība ir jāsniedz”⁵⁰⁰. Šāds žests esot stiprinājis Latvijas un Japānas sadarbību, jo katrā tikšanās reizē neatkarīgi no tās līmeņa Japānas puse pasakās Latvijai par sniegto palīdzību grūtā brīdī. Tas esot arī devis pozitīvus rezultātus, intensificējot Latvijas un Japānas sadarbību, kas ir ļoti plaša spektra. Latvijai interesējošā joma, protams, ir ekonomiskā.⁵⁰¹ Lai gan šādas palīdzības sniegšanai ir simbolisks raksturs, tas var būt būtisks veicinošs faktors divpusējo attiecību stiprināšanā, kas var dot arī praktiskus rezultātus.

Lai gan humānie un solidaritātes apsvērumi ir pašsaprotami nosacījumi, kāpēc kāda valsts sniedz palīdzību dabas katastrofā cietušai valstij, kad Latvijas ārpolitikas veidotāji lemj par palīdzības sniegšanu, galvenie motīvi ir valsts prestiža jautājums un tas, cik ciešas sadarbības saites vieno Latviju ar konkrēto valsti. Fakts, ka Japāna ir ilggadēja Latvijas sadarbības partnere, noteica to, ka Latvijas politikas veidotājiem palīdzības sniegšana ir pienākums, jo tam būtu liela simboliska nozīme tālāko divpusējo attiecību veidošanā.

Iespējas

Attiecībā uz iespējām, kuras noteica Latvijas palīdzības sniegšanas Japānai apmērus un saturu, A. Pildegovičs norāda, ka nozīmīgs nosacījums bija „valsts budžeta iespējas, jo valsts budžetā netiek plānots finansējums humānās palīdzības sniegšanai”⁵⁰². Finansējums tiek piešķirts no valsts budžeta programmas, kas ietver līdzekļus neparedzētiem gadījumiem. Kā jau iepriekš tika minēts, būtisks nosacījums piešķirtās humānās palīdzības finansiālā apmēra noteikšanā ir humānās krīzes norises laiks. Ja tā ir notikusi gada sākumā, tad līdzekļi neparedzētiem gadījumiem nav vēl iztērēti citām vajadzībām. Līdz ar to Latvijas valdība varēja atvēlēt tik lielu summu salīdzinājumā ar iepriekšējiem humānās palīdzības sniegšanas gadījumiem, jo Japānas katastrofa norisinājās 2011. gada pavasarī, kad šie līdzekļi Latvijas budžetā vēl bija pieejami.

Dabas katastrofā cietušās valsts formulētās vajadzības krīzes pārvarēšanai ir otrs nosacījums, kurš nosaka, kāds būs Latvijas sniegtās palīdzības apmērs un saturs. Kā norāda O. Orlovs, tad Japānas puse, redzēdama milzīgo starptautisko vēlmi palīdzēt, nolēma pieņemt tikai finansiālu palīdzību, kas tika organizēta caur Japānas Sarkanā Krustu. Ja bija kāda nepieciešamība pēc pārtikas vai citām precēm, tad to Japāna saņēma no kaimiņvalstīm. Komunikācijā ar Japānas vēstniecību Latvijā tika noskaidrots, ka Japāna vēlas saņemt

⁵⁰⁰ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰¹ *Ibid.*

⁵⁰² Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

finansiālu atbalstu, ko tā mērķtiecīgi izmantotu nepieciešamo preču iegādei.⁵⁰³ Lietderīguma princips, izvērtējot palīdzības sniegšanas formu, ir būtisks, kā akcentē E. Rinkēvičs, tad, cenšoties vienpusēji uzstāt uz kādu preču sūtīšanu, kas var katastrofas skartā valstī nonākt novēloti, nerasniedz nevienu mērķi, tieši pretēji, „novēlota palīdzība dažreiz var izraisīt pat pretēju efektu”⁵⁰⁴.

Lēmuma pieņemšanas procesa standartizācija kā būtisks nosacījums procesa raitumam lēmuma pieņemšanā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij, tostarp Japānas gadījumā, nav uzskatāms par aktuālu. A. Pildegovičs norāda, ka Latvija salīdzinoši reti sniedz palīdzību dabas katastrofā cietušai valstij, tāpēc lēmuma pieņemšana notiek uz *ad hoc* bāzes steidzamā kārtībā.⁵⁰⁵ Vienlaikus procedūra mēdz atšķirties, proti, ja Latvija izlemtu sūtīt civilos speciālistus (piemēram, ugunsdzēsējus) vai kādas preces, tad tas paredzētu papildu saskaņojumu un citas birokrātiskās darbības.⁵⁰⁶ Taču tādā gadījumā kā ar Japānu, kad lēmums bija tikai par finanšu līdzekļu piešķiršanu, šis process nav ilgs – parasti aizņem vienu nedēļu.⁵⁰⁷ Lēmuma pieņemšanas process nav konstants un rutīnveida, jo ir atkarīgs no Latvijas sniegtās palīdzības formas.

Tādējādi lēmumu pieņēmēji, lemjot par palīdzības sniegšanas dabas katastrofā cietušajai Japānai apmēru un saturu, vadījās no tādiem apsvērumiem kā pieejamie finanšu resursi valsts budžeta programmā, kurā ietverti līdzekļi neparedzētiem gadījumiem, un no tā, kādas ir Japānas vajadzības. Skaidrs, ka Latvija varēja Japānai piedāvāt tikai finansiālu atbalstu, jo ģeogrāfiskā attāluma un birokrātisko šķēršļu dēļ jebkuru preču piegāde būtu bijusi nelietderīga, turklāt, ņemot vērā Japānas attīstīto ekonomiku, tā ir pašpietiekama dažādu preču nodrošināšanā. Vienīgais, kas tai noteikti būtu bijis saistoši, ja Latvija būtu piedāvājusi kodolekspertus⁵⁰⁸.

⁵⁰³ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰⁴ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰⁵ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰⁶ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰⁷ Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14.15 līdz 15.00. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵⁰⁸ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

Spiediens

Attiecībā par iespējamiem spiediena elementiem uz lēmumu pieņēmējiem lēmuma pieņemšanas procesā par palīdzības sniegšanu Japānai, kā arī to vispārinot uz jebkuru lēmumu par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij, A. Teikmanis min sabiedrības reakciju uz notikumiem un prasībām pret valdību reaģēt uz tiem. Pēc viņa teiktā, ĀM vienmēr izvērtē arī sabiedrības uzmanību un reakciju uz konkrēto situāciju, kad izstrādā lēmumu projektus par palīdzības sniegšanu konkrētajai valstij.⁵⁰⁹ Ja analizē sabiedrības nostāju Japānas dabas katastrofas gadījumā, tad, kā norāda O. Orlovs, sabiedrības interese esot bijusi liela, tika sūtītas elektroniskās vēstules uz Latvijas vēstniecību Japānā, vaicājot, kā iespējams palīdzēt. Pēc sabiedrības iniciatīvas Pēterbaznīcā tika organizēts dievkalpojums, lai pieminētu dabas katastrofā Japānā bojāgājušos un cietušos. Nevalstisko organizāciju aktivitāte netika novērota, bet gan tikai individuālas iniciatīvas.⁵¹⁰

Tāds potenciāli ietekmējošs nosacījums kā politiķu (gan ārlietu ministra, gan citu lēmuma pieņēmēju) pastiprināta aktivitāte lēmumu pieņemšanas procesā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij, kas sakņotos politiķa darba pieredzē, nav uzskatāms par aktuālu ne Japānas gadījumā, ne arī citos palīdzības sniegšanas gadījumos. Kā norāda A. Pildegovičs un A. Teikmanis, lēmuma pieņemšana par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij norisinās paātrinātā kārtībā un tāpēc nav saskatāma nepieciešamība pēc papildu spiediena no ārlietu ministra vai kāda cita politiķa, kas ir starp lēmējiem.⁵¹¹ Tomēr O. Orlovs izceļ ārlietu ministra izpratnes nozīmi šādos jautājumos, kura sakņojas viņa iepriekšējā darba pieredzē, proti, cik daudz viņš ir darbojies un komunicējis starptautiskā vidē un cik lielas ir viņa zināšanas par šīs vides darbības principiem. Attiecībā uz palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij būtisks nosacījums ir, cik ilgi ārlietu ministrs ir bijis amatā un vai viņš ir komunicējis vai apmeklējis cietušo valsti pirms tam. Lēmuma pieņemšanās laikā par palīdzības sniegšanu Japānai ārlietu ministrs bija Ģirts Valdis Kristovskis, kurš bija ar pieredzi aizsardzības ministra amatā un konkrētā lēmuma pieņemšanas brīdī jau kādu laiku bija savā amatā.⁵¹² Šis apgalvojums gan ir jāvērtē kritiski, jo

⁵⁰⁹ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona.

⁵¹⁰ Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14.00 līdz 14.40. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵¹¹ Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11.38. Lielbritānija: Londona; Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11.16. Rīga: Ārlietu ministrija.

⁵¹² *Ibid.*

Ģ. V. Kristovskim tik tiešām bija pieredze aizsardzības ministra amatā, bet bija pagājuši tikai četri mēneši, kopš viņš bija stājies ārlietu ministra amatā.⁵¹³ Tāpēc var secināt, ka vienīgais politisko gribu ietekmējošais nosacījums ar spiediena elementiem uz Latvijas lēmuma pieņemējiem par palīdzības sniegšanu Japānai bija lielā rezonanse sabiedrībā, ko izraisīja šī ievērojamā dabas katastrofa, un sabiedrības atbalsts palīdzības sniegšanas nepieciešamībai.

⁵¹³ Ģirts Valdis Kristovskis bija aizsardzības ministrs no 1998. gada 26. novembra līdz 2004. gada 9. martam un ārlietu ministrs no 2010. gada 3. novembra līdz 2011. gada 25. oktobrim. Avoti: Aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis. Skatīts 24.04.2014. http://www.mod.gov.lv/Ministrija/Vesture/Bijusie_ministri/Girts_Kristovskis.aspx un Latvijas ārlietu ministri. Skatīts 24.04.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/Ministrija/vesture/4434/ministri-vaditaji/>

Secinājumi

Pētījuma centrālā novitāte ir teorētiskajā daļā izstrādātais politiskās gribas ārpolitikā analīzes ietvars, kurā tiek izdalīti gan politisko gribu veidojošie elementi (motīvi, iespējas un spiediens), gan identificēti galvenie lēmuma pieņēmēji, gan viņu gribu ietekmējošie nosacījumi. Ņemot vērā to, ka parasti ārpolitikas analīzes studijās pētnieki koncentrējas tikai uz viena lēmuma pieņēmēja motīvu un iespēju analīzi, izstrādātais analīzes ietvars ļauj analizēt ārpolitikas lēmuma pieņemšanu caur plašāku prizmu un tādējādi sniegt pienesumu ārpolitikas analīzes teorijām.

Politiskās analīzes ietvars tika pielietots konkrētu ārpolitiku analīzē, proti, trīs lēmumos, kuri stiprina cilvēkdrošību ārpolitikā – dalība bruņoto konfliktu atrisināšanā, ieguldījums attīstības sadarbībā un humānās palīdzības sniegšana. Analizējot cilvēkdrošību caur šiem trim aspektiem tika sniegts būtisks pienesums cilvēkdrošības studijām, jo paredz skaidru analītisku pieeju līdz šim izplūdušā jēdziena analizēšanā.

Latvijas gadījuma analīze, izmantojot politiskās gribas analīzes ietvaru, ir uzskatāms par pienesumu starptautiskās politikas studijām, jo atsedz mazas valsts lēmuma pieņēmēju motīvus un iespējas, kā arī identificēt ārējās ietekmes, kad tiek lemts par cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu apstiprināšanu. Papildus tas ļauj identificēt, kuri nosacījumi ir bijuši noteicošie, lai lēmuma pieņēmējiem rastos politiskā griba apstiprināt šādus lēmumus, un kuri nav bijuši aktuāli.

Papildus pētījuma rezultātā iegūtie secinājumi tiek strukturēti kā atbildes uz promocijas darba pētniecības jautājumiem.

PJ1: Kādi ir politisko gribu ietekmējošie nosacījumi lēmumu pieņemšanā ārpolitikā?

Lai gan Karmena Malena izdala tādus politisko gribu veidojošus elementus kā **motīvi**, **iespējas** un **spiediens**, trūkst padziļinātākas analīzes, ko katrs no šiem elementiem ietver. Tā kā šī darba mērķis ir bijis analizēt Latvijas politikas veidotāju politisko gribu pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus tieši ārpolitikā, tad politiskās gribas jēdziena saturiskai analīzei par pamatu tika ņemti ārpolitikas analīzes, politiskās psiholoģijas teorētiķu darbi, kā arī izmantota literatūra par mazo valstu ārpolitiku. Analīzes rezultātā tika izveidots politisko gribu ietekmējošo nosacījumu ārpolitikā analīzes ietvars, kurā izdalītas trīs lēmumu pieņēmēju grupas, proti, **politīķis – atbildīgais ministrs, birokrātiskā institūcija – atbildīgā ministrija un politiskās institūcijas – Ministru kabinets un parlaments**.

Atbilstoši katram no šiem lēmumu pieņemējiem ir sava politiskā griba lēmuma pieņemšanas procesā, kāpēc viņš iestājas par konkrētās rīcībpolitikas apstiprināšanu. **Atbildīgais ministrs** savā darbībā vadās pēc tādiem **motīviem** kā *tieksšanās pēc atzinības iegūšanas un savas varas pozīciju saglabāšanas*, un **iespējas** īstenot viņa motīvus nodrošina *darba pieredze un politiskās tirgošanās prasmes*. **Atbildīgajai ministrijai** galvenie **motīvi** ir *savu resursu (finanšu un cilvēku) saglabāšana un vairošana*, kā arī *savas darbības efektivitātes nodrošināšana*, un līdzīgi **iespēju** pamatā tās efektīvai darbībai ir *pieejamie finanšu un personāla resursi un lēmuma pieņemšanas procesa standartizācija*. Visbeidzot, **politisko institūciju motīvi** ietver *nacionālās intereses, nacionālo drošību un valsts ietekmes palielināšanu starptautiskajā sistēmā*, bet **iespējas**, lai šādu vēlmi varētu īstenot, veido *finanšu un cilvēku resursi*.

Spiediens kā trešais politisko gribu ārpolitikā veidojošais elements ietver divus politikas veidotājus, kuri spēj ietekmēt lēmumu pieņemēju politisko gribu lēmumu pieņemšanas procesā. Pirmkārt, **sabiedrība**, kura ar *sabiedrības viedokli, plašsaziņas līdzekļu aktivitāti vai nevalstisko organizāciju darbību* var radīt spiedienu. Otrkārt, **starptautiska organizācija**, kuras kompetencē ir noteiktā rīcībpolitika, par ko spriež lēmumu pieņemēji, var veidot spiedienu ar argumentāciju par dalībvalsts uzņemtajām saistībām.

PJ2: Kuri lēmumi ārpolitikā ir uzskatāmi par cilvēkdrošību stiprinošiem?

Cilvēkdrošības jēdziens parasti tiek izmantots ārpolitikā gan pilnīgi apzināti, valstij pozicionējot sevi starptautiski kā cilvēkdrošības stiprinātāju, gan arī pastarpināti, īstenojot cilvēkdrošību stiprinošu rīcībpolitiku, taču nesaistot to ar cilvēkdrošības jēdzienu. Par cilvēkdrošību stiprinošu rīcībpolitiku tiek uzskatīta tāda politika, kas sniedz atbalstu – finansiālu vai ar sava personāla klātbūtni – konflikta plosītai valstij konflikta risināšanā, trauslā miera uzturēšanā un priekšnoteikumu stabilitātei veidošanā. Praktiski tas ietver valsts militārā kontingenta nosūtīšanu militārajā misijā miera uzturēšanai, kuru ir uzsākusi un vada kāda starptautiskā organizācija.

Otrs rīcībpolitikas bloks attiecas uz atbalstu sniegšanu attīstības valstīm, kurām ir attīstības problēmas, kas sakņojas valsts sistēmas vājumā, tādās jomās kā laba pārvaldība, tiesu vara, tiesībsargājošās institūcijas, militārās struktūras un citās. Valstis pa dažādiem starptautiskiem finanšu kanāliem novirza finansiālu atbalstu vai sūta savus ekspertus, lai dalītos pieredzē par reformu īstenošanu. Visbeidzot, uz *ad hoc* bāzes valsts sniedz palīdzību katastrofā cietušai valstij, kurai draud humānās krīzes izcelšanās, kas tieši ietekmē katastrofas

skarto iedzīvotāju cilvēkdrošību. Līdz ar to, ja valsts īstenotās ārpolitikas iniciatīvas ietver kādu no šiem aspektiem, tās var uzskatīt par cilvēkdrošību stiprinošām.

PJ3: Kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ir bijuši noteicošie, lai Latvijas ārpolitikā tiktu pieņemti cilvēkdrošību stiprinoši lēmumi?

Pirms galveno nosacījumu identificēšanas, kuri bijuši nozīmīgi Latvijas lēmumu pieņēmējiem, lai pieņemtu cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus ārpolitikā, ir būtiski vispirms raksturot promocijas darbā analizētajos trīs gadījumos aktuālos politisko gribu ietekmējošos nosacījumus.

Politiskā griba piedalīties militārajās misijās Afganistānā un Mali

Latvijas lēmumu pieņēmēju **motīvi** sūti Latvijas karavīrus militārajās misijās bija *nacionālās drošības* apsvērumi, jo dalība starptautiskajās operācijās ir valsts nacionālās aizsardzības stūrakmens. Ar dalību Afganistānas militārajā misijā Latvija sniedz ieguldījumu kolektīvajā drošībā, ar dalību Mali misijā tiek stiprināta ES kopējā ārējā drošības politika. Plašākā perspektīvā, piedaloties militārā misijā, Latvija sevi pozicionē kā aktīvu globālās drošības politikas veidotāju un tādējādi *palielina savu ietekmi* konkrētajā starptautiskajā organizācijā (NATO vai ES), kura vada misiju.

Viens no ietekmes palielināšanas aspektiem ir arī iespēja Latvijas diplomātiem piedalīties *tirgošanās procesā* ar spēcīgiem argumentiem (Latvijas ieguldījums misijā), lai panāktu nacionālajām interesēm izdevīgas rīcībpolitikas apspriešanu un apstiprināšanu starptautiskajā organizācijā. Piemēram, dalība Afganistānas misijā bija galvenais arguments, lai panāktu NATO gaisa telpas patrulēšanas nodrošināšanu virs Baltijas valstīm, bet dalība Mali misijā bija veicinošs faktors Latvijas iestājam eiro zonā. Visbeidzot, AM dalība starptautiskajās operācijās ir ļoti spēcīgs arguments, lai panāktu *lielāka finansējuma piešķiršanu* aizsardzības nozarei un nodrošinātu militārās personas ar *operacionālo pieredzi*.

Iespējas, lai veidotos Latvijas lēmumu pieņēmējiem politiskā griba sūti karavīrus starptautiskajās operācijās, saistītas ar jautājumu par pieejamajiem *finansu* un *personāla resursiem*, kas vienmēr ir ierobežotā apmērā. Lai gan Latvija devusi ievērojamu ieguldījumu (gan finansiālu, gan personāla) Afganistānas militārajā misijā, atsevišķās specialitātēs ir novērojams būtisks personāla un finanšu resursu trūkums. Pēdējais ir sevišķi aktuāls, lai Latvija iegādātos bruņojumu nosūtīšanai karavīriem uz misiju rajoniem. Attiecībā uz Mali gadījumu, tad militārpersonas ar franču valodas zināšanām bija ierobežotā skaitā un Afganistānas misijas dēļ skaitliski lielāka personāla sūtīšanu Latvija tobrīd nevarēja atļauties.

Papildu iespējas, kam ir centrālā nozīme, lai lēmumu pieņemēji vispār varētu apsvērt sava militārā personālā dalību kādā misijā, ir *sabiedroto jautājums*, proti, kuras valsts vadībā tā var piedalīties, kas attiecīgi uzreiz arī nosaka nepieciešamo militārā personāla skaitu, specialitāti un citas vajadzības. Visbeidzot, attiecībā uz lēmuma pieņemšanas procesa tehnisko pusi Afganistānas gadījumā būtiska loma lēmuma raitai virzībai bija atbilstoši izstrādātai un raiti funkcionējošai *standarta procedūrai*.

Analizējot **spiedienu** uz lēmuma pieņemējiem par dalību militārajās misijās, *sabiedrības viedoklim* bija daļēja nozīme tikai Mali gadījumā. No vienas puses, negatīvais sabiedrības viedoklis par Latvijas karavīru sūtīšanu uz militāro misiju neietekmēja politiku pozitīvo balsojumu. No otras puses, lēmuma pieņemšanas agrīnajā stadijā, kad tika apsvērtas iespējas sūtīt 30 zemessargus uz misiju, ārlietu ministra iestāšanās pret to bija tieši iespējamās sabiedrības reakcijas dēļ, kas varētu pastarpināti ietekmēt Latvijas centienus iestāties eiro zonā. Turpinot vēl par Mali gadījumu, papildus par spiediena radītāju ir uzskatāma *Francija*, kuras atbalsts Latvijas lēmuma pieņemēju vidū tika uzskatīts par būtisku Latvijas uzņemšanai eiro zonā. Līdz ar to dalība Francijas iniciētā militārā misijā tika uzskatīta par nozīmīgu sadarbības žestu.

Visbeidzot, par iespējamām ārējām politiskām ietekmēm Afganistānas gadījumā tiek pausti atšķirīgi viedokļi, proti, AM amatpersonas izceļ Latvijas *saistības pret tās sabiedrotajiem* operāciju rajonā kā ļoti nozīmīgu nosacījumu, lai misija tiktu pagarināta no gada uz gadu. To neakcentē ĀM amatpersonas, norādot, ka tas noteikti nav uztverams kā spiediena elements, jo valstis starptautiskā sistēmā vadās primāri pēc savām nacionālajām interesēm, to pierāda arī Latvijas sabiedrotās Afganistānā Norvēģijas rīcība, vienpusēji veicot izmaiņas savā kontingentā un par to pat nepainformējot Latvijas pusi.

Politiskā griba apstiprināt ikgadējo plānu sadarbībai attīstības jomā

Latvijas ieguldījumu divpusējās sadarbības politikā attīstības jomā nosaka tādi **motīvi**, kā *nacionālās ekonomiskās intereses*, kas ir bijis dominējošais motīvs attiecībā uz šo politiku no pašiem tās īstenošanas aizsākumiem. Savu uzņēmēju un nevalstiskā sektora pārstāvju atbalstīšana ar divpusējās sadarbības politiku attīstības jomā ir arguments, kas ir izprotams Latvijas politiķiem. Pēdējos gados šo lielo akcentu uz ekonomiskajām interesēm ĀM, organizējot lēmuma pieņemēju izglītošanas pasākumus par divpusējās sadarbības attīstības jomā būtību, ir centusies mainīt, veidojot Latvijas kā atbildīga donora tēlu. Tomēr ir nepamatoti cerēt, ka tas aizstās ekonomiskās intereses, par ko liecina lēmumu pieņemēju

joprojām ierobežotā izpratne par šo politiku un ĀM ambīcijas divpusējās sadarbības politiku attīstības jomā tālāk attīstīt uz Centrālāzijas reģionu, kas ir pilnīgi ekonomisku interešu apsvērumu noteikts.

Visbeidzot, *nacionālā drošība* arī ir to motīvu starpā, kas veido Latvijas lēmumu pieņēmēju politisko vēlmi attīstīt divpusējo sadarbību attīstības jomā, jo tiek mērķtiecīgi strādāts uz Austrumu partnerības valstīm, tādējādi nodrošinot stabilitāti reģionā. Vienlaikus atbalsts tiek sniegts valstīm, piemēram, Afganistānai, kurā atrodas Latvijas militārais kontingents, lai panāktu vietējo kopienu atbalstošu vai vismaz neitrālu viedokli par Latviešu karavīriem.

Līdz ar to, vērtējot, kādi nosacījumi ietekmē Latvijas lēmumu pieņēmēju politisko gribu sniegt ieguldījumu divpusējā sadarbībā attīstības jomā, ironiskā kārtā nākas secināt, ka tas ir tas pats motīvs, pēc kura vadās attīstītās valstis, – ekonomisko interešu pārstāvniecības īstenošana. Ironiski tāpēc, ka tāda maza valsts kā Latvija no saņēmējvalstu puses parasti tiek uztverta kā altruistisku motīvu vadīta un mazāk agresīva ar savu uzņēmēju interešu īstenošanu nekā lielās valstis. Būtiski gan ir norādīt, ka nevalstiskās organizācijas ar saviem labas pārvaldības un izglītības projektiem tomēr tiecas vadīties pēc altruistiskiem motīviem, tomēr tas noteikti nav uzskatāms par aktuālu motīvu lēmuma pieņēmējiem.

Attiecībā uz nosacījumiem, kas veido **iespējas**, lai Latvijas lēmuma pieņēmēji iestātos par pienācīgu ieguldījuma divpusējās sadarbības politikas attīstības jomā nodrošināšanu, nepieciešams norādīt, ka primārais nosacījums ir *finanšu resursi*, kurus lēmuma pieņēmēji gan Ministru kabinetā, gan parlamentā nevēlas piešķirt. Šis nosacījums ir tieši saistīts ar lēmuma pieņēmēju izpratnes trūkumu par sadarbības politikas attīstības jomā būtību un nozīmi, kas aprobežojas par Latvijas ekonomisko interešu īstenošanu.

Tam daļēji ir rodams pamatojums sabiedriskās domas aptaujās, kurās konstatējams zems atbalsts Latvijas ieguldījumam divpusējās sadarbības politikā attīstības jomā sliktās ekonomiskās iekšpolitikās situācijas dēļ. Tomēr fundamentāli atšķirīgi motīvi ir saskatāmi respondentu atbildēs, kas nav par Latvijas ekonomisko interešu īstenošanu, bet gan par solidaritāti un vēsturisko pieredzi atbalsta saņemšanā neatkarības sākotnējā posmā. Līdz ar to var secināt, ka ir īstenojušās T. Rostoka paustās bažas par divpusējās sadarbības politikas attīstības jomā attīstīšanos par izkropļotu politiku, ja lēmuma pieņēmēji koncentrēsies tikai uz motīvu, kas saistīts ar Latvijas ekonomisko interešu īstenošanu. Visbeidzot, lai radītu iespējas raitai lēmuma pieņemšanas nodrošināšanai, ĀM ir *standartizējusi procedūru*.

Visbeidzot, kā **spiediens** uz lēmuma pieņemējiem palielināt Latvijas ieguldījumu divpusējās sadarbības politikā attīstības jomā darbojas Latvijas *politiskās saistības* ievērot ES noteiktos iemaksu apmērus un kā īstermiņa ietekme – Latvijas prezidentūra ES Padomē 2015. gada pirmajā pusē. Attiecībā uz ikgadējā sadarbības attīstības jomā plāna izstrādes un saskaņošanas gaitu atsevišķos gadījumos izceļams ir *nevalstiskā un privātā sektora pārstāvju* spiediens uz ĀM atbildīgajām amatpersonām, lai plānā tiktu iekļautas viņu intereses.

Politiskā griba sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušajai Japānai

Lai gan formālais **motīvs** palīdzības sniegšanai katastrofā cietušai valstij ir humānie un solidaritātes apsvērumi, Latvijas gadījumā visas intervētās amatpersonas kā primāro minēja *valsts tēlu* starptautiskajā sistēmā, proti, kā Latvija tiktu novērtēta no malas, ja tā nesniegtu palīdzību. Papildu būtisks apsvēruma ir tas, vai valsts, kuru ir skārusi katastrofa, ir Latvijas sadarbības partneris, jo palīdzības sniegšana ļoti pozitīvi ietekmē un padziļina valstu sadarbību. Japānas gadījumā lēmumu pieņemējiem bija aktuāli abi nosacījumi, jo dabas katastrofas apmēri bija tik lieli, ka tas tiktu vērtēts ar lielu neizpratni, ja Latvija nebūtu sniegusi finansiālu atbalstu, un Japāna ir Latvijas ilggadēja sadarbības partnere. Līdz ar *nacionālās intereses*, kas ietver arī ekonomisko elementu, bija nozīmīgs nosacījums.

Pieejamie *finanšu resursi* neparedzētiem gadījumiem Latvijas valsts budžetā ir galvenais nosacījums, kas nosaka Latvijas **iespējas** sniegt humāno palīdzību. Tā kā Japānas notikumi norisinājās 2011. gada sākumā, tad konkrētajā budžeta programmā bija pieejami šādi resursi. Vienlaikus katastrofā cietušās valsts formulētās vajadzības nosaka Latvijas sniegtās palīdzības saturu. Piemēram, Japānas gadījumā tika izteikts aicinājums pārskaitīt finanšu līdzekļus.

Visbeidzot, attiecībā uz iespējamajiem **spiediena** elementiem uz Latvijas lēmuma pieņemējiem palīdzēt katastrofā cietušai valstij tikai viena amatpersona novērtēja *sabiedrības viedokli* par notikumiem kā būtisku nosacījumu. Japānas gadījumā bija novērojama plaša rezonanse Latvijas sabiedrībā, kad liela daļa indivīdu paši individuālā kārtā pārskaitīja līdzekļus uz norādīto kontu.

PJ4: Kuri politisko gribu ietekmējošie nosacījumi nav aktuāli cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu pieņemšanā Latvijas ārpolitikā?

Lai gan K. Malena iekļāva politiskajā gribā subjektīvo dimensiju, ko pārstāv politiķis ar savām interesēm lēmuma pieņemšanas procesā, un tas tiek arī analizēts teorētiskās daļas literatūrā, Latvijas gadījumu analīze norāda tikai uz vienu relevantu nosacījumu, kas ir aktuāls

lēmuma pieņemšanā ārpolitikā saistībā ar cilvēkdrošības jautājumiem. Tā ir politiķa *darba pieredze*, kas nosaka, cik labi viņš orientējas un izprot jautājuma būtību, un tādējādi atvieglo lēmuma pieņemšanas procesu. Piemēram, lēmuma pieņemšanas procesā par Latvijas NBS dalību militārajā misijā Mali aktīvs bija aizsardzības ministrs, kurš pārliecināja ārpolitikas veidotājus par nepieciešamību palielināt Latvijas iesaisti ES drošības politikā un uzstājās publiskajā telpā, skaidrojot sabiedrībai šāda lēmuma pieņemšanas nepieciešamību. Tieši ministra darba pieredzi un profesionalitāti akcentēja intervētie ārpolitikas veidotāji.

Savukārt, attiecībā uz ārējiem **spiediena** elementiem, kas ietekmētu lēmuma pieņemēju politisko gribu pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus, jānorāda, ka ir novērojams *nevalstiskā sektora vājums* Latvijā. Lai gan lēmuma pieņemšanas procesā par sadarbības attīstības jomā plāna apstiprināšanu iezīmējas nevalstisko organizāciju nozīmīga loma, kā norāda LAPAS vadītāja I. Vaivare, tad šī aktivitāte ir peļņas gūšanas interešu noteikta un novērojama, ja ir atbilstošs finansējums. Lēmuma pieņemšanas process par Latvijas karavīru dalību militārajās misijās identificēja ārpolitikas veidotāju pārliecību, ka nevalstisko organizāciju aktivitāte šajos jautājumos ir vērtējama kā nevēlama, jo trūkst sabiedrības izpratne par drošības politiku. Palīdzības sniegšanas Japānai gadījums arī iezīmēja pilnīgu nevalstiskā sektora pasivitāti, kad sabiedrības indivīdi personiski vērsās AM ar vēlmi palīdzēt.

Vienlaikus visu trīs gadījumu analīze arī apliecina, ka *plašsaziņas līdzekļi* darbojas nevis kā sabiedrības viedokļa veidotāji un politiskās darba kārtības ietekmētāji, bet gan tikai kā notikumu atspoguļotāji. Kā izņēmums ir vērtējams gadījums ar karavīru sūtīšanu uz Mali, kad telekompānija LNT veica nelielu sabiedriskās domas aptauju, taču tas neietekmēja ārpolitikas veidotāju viedokļus.

Visbeidzot, **spiediens** uz ārpolitikas veidotāju politisko gribu pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus no **starptautisko organizācijas** puses nav konstatējams. Darbā tika gūts skaidrs apliecinājums tam, ka starptautisko organizāciju spiediens uz dalībvalsts lēmuma pieņemējiem ir mīts. Gadījumā ar karavīru dalību militārajās misijās Afganistānā un Mali nav novērojams spiediens attiecīgi no NATO vai ES, bet gan no atsevišķu valstu puses, kuras ir uzskatāmas par Latvijas sabiedrotajiem drošības politikā (ASV un Norvēģija), vai arī konkrētas valsts (Francijas) atbalsts ir nepieciešams Latvijas ārpolitikas interešu īstenošanai kādā citā jautājumā.

Rezumējot *Latvijas lēmumu pieņēmēju politisko gribu ietekmējošos nosacījumus pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus ārpolitikā*, var secināt, ka tādi **motīvi** kā *nacionālās drošības* apsvērumi un *savas ietekmes palielināšana* gan starptautiskā organizācijā, gan valstīs, kurās tiek īstenota konkrētā politika (galvenokārt caur *nacionālo ekonomisko interešu* prizmu), ir būtiski lēmumos par dalību militārās misijās un ieguldījuma sniegšanu divpusējā sadarbībā attīstības jomā.

Kopš iestāšanās ES un NATO ir novērojamas izmaiņas politiskajā diskursā gadījumos par dalību starptautiskajās operācijās un ieguldījumu attīstības sadarbībā. Attiecībā par Latvijas dalību starptautiskajās operācijās sākotnējais motīvs, kas ir konstatējams politikas dokumentos, bija tikai *nacionālās drošības* nodrošināšana, taču aktuālajos dokumentos figurē jau *ietekmes palielināšana* konkrētajā starptautiskajā organizācijā, kas liecina par lēmuma pieņēmēju zināmu briedumu, proti, spēt panākt arī citu savu interešu īstenošanu (caur tirgošanās procesu) starptautiskās organizācijas ietvaros. Līdzīgi ir arī attīstības sadarbības gadījumā, kur lēmumu pieņēmēju motīvs nav mainījies (*ekonomisko interešu īstenošana*), taču ir novērojama mērķtiecīgāka politikas īstenošana, nospraužot konkrētus reģionus (piemēram, Centrālāzijas un Austrumu partnerības valstis) un pārdomātu resursu ieguldīšanu.

Papildus būtisks nosacījums, kas netika secināts no ārpolitikas analīzes teorijām, ir valsts *starptautiskā tēla* veidošana – atbildīga donorvalsts sadarbības politikas attīstības jomā gadījumā vai kā humānās palīdzības sniedzēja, palīdzot katastrofā cietušai valstij. Ar cilvēkdrošības stiprināšanu kādā citā valstī Latvija veicina savu nacionālo drošību, palielina savu ietekmi starptautiski un veido savu starptautisko tēlu. Tādējādi, lai gan formāli analizētā Latvijas rīcībpolitika ārpolitikā ir cilvēkdrošību stiprinoša, patiesā aina parāda, ka tā ir skaidri nacionālo interešu noteikta, kam nav tieša sakara ar vēlmi stiprināt cilvēkdrošību. Vēlme pēc pozitīva starptautiskā tēla veidošanas starptautiskajā organizācijā vai sistēmā kopumā, ir būtisks pienesums ārpolitikas analīzes teorijām, kurās šāds motīvs nefigurē.

Vienlaikus ir konstatējams, ka visraitāk politiskā griba veidojas lēmumos par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij. Pirmkārt, šajā cilvēkdrošības politikā starp Latvijas lēmuma pieņēmēju motīviem ir arī *solidaritātes* motīvs, kas neprasa pastiprinātu iedziļināšanos diskusijās par to, vai ir jāpalīdz vai nav. Otrkārt, piešķirtie līdzekļi dabas katastrofā cietušai valstij ir bijuši nelieli, tāpēc simboliski. Līdz ar to nav potenciālas nevienprātības starp lēmuma pieņēmējiem par piešķiramās palīdzības apmēru. Visbeidzot, treškārt, saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujām šai cilvēkdrošības politikai ir vislielākais

sabiedrības atbalsts un ir novērojamas sabiedrības indivīdu aktivitātes izrādīt solidaritāti ar dabas katastrofā cietušo valstu iedzīvotājiem un vēlme materiāli palīdzēt.

Latvijai kā mazai valstij **iespējas**, kas nosaka cilvēkdrošību stiprinošās rīcībpolitikas īstenotā ieguldījuma apjomu un saturu, ierobežo *finansu* un *personāla resursu* apsvērumi. Attiecībā uz **spiedienu** elementiem uz lēmuma pieņēmējiem īstenot šādu rīcībpolitiku – spiediens ir novērojams uz *ad hoc* bāzes *sabiedrības viedokļa* formā, taču tam ir rekomendējošs raksturs, ko lēmuma pieņēmēji ņem vērā pēc vajadzības. Ir konstatējama ietekme ārpus valsts robežām, kas izpaužas kā Latvijas *saistības*, ko tā uzņēmusies pret sadarbības partneriem militāro misiju gadījumā un pret starptautisku organizāciju sadarbības attīstības jomā gadījumā, kā arī citu valstu rīcība (Mali gadījumā – Francijas loma).

Papildus būtiski norādīt, ka lēmuma pieņēmējiem ir raksturīgi pārspīlēt citu valstu potenciālo viedokli vai nostāju par Latvijas ārpolitiskajiem lēmumiem un tādējādi nepamatoti ietekmēties. Tā, piemēram, Mali gadījumā Francija īpaši neiestājās par Latvijas uzņemšanu eiro zonā, savukārt, Afganistānas gadījumā Norvēģija vairākas reizes neuzvedās kā īsts Latvijas sadarbības partneris, vienpusēji veicot izmaiņas savā kontingentā operāciju rajonā. Šāds valstu spiediens netika konstatēts, bet gan novērojams tikai ārpolitikas veidotāju uztverē. Līdz ar to apstiprinās R. Džervisa apgalvojums, ka lēmuma pieņēmēji mēdz pārprast esošo situāciju un pieņemt šķietami neracionālus lēmumus.

Pretēja situācija ir novērojama attiecībā uz Latvijas īstenoto divpusējās sadarbības politiku attīstības jomā kopumā un arī konkrēti lēmuma pieņemšanas gadījumā par sadarbības attīstības jomā plāna apstiprināšanu norāda uz to, ka politiskās *saistības* pret ES, ko Latvija uzņēmusies, nekad nav īsti ņemtas vērā, ko apliecina zemais un dažos gados pat neeksistējošais finansējums. Latvijas prezidentūra ES Padomē ir vērtējama kā īstermiņa spiediena elements.

Visbeidzot, noteikti pieminēšanas vērta ir atbildīgo ministriju kā birokrātisko institūciju vadošā loma cilvēkdrošību stiprinošu lēmuma pieņemšanā ārpolitikā. Skaidri ir saskatāma to **motīvs** veikt visas aktivitātes, lai nodrošinātu iniciētās *rīcībpolitikas efektīvu virzību* cauri lēmuma pieņemšanas procesam. Tas tiek nodrošināts ar centieniem *standartizēt procesu*, kā arī institucionalizēt to, veidojot papildu institūcijas politikas plānošanai un īstenošanai (piemēram, sadarbības attīstības jomā gadījumā veidot speciālu aģentūru un humānās palīdzības sniegšanas gadījumā – ekspertu grupu). Parlaments, kuram saskaņā ar

Latvijas konstitūciju ir ļoti plašas pilnvaras, ir neaktīvs un lēmumos par dalību starptautiskajās operācijās ir formāls noslēguma posms.

Pētījuma gaitā gūtie vērtīgie secinājumi par Latvijas ārpolitikas lēmuma pieņēmēju politisko gribu un tās ietekmējošiem nosacījumiem, pieņemt lēmumu cilvēkdrošības trīs gadījumos, ir pierādījuši izstrādātā analīzes ietvara pielietojamību lēmuma pieņemšanas procesa analīzē. Līdz ar to tas ir pielietojams arī citu ārpolitikas lēmumu analīzē, kas ir arī darba autores iecere attiecībā par tālākiem pētīšanas virzieniem, analizējot Latvijas lēmuma pieņēmēju politisko gribu aktuālos drošības politikas jautājumos.

Empīrisko datu analīzes rezultātā bija iespējams izdalīt šāda svarīgākās **rekomendācijas** Latvijas lēmuma pieņēmējiem ārpolitikas jautājumos. Pirmkārt, *veicināt lēmuma pieņēmēju izpratni* par to, ka pozitīvi cilvēkdrošību stiprinoši lēmumu ārpolitikā ir veids, kā Latvijas varētu sevi pozicionēt starptautiski un veidot pozitīvu tēlu. Apzināta tiekšanās pēc šāda mērķa pavērtu plašākas sadarbības iespējas ar valstīm, kuras darbojas cilvēkdrošības stiprināšanā un palielinātu arī Latvijas ietekmi starptautiskajās organizācijās, jo mērķtiecīga aktivitāte var arī kalpot par tirgošanās kārti citu sev svarīgu jautājumu lemšanā.

Otrkārt, *palielināt parlamenta iesaisti* diskusijās par ārpolitikas jautājumiem, kuri ietver cilvēkdrošības aspektus. Tas mazinātu gan atbildīgo ministriju dominēšanu lēmuma pieņemšanas procesā, kuras nereti vēlas iztikt bez plašākas diskusijas, gan arī attīstītu nevalstiskā sektora kapacitāti un pastarpināti sabiedrības izpratnes veidošanos par cilvēkdrošības jautājumiem.

Treškārt, apzinoties iepriekš minēto cilvēkdrošības potenciālu, ir nepieciešams *palielināt finansējumu* cilvēkdrošību stiprinošām rīcībpolitikām, kas nodrošinātu lielāku un redzamāku Latvijas ieguldījumu.

Ceturtkart, *veicināt starp institucionālo sadarbību*, apzinoties, ka tā nav tikai Ārlietu un Aizsardzības ministrijas kompetence, bet arī citām ministrijām ir iespējas attīstīt cilvēkdrošību stiprinošas rīcībpolitikas. Tas pavērtu iespējas aktualizēt cilvēkdrošība situāciju Latvijas iekšpolitikā.

Piektkārt, Latvija ir suverēna valsts ar savām nacionālajām interesēm, tāpēc lēmuma pieņēmējiem būtu *kritiski jāvērtē* citu valstu vai sadarbības partneru nolūkus un potenciālās reakcijas uz lēmumiem, kas tiek pieņemti nacionālā līmenī.

Sestkārt, *palielināt finansējumu* un turpināt tikpat *mērķtiecīgi darboties attīstības sadarbības jomā*, jo tas ne tikai ļauj īstenot Latvijas nacionālās ekonomiskās intereses un palielina politisko ietekmi konkrētajā reģionā, bet arī sniedz pozitīvus praktiskus atbalstu pasākumus šīm valstīm. Šādi pasākumi noteikti veicinātu Latvijas nevalstiskā sektora aktivitāti un pastarpināti arī sabiedrības viedokli veidošanos par attīstības sadarbības jautājumiem.

Septiņkārt, Latvijas lēmuma pieņēmējiem *komunicēt ar sabiedrību* un *veicināt tās izpratni* par to, ka, bruņoto spēku dalība starptautiskajās operācijās ir ne tikai nacionālās drošības jautājums, bet arī ieguldījums bruņoto konfliktu atrisināšanā, tādējādi stiprinot konfliktos skartās valsts iedzīvotāju cilvēkdrošību.

Visbeidzot, astoņkārt, *palielināt Latvijas humānās palīdzības sniegšanas apmērus* gan finansiālā, gan materiālā veidā, jo šāda rīcība tiek īpaši pozitīvi novērtēta no sabiedrības puses un tas veicina arī pozitīva valsts tēla veidošanos starptautiski.

Literatūras saraksts

Zinātniskā literatūra

- Abbott, W. K., Snidal, D. (2005). Why States Act Through Formal International Organizations. In: Diehl, P. F. (ed.) *The Politics of Global Governance. International Organizations in an Interdependent World. 3rd ed.* UK: Lynne Rienner Publishers, pp. 31-54.
- Alkire, S. (2003). A Conceptual Framework for Human Security. *Working Paper, 2.* Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity. Oxford: University of Oxford.
- Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis.* Boston: Little, Brown & Company (Canada) Limited.
- Amouyel, A. (2006). What is Human Security. *Human Security Journal*, 1, pp. 10-23.
- Auerswald, P. D. (1999). Inward Bound: Domestic Institutions and Military Conflicts. *International Organizations*, 53 (3), pp. 471-476.
- Bajpai, K. (2000). Human Security: Concept and Measurement. *Kroc Institute Occasional Paper*, 19.
- Birkmann, J. (ed.) (2006). *Measuring Vulnerability to Natural Hazards: Towards Disaster Resilient Societies.* Tokyo: United Nations University Press.
- Bjereld, U., Demker, M. (2000). Foreign Policy as Battlefield: A Study of National Interest and Party Motives. *Scandinavian Political Studies*. 23(1), pp. 17-36.
- Blondel, J. (1995). *Comparative Government. An introduction. 2nd.* London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.
- Bosold, D., Werthes, S. (2005). Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences. *International Politics and Society*, 1, pp. 84-101.
- Brinkerhoff, D. (2000). Assessing political will for anti-corruption efforts: An analytical framework. *Public Administration and Development*, 20(3), pp. 239-252.
- Brinkerhoff, D. (2010). Unpacking the concept of political will to confront corruption. *U4 Brief*, 1. CHR Michelsen Institute. Bergen, Norway.
- Buttedahl, P. (1994). Viewpoint: True Measures of Human Security. *IDRC Reports*. Ottawa: International Development Research Centre, 22(3).
- Byman, D. L., Pollack, K. M. (2001). Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesman Back In. *International Security*, 25(4), pp. 107-146.
- Carlsnaes, W. (2012). Actors, Structures, and Foreign Policy Analysis. In: Smith, S., Hadfield, A., Dunne, T. (eds.) *Foreign Policy. Theories, Actor, Cases. 2nd ed.* Oxford: Oxford University Press, ch. 6.
- Chandler, D. (2008). Human security: the dog that didn't bark. *Security Dialogue*, 39(4), pp. 427-438.

- Chapman, L. T. (2007). International Security Institutions, Domestic Politics and Institutional Legitimacy. *Journal of Conflict Resolution*, 51(1), pp. 134-166.
- Charney, C. (2009). Political Will: What is it? How is it Measured? *Newsletter*. New York: Charney Research.
- Chen, L. C. (2004). Health as a Human Security Priority for the 21st Century. *Paper for Human Security Track III*. Helsinki Process. Helsinki.
- Chenoy, A. M. (2005). A plea for engendering human security. *International Studies*, 42(2), pp.167–179.
- Christensen, D. A. (1998). Foreign Policy Objectives: Left Socialist Opposition in Denmark, Norway and Sweden. *Scandinavian Political Studies*, 21, pp. 51-70.
- Cigler, A. J., Loomis, B. A. (2007). *Interest Group Politics*. 7th ed. Washington: Congressional Quarterly Press.
- Cioffi-Revilla, C., Starr, H. (1995). Opportunity, Willingness, and Political Uncertainty: Theoretical Foundations of Politics. *Journal of Theoretical Politics*, 7(4), pp. 447-476.
- Cocklin, C., Keen, M. (2000). Urbanization in the Pacific: environmental change, vulnerability and human security. *Environmental Conservation*, 27(4), pp. 392-403.
- Commission on Human Security (2003). *Human Security Now*. New York.
- Cutter, S. L., Boruff, B. J., Shirley, W. L. (2003). Social vulnerability to environmental hazards. *Social Science Quarterly*, 84(1), pp. 242-261.
- Dahl, R. (ed.) (1973). *Regimes and Oppositions*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Doerer, F. (2010). International Constraints, Domestic Politics and Foreign Policy Change in Small States: The Fall of the Danish ‘Footnote Policy’. Paper presented at SGIR 7th Pan-European IR Conference, Stockholm, 2010, 9-11 September.
- Evans, P. M. (2004). Human Security and East Asia: In the Beginning. *Journal of East Asian Studies*, 4, pp. 263-284.
- Fairlie C. (2011). Human security and security sector reform. Conceptual convergences in theory and practice. In: Benedek, W., Kettemann, M. C., Mostl, M. (eds.) *Mainstreaming Human Security in Peace Operations and Crisis Management. Policies, Problems, Potential*. New York: Routledge, pp. 99-122.
- Fang, S. (2008). The Informational Role of International Institutions and Domestic Politics. *American Journal of Political Science*, 52(2), pp. 305-321.
- Feigenblatt, O. (2007). *Japan and Human Security. 21st Century Official Development Assistance Policy Apologetics and Discursive Co-optation*. Delray Beach: Academic Research International.
- Feld, W. J., Jordan, S. R., Hurwitz, L. (1988). *International Organizations. A Comparative Approach*. 2nd ed. New York: Praeger Publishers.
- Fiers, S., Krouwel, A. (2005). The Low Countries: From Prime Minister to President-Minister. In: Pogunthkeand, T., Webb, P. (eds.) *The Presidentialization of Politics: A*

- Comparative Study of Modern Democracies*. Oxford and New York: Oxford University Press, pp. 128-158.
- Frankel, J. (1970). *National Interest*. London: Harper Collins Publishers.
- Gamble, A. (1990). Theories of British politics. *Political Studies*, 38(3), pp. 404-420.
- Gasper, D. (2010). The Idea of Human Security. In: O'Brien, K., St. Clair, A.L., Kristoffersen, B. (eds.) *Climate change, ethics and human security*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 23-46.
- Gillham, B. (2001). *Case Study Research Methods*. London, New York: Continuum.
- Gladius, M. (2008). Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker. *Security Dialogue*, 39, pp. 31-54.
- Graber, D.A. (1989). *Mass Media and American Politics. 4th edition*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly.
- Grayson George W. Mexican Governors. The Nation's New Viceroy. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 64-80.
- Greenstein, F. I. (1969). *Personality and politics: problems of evidence, inference, and conceptualization*. Chicago: Markham Publishing Company.
- Griffin, K. (1995). Global Prospects for Development and Human Security. *Canadian Journal of Development Studies*, 16(3), pp. 359-370.
- Haftel, Z. Y., Thompson, A. (2006). The Independence of International Organizations: Concept and Applications. *Journal of Conflict Resolution*, 50(2), pp. 253-275.
- Hagan, J. D. (1993). *Political Opposition and Foreign Policy in Comparative Perspective*. Boulder: Lynne Rienner.
- Hague, R., Harrop, M. (2007). *Comparative Government and Politics. An Introduction. 7th ed.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Haidt, J., Kesebir, S. (2010). Morality. In: Fiske, S.T., Gilbert, D.T., Lindzey G. (eds.) *Handbook of Social Psychology. 5th ed.* New Jersey: John Wiley & Sons, pp. 797-832.
- Halperin, M. H., Clapp, A. P., Kanter A. (2006). *Bureaucratic Politics and Foreign Policy. 2nd ed.* Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Hammenger L. (1998). Political Will, Constituency Building, and Public Support in Rule of Law Programs. *USAID paper*. Center for Democracy and Governance. Field Support and Research U.S. Agency for International Development.
- Hampson, O. F., et al. (2002). *Madness in the Multitude: Human Security and World Disorder*. Toronto, New York, and Oxford: Oxford University Press.
- Hermann, G. M. (1980). Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly*, 24(1), pp. 7-46.

- Hermann, M. G., Hermann, C. F. (1989). Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry. *International Studies Quarterly*, 33(4), pp. 361-388.
- Hermann, M. G., Preston, T. (1994). Presidents and Their Advisers: Leadership Style, Advisory Systems, and Foreign Policymaking. In: Wittkopf, E. R. (ed.) *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*. 2nd ed. New York: St. Martin's, pp. 340-357.
- Hermann, M. G., Preston, T., Korany, B., Shaw, T. M. (2001). Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals. *International Studies Review*, 3(2), pp. 83-132.
- Higgott, R. (2006). International Political Institutions. In: Rhodes, R. A.W., Binder, S. A., Rockman, B. A. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press, pp. 611-632.
- Hill, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan.
- Hillebrecht, C., McMahon, P. C. (2014). Human Security Revisited. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 3-22.
- Hilmarsson, H. (2011). How can Baltic States as Non-DAC donors best contribute to international development cooperation? *Baltic Journal of Economics*, 11(2), pp. 27-40.
- Holsti, K. J. (1970). National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*, 14(3), pp. 233-309.
- Holsti, O. R. (1992). Public Opinion and Foreign Policy: Challenges to the Almond-Lippmann Consensus. *International Studies Quarterly*, 36(4), pp. 439-466.
- Holsti, O. R. (1996). *Public Opinion and American Foreign Policy*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hoogensen, G., Stuvoy, K. (2006). Gender, resistance and human security. *Security Dialogue*, 37(2), pp. 207-228.
- Hudson, V. (2007). *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. 2nd ed. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Human Security Study Group (2004). *A Human Security Doctrine for Europe. The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*. Barcelona, Spain.
- Human Security Study Group (2007). *A European Way of Security: The Madrid Report of the Human Security Study Group*. Proposal and Background Report. Madrid, Spain.
- Hurd, I. (2002). Legitimacy, Power, and the Symbolic Life of the UN Security Council. *Global Governance*, 8(1), pp. 35-51.
- Indāns, I. (2006). Latvijas intereses NVS reģiona attīstības kontekstā. Ignatāne, G. (red). *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 218.-237. lpp.

- Ingebritsen, C. (2004). Learning from Lilliput. Small States and EU Expansion. *Scandinavian Studies*, 76(3), pp. 369-384.
- International Commission on Intervention and State Sovereignty (2011). *The Responsibility to Protect. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Center.
- Jacobs, L., Shapiro, R. Y. (2000). *Politicians Don't Pander: Political Manipulation and the Loss of Democratic Responsiveness*. Chicago: Chicago University Press.
- Jervis, R. (1976). *Perception and Misperceptions in International Politics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Jolly, R. (16 June 2012). *Human Security and Policy Challenges – toward 2015 and beyond*. Speech. Conference on Human Security – Towards Empowering Development, Riga.
- Jolly, R., Ray, D. B. (2007). Human Security – National Perspectives and Global Agendas: Insights from National Human Development Report. *Journal of International Development*, 19(4), pp. 457-472.
- Jorge, N. (1992). *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Political Economy of Development and Underdevelopment*. 2nd ed. Ottawa: International Development Center.
- Kaarbo, J. (2013). Role Theory and Bounded Rationality: An Aspiration Adaptation Model of Role Location in Foreign Policy Decision-making. Paper presented at the 1st European Workshops in International Studies, EISA, Tartu.
- Kaldor, M. (2007). *Human Security. Reflections on Globalization and Intervention*. Cambridge: Polity Press.
- Keohane, O. R. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), pp. 291-310.
- Kesgin, B., Kaarbo, J. (2010). When and How Parliaments Influence Foreign Policy: The Case of Turkey's Iraq Decision. *International Studies Perspectives*, 11, pp. 19-36
- King, G., Murray, C. J. L. (2001). Rethinking Human Security. *Political Science Quarterly*, 116(4), pp. 585-610.
- Kļaviņš, D. (2011). Cilvēkdrošības loma diplomātijā: tendences un aktualitātes. Ozoliņa, Ž., Rajevska, F. (red.) *Cilvēkdrošības Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi. Kongresa materiāli*. Valsts pētījumu programma „Nacionālā identitāte”. Rīgā, 69-77.lpp.
- Knecht, T., Weatherford, S. (2006). Public Opinion and Foreign Policy: The Stages of Presidential Decision Making. *International Studies Quarterly*, 50(3), pp. 705-727.
- Kpundeh, J. S. (1998). Political Will in Fighting Corruption. In: *Corruption and Integrity Improvement Initiatives in Developing Countries*. New York: United Nations Development Programme, pp. 68-85.
- Krause, K. (2007). Towards a Practical Human Security Agenda. *Policy Paper*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 26.

- Kutys, P. (2009). Small states inside the EU: Strategies for pursuing their national interests. *TILTAI*, 1(49), pp. 1-12.
- Kvale, S., Brinkmann, S. (2009). *InterViews: learning the craft of qualitative research interviewing*. Los Angeles: Sage Publications.
- Lawrence, R. J., Benjamin, I. P. (2005). Who Influences U.S. Foreign Policy? *American Political Science Review*, 99(1), pp. 110-127.
- Lay, T., Kanamori, H. (2011). Insights from the great 2011 Japan earthquake. *Physics Today*, 64(12), pp. 33-39.
- Lodgaard, S. (2000). Human security: Concept and Operationalization. Paper presented at Expert Seminar on Human Rights and Peace, United Nations University of Peace, Geneva.
- Mack, A., Nicholls E. (2007). Interrogating The Human Security Report. *Die Friedens-Warte*, 82(1), pp. 117-123.
- MacLean, G. (2000). Instituting and Projecting Human Security: A Canadian Perspective. *Australian Journal of International Affairs*, 54(3), pp. 269-276.
- Majidi, M. R., Dehshiri, M. R. (2001). The Contribution of West Asia to the Concept of Human Security. Proceedings of the International Conference on Human Security, Birjand, pp. 423-444.
- Malena, C. (ed.). (2009). *From Political Won't to Political Will: Building Support for Participatory Governance*. Sterling VA: Kumarian Press.
- Maley, W. (2011). Challenges of Political Development in Afghanistan: Mass, Elite and Institutional Dimension. *International Studies*, 48(1), pp. 21-41.
- Mantas, C. R. (2011/2012). Protecting Afghan Civilians after the International Security Assistance Force (ISAF) Withdrawal. *New Voices in Public Policy*, 6, pp. 1-15.
- Martin, M., Kaldor, M., Serra, N. (eds.) (2013). *National, European and Human Security. From co-existence to convergence*. London, New York: Routledge.
- McGraw, K. M. (2006). Why and How Psychology Matters. In: Goodin, R.E., Tilly C. (eds.) *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press, pp.131-156.
- McRae, R. (2001). Human Security in Globalised World. In: McRae, R., Hubert, D. (eds.) *Human Security and the New Diplomacy: Protecting People, Promoting Peace*. Montreal: McGill-Queen's University Press, pp. 14-27.
- Mimura N., et al. (2011). Damage from the Great East Japan Earthquake and Tsunami – A quick report. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 16, pp. 803-818.
- Most, B. A., Starr, H. (1989). *Inquiry, Logic, and International Politics*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Mouritzen, H., Wivel, A. (2005). *The geopolitics of Euro-Atlantic integration*. London: Routledge.

- Murray, T. (2009). The Security Sector in Afghanistan: Slow and Unsteady. *South Asian Survey*, 16(2), pp.187-208
- Murray, T. (2011). Security Sector Reform in Afghanistan, 2002-2011: An Overview of a Flawed Process. *International Studies*, 48(1), pp. 43-63.
- Neimanis, A. (2009). Vajag stingru politisko gribu. *Lietišķā Diena*, 12.10.09. 14.,15.lpp.
- Newman, E. (2001). Human Security and Constructivism. *International Studies Perspectives*, 2(3), pp. 239-251.
- Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), pp. 77-94.
- Norio, O., Ye, T., Kajitani, Y., Shi, P., Tatano, H. (2011). The 2011 Eastern Japan Great Earthquake Disaster: Overview and Comments. *International Journal of Disaster Risk Science*, 2(1), pp. 34-42.
- Nuruzzaman, M. (2006). Paradigms in Conflict: The Contested Claims of Human Security, Critical Theory and Feminism. *Cooperation and Conflict*, 41(3), pp. 285-303.
- Ogata, S. (12 December 2000). *Sate Security – Human Security*. Speech. Fridtjof Nansen Memorial Lecture 2001, Tokyo.
- Owen, T. (2004). Human Security – Conflict, Critique and consensus: Colloquium Remarks and a Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 35(3), pp. 373-387.
- Ozoliņa, Ž. (2011). Cilvēkdrošības koncepta piemērošana krīzes apstākļos. Ozoliņa, Ž., Rajevska, F. (red.) *Cilvēkdrošības Latvijā: lokālie, nacionālie un starptautiskie izaicinājumi. Kongresa materiāli*. Valsts pētījumu programma „Nacionālā identitāte”. Rīgā, 5.-11.lpp.
- Ozoliņa, Ž. (ed.) (2012). *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 2012.
- Page, B., Shapiro, R.Y. (1992). *The Rational Public: Fifty Years of Trends in Americans' Policy Preferences*. Chicago: Chicago University Press.
- Paige, G.D. (1968). *The Korean Decision, June 24-30, 1950*. New York: Free Press.
- Panke, D. (2011). Small states in EU negotiations: Political dwarfs of power-brokers? *Cooperation and Conflict*, 46(2), pp. 123-143.
- Patton, C. V., Sawicki, D. S. (1993). *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*. 2nd ed. United States of America: Prentice-Hall.
- Pelling, M. (2003). *The Vulnerability of Cities: Natural Disasters and Social Resilience*. London: Earthscan.
- Peter, I. (2013). Baltic Military Cooperative Projects: a Record of Success. In: Lawrence, T., Jermalavičius T. (eds.) *Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defence Development in the Baltic States*. Tallinn: International Centre for Defence Studies, 246-281.
- Peters, B. G. (2010). *The Politics of Bureaucracy. An Introduction to Comparative Public Administration*. 6th ed. Oxford, UK: Routledge.

- Rhodes, R. A. W. (2006). Executives in Parliamentary Government. In: Rhodes, R. A. W., Binder, S. A., Rockman, B. A. (eds.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*. Oxford: Oxford University Press.
- Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), pp. 306-325.
- Risse-Kappen, T. (1991). Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies. *World Politics*, 43(4), pp. 479-512.
- Rittberger, V., Zangl, B. (2006). *International Organization. Polity, Politics and Policies*. Translated by Groom, A., Groom, J. Houndmill, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Rogers, J. (2007). The Foreign Policy of Small States: Sweden and the Mosul Crisis, 1924-1925. *Contemporary European History*, 16(3), pp. 349-369.
- Rosati, J. A. (1995). A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy. In: Neack, L., Haney, P. J., Hey, J. A. K. (eds.) *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in Its Second Generation*. Eglewood Cliffs, New York: Prentice-Hall, pp. 49-70.
- Rosenau, N. J. (1968). Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field? *International Studies Quarterly*, 12(3), pp. 296-329.
- Rostoks T. (2012a). Cilvēkdrošība un ārpolitika: pētnieciskā ietvara meklējumos. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 140.-162. lpp.
- Rostoks T., Vanaga, N. (2014). Latvia's Participation in International Operations. Legal Framework and Decision-Making Realities. In: Ries, T. (ed.) *Strategic Decision-Making. Four Baltic Approaches*. Sweden: Santerus Academic Press, pp. 77-115.
- Rostoks, T. (2006). Nabadzības mazināšanas mērķa nozīme. Ignatāne, G. (red). *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 87.-115.lpp.
- Rostoks, T. (2012b). Cilvēkdrošība attīstības sadarbības politikā: izpratne ir, atbalsta nav. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 294-296. lpp.
- Rostoks, T. (2012c). Cilvēkdrošība Saeimas debatēs par ārpolitikas jautājumiem. Ozoliņa, Ž. (red.) *Cilvēkdrošība Latvijā un pasaulē: no idejas līdz praksei*. Rīga: Zinātne, 246.-273.lpp.
- Rostoks, T. (2012d). Cilvēkdrošība un ārpolitika. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*, 2, 60.-67.lpp.
- Rothbart A. F. (2014). A Hostile Environment? Lessons About Environmental Security from Post-Soviet Central Asia. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 48-63.
- Rothschild, E. (1995). The Quest for World Order. *Daedalus Journal of the American Academy of Arts and Science*, 124(3), pp. 53-90.

- Rothstein, R. L. (1968). *Alliances and Small Powers*. New York and London: Columbia University Press.
- Rudzīte, K. (2006). Attīstības sadarbība un Latvijas ārpolitika. Ignatāne, G. (red). *Latvija un attīstības sadarbība*. Stratēģiskās analīzes komisija. Zinātniski pētnieciskie raksti, 4(10), 202.-217.lpp.
- Ryerson, C. (2010). Critical Voices and Human Security: To Ensure, To engage or To Critique. *Security Dialogue*, 41(2), pp. 169-190.
- Schmidt, B. C. (2012). The Primacy of National Security. In: Smith, S., Hadfield, A., Dunne, T. (eds.) *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases*. Oxford: Oxford University Press.
- Sīmane, M., et al. (2003). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003. Cilvēkdrošība*. Rīga: ANO Attīstības programma Latvijā izdevums.
- Sīmane, M., et al. (2005). *UNDP ieguldījums tautas attīstībā 1992-2005*. Rīga: ANO Attīstības programma Latvijā izdevums.
- Siverson, R. M., Starr, H. (1990). Opportunity, Willingness, and the Diffusion of War. *American Political Science Review*, 84(1), pp. 47-67.
- Snyder, R., Paige, G. (1958). *The United States Decision to Resist Aggression in Korea: The Application of an Analytical Scheme*. Glencoe, IL: Free Press.
- Sobel, R. (2001). *The Impact of Public Opinion of U.S. Foreign Policy Since Vietnam*. New York: Oxford University Press.
- Soroka N. S. (2003). Media, Public Opinion, and Foreign Policy. *Press/Politics*, 8(1), pp. 27-48.
- Stake, R. E. (2000). Case Studies. In: Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (eds.) *Handbook of Qualitative Research*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2000, pp. 435-454.
- Starr, H. (1978). „Opportunity” and „willingness” as ordering concepts in the study of war. *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, 4(4), pp. 363-387.
- Starr, H. (2002). Opportunity, Willingness, and Geographic Information Systems: Reconceptualizing Borders in International Relations. *Political Geography*, 21(2), pp. 243-261.
- Stoett, P. J. (1999). *Human and Global Security: an exploration of terms*. Toronto: University of Toronto Press.
- Stuart, D. T. (2008). Foreign – Policy Decision – Making. In: Reus-Smit, C., Snidal, D. (eds.) *The Oxford Handbook of International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Suhrke, A. (1999). Human Security and Interests of States. *Security Dialogue*, 30(3), pp 265-276.
- Sutton, P. (1987). Political aspects. In: Clarke, D., Payne, T. (eds.) *Politics, security and development in small states*. London: Allen & Unwin.

- Tadjbakhsh, S. (2005). *Human Security: Concepts and Implications. With an Application to Post-Intervention Challenges in Afghanistan*. Centre for Peace and Conflict Resolution, 117/118.
- Tate, E., Cutter, S. L., Berry, M. (2010). Integrated multihazard mapping. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 37(4), pp. 646–663.
- Tetlock P. E. (1984). Toward an intuitive politician model of attribution processes. In: Schlenker, B. R. (ed.) *The self in social life*. New York: McGraw-Hill.
- Tetlock, P. E. (1985a). Accountability: A social check on the fundamental attribution error. *Social Psychology Quarterly*, 48, pp. 227-236.
- Tetlock, P. E. (1985b). Accountability: The neglected social context of judgment and choice. In: Staw, B., Cummings, L. (eds.) *Research in organizational behavior*, 7, pp. 297-332.
- Tetlock, P. E. (1991). An Alternative Metaphor in the Study of Judgment and Choice: People as Politicians. *Theory & Psychology*, 1(4), pp. 451 -475.
- Tetlock, P. E. (2002). Social-functional frameworks for judgment and choice and choice: The intuitive politician, theologian, and prosecutor. *Psychological Review*, 109(3), pp. 451 – 472.
- Tetlock, P. E. (2005). *Expert political judgment: How good is it? How can we know?* Princeton: Princeton University Press.
- Thakur, R. (1999). The UN and Human Security. *Canadian Foreign Policy*, 7(1), pp. 51-59.
- The Asia-Pacific Human Development Report Unit (2008). *Tackling Corruption, Transforming Lives: Accelerating Human Development in Asia and the Pasific*. United Nations Development Program. Colombo: Macmillan India Ltd.
- Thies, G. C. (2009). Role Theory and Foreign Policy. *Manuscript*. Iowa: University of Iowa.
- Thomas, C. (2001). Global Governance, development and human security: exploring the links. *Third World Quarterly*, 22(2), pp.159-175.
- Thomas, N., Tow, W. (2002). The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention. *Security Dialogue*, 33, pp. 373-377.
- Tomz, M. (2007). Domestic Audience Costs in International Relations: An Experimental Approach. *International Organizations*, 61, pp. 821-840.
- Truman, B. D. (1993). *The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion*. 2nd ed. Berkeley: Institute of Governmental Studies, University of California.
- Ul Haq M. (1995). New Imperatives of Human Security. In: *From Impoverishment to Empowerment*. Kirdar, U., Silk, L. (eds.). New York: New York University Press, pp. 370-379.
- Ul Haq, M. (1995). New Imperatives of Human Security. In: Kirdar, U., Silk, L. (eds.) *From Impoverishment to Empowerment*. New York: New York University Press.
- Van Staden, A. (1995) Small State Strategies in Alliances: The Case of the Netherlands. *Cooperation and Conflict*, 30(1), pp. 31-51.

Vanaga, N. (2013a). Is Russia still a threat to Latvia? An Analysis of Latvia's Security Strategy. *Yearbook of the East-Central Europe Institute*. Lublin: Institute of East-Central Europe, 2(5), pp. 123-128.

Vanaga, N. (2013b). Militārais konflikts Mali: 'Āfrikas nestabilitātes arka'. *AZPC stratēģiskais apskats*, 3.

Vanaga, N., Bērziņš, J., Levans, A. (2012). *Latvijas NBS dalības ANO miera uzturēšanas operācijās pēc 2014.gada izvērtējums*. Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas Aizsardzības zinātniskās pētniecības centra pētījums. Rīga: Aizsardzības zinātniskās pētniecības centrs, AZPC – 01/12 – 2012.

Voeten, E. (2005). The Political Origins of the UN Security Council's Ability to Legitimize the Use of Force. *International Organization*, 59(3), pp. 527-557.

Wedeman, A. (2014). Unrest, Subversion, Repression, and Human Security in China. In: Hillebrecht, C., White, T. R., McMahon, P. C. (eds.) *State Responses to Human Security. At home and abroad*. London, New York: Routledge, pp. 25-47.

Weldes, J. (1996). Constructing National Interests. *European Journal of International Relations*, 2(3), pp. 275-318.

Winter, G. D. (2003). Personality and Political Behaviour. In: Sears, D. O., Huddy, L., Jervis, R. (eds.) *Oxford Handbook of Political Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Wolfgang, B. (2011). Mainstreaming human security in United Nations and European Union peace and crisis management operations. In: Benedek, W., Kettemann, M. C., Mostl, M. (eds.) *Mainstreaming Human Security in Peace Operations and Crisis Management. Policies, Problems, Potential*. New York: Routledge, pp. 13-31.

Woocher, L. (2001). Deconstructing political will: Explaining the failure to prevent deadly conflict and mass atrocities. *Journal of Public and International Affairs*, 12, pp. 179-206.

Interneta avoti

Afganistāna (ISAF). Skatīts 10.05.2013.

http://www.mod.gov.lv/lv/Par_aizsardzibas_nozari/Politikas_istenosana/Latvijas_%20daliba_starpt_oper/NATO_operac/Afganistana.aspx

Afghanistan (2011). *Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions („Bonn Agreement”)*. S/2001/1154, 5 December 2001. Viewed 21.05.2013. from <http://www.refworld.org/docid/3f48f4754.html>

Aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis. Skatīts 24.04.2014.

http://www.mod.gov.lv/Ministrija/Vesture/Bijusie_ministri/Girts_Kristovskis.aspx

Aizsardzības ministrs sarūgtināts par zemo sabiedrības atbalstu Latvijas karavīru nosūtīšanai uz Mali. 05.02.2013. Skatīts 10.05.2013. <http://www.sargs.lv/lv/Zinas/Latvija/2013/02/05-3.aspx#lastcomment>

Council of the European Union (2005). *Brussels European Council 16 and 17 June 2005. Presidency Conclusions*. 15 July 2005. Viewed 20.05.2013. from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf

Dalība starptautiskajās operācijās. Skatīts 02.05.2013. http://www.mil.lv/lv/Operacijas/Ieprieksejas_operacijas.aspx

Davis, D. L. (2012). *Truth, lies and Afghanistan. How military leader have let us down*. Viewed 23.03.2013. from <http://www.armedforcesjournal.com/truth-lies-and-afghanistan/>

Deaths from Earthquakes in 2011. Earthquake Hazards Program. USGS. Viewed 30.07.2014. from http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eqarchives/year/2011/2011_deaths.php

Development Cooperation Forum. United Nations Economic and Social Council. Viewed 14.05.2014. from <http://www.un.org/en/ecosoc/newfunct/develop.shtml>

Egle, E. (2010). *Reformu īstenošanai trūkst politiskās gribas*. Skatīts 24.07.2010. <http://www.jelgavnieki.lv/?act=4&art=15518>

ES attīstības sadarbības politika. Skatīts 30.05.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/Attistibas-sadarbiba/ES/>

Finland invited Lithuania to take part jointly in the EU Training Mission in Mali. 19 February 2013. Viewed 02.05.2013. from <http://www.lithuaniatribune.com/30132/finland-invited-lithuania-to-take-part-jointly-in-the-eu-training-mission-in-mali-201330132/>

General Assembly (2000). *United Nations Millennium Declaration*. A/RES/55/2, 18 September 2000. Viewed 21.05.2014. from <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>

Jemberga, S. (2002). *Nu, pagaidiet, tā nevar!* 15.10.2002. Skatīts 24.07.2010. http://www.politika.lv/temas/politikas_kvalitate/8916/

Kalniņš, V. (2007). *Politiskā griba izbeigt cīņu pret korupciju*. 08.10.2007. Skatīts 24.07.2010. <http://lv.lv/?menu=doc&id=164295>

Kritušie karavīri. Skatīts 02.05.2013. http://www.mil.lv/Operacijas/Kritusie_karaviri.aspx

Latvijas ārlietu ministri. Skatīts 24.04.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/Ministrija/vesture/4434/ministri-vaditaji>

Lobe, J. (2011). *Debate Rages over US Withdrawal*. 9 June 2011. Viewed 23.03.2013. from <http://www.commondreams.org/news/2011/06/09/debate-rages-over-us-withdrawal>

LR 11.Saeimas rudens sesijas sestā sēde 2012.gada 11.oktobrī. Skatīts 02.05.2013. <http://www.saeima.lv/lv/transcripts/view/137>

LR 11.Saeimas ziemas sesijas desmitā sēde 2013.gada 7.martā. Skatīts 02.05.2013. <https://www.vestnesis.lv/op/2013/52.1>

Mahbub ul Haq. Biography. Viewed 13.05.2013. from <http://www.architectsofpeace.org/architects-of-peace/mahbub-ul-haq?page=2>

Miķelsone, M. (2011). *Latvijas karavīri Afganistānā*. Skatīts 02.05.2013. <http://www.ir.lv/2011/11/28/latvijas-karaviri-afganistana>

NATO (2012). NATO and Afghanistan committed to partnership beyond 2014. 12 April 2012. Viewed 02.05.2013. from http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_85885.htm

North Atlantic Council (2012). *Chicago Summit Declaration*. 20 May 2012. Viewed 22.04.2013. from http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm

Pabriks pieļauj, ka daļa Latvijas karavīru paliks Afganistānā arī pēc 2014. gada. 19.03.2013. Skatīts 02.05.2013. <http://www.diena.lv/latvija/politika/pabriks-pielauj-ka-dala-latvijas-karaviru-paliks-afganistana-ari-pec-2014-gada-13999198>

Pētījumu aģentūra TNS (2013). *78% Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju neatbalsta Latvijas karavīru sūtīšanu uz Mali*. Pētījumu aģentūras TNS sadarbībā ar telekompāniju LNT veiktā aptauja. Periods 29.–31.01.2013. Skatīts 12.10.2013. <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=4093>

Riekstiņš: politiskā griba ir būtisks faktors „iesaldēto” konfliktu EDSO reģionā risināšanā. 02.12.2009. Skatīts 25.09.2014. <http://www.mfa.gov.lv/lv/poland/jaunumi/presei/MFAtemplate/?pg=17055>

Security Council (2012). *Adopting Resolution, Security Council Unanimously Approves One-year Extension for International Security Assistance Force in Afghanistan. Meetings coverage*. SC/10786, 9 October 2012. Viewed 13.05.2013. from <http://www.un.org/press/en/2012/sc10786.doc.htm>

Security Council (2012). *Security Council authorizes deployment of African-led international support. Mission in Mali for initial year-long period*. SC/10870, 20 December 2012. Viewed 21.05.2013. from <http://reliefweb.int/report/mali/security-council-authorizes-deployment-african-led-international-support-mission-mali>

Security Council (2012.). *Resolution 2069 (2012)*. S/RES/2069 (2012), 9 October 2012. Viewed 21.05.2013. from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2069.pdf

Security Strategy of Society. 24 August 2011. Viewed 12.10.2014. from http://www.defmin.fi/?588_m=4724&l=en&s=8

The Finnish Centre of Expertise in Comprehensive Crisis Management. Viewed 12.10.2014. from http://www.cmcfinland.fi/en/crisis_management_centre/thefinnishcenterofexpertise

TVNET/Nekā Personīga (2012). *Gads kopš traģēdijas: Kāda tagad ir Japāna*. 04.03.2012. Skatīts 30.08.2014. http://www.tvnet.lv/zala_zeme/zala_dzive/413162-gads_kops_tragedijas_kada_tagad_ir_japana

Vanaga, N. (2014). *Latvijas dalības NATO desmitgade. Kādas militārās nišas spējas Latvijai ir izdevies attīstīt?* 24.03.2014. Skatīts 12.05.2014. http://www.sargs.lv/lv/Vesture/Latvija_NATO_10/2014/03/24-01.aspx?p=1

World Summit on Sustainable Development (2002). *Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development*. A/CONF.199/20, 4 September 2002. Viewed 21.05.2013. from <http://www.un-documents.net/jburgpln.htm>

Normatīvie akti un politikas dokumenti

ES Padome (2013). Lēmums par Eiropas Savienības militāro misijas, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (EUTM Mali) 2013/34/KĀDP. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, 18.01.2013. L 14/19.

European Commission. (2014). *Development and Cooperation. Fighting poverty in a changing world*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Union External Action Service (2011). *Strategy for Security and Development in the Sahel*. Brussels: European Union External Action Service.

LR Ministru kabinets (2003). *Par Konsultatīvo padomi attīstības sadarbības politikas jautājumos*. Apstiprināts ar Ministru prezidenta 03.06.2003. rīkojumu Nr. 257.

LR Ministru kabinets (2003). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas pamatnostādņēm*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 19.02.2003. rīkojumu Nr. 107.

LR Ministru kabinets (2006). *Par Latvijas Republikas Attīstības sadarbības politikas programmu no 2006.gada līdz 2010.gadam*. Apstiprināta ar Ministru kabineta 09.02.2006. rīkojumu Nr. 76.

LR Ministru kabinets (2007). *Pamatnostādnes visaptverošai Latvijas iesaistei Afganistānas atjaunošanā 2007.-2013.gadā. Kopsavilkums*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 15.11.2007. rīkojumu Nr. 712.

LR Ministru kabinets (2009). *Humānās palīdzības saņemšanas un sniegšanas kārtība*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 659, spēkā ar 04.07.2009.

LR Ministru kabinets (2009). *Ministru kabineta kārtības rullis*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 300, spēkā ar 07.04.2009.

LR Ministru kabinets (2009, 2011, 2012). Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Valda Dombrovska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai. Attiecīgi apstiprināti ar Ministru kabineta 16.02.2012. rīkojumu Nr. 84, Ministru kabineta 23.02.2011. rīkojumu Nr. 67 un Ministru kabineta 12.08.2009. rīkojumu Nr. 557.

LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011.gada līdz 2015.gadam*. Apstiprinātas ar 06.07.2011. Ministru kabineta rīkojumu Nr. 299.

LR Ministru kabinets (2011). *Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam*. Apstiprinātas ar Ministru kabineta 06.07.2011. rīkojumu Nr.299.

LR Ministru kabinets (2011). *Krīzes vadības padomes nolikums*. Ministru kabineta noteikumi Nr. 42, spēkā ar 21.01.2011.

LR Ministru kabinets (2011). *Par palīdzības sniegšanu Japānai zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 28.03.2011. rīkojumu Nr. 130.

LR Ministru kabinets (2011). *Par palīdzības sniegšanu Japānai*. Ministru kabineta 15.03.2011. sēdes protokols Nr. 16, 63.pārgrāfs.

- LR Ministru kabinets (2011). *Rīkojuma projekts „Par palīdzības sniegšanu Japānai”*. Ministru kabineta 15.03.2011. sēdes slēgtā daļa.
- LR Ministru kabinets (2012). *Attīstības sadarbības politikas konsultatīvās padomes nolikums*. Ministru Kabineta noteikumi Nr. 302, spēkā ar 02.05.2012.
- LR Ministru kabinets (2012). *Lēmumprojekts „Par termiņa pagarināšanu Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalībai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas vadītajā operācijā Afganistānā”*. TA-2266, 2012.gada 2.oktobra sēdes protokols Nr. 54, 24.pārgrāfs.
- LR Ministru kabinets (2012). *Nacionālo bruņoto spēku ilgtermiņa attīstības plāns (2012-2024)*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 19.06.2012. rīkojumu Nr. 270, sēdes slēgtā daļa.
- LR Ministru kabinets (2013). *Attīstības sadarbības politikas plāna projekts 2013.gadam*. Ministru kabineta 19.03.2013. sēdes protokols Nr.15, TA-526, 41. pārgrāfs.
- LR Ministru kabinets (2013). *Lēmumprojekts „Par Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīru dalību Eiropas Savienības militārajā misijā, lai palīdzētu Mali bruņoto spēku apmācībā (EUTM Mali)”*. TA-258, 2013.gada 12.februāra sēdes protokols Nr.9, 33.pārgrāfs.
- LR Ministru kabinets (2013). *Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam*. Apstiprināts ar Ministru kabineta 09.04.2013. rīkojumu Nr. 138.
- LR Saeima (1994). *Saeimas kārtības rullis*. Spēkā ar 01.09.1994.
- LR Saeima (2001). *Nacionālās drošības likums*. Spēkā ar 12.01.2001.
- LR Saeima (2008). *Starptautiskās palīdzības likums*. Spēkā ar 28.05.2008.
- LR Saeima (2010). *Nacionālo bruņoto spēku likums*. Spēkā ar 08.12.1999.
- LR Saeima (2011). *Latvijas Nacionālo bruņoto spēku piedalīšanās starptautiskajās operācijās*. Spēkā ar 16.02.1995.
- LR Saeima (2011). *Nacionālā drošības koncepcija (Informatīvā daļa)*. Spēkā ar 10.03.2011.
- LR Saeima (2012). *Valsts aizsardzības koncepcija*. Spēkā ar 10.05.2012.
- LR Saeima (2013). *Latvijas Republikas Zemessardzes likums*. Spēkā ar 01.09.2010.
- Security Council (2001). *Resolution 1386 (2001)*. Nr. S/RES/1386 (2001), 20 December 2001.
- United Nations (2003). *Monterrey Consensus on Financing for Development*. International Conference on Financing for Development, 18-22 March 2002, Monterrey, Mexico. New York: United Nation Department of Public Information.
- United Nations Development Programme (1994). *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press.
- Valsts sekretāru sanāksme (2013). *Plāna projekts „Par Attīstības sadarbības politikas plānu 2013.gadam”*. Valsts sekretāru sanāksme 31.01.2013., protokols Nr.4, VSS-100, 2. pārgrāfs.

Intervijas

Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 19.06.2013. no plkst 11:00 līdz 11:30. Rīga: Ārlietu ministrija.

Intervija ar A. Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju. 25.04.2013. no plkst. 13:00 līdz 13:30. Rīga: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs.

Intervija ar A. Mačiņu, AM Krīzes vadības departamenta Starptautisko operāciju politikas nodaļas vadītāju, 17.04.2013. no plkst. 15 līdz 15:45. Rīga: Aizsardzības ministrija.

Intervija ar A. Pabriku, aizsardzības ministru. 26.04.2013. no plkst. 11:15 līdz 12:00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

Intervija ar A. Viļumsonu, AM Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 09:30 līdz 10:00. Rīga: Ārlietu ministrija.

Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru. 26.06.2013. no plkst. 14:15 līdz 15:00. Rīga: Ārlietu ministrija.

Intervija ar I. Vaivari, Latvijas Patforma attīstības sadarbībai direktori. 21.06.2013. no plkst. 14:15 līdz 14:55. Rīga: LAPAS.LV birojs.

Intervija ar J. Garisonu, AM politiko direktoru – valsts sekretāra vietnieku. 18.04.2013. no plkst. 08:30 līdz 9:00. Rīga: Aizsardzības ministrija.

Intervija ar J. Sārtu, AM valsts sekretāru. 23.04.2013. no plkst. 16 līdz 16:30. Rīga: Aizsardzības ministrija.

Intervija ar O. Orlovu, Ārlietu ministrijas Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu. 15.05.2014. no plkst. 14:00 līdz 14:40. Rīga: Ārlietu ministrija.

Intervija caur elektronisko saraksti ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 14.08.2013. plkst. 11: 16. Rīga: Ārlietu ministrija.

Intervija caur elektronisko saraksti ar A. Teikmani, Latvijas Ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku Lielbritānijā un bijušo Ārlietu ministrijas valsts sekretāru. 28.06.2013. plkst. 11:38. Lielbritānija: Londona.

Citi avoti

Elektroniskā sarakste ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju. 02.06.2014.

European Commission (2012). *Solidarity that spans the globe: Europeans and development aid*. Report. Special Eurobarometer 392. October, 2012.

Graube, R. (2013). *Uzruna NBS ikgadējā konference*. Rīgā, NBS Apvienotais štābs, 18.04.2013.

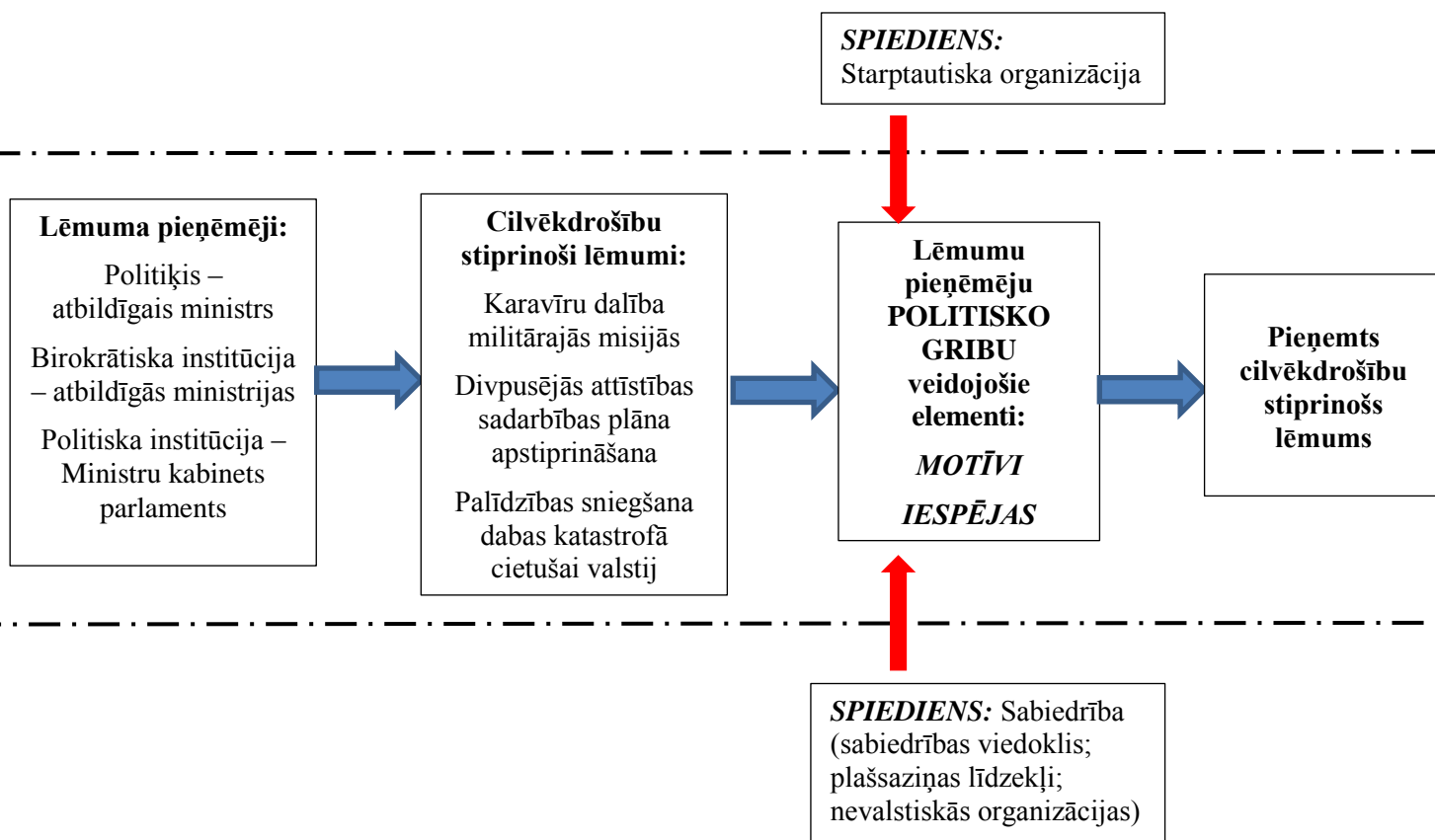
LR Ministru prezidents (2012). Vēstule Saeimas prezidijam. Nr.90/TA-2266 (2012), 10.10.2012.

LR Ministru prezidents (2013). Vēstule Saeimas prezidijam. Nr.90/TA-258 (2013), 18.02.2013.

Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2005). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2005. gada decembris.

Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS (2009). *Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja*. 2009. gada februāris.

Politiskā griba pieņemt cilvēkdrošību stiprinošus lēmumus Latvijas ārpolitikā



3. att. Politiskās gribas pieņemt cilvēkdrošību stiprinošu lēmumu procesa analīze

Politisko gribu ietekmējošie nosacījumi ārpolitikā

1. tabula

Politiskās gribas ārpolitikā analīzes pamatprincipu kopums

Lēmuma pieņēmēji	Politiskās gribas elementi		
	Motīvi	Iespējas	Spiediens (kā ārēja ietekme uz lēmuma pieņēmējiem)
Politīkis – atbildīgais ministrs	gūt atzinību varas pozīciju saglabāšana	darba pieredze politiskās tirgošanās prasmes	Sabiedrība (sabiedrības viedoklis; masu plašsaziņas līdzekļu darbība; nevalstisko organizāciju aktivitāte)
Birokrātiskā institūcija – atbildīgā ministrija	savu resursu saglabāšana/ pavairošana darbības efektivitātes nodrošināšana	finanšu resursi personāla resursi lēmuma pieņemšanas procesa standartizācija	
Politiskās institūcijas – ministru kabinets un parlaments	nacionālās intereses nacionālā drošība savas ietekmes palielināšana	finanšu resursi personāla resursi	

Latvijas sniegtā humānā palīdzība

3. tabula

Latvijas sniegtā humānā palīdzība 01.01.2005. – 31.08.2014.⁵¹⁴

Nr.	Latvijas valdības pieņemtais lēmums	Palīdzības saņēmējvalsts	Humānās krīzes iemesls	Palīdzības veids*	Atbildīgās institūcijas
1.	05.08.2014. „Par humānās palīdzības sniegšanu Gazas joslas civiliedzīvotājiem”	Gazas josla	bruņots konflikts	Pārskaitījums ANO** Palestīnas bēgļu atbrīvošanas un darba aģentūra Tuvajos Austrumos 50 000 EUR apmērā	Ārlietu ministrija
2.	20.05.2014. „Par palīdzības sniegšanu Bosnijai un Hercegovinai plūdu radīto seku likvidēšanas pasākumos un finanšu līdzekļu piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem””	Bosnija un Hercegovina	dabas katastrofa (plūdi)	2 VUGD automašīnu un 5 ugunsdzēsēju nosūtīšana (50 661 EUR)	Iekšlietu ministrija, VUGD***
3.	18.02.2014. „Par palīdzības sniegšanas nepieciešamību Ukrainas protestu laikā cietušajām personām”	Ukraina	bruņots konflikts	10 cietušo uzņemšana Latvijas slimnīcā (aptuvenās izmaksas 30 000 EUR)	Veselības ministrija, Ārlietu ministrija
4.	05.11.2013. „Par humānās palīdzības sniegšanu Bulgārijas Republikai”	Bulgārija	bēgļu problēmas risināšanai (Sīrijas bruņotā konflikta ietekme)	1000 segu nogādāšana (aptuvenās izmaksas 31 292 EUR)	Iekšlietu ministrija
5.	06.11.2012. „Par iemaksām ANO Humanitārās koordinācijas centra Sīrijas ārkārtas palīdzības fondā, ANO Bēgļu komisāra biroja un ANO Cilvēktiesību komisāra biroja budžetos”	Sīrija	bruņots konflikts	Pārskaitījums 68 000 EUR trīs ANO institūcijām	Ārlietu ministrija
6.	08.11.2011. „Par palīdzības sniegšanu Turcijas Republikas iedzīvotājiem zemestrīces izraisīto seku likvidēšanā”	Turcija	dabas katastrofa (zemestrīce)	Pārskaitījums 50 000 EUR Turcijas Sarkanajam Pusmēnesim	Ārlietu ministrija
7.	15.03.2011. „Par palīdzības sniegšanu Japānai”	Japāna	dabas katastrofa (zemestrīce)	Pārskaitījums Japānas Sarkanajam Krustam 142 236 EUR	Ārlietu Ministrija

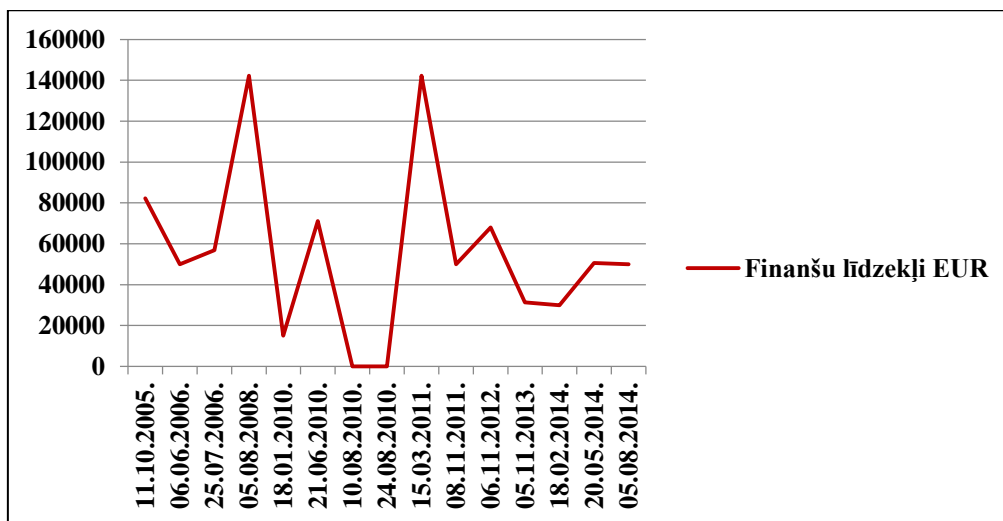
⁵¹⁴ Darba autores veidots apkopojums. Avots: LR Ministru Kabineta darba kārtības protokoli. Skatīts 31.08.2014. <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/>

8.	24.08.2010. Par palīdzības sniegšanu Moldovas Republikai plūdu radīto seku likvidēšanas pasākumos	Moldova	dabas katastrofa (plūdi)	2 VUGD automašīnu un 5 ugunsdzēsēju nosūtīšana	Iekšlietu ministrija, VUGD
9.	10.08.2010. „Par palīdzības sniegšanu Krievijas Federācijas mežu ugunsgrēku un to radīto seku likvidēšanas pasākumos”	Krievija	dabas katastrofa (ugunsgrēks)	2 VUGD autocisternu, štāba automobiļa un 12 ugunsdzēsēju nosūtīšana	Iekšlietu ministrija, VUGD
10.	21.06.2010. „Par humānās palīdzības sniegšanu Uzbekistānas Republikai”	Uzbekistāna	bēgļu problēmas risināšanai (Kirgizstānas bruņotā konflikta ietekme)	Pirmās nepieciešamības preču (pārtikas produkti un medikamenti) 71 118 EUR vērtībā nosūtīšana	Ārlietu ministrija
11.	18.01.2010. „Par palīdzības sniegšanu Haiti (Haiti Republikas) iedzīvotājiem zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai”	Haiti	dabas katastrofa (zemestrīce)	Pārskaitījums 15 000 EUR ANO Centrālajam ārkārtējās palīdzības fondam	Ārlietu ministrija
12.	05.08.2008. „Par palīdzības sniegšanu Ukrainai un Moldovai plašo plūdu izraisīto seku pārvarēšanai”	Ukraina, Moldova	dabas katastrofa (plūdi)	Pārskaitījums 71 118 EUR Moldovas un 71 118 EUR Ukrainas valdību norādītajos bankas kontos	Ārlietu ministrija
13.	25.07.2006. „Par humānās palīdzības sniegšanu Libānas civiliedzīvotājiem”	Libāna	bruņots konflikts	2000 segas un medikamenti 56 895 EUR vērtībā	Ārlietu ministrija, Veselības ministrija
14.	06.06.2006. „Par palīdzības sniegšanu zemestrīcē cietušajiem Indonēzijas civiliedzīvotājiem”	Indonēzija	dabas katastrofa (zemestrīce)	Pārskaitījums 49 982 EUR Starptautiskā Sarkanā Krusta un Pusmēness Biedrību Federācijai	Ārlietu ministrija
15.	11.10.2005. „Par palīdzības sniegšanu Pakistānas civiliedzīvotājiem zemestrīces izraisīto seku likvidēšanai”	Pakistāna	dabas katastrofa (zemestrīce)	Pārskaitījums 82 213 EUR Starptautiskā Sarkanā Krusta un Pusmēness Biedrību Federācijai	Ārlietu ministrija

*Norādītie finanšu līdzekļi ir visi konvertēti EUR valūtā.

**Apvienoto Nāciju Organizācija

*** Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests



4.att. Latvijas sniegtā humānā palīdzība finansiālā izteiksmē ar sadalījumu pa gadiem ⁵¹⁵

⁵¹⁵ Darba autores veidots attēls. Avots: LR Ministru Kabineta darba kārtības protokoli. Skatīts 31.08.2014.
<http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/>

Intervija ar Armīnu Mačiņu, Aizsardzības ministrijas Starptautisko operāciju plānošanas nodaļas vadītāju.

17.04.2013. no plkst. 15 līdz 15:45.

Vieta: Aizsardzības ministrija

N.V.: Tā kā jūsu nodaļa ir atbildīga par starptautisko operāciju jautājumiem, lūdzu, raksturojiet lēmuma pieņemšanas procesa ķēdīti, ar ko tas sākas, kā lēmums tiek virzīts, līdz tas gala variantā nonāk Saeimā?

A.M.: Nu, jāsāk droši vien ar to, ka mums ir vidēja termiņa plānošana dalībai operācijās, kas ir tā iemesla dēļ, lai mēs maksimāli savlaicīgi varētu sagatavoties pildāmajiem uzdevumiem, kas mūs sagaida operāciju rajonos un saplānot nepieciešamo nodrošinājumu. Tā ir tā kopējā iedibinātā prakse, kas mūs pašlaik, nu jau vairākus gadus, darbojas, bet, protams, paralēli tam tiek sāktas arī jaunas operācijas, un tad šajā gadījumā Latvijai ir jālemj par pievienošanos jau konkrētām operācijā, kuras līdz šim nav bijušas dienaskārtībā. Bet, cik es noprotu, tad Jūs vairāk interesē lēmuma pieņemšanas process katrā konkrētajā gadījumā. Vispārējā kārtība, lemjot par iesaisti kādā konkrētā krīzes risināšanā, kas ir faktiski militāra operācija, vispirms notiek konsultācijas organizācijas ietvaros starp dalībvalstīm, viedokļu un informācijas apmaiņa un nākamais solis ir faktiski sākotnējais stratēģiskais izvērtējums no politiskās iesaistes perspektīvas, un to mēs nacionāli izvērtējam uz vietas. Tam seko attiecīgi militārais izvērtējums, kas jau ir konkrētāks par iespējamām iesaistes opcijām un formātu. Kā faktiski piepildīt. Ja mēs konstatējam, ka politiski mēs varētu iesaistīties, tad nākamais solis ir militārais izvērtējums un tad tālāk notiek lēmuma pieņemšana, balstoties gan uz stratēģisko, gan militāro izvērtējumu.

N.V.: Kāda ir tā tehniskā procedūra, vai Jūsu nodaļa izstrādā visus nepieciešamos dokumentus un tad tiek iesniegts ministram apstiprināšanai?

A.M.: Mēs piedalāmies politiskajās konsultācijās starp dalībvalstīm attiecīgās organizācijas ietvaros, sekojam līdz viedokļu un informācijas apmaiņai un tālāk strādājam pie tā stratēģiskā izvērtējuma, ko iesniedzam mūsu politiskajai vadībai. Un paralēli tam visbiežāk mēs lūdzam arī štābam veikt militāro izvērtējumu, un, kad tas ir veikts, tad mēs tālāk virzām jautājumu lēmuma pieņemšanai. Paralēli notiek konsultācijas ar iespējamajiem partneriem, jo mēs faktiski vieni paši līdz šim operācijās neesam iesaistījušiem un tuvākajā nākotnē, nebūsim vadošā valsts, kas uzņemsies vadību kādas operācijas ietvaros konkrētu uzdevumu veikšanai. Nu, jā, pēc lēmuma pieņemšanas konsultācijas ar partneriem turpinās, bet tās ir daudz konkrētākas. Tā mūsu atbildība, kas ir bijusi stratēģiskā līmenī, pāriet uz operacionālo līmeni un viņi tālāk runā militārā līmenī, kāda tad būs Latvijas kontribūcija un kā tā iekļausies tai kopējā kontribūcijā.

N.V.: Pievēršoties abiem lēmumiem, kādi bija Latvijas motīvi turpināt misiju Afganistānā un uzsākt misiju Mali?

A.M. Operācija Afganistānā ir NATO vadīta operācija, kurā Latvijai ir būtiski piedalīties, lai parādītu savu solidaritāti un ieguldījumu Alianses drošības politikā un demonstrētu Alianses rīcībspējas.

N.V.: Tātad tur nefigurē savtīgas intereses, kā nacionālā drošība? Vai tomēr Afganistānas gadījumā tas ir solidaritātes žests?

A.M. Pats būtiskākais, ka mēs tāpat kā pārējās NATO dalībvalstis piedalāmies Afganistānas operācijā un tādā veidā dodam to savu ieguldījumu, nu faktiski NATO prioritātē. Tādā veidā mēs padarām to organizāciju stiprāku. Protams, ka mums ir arī savi mērķi, kas ir pakārtoti šim te ieguldījumam. Mēs tādā veidā iegūstam unikālu pieredzi, kur mūsu karavīri nekur citur neiegūs. Mēs nostiprinām sadarbību ar pārējām partnervalstīm. Mēs jau tagad redzam, ka tā labā sadarbība faktiski atmaksājas labvēlīgi citos formātos. Mēs plānojam dalību kopā ar Ziemeļvalstīm Mali, mēs esam uzaicināti Ziemeļvalstu Eiropas Savienības kaujas grupā, mēs no norvēģiem saņemam ieroču dāvinājumu. Tās visas lietas ir radušās faktiski Afganistānas ietekmē.

N.V.: Un kā ir ar dalības militārajā misijā Mali motīviem?

A.M.: Nu ES jau faktiski nav īpaši daudz operāciju, kurā mēs varētu dot savu ieguldījumu. ATALANTA ir operācija pie Somālijas krastiem, kur mēs jau esam iekšā un piedalāmies savu resursu ietvaros un arī gūstam vērtīgu pieredzi, jo tā ir operācija, kur piedalās jūras spēki. Jo absolūti lielākā daļa operāciju ir sauszemes spēku operācijas. Nu Mali gadījumā būtiski ir tas, ka, lai cik mēs globāli skatītos, Mali nav īpaši tālu no Eiropas. Tieši tāpēc Latvijai ir svarīgi demonstrēt to, ka mēs neskatāmies tikai austrumu virzienā, bet mēs varam atbalstīt Eiropas kopējās intereses.

N.V.: Bet tad kāds ir tas motīvs, vai solidaritāte vai Eiropas fiziskā drošība?

A.M. Nu es neizslēdzu vienu no otra, piedaloties ar divu karavīru ieguldījumu, protams, tas savā ziņā ir solidaritātes žests, bet tajā pašā laikā mēs esam nodemonstrējuši, nu faktiski tā ir jauna lapaspuse Latvijas ārpolitikā, jo Āfrikas kontinentā nekad neesam bijuši.

N.V.: Tātad pieredze ir būtiska?

A.M.: Runājot par pieredzi, šeit ir paralēles ar Afganistānu, ka starptautiskajās operācijās mūsdienās ir tendence, ja ne pašā sākumā, tad drīz pēc operācijas uzsākšanas, fokusēties uz apmācību, jo tas ir tas veids, kā panākt, ka tā drošība ir ilgtspējīga. Lai tie vietējie var paši par sevi parūpēties, kad starptautiskie spēki ir aizgājuši. Mali gadījumā apmācības tas ir sākotnējais risinājums, kādu mēs ejam, stiprināt vietējo iedzīvotāju spējas parūpēties par savu drošību.

N.V.: Kurš bija galvenais virzītājs Afganistānas gadījumā turpināt militāro misiju un Mali gadījumā – iesaistīties misijā?

A.M.: Savā ziņā ir grūti šajā ziņā runāt par Afganistānu un Mali. Jo Afganistānas operācijas norisinās jau 10 gadus un, esot Afganistānā, tur ir skaidrs, proti, mēs tur pietiekoši ilgi esam un tajā pašā laikā ir jāizdara vēl daudz lietas. Nevaram vienā dienā paņemt un aiziet. Tas ir tāds iestrādājies mehānisms.

N.V.: Ko Jūs īsti saprotat ar „iestrādājušos mehānismu”?

A.M.: No tehniskā viedokļa lēmuma pieņemšanas taciņa ir iestaigāta. Bet Afganistānas mandātā neparādās iesaistes lielums, bet atļauja mums piedalīties. Līdz ar to tas, cik liels būs

tas mūsu ieguldījums, to mēs plānojam saskaņā ar mūsu sabiedrotajiem. Te mēs atgriežamies pie mūsu iesaistes vidēja termiņa plānošanas, un tad tas aiziet automātiski. Ja tā ir jauna operācija, tad ir vajadzīgs politisks lēmums. Tāpēc es sākumā uzsvēru, ka ir vidēja termiņa perspektīva, lai mēs varētu savlaicīgi sagatavot savas vienības. Un, ja ir jaunas operācijas, kas parādās un nevaram prognozēt iepriekš, tad ir lēmuma pieņemšanas process tieši par šo jautājumu.

Vēl būtiski ir piebilst, ka nacionālā līmenī situācija ir ļoti atšķirīga starp dalībvalstīm, ir dalībvalstis, kur ir ļoti liels sabiedrības spiediens, lai valsts aizietu no Afganistānas un ir valstis, kur nav tik liels. Es pat teiktu, ka galvenais virzītājs Afganistānas kontekstā ir pašu dalībvalstu iesaiste un tās situācijas apzināšanās uz vietas. Ir diez gan skaidra iesaistes stratēģija un laika grafiks. Jo uzsāktais atbildības nodošanas process, proti, līdz 2014.gada beigām atbildība tiks nodota afgāņiem. Tas nav pašmērķis ISAF dalībvalstīm uzturēties tādā pašā līmenī. Tas process iet uz to, ka Afganistāna būs jāatstāj kādu dienu, bet tajā pašā laikā tas ir jādara atbildīgi. NATO kā organizācijai ir svarīgi demonstrēt atbildīgu varas nodošanu vietējiem spēkiem. Faktiski būt pārliecinātam, ka stabilitāte turpinās.

N.V.: Un Mali?

A.M.: Mēs redzējam, ka tā situācija ļoti strauji attīstījās vienā brīdī un ka bez starptautiskās iejaukšanās, ļoti iespējams, ka Mali valdība nebūtu spējīga pastāvēt. Tāpēc mēs atbalstījām Francijas iniciatīvu apstādināt nemiernieku straujo virzību. Faktiski, pateicoties francūžiem, situācija tika nostabilizēta.

N.V.: Kurš nacionāli bija šīs iniciatīvas virzītājs?

A.M.: Nacionālā līmenī (*pauze*) tas nav tikai Aizsardzības ministrijas lēmums. Es pieļauju, ka šajā situācijā notika ļoti ciešas konsultācijas ar Ārlietu ministriju. Darba līmenī iegūtā informācija to apstiprina, ka šādas konsultācijas ir bijušas. Tā kā tas nav vienas atsevišķas amatpersonas lēmums. Ministrijas ietvaros tas bija ministra lēmums, bet bija konsultācijas arī ar ārlietu ministru, un tikai tad šis jautājums tika virzīts lēmuma pieņemšanu Ministru kabinetā.

N.V.: Kādi kritēriji noteica iesaistes apmērus turpināt misiju Afganistānā un iesaistīties militārajā misijā Mali?

A.M.: Galvenais kritērijs, protams, ir finansiālais (*gara pauze*).

N.V.: Vai personāla jautājums arī ir būtisks? Piemēram, vai taisnība, ka Mali gadījumā bruņotajos spēkos vienkārši nav vairāk franču valodā runājošu militārpersonu ar atbilstošu kvalifikāciju?

A.M.: Jā, arī personāla jautājums. Mali gadījumā, pirmkārt, tas ir finansiālais apsvērumus un, otrkārt, personāls. Jo tā franču valoda tomēr bija kā priekšnosacījums, lai veiksmīgi piedalītos tur. Un pašlaik izskatās, ka ne visiem amatiem tas ir būtiski. Nu laiks rādīs, cik tā franču valoda ir svarīga.

N.V.: Un Afganistānas gadījumā?

A.M.: Katra valsts dod cik tā var iedot, mēs vairāk nevarētu iedot gan dēļ ierobežotajiem finanšu un cilvēku resursiem. Mēs nedaudz samazinājām savu iesaisti Afganistānā. Tas faktiski ir pateicoties atbildības nodošanas procesam, jo afgāņi ir pārņēmuši atbildību pār tām teritorijām, kur bija starptautiskie spēki. Un pēc 2014.gada būs vēl lielāks samazinājums.

N.V.: Kāda, Jūsaprāt, ir ministrijas ietekme šajā lēmuma pieņemšanas procesā? Kādi ir tās ietekmes instrumenti, lai pārliecinātu valdību un Saeimu atbalstīt iniciatīvu?

A.M.: Es teiktu tā, ka tās ir... faktiski tajā konsultāciju procesā ar sabiedrotajiem un konkrētās organizācijas ietvaros mēs saņemam un izvērtējam informāciju, un, balstoties uz tiem secinājumiem, tiek informēta ministrija vadību, un tad tālāk vadības līmenī šie jautājumi tiek diskutēti un lemti. Ministram, protams, jebkurā gadījumā pieder gala vārds, bet ministrs jau neko neizlemj, nebalstoties uz kaut kādu informāciju. Līdz ar to tas mūsu uzdevums ir sagatavot šo informāciju, faktiski izvērtējumu un priekšlikumus par iespējamo rīcību. Tad jautājums tiek izvērtēts un pieņemts lēmums. Tas būtu tā ļoti vispārīgi.

N.V.: Tā kā Jūs vairākkārtīgi esiet uzsvēris lēmuma pieņemšanas procesu starptautisko organizāciju (ES un NATO) ietvaros, kāda...

A.M.: Tāpēc, ka formālā lēmuma pieņemšana par konkrētās operācijas uzsākšanu un vadīšanu notiek konkrētās organizācijas ietvaros. Mēs šajā procesā piedalāmies.

N.V. Kāda, Jūsaprāt, ir ES un NATO vēlme, lai dalībvalstis iesaistās šajās misijās?

A.M.: Šo organizāciju vēlme? Es nesaskatu kaut kādus dziļākus apsvērumus, kā vēlmi, lai viņu politikas tiktu atbalstītas. Tīri teorētiski mēs esam šo organizāciju dalībvalsts, un mēs piedalāmies šajā lēmumu pieņemšanas procesā. Tas, protams, mums neuzliek saistības, piedaloties šajā procesā. Bet no tīri nacionālas pozīcijas ir svarīgi, lai mēs piedalāmies. Tajā pašā laikā ES un NATO dalībvalstīm, pieņemot šādu lēmumu, tiek sagaidīts, ka šīs dalībvalstis arī piedalīsies, respektīvi, īstenos pašas pieņemtos lēmumus. Tas ir būtiski no organizācijas rīcībspējas un prestiža viedokļa.

N.V.: Vai Afganistānas gadījumā nebija īpaši akcentēta vēlme, kas robežojas ar ietekmi?

A.M.: Nu no NATO puses bija uzsvērts, lai dalībvalstis strauji nesamazinātu spēku apmērus Afganistānā, lai tie nebūtu vienpusēji dalībvalstu lēmumi. Tas tika uzsvērts deklarācijās un publiskajos apgalvojumos. Kopējie mērķi ar citām valstīm arī ir būtiski. Šāds aicinājums Afganistānas kontekstā pēdējos gados tāds arī ir bijis.

N.V.: Un Mali gadījumā, no ES puses?

A.M.: Man ir jāpadomā...es pieņemu, ka šādi aicinājumi ir bijuši, bet konkrēti mums, protams, nu man nekas tāds netika adresēts. Skaidrs, ka politiskā līmenī ir citādi. Tas Mali jautājums, lēmums par misijas uzsākšanu bija *highly on agenda* (tulk. no angļu val. - aktuāls dienaskārtības jautājums). Tad, protams, kuluāros bija sarunas par to, kas piedalīsies, kas nepiedalīsies.

N.V.: Ja mēs salīdzinām aizsardzības ministrus laika perspektīvā, vai esiet novērojis sakarību starp ministra lemlšanu par ārpolitikas jautājumiem un konkrēti par misijām un ar viņa profesionālo pieredzi ārpolitikas jomā?

A.M.: Es pieņemu, ka mēs varam saskatīt zināmas sakarības šajā ziņā. Bet es ļaušu Jums izdarīt pašai dziļākus secinājumus šajā jautājumā. Man kā ierēdnim neklātos komentēt ministra kompetenci.

N.V.: Kāds bija lēmuma pieņemšanas process Ministru kabinetā Afganistānas un Mali jautājumos?

A.M.: Valdībā jau faktiski ir daudz vieglāk apstiprināt pozīcijas un lēmumus, kuri ir iepriekš saskaņoti starp nozares vadošajām ministrijām. Līdz ar to, tā kā gan Afganistānas, gan Mali gadījumā tā bija vienota saskaņota rīcība ar Ārlietu ministriju, tad nebija nekādas aizķeršanās. Arī es pieņemu, ka šajā procesā bija iesaistīta Valsts prezidenta kanceleja. Abos gadījumos ir bijušas konsultācijas ar prezidenta kanceleju un Saeimas Aizsardzības un iekšlietu komisiju pirms šādi lēmumi tiek virzīti. Tas ir mans pieņēmums.

N.V.: Kāda bija Saeimas nostāja Afganistānas un Mali lēmuma pieņemšanā? Kādi, Jūsprāt, ir parlamenta motīvi?

A.M.: Interesanti, ka Mali gadījumā tas lēmums par Latvijas iesaisti bija vienbalsīgs, visi klātesošie deputāti balsoja par.

N.V.: Un Afganistānas?

A.M.: Afganistānas balsojums ir diez gan tradicionāls, jo opozīcija vairāk pozicionējas pret. Bet koalīcijas valdošās partijas balso par. Par motivāciju man tiešām ir grūti komentēt, es domāju, ka tie ir ne tikai ārpolitiskie, bet arī iekšpolitiskie motīvi, kas spēlē šajos gadījumos. Ja mēs skatāmies uz to, kā veidu, kā stiprināt militāro sadarbību un konkrētās organizācijas rīcībspēju, mūs gan primāri interesē NATO. Jā, mēs varam runāt, ka tas ir mūsu interesēs.

N.V.: Kā ir ar sabiedrības iesaisti šajos lēmuma pieņemšanas procesos?

A.M.: Es domāju, ka tas, ka nenotiek tiešas konsultācijas ar sabiedrību, netiek taisīti semināri, pasūtītas aptaujas par katru konkrēto gadījumu, nenozīmē, ka sabiedrība ir ārpus. Pieņemot politisko lēmumus, es pieņemu, ka patiesībā sabiedriskās domas faktors vienmēr tiek apsvērts un ņemts vērā. Bet Mali gadījumā droši vien ka... es pats skatījos televīziju un radio dzirdēju gan pozitīvas, gan negatīvas atsauksmes, tā kā cilvēkiem sabiedrībā nav vienots viedoklis par to, bet es pieņemu to, ka mēs devām savām finansiālajām iespējām atbilstošu ieguldījumu, to faktiski sabiedrība varētu atzinīgi novērtēt. Bet kopumā, protams, var teikt, ka sabiedrības viedoklim ir svars attiecībā uz politiķiem samazināt, piemēram, Afganistānas gadījumā - iesaisti. Jautājums Vācijas un Norvēģijas sabiedrībās ir sensitīvs. Vai tas atspoguļojas uzreiz kādos radikālos samazinājumos, visticamāk, ka nē, bet nu Afganistānas gadījumā, mēs redzam, ir viens neatbalstīt operāciju kā tādu un otrs ir īstenot atbildīgu iesaistes politiku attiecībā pret citām dalībvalstīm un veicamajiem uzdevumiem.

Intervija ar Jāni Garisonu, Aizsardzības ministrijas politikas direktoru – valsts sekretāra vietnieku.

18.04.2013. no plkst. 08:30 līdz 9:00.

Vieta: Aizsardzības ministrija

N.V.: Kādi bija Latvijas motīvi turpināt misiju Afganistānā un uzsākt misiju Mali?

J.G.: Nu Afganistāna, tā, protams, ir kļuvusi par rutīnas operāciju, un tas ir galvenais faktors, kāpēc tik viegli iet. Otrs faktors ir, ka nav bijuši kritušie. Trešais faktors ir tranzīts, ka valsts pelna, nu ne gluži maldīgs, bet nu vismaz tas nav tā, kā vairums to uzskata. Tie, manuprāt, ir tie trīs galvenie aspekti, kāpēc šis lēmuma pieņemšanas process iet tik raiti.

Bet kopumā...tas ir attiecībā ne tikai uz Latviju, tā ir tendence, par ko esmu pārsteigts, proti, cik ļoti pēdējos 20 gados ir krities militārās iejaukšanās sliekšnis. Piemēram, Lībija, par spīti retorikai par nogurumu pēc Afganistānas, pēkšņi visi skrien un steidz pirmie nomest bumbu. Nu tas ir Eiropā. Pretējs process ir Amerikā, jo tur tā latiņa kāpj uz augšu. Arvien grūtāk.

Mali es domāju, nu tas pats, kas bija Irākā vai Afganistānā savā laikā, tā ir mums tāda *terra incognita* (tulk. no latīņu valodas - nezināmā zeme) mūsu sabiedrībai. Politikiem ir tāds viedoklis, ka Latvija ir mūsu mazā pasaulīte, kur vidējo latvieti tikai uztrauc sava sēta, spēt ogot un sēnot, un bažas ir tikai par to lāci, kas var atnākt un nozagt cūku. Līdz ar Irāku un Afganistānu, mēs esam pavēruši plašāku to skatījumu, ka nav tikai mūsu sēta un lācis. Tas nav vienīgais. Manuprāt, ka tas ir tas pozitīvais, ka sabiedrības redzējums ir pavēries. Nu Mali gadījumā, Āfrika ir tikpat tālu mums, cik Afganistāna un Irāka. Tas ir atkal tas process, kam mums būs jāiziet cauri. Tas, ko neizdarīja mūsu ārlietu jomas speciālisti pievienojoties ES, neizskaidroja sabiedrībai, ka mēs saņemsim ne tikai ES maksājumus, bet arī jā rūpējas par ES drošību, tajā skaitā dienvidu robežu. Manuprāt, tas, ko mēs panākām ar dalību misijās, tas ka mēs atveram to drošības uztveri, ka neesam gluži provinciāli. Tas paver to redzējumu, tiek paveris plašāks skatījums uz drošību, ne tikai aprobežojoties ar nacionālās drošības interesēm. Jo tā problēma ir tāda, ka nav mums tādas izglītības, kas izglīto sabiedrību, un tas redzējums ir ārkārtīgi šaurs.

N.V.: Kas bija galvenais virzītājs lēmuma pieņemšanas procesā turpināt Afganistānas misiju un uzsākt Mali?

J.G.: Galvenais virzītājs Afganistānas gadījumā? Aizsardzības ministrijas Juridiskais departaments. Tas ir rutīnas process. Mali gadījumā bija ļoti interesanti, un tas atspoguļo to bēdu ieleju kāda ir ES. Jo tieši parāda, kur tā ES iet ar savu politisko gribu. Pirmkārt, nevienam īsti nav skaidrs, tas, ka sanāk ārlietu ministri..., jo saskaņā ar jauno Lisabonas līgumu ārlietu ministri Ārlietu Padomē (angļu val. - *Foreign Affairs Council*) var pieņemt jebkādu lēmumu, tajā skaitā par starptautisko operāciju sākšanu utt. Aizsardzības ministri un komandieri nav iesaistīti šajā lēmuma pieņemšanas procesā. Kas ir pilnīgi pretēji NATO, kur nekas nenotiek bez augstākās militārās vadības saskaņošanas un gala lēmumu pieņem aizsardzības ministrs. Redz un tur sanāk tā problēma, ka ārlietu ministri ir pieraduši runāt par vienotību un saskaņā ar to tādā pašā veidā pieņemt lēmumus par operācijām. Bet tas nav tikai pieņemt lēmumu un pakratīt pirkstu, šim lēmumam ir jābūt ar segumu, spējam un visam citam. Šoreiz bija tas gadījums, kad viņi pieņēma šādu lēmumu un *Force Generation* (tulk. no angļu val. – spēku pulcināšana) konferencē secināja, ka ES nav šādu spēju. Un nevarēja

savākt mazai operācijai vienu tūkstoši cilvēku. Tam aizgāja vesels mēnesis. Tas izraisa skumjas par ES militāro spēju attīstības perspektīvām. Kritiski ir vērtējama arī ES Ārējā dienesta darbība. Diplomāti iedomājas, ka var pieņemt lēmumus par operāciju uzsākšanu un vadīšanu. Tas arī ir šī dienesta spožums un posts. Papildus jautājumi rodas attiecībā par ES politisko gribu nosūtīt ES kaujas grupas, tā būtu lieliska iespēja izmantot šīs kaujas grupas, bet tad uzreiz secinātu, ka nav jau to spēju, lai tās varētu atbilstoši darboties operāciju rajonā. Mali gadījumā francūži nospēlēja klasisku franču spēli – skaļi postulēja ES kaujas grupu nozīmi, bet pēc tam izrādījās, ka viņiem šīs kaujas grupas Mali nebija vajadzīgas. Turklāt *stand by* (tulk. no angļu val. – gatavības režīmā) bija Veimāras ES kaujas grupa. Nu, visiem vajadzēja politisko atbalstu. Nu tā situācija brieda, bija skaidrs, ka tie draudi ir. Bet nu tas tika novadīts ļoti nepareizā veidā.

N.V.: Kā tas tālāk risinājās nacionāli?

J.G.: Ārlietu Padomē pieņēma lēmumu par operācijas uzsākšanu. Tad mēs to lietu ņēmām savās rokās un to mandātu mēs izbīdījām, bet politiski tas bija pieņemts Ārlietu ministrijas līmenī, protams, ka tas tika ar mums saskaņots. Bet tas skaidri ieskicēja iepriekš minētās ES problēmas. Bet no mūsu viedokļa, kāpēc Mali mums ir interesants, ir samazinājums Afganistānā un iespēja iegūt jaunu pieredzi.

N.V.: Kādi kritēriji noteica iesaistes apmērus Afganistānā un Mali?

J.G.: Kritēriji? Nu Afganistānā bija daudz kritēriju, pirmkārt, mūsu pašu spējas (finansiālās iespējas), otrkārt, vēlme gūt lielāku operacionālo pieredzi, treškārt, sadarbības partneri, nu ja un vēlme būt pietiekami redzamiem. Un Mali, pirmkārt, finansiālās iespējas, otrkārt, partneri.

N.V.: Kā ir ar personāla resursiem Mali gadījumā? Vai Latvijai ir daudz šādu militārpersonu ar franču valodas zināšanām?

J.G.: Nē, galvenais resursu jautājums ir finanšu. Cilvēki ir, un tā franču valoda nemaz nav vajadzīga.

N.V.: Ko Jūs domājat ar sadarbības partneriem?

J.G.: Mēs darbosimies tur Ziemeļvalstu – Baltijas valstu formātā Mali.

N.V.: Kāda ir ministrijas loma lēmuma pieņemšanas procesā gan Afganistānas, gan Mali gadījumā? Kādi ir tās ietekmes instrumenti?

J.G.: Bez ministrijas ekspertīzes un standarta procedūrām vēl jau loma ir parlamentārajam sekretāram. Protams, arī ministram ir ļoti liela loma divpusējās sarunās, lai pārliecinātu citus politiskos spēkus aizkulisēs.

N.V.: Kāda ir starptautisko organizāciju – NATO un ES – vēlme attiecībā pret dalībvalstīm?

J.G.: Tas nav pareizs jautājums, jo ES esam mēs, un ES īsteno dalībvalstu intereses. Tas pats ir ar NATO, kurš ir tik daudz, cik mēs varam kopīgi vienoties. Bet salīdzinot abas organizācijas, tad mans iecienītākais salīdzinājums ir, ka NATO ir viena liela ģimene ar mammu, kas brīžam saper bērnus un iedod kādu konfekti, savukārt, ES ir bērnudārza grupiņa, kurā viens bērns ir lielāks, cits mazāks, bet šī grupa lielā mērā ir neorganizēta. Tas

atspoguļojas organizāciju darbībā. Vienai organizācijai ir globālākas intereses, otrai – reģionālas. Tad nu viss ir atkarīgs, cik veiksmīgi spēj pārliecināt viens otru. Protams, ka tas ES dienests sāk darboties autonomi, bet tas ir neiedomājami, ja tas sāktu paust viedokli vai veikt rīcības, kas kādai no dalībvalstīm nav pieņemamas.

N.V.: Tad pēc Jūsu sacītā sanāk tā, ka tādi ietekmes instrumenti starptautisko organizāciju rokās attiecībā pret dalībvalstīm īsti nav? Viens no intervējamajiem man minēja, piemēram, NATO politisko deklarāciju nozīmi.

J.G.: Politiskajām deklarācijām ir stipri pakārtota nozīme. Pirmkārt, Afganistānas misijas gadījumā tās ir Latvijas saistības attiecībā pret amerikāņiem un pārējiem sadarbības partneriem, jo sevišķi ar norvēģiem. Nevar tā vienkārši pateikt, ka Latvija rīt iet prom no Afganistānas. Tas vienkārši nav iespējams. Tas būtu rupjš vienošanās pārkāpums. Operācijās piedaloties, mēs domājam ar ko iet kopā un ko mēs iegūsim no šīs dalības misijā. NATO kā tāds ir tas, cik ļoti mēs spējam pavilkt šo kopējo interesi. ES mēs acīmredzami nespējam pavilkt šo kopējo interesi, jo nav jau šo spēju.

N.V.: Vai Jūs piekritisiet apgalvojumam, ka starptautiskās organizācijas novērtējumam sabiedrībā ir nozīme lēmuma pieņemšanas procesā par dalību starptautiskajā operācijā?

J.G.: Jā, tam noteikti var piekrist, ja organizācija tiek pozitīvi vērtēta, skaidrs, ka lēmuma pieņēmējiem ir vieglāk pieņemt lēmumu par dalību operācijā.

N.V.: Vai ir novērojama sakarība starp aizsardzības ministra iepriekšējo darba pieredzi un to, cik profesionāls un aktīvs viņš ir lēmuma pieņemšanā par ārpolitikas jautājumiem, tajā skaitā par misijām?

J.G.: Par misijām? Jā, protams, ka ir novērojama šāda sakarība. Īpaši ministra personība un aktivitāte palīdzēja Mali jautājumā, uzstājoties masu plašsaziņas līdzekļos. Patiesībā tas ir vienīgais veids, kā novadīt ziņu līdz sabiedrībai, citādi sabiedrībā nav novērojama jēl kāda interese par šiem jautājumiem.

N.V.: Kāda bija balsošana Ministru kabinetā attiecībā par abiem jautājumiem – turpināt dalību Afganistānā un iesaistīties Mali militārajā misijā?

J.G.: Viss noritēja gludi. Mali gadījumā daži ministri nezināja, kur tāda valsts atrodas.

N.V.: Vai Jūs vērtētu šo lēmuma pieņemšanas posmu kā formālu?

J.G.: Nē, redz, posms valdībā nav vērtējams kā formāls, jo, ja nav iepriekš panāktas vienošanās, tad lēmums nebūs pozitīvs. Valdība ir tas posms, kas sakārto finansiālos, juridiskos un politiskos jautājumus. Diskusiju esamība pieņemot konkrēto lēmumu, neliecina par jēl kādu kvalitāti. Visi darbi tiek izdarīt līdz sēdei. Lēmums ir formāls, bet ir jābūt tiem priekšdarbiem un nepieciešamajam politiskajam atbalstam. Valdības atklātās sēdes ir pozitīvi vērtējamas, bet tas ir vairāk tāds teātris. Tas ir veids, kā katrs politiķis spodrīna savu tēlu. Pavisam cita aina paveras slēgtā sēdē, kur var par jautājumu lemt pēc būtības.

N.V.: Kāda bija lēmuma pieņemšana parlamentā Afganistānas un Mali jautājumā? Kādi ir deputātu argumenti, balsojot par vai pret?

J.G.: Motīvi ir tie paši, kurus minēju sākotnēji – politiskie, drošības un ekonomiskie. Kas man nedaudz mani pārsteidza, ka Mali jautājumā visi deputāti nobalsoja vienbalsīgi. Tas bija pārsteidzoši. Zināmā mērā tur ir jāpateicas ministra personībai. Valsts aizsardzības koncepcijas gadījumā arī bija vienbalsīgs atbalsts. Tas vieš cerības, ka mēs varētu virzīties uz vienotu parlamenta atbalstu nacionālās drošības jautājumos, nevis tikai pozīcijas vai koalīcijas atbalsts. Šie divi gadījumi vieš cerības, ka mēs ejam šajā virzienā.

N.V.: Afganistānas balsojums par to gan neliecina?

J.G.: Jā, bet nu es patiesībā domāju, ka, ja kāds gribētu patiesi risināt dialogu ar Saskaņas Centru, domāju, ka būtu iespējams iegūtu arī viņu atbalstu. Uzskatu, ka viņu balsojums ir neloģisks, ņemot vērā Krievijas ieinteresētību Afganistānas stabilizācijā. Domāju, ka tas viņu balsojums ir vairāk inerces rezultātā.

N.V.: Kāpēc sabiedrība netiek iesaistīta šajā lēmuma pieņemšanas procesā? Kāpēc netiek organizētas diskusijas? Vai pie vainas ir pilsoniskās sabiedrības organizāciju neesamību šādos jautājumos vai zemā profesionalitāte?

J.G.: Nu pieredze ar diskusijām par Valsts aizsardzības koncepciju liecina, ka, ja mēs sākam šādas diskusijas, tad vispirms ir jāsāk runāt ar vispārējiem jautājumiem kā nacionālo drošību un citiem. Jo tā problēma ir tā, ka, izņemot bezatbildīgos komentārus sociālajos tīklos, uz organizētajām diskusijām nav īsti ko ataicināt. Nav intereses. Nedomāju, ka, ja tev nav izpratne par nacionālo drošību, tad interese par Afganistānu vai Mali būs vēl mazāka vai vispār nebūs. Mums tā problēma ar nevalstisko sektoru ir tā, ka krīze to būtiski iedragāja, jo vairums šo organizāciju strādā uz projektiem par tēmām, kas nav saistošas vai aktuālas mums. Tā bīstamība ir tā, ka šīs organizācijas sāk pakāpeniski domāt ES terminos – miers virs zemes, nekādas vardarbības. Tas ir pielīdzināms tam pašam provinciālismam, tikai ES līmenī. Tas mani patiesībā uztrauc, jo sabiedrības grupās, kuriem šie jautājumi būtu jāizprot, nav tās izpratnes par drošības jautājumiem. Mēs neesam Islande, mēs esam šeit kur esam un mums ir vajadzīgs kāds, kas nodrošina to balansu.

N.V.: Kā Jums šķiet, vai negatīvs sabiedrības viedoklis ietekmē lēmuma pieņemšanu gan Afganistānas, gan Mali jautājumā?

J.G.: Tas vienmēr ietekmē, bet, piemēram, pat Vācija nekad nav samazinājusi savu kontribūciju. Tas ietekmē līdz zināmai robežai, bet kopumā tas dialogs ir iespējams. Nevienam karam nekad nebūs visas sabiedrības atbalsts, protams, izņemot tiešs uzbrukums valstij.

Intervija ar Jāni Sārtu, Aizsardzības ministrijas valsts sekretāru.**23.04.2013. no plkst. 16:00 līdz 16:30.****Vieta: Aizsardzības ministrija**

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas turpināt dalību Afganistānā un uzsākt militāru misiju Mali?

J.S.: Afganistānas lēmumu es raksturotu kā juridisku kāzusu un tehniskas dabas lēmumu, nevis politisku lēmumu. Politiska debāte par šo tēmu principā nepastāvēja. Jo principā, teiksim tas lēmuma politiskais elements bija aktuāls pirmo reizi, pieņemot lēmumu iesaistīties Afganistānas misijā. Pēc tam katru gadu apstiprināts atkārtoti, tamdēļ lai atbilstu ANO Drošības padomes lēmuma, pamatojoties uz kuru katru gadu tiek atjaunots mandāts. Tāpēc, lai tā leģitimitāte tiktu atjaunota, katru gadu ir jauns, es pateiktu tehnisks lēmuma pieņemšanas process. Kad viņš nebija tehnisks? Tas nebija tehnisks, tajā mirklī, kad mainās parlaments. Vecajam parlamentam ir beidzies mandāts, un jaunā parlamenta balsojums principā apstiprina vai neapstiprina politikas pēctecību. Bet tikko pēctecība ir apstiprināta, principā lēmums šādā veidā tiek veidots, pamatojoties uz juridiskā prasībām un finesēm. Forma un veids arī apstiprina to, ka tas ir tehnisks, jo lēmumu iepriekš pieņem tā kā valdība, bet, tā kā Drošības padomes rezolūcija tiek pieņemta nedēļu pirms mandāta beigām, tad valdības lēmums, tā teikt tur stāv un tad, kad ir atnācis Drošības padomes rezolūcija, tad sūta uz parlamentu. Tad attiecīgi ātri, lai paspētu līdz mandāta beigām, tiek noorganizēts parlamenta balsojums. Līdz ar to tas pēc būtības ir tehniskas dabas jautājums, izņemot tajos gadījumos, kad ir mainījies parlaments.

Kas attiecas uz Mali, tas tiešām ir politisks lēmums. Politisks lēmums, kurš teiksim balstījās principā uz vairākiem elementiem. Pirmais elements ir mūsu integrācija ES kļūst dziļāka, un šie procesi pastiprinās. Lai gan ir arī integrācijas centrālās spēki, tie, kas vēlas nokļūt tuvāk kodolam, šie integrācijas spēki pastiprinās. Līdz ar to dalība kādā ES misijā ir viens no priekšnosacījumiem, kas raksturo, cik ļoti valsts ir integrēta ES kodolā. Otrs elements ir virkne ES valstu, kuriem šī situācija radīja nopietnu apdraudējumu un ietekmi, kas varēja attīstīties tālāk uz citām ES valstīm. Trešais elements ir misijas apjoms, un teiksim tā ierobežotie uzdevumi, kas nerada nopietnus riskus Latvijas personālam. Ceturtais ir pieejamie apmācību instruktori, respektīvi, ir spēja. Piektais ir finanšu resursu apjoms, šai misijai tas nav ievērojams. Līdz ar to var demonstrēt savu politisko gribu, norādot, savu eiropisko politiku, arī ņemot vērā Latvijas prezidentūras ES tuvošanos, un nemaksājot augstu cenu par šādu žestu. Nu ņemot vērā šos visus elementus, tā politiskā debāte nebija pretrunīga. To parādīja arī balsojums Saeimā par šo misiju. Politiskajā procesā bija konsultācijas starp Aizsardzības ministriju un Ārlietu ministriju, bija konsultācijas ar tām valstīm, kuras sūta, lai zinātu, cik tas ir reālistiski, un bija konsultācijas ar premjerministru. Tie bija tie elementi, kas bija valdības līmeņa debātes sastāvdaļa. Vēl viens neminētais faktors bija vēlme iestāties Latvijas vēlmi iestāties eirozonā līdz šī gada beigām, kur bez šaubām Francijas faktors ir viens no elementiem. Tas vēl vairāk pastiprināja apņemšanos virzīties šajā virzienā.

N.V.: Kas bija galvenais virzītājspēks iesaistīties šajās misijās?

J.S.: Afganistānas gadījumā tā noteikti bija standarta procedūras, kura ir jāveic, lai atjaunotu lēmuma leģitimitāti. Mali gadījumā principā virzītājspēks bija Aizsardzības ministrija un ministra kā politiķa uzstādījums, lūkoties pēc lielākas Latvijas dalības ES operācijās, ņemot

vērā mūsu spējas un izmaksas. Jā, šo jautājumu principā virzīja Aizsardzības ministrija, kas var būt atšķirās ar līdzšinējo debati par dalību ES misijās, kas ir bijusi parasti Ārlietu ministrijas iniciatīva. Šoreiz mēs pamainījās lomām.

N.V.: Kādi kritēriji noteica iesaistes apmērus abos gadījumos?

J.S.: Kritēriji bija (a) vajadzība; (b) iespējas gan tīri praktiski – zināšanu un apmācību jautājums, jo, kā zināms, tad franču valodas prasmes bija kritērijs personāla iesaistei; (c) finanšu jautājumos, skaidrs, ka vēl vienu Afganistānu Latvija šobrīd noteikti nevar pacelt. Starp šiem trim elementiem tika atrasts tas vidējais labākais risinājums. Protams, ja mums būtu resursi, mēs droši vien varētu vairāk iesaistīties. Bet mums ir jābalansē iepretim Afganistānas misijai.

Iesaistes kritēriji Afganistānas gadījumā ir balstīti uz ISAF plāniem konkrētajā reģionā, kuros ir noteikts, ka mēs nepārsniegsim zināmu apjomu. Bet, protams, ka tas notiek saskaņā ar ISAF komandieri, gan ar *Regional Command North* (tulk. no angļu val. – Ziemeļu reģiona komandpunkts) attīstības plānu. Šajā jautājumā mēs esam elastīgāki noteikt apmērus, par ko stratēģiski vienojas Aizsardzības politikas plānošanas padomes sēdē.

N.V.: Kāda, Jūsaprāt, bija ministrijas loma šo divu lēmuma pieņemšanas procesā? Kādi ir tās ietekmes instrumenti, lai lēmums tiktu apstiprināts?

J.S.: Primāri šāds lēmums ir balstīts uz spēju novērtēt gan to kāda ir starptautiskā situācija, gan to kāda ir iekšpolitiskā situācija. Tas dod pamatu vispirms sākt iedarbināt praktiskos pārliecināšanas instrumentus. Tātad starptautiskās situācijas novērtēšanā ir jāsaprot to, kādi būs mūsu ieguvumi un sabiedrotie, kas būtu šī procesa pretinieki un ko mēs no tā zaudēsim. Respektīvi, ir jāspēj adekvāti novērtēt. Otrs ir iekšpolitiski jāsaprot, vai šie ārējie procesi un faktori būs pietiekami argumenti, lai varētu pārliecināt attiecīgi politiskās partijas par šāda lēmuma nepieciešamību. Nu es šeit runāju pārsvarā par iesaistīšanos jaunās misijās. Līdz ar to principā ietekmes mehānismi balstās uz argumentāciju par Latvijas ieguvumiem, kas tiek izmantoti jau pamatā neformālās konsultācijās, pirmkārt, jau koalīcijas iekšienē, lai veidotos sapratne. Pirmais ir jāvienojas ar Ārlietu ministriju, ka mēs esam ar vienotu redzējumu. Tad ir jāpanāk piekrišana no valdības vadītāja. Tad acīmredzami ir nepieciešamas konsultācijas starp pozīcijas partijām. Paralēli ir debate par šo jautājumu Nacionālajā drošības padomē. Ja visiem šiem elementiem ir iziets cauri, tad šo jautājumu principā var tīri tehniski laist uz priekšu.

N.V.: Kāda bija ES un NATO loma šo divu lēmuma pieņemšanas procesā? Kādi ir šo organizāciju ietekmes instrumenti?

J.S.: Vai Jūs domājas spiediena elementi? Skaidrs, ka katra organizācijas sastāv no dalībvalstīm. Kur ir atšķirība no NATO un ES, ir tāda, ka NATO ir unificēta dēļ ASV lielās ietekmes uz organizāciju un principā uz visām pārējām dalībvalstīm dēļ viņu atkarību no ASV ieguldījuma viņu drošībā – vai caur NATO, vai jebkurā citā formā. Līdz ar to, runājot par spiedieniem, var daudz vairāk runāt par NATO, kur šis spiediens ir divējāds – vienā gadījumā tas var nākt no ASV, citā no NATO ģenerālsekretāra, kurš bieži vien šajos gadījumos ir valstu, kuras ir ieinteresētas veiksmīgā starptautiskās operācijas iznākumā, rupors. Tā kā visās NATO operācijās dominē ASV, tad skaidrs, ka viņš pauž arī ASV intereses. Ne ekskluzīvi tieši ASV rupors, bet ir novērojama cieša saikne. ES tas nav tik izteikts, jo nav neviena valsts, kas varētu šādi spiest, kas arī, ja mēs domājam par ilgtermiņu, rada šo problēmu Eiropas attīstībai. Proti, ka nav to instrumentu, kas spētu radīt tādu masīvu *coalition of willing* (tulk.

no angļu val. – gribas koalīcija), ko amerikāņi spēj radīt ar savu ietekmi Eiropā un pasaulē. Protams, ka ir situācijas, kad dalībvalstīm ir izdevīgi saspēlēties ar citām dalībvalstīm, kas ir ES – vai vienu brīdi tā ir Lielbritānija, vai citu brīdi – Francija. Tas, starp citu, arī atšķir ES drošības politiku no citām politikām, kurā ES ir virkne spiedienu instrumentu. Šī ir viena no tām retajām jomām, kur ES šādu spiedienu instrumentu nav, un viņi, manuprāt, nav iemācījušies sadzīvot ar šo faktu. Līdz ar to tāds centralizēts spiediens nav, ja viņš nāk, tad no konkrētām dalībvalstīm, kuras cenšas daudz vairāk pārliecināt. ES nav tādas centrālās hegemonijas, tā vide ir daudz polārāka. Parasti tomēr to līderību uzņemas francūži, jā patiesībā tikai francūži. Pat ja vācieši varētu, viņi to tuvākā laikā noteikti nedarīs. Citkārt, briti diez vai vēlēšies jel ko darīt zem ES karoga.

N.V.: Kā Jums šķiet, vai iepriekšējā darba pieredze nosaka ministra aktivitāti un interesi par šo lēmuma pieņemšanas procesu?

J.S.: Nē. Kas ir būtiski – izglītība, pieredze, personīgās īpašības? Tās viss sastāda vienotu veselumu. Nevar izdalīt atsevišķi kādu no šiem elementiem. Ja nav personīgo īpašību, pieredze un izglītība maz ko dod. Aizsardzības ministrs nav eksperts, kur ar izglītību un pieredzi pietiek.

N.V.: Kāda bija pieredze valdībā šo divu lēmumu kontekstā?

J.S.: Jebkurā politiskajā procesā, nu labi varbūt ne konkrēti šo divu lēmumu kontekstā, visas valdības sēdes ir atklātas. Ļoti specifiskos gadījumos iet uz valdību ar šāda mēroga iepriekš nesaskaņotu lēmumu. Pamata procedūra ir tā, ka tiek veikti visi iepriekš minētie saskaņojumi.

N.V.: Kāda ir pieredze Afganistānas un Mali lēmumu pieņemšanai Saeimā? Vai ir vienota nostāja ārpolitikas un drošības politikas jautājumos?

J.S.: Līdz galam vienota nostāja, protams, nav. Līdz galam izglītota nav, nu teiksim tā Saeimas veidojošo elementu pozīcija nav līdz galam izglītota, ja salīdzinām ar ilgstošāku periodu funkcionējošas demokrātijas parlamenta debatēm. Igaunijai ir arī daudz kvalitatīvākas debātes par drošības jautājumiem, kur nu vēl salīdzinot ar Skandināvijas valstīm. Protams, viena Saeima no citas atšķiras, bet tas izglītības līmenis par drošības politikas jautājumiem mēdz variēt. Vienota pozīcija...nu redz it kā jau bija divi balsojumi – Mali un Valsts aizsardzības koncepcija – ar vienotu pozīciju, bet abi lēmumi nebija tik īpaši pretrunīgi. Katrs lēmums ir jāanalizē tajā konkrētajā politikas procesā, kāpēc abi bija pozitīvi. Bet, runājot par to, ka Saeimā varētu pastāvēt vienota izpratne iepretim drošības politikas jautājumiem, domāju, ka tā tas nav. Vienlaikus ir jāatzīst, ka ir notikusi zināma tuvināšanās, iespējams, ne tik ļoti uz NATO, bet vairāk uz eiropeskajiem elementiem. Jā, ES jautājumos neliela konverģence ir notikusi, proti, tajos jautājumos, kuros ASV klātesamības nav un kuros nav runa par spēku pielietošanu. Turklāt, mēs nevar klasiskā izpratnē lūkoties uz parlamentu saistībā ar nacionālās drošības jautājumiem, jo mums nav klasiska politiska sistēma, kurā ir labējs un kreiss. Mums ir specifiska sistēma, kurā endēmiski jau ir ielikts zināmas nostājas iepretim drošības politikai jeb konkrēta izpratne, uz ko šai drošības politikai ir jāvirzās, respektīvi, kas ir tie smaguma punkti.

N.V.: Kāpēc sabiedrība netiek iesaistīta šajā lēmuma pieņemšanas procesā? Vai saskatiet lietderību nākotnē iesaistīt sabiedrību diskusijā par šiem jautājumiem.

J.S.: Vai Jūs, uzskatiet, ka drošības jautājumi būtu atsevišķi jādebatē ar nevalstisko sektoru? Es, godīgi sakot, pieturos pie tās skolas, ka reizi četros gados pārbaudīt politikas leģitimitāti ir gana daudz, nevis ejot uz regulāru saskaņošanu ar sabiedrību. Turklāt, kas ir sabiedrība? Tajā ir dažādi elementi un spēki. Vai karadarbība būtu jāsaskaņo ar militāro rūpniecības kompleksu? Piemēram, ar *Greenpeace* (aut. skaidrojums – globāla mēroga dabas aizsardzības nevalstiska organizācija) neko nevarētu saskaņot. Līdz ar to, tā kā drošības politikas jautājumi ir nopietna lieta, tad par to jādod iespēja debatēt tiem, kuriem ir uzdota atbildība par gala rezultātu. Tas ir kā jebkurā labā uzņēmumā, labas pārvaldības menedžeris neiedziļinās katra padotā rutīnā. Viņš uzdod uzdevumu un ļauj uz padotajiem, ka tie to veiks. Ja ir uzdots nodrošināt drošību, tad ir jāļauj, ka tie, kas par to ir atbildīgi, to veic. Vienlaikus ir jābūt spējīgiem pieņemt arī nepopulārus lēmumus. Ne vienmēr populārs lēmums novedīs pie valsts drošības. Jāpastāv iespējai, mehānismam un laikam, lai to veiktu. Pēc rezultātiem ir jāvērtē, nevis pēc tā, cik ļoti tu seko līdzi populāriem *trendiem* (aut. skaidrojums – sabiedrībā dominējošs viedoklis; angļu val. – *trends*).

Intervija ar Arti Pabriku, aizsardzības ministru.**26.04.2013. no plkst. 11:15 līdz 12:00.****Vieta: Aizsardzības ministrija**

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas iesaistei militārajās misijās Afganistānā un Mali?

A.P.: Es varu atbildēt par savu personīgo motivāciju. Es domāju, ka iesaistīšanās, piemēram, Mali, izejot no Latvijas nacionālo interešu viedokļa, ir šāda – ja Jūs atcerieties manu pozīciju, kad es biju ārlietu ministrs jau pirms vairākiem gadiem, kad norisinājās Izraēlas un Libānas karš, man bija konflikts ar aizsardzības ministru Slakteri, kas plaši izskanēja plašsaziņas līdzekļos. Es iestājos par to, ka mums ir jāatrod veids, kā piedalīties ES operācijā Libānā. Es uzskatu, ka mēs visu laiku esam jājuši uz vienas kājas, kas ir NATO. Bet mēs neesam piedalījušies ES operācijās. Līdz ar to, ja mūsu interesēs ir sēdēt pie ES galda un pieņemt lēmumus, tad ir jālīdzdarbojas. Es uzskatu, ka līdzdalība dod ietekmi. Ja es gribu ietekmi ES, tad man ir jālīdzdarbojas. Ietekme nozīmē vara. Acīmredzot Mali ir tā vieta, kur piedaloties, mēs varam stiprināt savu ietekmi ES. Uz šāda uzstādījuma es principā arī balstos, kad runa ir par ES politiku. Līdzīgi ir arī par ANO miera misijām. Lēnām uz to pusi ir jāvirzās, nezinu, kad tas būs, bet kaut kā cilvēki tam ir jāgatavo. Mēģināt skandināvu sastāvā kaut kur iespraukties kādā no misijām. Līdz ar to Mali gadījumā galvenais motīvs ir ietekme ES, pieredze Āfrikas kontinentā un pašu karavīru operacionālā pieredze. Nu tie arī ir tie galvenie argumenti. Teiksim, ja es runāju Latvijas iekšienē par šo jautājumu, proti, par maniem kaut kādiem merkantiliem nolūkiem, kā gūt atzinību, tad es uzskatu, ka sabiedrībai tas vispār ir neinteresanti, tāpēc grūti runāt par iespējām izpelnīties kādu atzinību. Skaidrs, ka politiķi rēķinās ar sabiedrības viedokli, jo, ja sabiedrība tevi neatbalstīs, savus labākos nodomus vari palikt zem spilvena. Protams, ka institucionāli tas stiprina Aizsardzības ministriju un NBS. Tādā ziņā tas ir skaidrs.

Kas attiecas par Afganistānu, tad varam sākt no otras puses, proti, tā ir lieliska pieredze bruņotajiem spēkiem un dalība starptautiskajās operācijās ir viena no mūsu trīs galvenajām prioritātēm beigu beigās. Ja mēs nepiedalāmies starptautiskajās operācijās, mēs mazinām mūsu aizsardzību, bet jebkura dalība šādās starptautiskajās operācijās dod mums ietekmi šajās starptautiskajās organizācijās. Ja mēs aizbraucam uz NATO vai ES, vienalga kur, ja mēs piedalāmies šajās operācijās, tad mēs varam piedalīties lēmuma pieņemšanā, mums ir par ko runāt. Ja mēs nekur neesam, tad mēs nevaram runāt. Es gribu runāt, piedalīties un kaut ko darīt. Līdz ar to starptautiskā līdzdalība mazai valstij ir *crucial* (tulk. no angļu val. – svarīga). Ja mazas valsts tur nav, tad tās nav nekur. Tā, piemēram, attīstības sadarbība manā izpratnē ir pilnīgi tas pats, tīri merkantīlas intereses, proti, 80 procenti palīdzības atnāk atpakaļ mūsu uzņēmējiem, mēs nostiprinām pozīcijas tajā valstī, mēs attīstām jaunus tirdzniecības ceļus, mēs palielinām savu ietekmi šajā reģionā un plus mēs atbalstam savu ekonomiku. Bet redz šīs nav tās tēmas, ar kurām var gūt baigo atzinību nacionālajā politikā.

ES uzdzen šermuļus arī man, kad es sēžu vienā sanāksmē ar Aštoni (aut. skaidrojums – *Catherine Ashton* – Eiropas Ārējās darbības dienesta augstā pārstāve), tad tajās atspoguļojās tā lēmuma pieņemšanas un politiskā procesa smagnējums. Bet, tā kā citu labāku variantu nav, tad pie tā ir jāstrādā. Tādi ir spēles noteikumi, tie var nepatikt, bet, ja tu tos ignorēsi, tad tu nebūsi nekas. Tāpēc tur kur ES kāds sēž pie galda, mums tur ir jābūt. Es saprotu, kur šeit ir skepse, jo, piemēram, arī Ārlietu ministrijā bija divi grupējumi. Es pats piederēju pie NATO

atbalstītājiem, un es biju pilnībā pret ES federalismu. Tagad es esmu par, esmu viens no retajiem. Saprotu, ka ES ir grūti panākt rezultātu, bet mums ar to ir jāstrādā. Tas cilvēkiem attiecīgi nepatīk, jo nav rezultāta. Es to saprotu, es arī gribu rezultātu.

N.V.: Kā ir ar ES un NATO ietekmi uz, piemēram, Latvijas lēmuma pieņemējiem Afganistānas un Mali gadījumos?

A.P.: Šeit ir jānošķir, vai mēs runājam par *common will* (tulk. no angļu val. – kopējā griba) vai *collection of individual wills* (tulk. no angļu val. – individuālu gribu apkopojums). Es domāju, ka ir abi divi. Es uzskatu, ka ES ir kaut kāda autonoma griba un ietekme, bet interesants jautājums ir par to, kā tā veidojas, tas process ir svarīgs. Ja analizējam, no kā veidojas ES politiskā griba, tad skaidrs, ka to veido nacionālas valstis ar savām interesēm. Ja Latvija piedalās Mali, tad mēs automātiski kvalificējamies kā daļa no šīs politikas un tajā pašā laikā kvalificējamies, kā atsevišķa valsts ar savu gribu. Piemēram, mums vajag atbalstu eiro ieviešanai no Francijas, tad mēs gan piedalāmies ES politikā, gan mēs uzlabojam attiecības ar Franciju. Līdz ar to es nedomāju, ka tas ir tā baigi saskaldāms detaļās. Tur var simts gadus lauzt šķēpus par to vai tā ir autonoma ES politika vai arī atsevišķu dalībvalstu griba. Es domāju, ka nevar izkalkulēt, kad politika kļūst par visas ES politiku. Piemēram, ja saskaita visu valstu politikas kopā, tad iznākumā nebūs tikai kopsomma, bet būs kaut kas vairāk. Tas pats ir ar sabiedrības gribu vai viedokli, vai politiku kopumā. Tas nav matemātiski tādā veidā izrēķināms, jo vienmēr nāk klāt kāda papildus vērtība. ES ir kaut kāda papildus vērtība. Cik? Es nezinu, jo nav man tādu instrumentu, lai to izmērītu. Līdz ar to mēs varam runāt par autonomiju. Katrai institūcijai ir kaut kas autonomas.

N.V.: Kas, Jūsaprāt, bija virzītājspēks novest lēmumus par Afganistānu un Mali līdz pozitīvam iznākumam?

A.P.: Mali gadījumā, protams, ka es biju tas virzītājspēks. Afganistānas gadījumā tur ir Aizsardzības ministrija sadarbībā ar Ārlietu ministriju, jo tas ir kopīgs plāns. Starp citu, Mali jautājumā Rinkēvičs bija skeptisks un nevēlējās daudz iesaistīties šajā misijā.

N.V.: Vai tad Mali gadījumā šīs iniciatīva nenāca no Ārlietu ministrijas?

A.P.: Nē, viņiem ir liela piesardzība par to, ka mēs iesaistītos lielos apmēros, kā, piemēram, ES Kaujas grupā vai kādā citā formātā. Mēs jau tādi aktīvisti esam. Redziet, Ārlietu ministrija to nevar nolemt vienpersoniski, par piemēru es varu minēt, jau minēto manu debati ar Slakteri par Libānas jautājumu – es teicu, ka mums ir jāiesaistās, bet viņš pateica, ka viņam nav resursu. Par Mali mēs pilnīgi to pašu varam pateikt, ja Aizsardzības ministrija negribētu un mums nebūtu resursu, tad viņu vēlmes paliktu nepiepildītas. Bez mūsu saskaņošanas nekāda dalība Mali nebūtu iespējama. Tas ir resursu jautājums, mēs jau savus cilvēkus sūtam, ne jau viņi savējos. Jebkurā gadījumā abos lēmumos Aizsardzības ministrija ir un būs dominējošā.

N.V.: Kāda ir pilsoniskās sabiedrības, piemēram, nevalstiskā sektora motivācija un kapacitāte iesaistīties lēmuma pieņemšanas procesā?

A.P.: Noteikti ne nacionālās intereses un valsts prestižs. Atvainojos, bet tomēr tā tas nav. Esmu pats vairākus gadus strādājis nevalstiskajā sektorā, zinu, ka tie motīvi ir daudz piezemētāki.

N.V.: Kā ir ar politiķa motivāciju?

A.P.: Es domāju, ka galvenais motīvs ir valsts nacionālo interešu aizstāvēšana. Var jau prasīt katram politiķi, cik viņš ir nacionālo interešu aizstāvošs, bet domāju, ka tur ir balanss starp valstiskām interesēm, un tiek vērtēts, kas notiks ar mani kā politiķi, ja es tā rīkošos. Redziet, iekšpolitikā ir vieglāk, ja, piemēram, ir jāpieņem lēmums par ceļa būvēšanu, bet starptautiskajā un drošības politikā, kur tiek lemts par cilvēku nosūtīšanu uz Mali vai Afganistānu, tur laurus kā politiķis nevar noplūkt. Sabiedrībai tas nav interesējošs jautājums, to taču neliksi referendumā balsot. Tas nav tāds jautājums.

N.V.: Vai sabiedrība ir jāiesaista lēmuma pieņemšanā par karavīru sūtīšanu militārās misijās?

A.P.: Es domāju, ka ir jāiesaista. Jebkurā demokrātiskā procesā, ja tu neesi spējīgs sabiedrībai populāri paskaidrot, kāpēc mēs esam šajās starptautiskajās operācijās un kāpēc mēs to darām, tad šī politika nebūs veiksmīga. Ir jāspēj to izdarīt. Skaidrs, ka politiķa lielākā problēma ir brīžos, kad ir jāpieņem nepopulāri lēmumi. Mēs nevaram pieņemt tikai populārus lēmumus, mums ir jāpieņem arī nepopulāri. Bet mums ir jāspēj tos nepopulāros lēmumus mīkstināt, jāspēj tos paskaidrot. Tas nozīmē, ka mums ir jābūt spējīgiem iegūt sabiedrības atbalstu. Mēs citādi nespētu strādāt. Līdz ar to ir jāiesaista sabiedrība, tikai jautājums par to, kā tu viņu iesaisti. Ne jau ar referendumiem, esmu pret referendumiem pēc būtības. Bet ir jātiekas ar fokusa grupām, ar viedokļa paudējiem, presi, atbildīgajām nevalstiskajām organizācijām. Vērtējot Latvijas pilsoniskās sabiedrības zināšanas un kapacitāti, tās ir ļoti sliktā stāvoklī. Ne tikai par starptautiskās politikas vai drošības jautājumiem, bet par jebkuru. Mūsu politiskā kultūra ir pēc padomju un austrumu vērtību orientāciju. Skaidrs, ka mums tur ir kaut kādas organizācijas, kaut vai tā pati mūsu dibinātā LATO un citas sabiedriskas organizācijas vai institūti, kas interesējas par šiem jautājumiem. Šo cilvēku viedokļi ir jādabū mūsu pusē, jo, ja prese viņiem jautā par karavīru nosūtīšanu uz Afganistānu vai Mali, skaidrs, ka mūsu interesēs ir, lai viņš paustu atbalstošu nostāju. Man ir jāzina viņu viedoklis un pozīcija. Es nevarēšu pieņemt politisku lēmumu, ja es nezinašu, kāds ir šo personu viedoklis, kas var ietekmēt sabiedrības viedokli.

N.V.: Vai Mali gadījumā Jūs konsultējāties?

A.P.: Nē, nu Mali gadījumā man bija pietiekami liela pārliecība, ka tās grupas, kas ar to nodarbojas, tās atbalstīs. Tas ir loģiski, ja tu lasi presi ar viņu viedokļiem, tad tev ir aptuveni skaidrs, kāda būs viņu nostāja. Man jau nav viņi fiziski jāsatiek savā kabinetā, man pietiek ar to, ka zinu viņu viedokļus.

N.V.: Kādi ir galvenie instrumenti ministrijas rokās panākt pozitīvu lēmumu?

A.P.: Bez ekspertīzes un spēcīgas argumentācijas svarīga ir arī komunikācija, respektīvi, veikt visus saskaņošanas darbus?

N.V.: Cik svarīgs ir Ministru kabineta posms šo abu gadījumu lēmumu pieņemšanā Ministru kabinetā?

A.P.: Skaidrs, ka vienmēr pastāv kāda mijiedarbība vai rīvēšanās starp valdību un parlamentu šādu jautājumu pieņemšanā, par to, kurš posms ir būtiskāks. Skaidrs, ka parlaments ir tas, kurš apstiprina valdību. Tajā pašā laikā reālā vara ir ne jau komisijai vai deputātam, bet gan ministrijai. Ja man ir jādabū balsis, tad skaidrs, ka man ir jāstrādā pie tā, lai parlaments par to nobalso. Viņi garantē šī lēmuma leģitimitāti. Līdz ar to tas dod viņiem iespaidu domāt, ka tā reālā vara ir viņu rokās. Bet, ko nozīmē vara? Vara sastāv no ietekmes. Kam tad ir šī ietekme

šajā kontekstā? Ir grūti iebilst valdībai, ja tā ir pieņēmusi lēmumu, balstoties uz nozares ministrijas un Finanšu ministrijas atzinumiem. Kad valdība pieņem lēmumu, viņa skaidri izvērtē, vai šis lēmums gūs apstiprinājumu parlamentā. Būtu jocīgi, ja vairākuma parlamenta valdība pieņemtu lēmumu, kuru parlaments pēc tam noraida. Tur ir tā mijiedarbe. Kurš galvenais? Es domāju, ka visa tā procesa izstrādē Ministru kabinets ir galvenais, bet, protams, ka parlamenta iesaiste arī ir būtiska. Skaidrs, ka parlaments, ja tas ļoti vēlas, tad tas var savu premjera viedokli noraidīt. Piemēram, par divu cilvēku sūtīšanu uz Mali, pirms es pieņemu lēmumu, es nekonsultējos pārāk ar parlamentu. Uzskatu, ka mani frakcijai un koalīcijai ir jāpaļaujas uz Aizsardzības ministrijas un ministra viedokli.

N.V.: Kāda ir pieredze lēmumu pieņemšanai Saeimā?

A.P.: Man ir tā labā pieredze, ka abos gadījumos, kad es personīgi kāpu tribīnē – balsojumā par Valsts aizsardzības koncepciju un Mali – Saskaņas centrs balsoja par. Kāpēc viņi balsot pret Afganistānu? Ja viņi balsotu par, tad tas varētu apdraudēt viņu varas pozīcijas iepretim saviem vēlētājiem. Viņu vēlētāji ir skeptiski pret to. Liela daļa Saskaņas centra vēlētāju ir prokrieviski noskaņoti un pret NATO. Saskaņas centram ir jāizvēlas starp nepieciešamību sadarboties ar valdību un savu vēlētāju nezaudēšanu. Skaidrs, ka tur ir arī savi tirgošanās elementi, ja es esmu Saskaņas centra frakcijas vadītājs, pie kura nāk valdība ar priekšlikumu balsot par, tad vēlos saņemt ko pretī. Bet pirmais jautājums ir vai vispār ir vajadzīgas Saskaņas centra balsis, jo parasti opozīcijas nostāja ir pret valdību.

N.V.: Aadēmiskajā literatūra pastāv viedoklis, ka opozīcijai ir raksturīgi pieslieties koalīcijas pozīcijai ārpolitikas un drošības jautājumos.

A.P.: Es nedomāju, ka mūsu un arī citu valstu politiķiem interesē starptautiskais viedoklis. Kas ir starptautiskais viedoklis, konkrētas valstis vai organizācijas, vai tas Briseles, Vašingtonas vai Maskavas viedoklis? Politikus primāri interesē tas, ko domā viņu vēlētāji. Ja mans vēlētājs mani sodīs, diez vai starptautiskā politika mani glābs. Līdz ar to tādām Saskaņas centram...kad es kāpu Saeimas tribīnē par Valsts aizsardzības koncepcijas jautājumu, es izmantoju burkānu un pātagu, proti, es teicu, ka šis nav frakciju jautājums, tas nav labējs vai kreiss jautājums, tas ir nacionālais jautājums. Mums koalīcijā balsis pietiek, līdz ar to mēs nelūdzam jūsu balsis. Ja jūs esat konstruktīva opozīcija, tad jūs nestādīsiet savas partijas intereses augstāk par valsts interesēm, tad es domāju, ka jums vajadzētu balsot par. Viņi nobalsoja par, jo negribēja kašķēties par tādām lietām. Šeit viņi izdomāja, ka aizsardzības ir svarīga lieta, nav ko strīdēties, un nav sagaidāmi iebildumi no vēlētāju puses. Tomēr jāsaprot, ka realitātē politiskās partijas intereses tomēr dominē pār valstiskajām. Esot opozīcijā, lai īstenotu savu gribu un plānus, man ir jāliek sprunguļi valdībai un jāceļ sevi. Līdz ar to tajos gadījumos, ja balsojums nav pārlietu pretrunā ar vēlētāju interesēm, tad viņi balsos par. Bet, ja viņi redzēs, ka ir iespēja gāzt valdību, skaidrs, ka viņi to izmantos.

Intervija ar Ainaru Latkovski, Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas priekšsēdētāju.**25.04.2013. no plkst. 13:00 līdz 13:30.****Vieta: Saeimas Apmeklētāju un informācijas centrs**

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas iesaistei militārajās misijās Afganistānā un Mali?

A.L.: Tātad lēmums par Afganistānu nav pirmo gadu, jo lēmums tiek pagarināts katru gadu. Katru gadu vienā laikā, jo tad tiek sagaidīts ANO Drošības Padomes rezolūcija par mandāta pagarinājumu. Bez tā mēs nepiedalāmies. Otrs apstāklis ir tas, ka tā ir NATO misija, mēs kā NATO dalībvalsts, ņemot vērā mūsu iespējas – cilvēku un finanšu resursi – cenšamies sniegt savu ieguldījumu. Lēmums ir līdz 2014.gada beigām, līdz ar to mēs kā komandas spēlētāji tur esam. Šeit pat nav runa par trim Baltijas valstīm. Vadāmies pēc NATO ietvaros pastāvošā izteiciena – kopā iekšā, kopā. Teiksim tā, ja nav pārāk sarežģīti un katru gadu lemj par misijas pagarināšanu, tad Saeimā īpaši neizvērsas debates par šo jautājumu. Pāris gadus atpakaļ Zaļie zemnieki bija izdomājuši nostāties pret šo lēmumu, lai iegūtu kādas politiskās dividendes. Bet, saprotot, ka tur nekā nav, tad pieslēgās vairākuma viedoklim. Starp motīviem es to īsti neminētu kā solidaritāti, bet gan mūsu saistības pret sabiedrotajiem. Mēs esam organizācijā iekšā un mums pret to ir zināmi pienākumi pret pārējiem biedriem un pret sevi arī. Līdz ar to manā skatījumā šī konkrētā lēmuma pieņemšana bija ļoti vienkārša.

Cits gadījums ir ar Mali, kas atkal ir ES operācija. Šajā gadījumā Latvijas iesaistīšanās iet kopā ar pārējo Baltijas valstu iesaistīšanos. Mēs jau esam nosūtījuši savus divus virsniekus instruktorus, kuri pārvalda franču valodu. Bet viņi neiesaistīsies kaujas operācijās. Viņi būs apmācības bāzē netālu no galvas pilsētas. Ņemot vērā šos – instruktoru skaits un nepiedalīšanās militārajās operācijās – aspektus, sabiedrību un politiķus šis jautājums neieinteresēja. Kā jau minēju, tad politiķi bieži vien, reaģējot uz sabiedrības viedokli, var mēģināt gūt kādu labumu no nostāšanās pret jautājumu. Bet, ņemot vērā iesaistes apmērus un uzdevumus, tad šoreiz tas nebija aktuāli. Runājot par politisko gribu šajā lēmumā, tā tomēr ir ES operācija, un francūži ir vadošie. Ja mēs atceramies gadījumu ar Irākas karu un toreizējo prezidentu, kurš izteica tāda frāzes par Baltijas valstīm, ka „labāk būtu pastāvējuši maliņā vai paklusējuši”. Nu viņam bija cits viedoklis saistībā ar intervences leģitimitāti Irākā, kas zināmā mērā, ņemot vērā arī parlamentārās izmeklēšanas, kas norisinās Lielbritānijā, protams, pierāda to, ka nebija iznīcināšanas ieroči. Pret izlūkošanas iestādes bija kaut kādā mērā pārcentušās, vai nu spēlējušas dažiem politiķiem par labu. Bet tas bija savādāk. Šoreiz bija tā kā iespēja pāriet pretī francūžu interesēm. Neteiksim jau to, ka viņi tur aizvainojumu par to, ka mēs kādreiz esam pieslēgušies NATO dominējošajai valstij ASV, kas ir mūsu stratēģiskais partneris. Bet nu bija iespēja un domāju, ka tas būtu bijis politiski absurdi nepiedalīties. Jo īpaši šajā misijā, kur tas neprasa daudz resursu. Turklāt, sabiedrībā nebija tāda viedokļa, kurš būtu pret un kurš būtu jālauž. Jebkura starptautiska operācija, jo īpaši, ja tā nav saistīta ar personāla dzīvības briesmām un ir iespēja strādāt starpnacionālā kolektīvā, apmācot citus, tā ir milzīga pieredze un piensums. Mēs maksājam, protams, par to, ka atrodamies tur, bet tā skola un pieredze – tas atmaksājas. Jebkurā citā situācijā, kad būs kopā ar NATO jāatvairā kāds iebrukums vai kas cits, tad šāda veida pieredze ir neatsverama. Saeimā šis jautājums arī neizraisīja nekādas debates, aprobežojoties vien ar mūsu komisiju, kurā mēs bijām

uzaicinājuši Aizsardzības ministrijas un NBS pārstāvjus. Viņi mūs iepazīstināja, kas ar to ir paredzēts, bet nebija diskusijas par to, vai vajadzētu iesaistīties.

N.V.: Tad Mali gadījumā tā motivācija bija solidaritāte ar citām ES valstīm?

A.L.: Šoreiz es domāju bija svarīgi tas, ka francūži bija iniciatori. Šis zināmā mērā bija nu tāds labs žests no mūsu puses pēc tā Irākas gadījuma. Plus vēl tas, ka Latvija neiesaistījās Lībijas operācijā, kur iesaistījās francūži un angļi. Latvija nevarēja iesaistīties, jo tas attālumam bija pārāk liels un nebija īpaši ko piedāvāt. Līdz ar to tas ir uzskatāms par labu reveransu, turklāt igauņi un lietuvieši arī to darīja un būtu bijis brīnums, ja mēs to nedarītu. Mēs ātri pateicām, ka jā un ātri pieņemām lēmumu. Galu galā tas bija labs solis pretim mūsu sabiedrotajiem, jo francūži ir arī mūsu sabiedrotie. Un, protams, labs veids, kā mūsu instruktoriem papildināt savas zināšanas un uzkrāt pieredzi.

N.V.: Kas bija Jūsprāt bija galvenais iniciators turpināt dalība Afganistānas un iesaistīties Mali militārajās misijās?

A.L.: Nu kā jebkurš lēmums nāk no Ministru kabineta saskaņā ar Ministru kabineta kārtības rulli un Saeimas kārtības rulli. Tā kārtībā ir tāda, ka patiesībā šie lēmumi varētu tikt virzīti uz Saeimas sēdi, nemaz nenonākot atbildīgajā komisijā. Bet tā prakse no iepriekšējās Saeimas ir tāda, ka tas būtu absurdi, lai gan iespējami, skatīt uzreiz Saeimas sēdē. Mēs tomēr to vērtējam vispirms komisijas sēdē. Afganistānas lēmuma gadījumā, kad tas tiek skatīts no gada uz gadu, runa jau vairs nav par to, vai mums ir jāpiedalās. Nē, tā procedūra jau ir tehniska, un mēs jau konkrēti gribam zināt, kur būs mūsu karaspēks, cik liels ir karavīru skaits, kāds ir viņu aprīkojums, kāda ir viņu pašsajūta, kad viņi atgriežas. Līdz ar to mūsu mērķis ir pārliecināties par to, ka viņi ir labi aprīkoti un aizsargāti. Šajā kontekstā es vēlējos minēt, ka šogad pirmo reizi es un vēl četri komisijas locekļi dosies uz Afganistānu. To iemeslu dēļ, ka sabiedrība ir apradusi ar mūsu klātbūtni Afganistānā un fakts, ka nav bijuši kritušie, padarījis šo procesu jau pārāk tehnisku un pašsaprotamu. Man viedoklis ir tāds, ka, ja mūsu komisija ir atbildīgā par šo lēmuma projektu un virza to uz Saeimas sēdi, ir būtiski pārliecināties klātienē, ka viss ir kārtībā. Es, protams, uzticos NBS komandiera, kurš ir ļoti profesionāls, sniegtajam vērtējumam. Taču tas liek sajūst Latvijas puīšiem Afganistānā, ka viņu darbība tiek novērtēta. Mēs viņus sastopam arī pēc misijas un izrunājamies komisijā. Tāpēc būtiskas ir izbraukumu sēdes, kur var klātienē aprunāties. Vienkārši informācijai vēlot norādīt, ka iepriekšējais komisijas vadītājs nāca no bruņotajiem spēkiem un viņam tas viss bija labi zināms. Man nav šādas pieredzes, tāpēc manā skatījumā ir būtiski ne tikai komisijas sēdē iet cauri likumiem un uzaicināt Aizsardzības ministrijas un NBS pārstāvjus, bet arī organizēt komisijas izbraukuma sēdes. Piemēram, nesin tika lemts par jaunu ieroču iegādi, tiek apstiprināta iegāde un tiek dzirdēts, ka ieroči tiek vērtēti labi. Bet tad pa retai reizei pēc kādu starptautisko mācību organizēšanas tik dzirdam, ka ieroču kvalitāte nav tik laba. Divi gadi atpakaļ ar komisiju aizbraucām uz Alūksnes kājnieku skolu un palūdzu, lai noorganizē instruktažu un šaušanu. Tad secinājām, ka pēc pusotras stundas šaušanas sāk pagurt roka. Līdz ar to veidojas sapratne par lietām un procesiem par sevis paša pieņemtajiem lēmumiem. Jo sevišķi tas skaidri saskatāms, kad tika vērtēta mūsu karavīra nāves gadījuma apstākļi, kad šādas tehniskas detaļas kā smags ierocis, kas jānes lielā karstumā, var būt viens no būtiskiem faktoriem. Tad sāk saprast, ko nozīmē tie pāris simts grami klāt ierocim, tas var būt dzīvības un nāves jautājums. Papildus vēl internetā ārkārtīgi kritiskie komentāri par mūsu dalību operācijās. Netiek saprasts, ka šiem puīšiem ir interneta pieslēgums un viņi to lasa un skatās uz tām lietām pavisam citādi, kuri ir ļoti patriotiski un atbildīgi pret savu darbu. Ja tā ir NATO misija un karš pret teroru, tad šis jautājums viņiem vispār nav apspriežams. Līdz ar to tas ir tāds ļoti pozitīvs žests aizbraukt pie viņiem.

N.V.: Un Mali gadījumā?

A.L.: Nu, Artis Pabriks bija ļoti redzams. Arī Lībijas gadījumā viņš publiski iestājās par Latvijas iesaistes nepieciešamību. Jā, viņa nostāja ir tāda, kurai es zināmā mērā piekrītu, proti, ja mēs esam aktīvi palīdzības sniegšanā citiem, tad vienu dienu, kad mums būs nepieciešama palīdzība, tad mēs varēsim rēķināties, ka mūs kāds atbalstīs. Negribētos sagaidīt brīdi, kad Polijas parlamentā vīri un sievas nolemj, ka nav jau jēgas iet palīgā Latvijai. Krievija taču ir neprognozējama un vēl starp Latviju un Poliju ir Lietuvu. Labāk to nevajag. Tur ir zināms pamats tai teorijai, ka, ja tu vienmēr būsi atsaucīgs, tad, kad pienāks kritiskais brīdis, tu varēsi palūgt viņiem palīdzību. Tu zināsi, ka viņiem būs neērti atteikt. Skaidri zinu, ka starptautiskajā politikā tiek ļoti novērtēts, ja tu izsaki atbalstu un piedalies ar savu personālu, pat ja tas ir niecīgā apmērā. Piemēram, amerikāņiem Irākas gadījumā līdzdarbojošo valstu skaits bija vitāli svarīgi, lai parādītu, ka tās nav tikai viņu personīgās intereses un tamlīdzīgi. Un, protams, francūžiem, kas paši iegāja un iznesa to smagumu, bija svarīgi, lai iesaistītos vēl citas ES dalībvalstis. Vispār kritiski ir vērtējama tā ES drošības politika, un gaužām vājš ir tas ES Ārlietu dienests.

N.V.: No ierēdņu teiktā esmu dzirdējusi, ka liela loma ir bijusi arī Ārlietu ministrijai kā vienam no iniciatoriem?

A.L.: Jā, es par to nešaubos, ka Ārlietu ministrija bija padziļināti iesaistīta šajā procesā.

N.V.: Kādi bija iesaistes kritēriji turpināt misiju Afganistānā un uzsākt misiju Mali?

A.L.: Nu Afganistānas gadījumā tas ir ANO Drošības padomes mandāts un NATO plāni Afganistānā, kas nosaka iesaistes apmērus.

N.V.: Kāda ir pieredze šo abu konkrēto lēmumu pieņemšanai Saeimā? Kāpēc Mali gadījumā bija vienprātība, bet Afganistānas - nē?

A.L.: Nu Mali gadījumā nebija debašu par to, vai ir jābrauc. Bet jau par tehniskām detaļām, kādā apmērā, kas tie ir par cilvēkiem, kur viņi būs, kādi viņiem būs uzdevumi citi jautājumi. Citādi, ja nepaprasītu, tad izrādītos, ka vienam nav vienas kājas un otram ir stikla acs. Es, protams, trivīlīazēju, bet mums ir jābūt pārliecinātiem, ka viss ir kārtībā. Politisku diskusiju vispār nebija. Es tagad precīzi neatceros, kāds bija tas balsojums Saeimā.

N.V.: Kā Jums, šķiet, vai Latvijas parlaments virzās uz konvergenci nacionālās drošības un ārpolitikas jautājumos?

A.L.: Nu tādām Saskaņas centram galīgi tas nav būtiski – balsot vienoti šajos jautājumos. Kad parlamentā bija Zapčol, tad viņi bija iesnieguši priekšlikumu drastiski mazināt aizsardzības budžetu par labu sociālajam budžetam. Taču, kad veidojās Saskaņas centrs, tad tika mazināta tā retorika pret NATO. Lai gan es neticu, ka viņu vēlētājos uzskati ir mainījušies šajos jautājumos. Neprasiet man to, es neesmu Saskaņas centra pētnieks, bet bija arī balsojums par Valsts aizsardzības koncepciju, kurā viņi pieslējās pozīcijai. Tas bija man neliels brīnums, jo parasti drošības jautājumos viņi balso pret vai atturas. Viņi jau daudz nerunā. Ar Klementjevu, kurš ir mans vietnieks komisijā, mēs pārrunājam tehniskos jautājumus. Bet dienas beigās viņš pasaka, ka balsos pret vai atturēsies, neargumentējot un neizvēršot nekādu debati.

N.V.: Viens no augsta ranga ierēdņiem Aizsardzības ministrijā izteicās, ka, ja būtu kādam vēlme no pozīcijas pārliecināt, tad izdotos mainīt Saskaņas centra noraidošo nostāju.

A.L.: Nē, nē tas šeit Saeimā pilnīgi citādi darās. Ir jāstrādā ar Urbanoviču, kurš noteikti prasīt kaut ko pretī. Tā ir tāda partija, kura, ilgstoši esot opozīcijā, saprot, ka, lai viņi dabūtu kaut ko cauri un varētu to uzrādīt vēlētājiem kā savu panākumu, tad viņiem ir jāprasa kaut kas pretī.

N.V.: Kā Jūs vērtētu ministra personības nozīmi lēmuma pieņemšanas procesā? Kādi ir viņa motīvi būt aktīvam?

A.L.: Runājot par pašu Pabriku, tad savā laikā Tautas partijā viņš stipri pabojājās. Šo var droši rakstīt iekšā. Zināmā mērā tā būšana pie mums viņu ir nolikusi vietā. Bet, ja runājam par šiem diviem lēmumiem, tad viņa aktivitātei ir zināms pamats. Grūtāk bija pamatot toreiz to gadījumu ar Libānu. Tā loģika ir pamatota, ka, ja mēs esam sastāvdaļa no kopēja bloka, tad brīdī, kad mums vajadzēs palīdzību, tad mums nāks palīgā. Latvija bija gatava, vienkārši varēja sniegt savu ieguldījumu, un to mēs arī darījām. Tas tiešām bija politisks lēmums. Tādā ziņā viņam neko nevar pārmet un uzskatu, ka viņš tieši labi to procesu novadīja. Daudzi jau nemaz nedomā, jo sevišķi pirms vēlēšanām, citi politiķi norāda, ka tas tāds mazsvarīgs jautājums un labāk būsim neitrāli. Es tādās reizēs saku, lai paskatās uz Ulmaņlaikiem, ar ko tas viss beidzās.

N.V.: Vai politika iepriekšējā pieredze ir viņa aktivitāti ietekmējoši faktori?

A.L.: Katram pieredze ir no svara. Skaidrs, ka Pabrika pieredze ārlietu ministra amatā un tagad aizsardzības ministra pamatā ir noteicoši faktori. Pats esmu bijis ministrs un zinu, ka pirmo reizi, kad viss ir no jauna, tad ir zināma nedrošība. Bet līdz ar pieredzes uzkrāšanos, tas noteikti ietekmē. Starptautiskā pieredze arī ir būtiska, ja jau esi sačukstējies ar Kondolīzu Raisu pie austiņas, tad kāda tev ir problēma īstenot aizsardzības ministra pienākumus. Es vienkārši jokoju, jo bija tāda bilde, kur viņi sačukstas.

N.V.: Kāda ir ministrijai loma šo divu lēmumu pieņemšanas procesā?

A.L.: Nu viņi ir praktiskie gatavotāji. Precīzāk sakot, ministrija un NBS. Tur tomēr ir atšķirība, ko cilvēki bieži jauc, piemēram, asociējot, ka Valsts policija ir tā pati Iekšlietu ministrija. Ministrija izbīda to politisko procesu, bet, tā kā runa ir par karavīru sūtīšanu, mēs vienmēr pieaicinām NBS pārstāvjus. Un paldies, Dievam, viņi to tā arī neuztver. Komandieris ir aktīvs, turklāt, tas viņam ir jau otrais termiņš pēc pārtraukuma plus viņš vēl ir bijis mūsu pārstāvis Briselē NATO un ES institūcijās. Cilvēks ir atraisīts, zinošs, ar pieredzi un bijis pirms tam tieši ceļā uz NATO. Tādā ziņā mums ir noveicies, jo īstais cilvēks ir izvēlēts.

N.V.: Kā ir ar sabiedrību? Sabiedrība šajos lēmumu pieņemšanas procesā nav iesaistīta?

A.L.: Politiķi jau seko līdzī sabiedrības viedoklim un mēģina to izmantot. Paskatieties piemēru par eiro, kad sabiedriskās aptaujas rādīja, ka sabiedrības noskaņa ir negatīva, uzreiz uzradās starp Zaļajiem zemniekiem aktīvas personas. Tādā ziņā viņu deguns ļoti ātri uzož sabiedrības noskaņojumu. Godīgi teikšu, ka katru gada pagarinājums Afganistānas misijai, nesaredzu jēgu pēc speciāla sabiedrības viedokļa apzināšanas. Līdzīgi arī Mali gadījumā, vai tagad dēļ diviem instruktoriem būtu bijusi jēga veikt ko tādu. Kas tika pareizi izdarīts, ka tas netika slēpts no sabiedrības, un ministrs kā politiska persona ātri paziņoja, ka Latvijai tagad vajag piedalīties. Un tad jau varēja vērot, kā reaģē koalīcija, opozīcija un sabiedrība. Tāpēc

domāju, ka ne katrreiz ar to vajag sākt – ziniet mums te kaut kas ir padomā, un tagad sāksim braukāt apkārt pa ciemiem aptaujāt.

N.V.: Kā ir ar sabiedrības nevalstiskā sektora kapacitāti?

A.L.: Nu ir jau LATO, bet viņi jau ir par NATO. Nu, mums ir arī antiglobālisti, bet kāda viņiem ir tā kvalitāte, lai aicinātu uz diskusiju. Galu galā tas vēl ir ļoti diskutējams jautājums, kāda viņi ir nevalstiska organizācija, jo uz pašvaldības vēlēšanām viņi formējas kā politiska partija. Mums jau ir daudz nevalstisko organizāciju, kas kalpo kā pakāpiens vēlākai pārveidei par politisku partiju. Man grūti atbildēt, jo Latvijā jau nav tādas pret kara kustības un būtu dīvaini, ja tāda būtu, jo mēs jau neesam iniciējuši nevienu karu. Turklāt, tajos gadījumos, ja mums ir ANO lēmums, tad mums ir vieglāk pamatot savu lēmumu.

N.V.: Visbeidzot, cik būtisks ir valdības posms šo lēmumu pieņemšanā?

A.L.: Nu, jā, ir saskaņošanas posms pirms lemšanas valdībā, bet viņi jau jūtas droši, jo viņi ir starpnieki. Nav jau arī tā, ka Saeimā mēs te sēžam un nezinām, kas nāks no valdības. Bet Saeima tomēr pieņem to gala lēmumu. Līdz ar to viņi sagatavo lēmumu Saeimai. Nu kā Aizsardzības ministrijas ierēdņi sagatavo Ministru kabinetam, tā Ministru kabinets sagatavo Saeimai. Jā, man liekas, ka tur ir tā uztvere, mēs sagatavojam un formāli nobalsojam, bet process noslēdzas Saeimā.

Intervija ar A. Viļumsonu, Ārlietu ministrijas Drošības politikas departamenta direktoru. 14.06.2013. no plkst. 9: 30 līdz 10:00.

Vieta: Ārlietu ministrija.

N.V.: Kāda ir Ārlietu ministrijas loma lēmuma pieņemšanas procesā par Latvijas dalību militārajās misijās?

A.V.: Praksē tas ir tā, ja starptautiskā organizācija plāno jaunu operāciju, tad vairāk vai mazāk tas sākumposms ir Ārlietu ministrijā. Piemēram, Lībijas gadījumā viss process sāka risināties ārpus Latvijas, un tajā brīdī Aizsardzības ministrija vispār vēl netiek iesaistīta šajā procesā vai vienkārši seko līdzī plašsaziņas līdzekļos paustajai informācijai. Par to sāk diskutēt vai nu NATO, vai ES pārstāvniecībās Briselē. Lībijas gadījumā abās organizācijās bija aktīvas diskusijas. Skaidrs, ka Latvijas diplomāti piedalās šajās darba grupās un ir informēti. Līdz ar to pie sākotnējās informācijas piekļūst diplomāti. Tā bumba vispirms atripo pie mums. Kad sākam just, ka Latvija varētu reāli līdzdarboties, tad tiek rakstīts Aizsardzības ministrijai.

N.V.: Vai notiek arī pirms tam kādas neformālās pārrunas?

A.V.: Protams, ka pirms tam sazvanoties tiek neformāli saskaņots ar Aizsardzības ministrijas vadību. Pozitīvi ir tas, ka visas trīs puses – Aizsardzības un Ārlietu ministrijas, un Nacionālie bruņoto spēki – tiek pārstāvēti ES un NATO institūcijās. Līdz ar to viņi ir informēti par norisinošo diskusiju Briselē. Vienlaikus arī iknedēļas kopējās sēdēs šie jautājumi tiek pārrunāti. Politiskās diskusijas notiek diezgan ilgi. Lībija, protams, bija ātrs gadījums, bet vienalga, tas prasa vairākus mēnešus. Tiek izvērtēts iespējamais praktiskais ieguldījums. Tad tiek rakstīta vēstule ārlietu un aizsardzības ministriem, ieskicējot situāciju un ar lūgumu izvērtēt Latvijas iespējamo ieguldījumu. Nākamais solis ir plašāka loka iesaistīšana, lai varētu pieņemt lēmumu, tad vienīgais kvorums, kurā tiek pārstāvēti visi galvenie politikas veidotāji – ministri, parlamenta pārstāvji, prezidents – ir Nacionālā drošības padome.

N.V.: Prezidents arī tiek iesaistīts?

A.V.: Viņš ir Nacionālās drošības padomes vadītājs un ar kanceleju arī prasti tiek saskaņots. Premjera loma šajā procesā nav tik liela. Tas vispār ir atkarīgs no premjera personības, ja viņam ir interese par ārpolitiku, tad viņš arī noteikti tiktu iesaistīts. Padome sniedz mandātu, ka Latvija atbalsta konkrēto operāciju. Lībijas gadījumā Latvijai nebija tādu militāro spēju, lai iesaistītos. Vienīgais variants bija aizsūtīt kuģi, bet tas bija krīzes laiks. Tas būtu par to procesu.

Pievēršoties Afganistānas gadījumam, tad tā jau bija rutīnas procedūra, ko mēs pilnīgi atstājam Aizsardzības ministrijas kompetencē. Tas neformālais darba dalījums ir tāds – līdz brīdim, kad tiek pieņemts lēmums par dalību jaunā starptautiskajā operācijā, tad tā ir Ārlietu ministrijas kompetence (kā tas bija Mali gadījumā), bet, kad tā ir operācija no gada uz gadu, tad tas ir Aizsardzības ministrijas lauciņš.

N.V.: Pastāstiet par Mali gadījumu.

A.V.: Tas viss arī sākās ārpus Latvijas. Ikdienas Francijas pārstāvji nāca, lūdza atbalstu un aicināja iesaistīties. Sazvanījāties ar Aizsardzības ministriju un vaicājām, kāds varētu būt Latvijas ieguldījums. Tas noteikti tika arī izrunāts Nacionālajā drošības padomē. Kad lēmums par atbalsta sniegšanu tika pieņemts, tad tālāk jau to stafetes kociņu pārņēma Aizsardzības ministrija. Tā veica visu saskaņošanas procesu, tad pozitīvs lēmums valdībā un tad uz Saeimu. Valdībā premjers uzlūkoja šo jautājumu ļoti tehniski, proti, cik tas maksās. Ja būtu cits premjerministrs, iespējams, būtu citādāk. Mūsu tagadējam prezidentam arī nav īpašas intereses. Tas vispār ir ļoti *personality-driven* (tulk. no angļu val. – *balstās uz personības iniciatīvu*), cik ļoti iesaistās lēmuma pieņemšanas procesā. Mūsu ministrs skatījās uz šo jautājumu politiski. Bija novērojamas zināmas nesaskaņas starp ārlietu un aizsardzības ministru. Operāciju kā tādu ārlietu ministrs atbalstīja, bet viņam bija iebildes pret Aizsardzības ministrijas ierosinājuma sūtīt uz Mali zemessargus ES kaujas grupas ietvarā, kas nozīmētu 30 cilvēku sūtīšanu uz Āfriku. Tam ir iekšpolitiski iemesli. Šī lēmuma pieņemšana sakrita ar lēmuma pieņemšanu Saeimā par eiro. Euro ieviešanas jautājums ir Ārlietu ministrijas 2013.gada prioritāte. Bija bažas par to, ka sabiedrībā varētu rasties neizpratne un neapmierinātība par zemessargu sūtīšanu uz Āfriku. Tas kaut kādā mērā varētu negatīvi atsaukties uz jautājumu par eiro. Liekas it kā sākums, bet bija bažas, ka opozīcijā esošie zemnieki varētu sašūpot laivu tā un varētu pietrūkt balsis balsojumā par eiro. Divu profesionāļu sūtīšana uz Mali neizraisītu tik plašu rezonansi.

N.V.: Kādi motīvi bija pagarināt mandātu Afganistānas operācijai?

A.V.: Nu lēmums par mandāta pagarināšanu Afganistānas operācijai ir rutīnas procedūras, ko pilnībā atstājam Aizsardzības ministrijas kompetencē. Motīvs? Motīvs Afganistānas gadījumā ir gluži vienkāršs – tā ir vienīgā lieta mums, jo īpaši pēc krīzes, ar ko mēs varam visiem parādīt, ka Latvija ir *security contributor* (tulk. no angļu val. – drošības devējs), nevis tikai drošības patērētāji. Man kā diplomātam, kad strādāju Briselē, tas bija vienīgais arguments, lai varētu prasīt palīdzību *Air Policing* (tulk. no angļu val. – NATO Gaisa telpas patrulēšanas misija virs Baltijas) un *Contingency Plan* (tulk. no angļu val. – NATO Baltijas valstu aizsardzības plāni). Līdz ar to man nebūtu argumentu iet pie valsts runāt, kurai pašai ir finansiālās grūtības, un prasīt atbalstu kaut kādam *Air Policing*. Arguments, ka mēs piedalāmies Afganistānā un daudz darām, bet, ja mums pašiem būtu jāpērk lidmašīnas, tad gan Latvija nevarētu sniegt tik lielu ieguldījumu operācijā. Amerikāņiem šāds arguments ir ļoti svarīgs. Nopietna dalība starptautiskā operācijā ir vienīgais iemesls, kāpēc Latvija tiek uzskatīta, kā vēra ņemama valsts. Ja Afganistānas operācijas vairs nebūtu, tad Latvijā vispār neviens neieklātos, jo sevišķi, jau NATO ietvaros.

N.V.: Un Mali gadījumā?

A.V.: Mali gadījumā es domāju, ka loģika ir tāda pati. Ar to es domāju, ka Afganistānā mūsu dalība drīz ievērojami saruks, un ir jāmeklē citi operāciju rajoni. Otrs ir operacionālā pieredze, jo, skraidot pa Ādažu poligonu, karavīrs negūst vajadzīgo pieredzi. Lai cik tas nesmuki izklausās, karavīram ir jābūt sagatavotam, un to viņš var gūti tikai caur dalību operācijās. Līdz ar to Mali ir daļa no tā, ka mums ir jāmeklē vietas, kur piedalīties. Zinu arī Aizsardzības ministrijas argumentāciju, ka, tiklīdz mēs nebūsim operācijās, tā valdība vairs nedos naudu. Ja esam operācijās, tad varam prasīt attiecīgi finansējumu un ir cerība nodrošināt tos 2 procentus no IKP. Tāpēc arī Aizsardzības ministrijai bija tik būtiski salikt visos stratēģiskajos plānošanas dokumentos pie prioritātēm dalību starptautiskajās operācijās. Nu Mali operācija vienkārši patrāpījās, ja būtu kāda cita operācija, tad visticamāk censtos tajā piedalīties. Jau pirms tika vērtētas iespējas piedalīties ANO misijās, tās pašas loģikas dēļ. No politiskā

aspekta raugoties, bija jāraugās palielināt Latvijas ieguldījumu ES operācijās, jo vienmēr esam bijuši 99 procenti pro-amerikāniski. Turklāt, tie eiropieši mums ir vajadzīgi – gan franči, gan vācieši. Mums ir jāklūst nedaudz eiropēiskākiem. Ir jāatrod kaut kāds balanss starp mūsu ieguldījumu NATO un ES. Tad vēl bija citi pozitīvie aspekti Mali gadījumā, piemēram, premjeram tas vēlāk bija ļoti labs arguments pārrunās Briselē par Latvijas pievienošanos eiro zonai. Francūžiem mūs ļoti vajadzēja, es nebiju redzējis Francijas diplomātus tik bieži vēl nekad – katru vai katru otro dienu mēneša garumā. Kad premjeram bija jābrauc uz Franciju uz pārrunām par eiro, tad Mali bija viens no trumpjiem, ko varētu izmantot, ja būtu jātirgojas.

N.V.: Vai, Jūsaprāt, ir novērojami kaut kādi ietekmēšanas mēģinājumi no starptautisko organizāciju puses?

A.V.: Nu nav tāda spiediena. Nevienam nevar piespiest kādu valsti darīt ko tādu, ko tā nevēlas. Tās ir atsevišķas dalībvalstis, kurām šī misija ir svarīga, kā, piemēram, Mali gadījumā Francija. Tās pārstāvji gāja pie visiem pēc atbalsta, jo viņiem Āfrika ir svarīga un ir būtiski, lai tās misijas tur būtu. Bet to nevarētu nosaukt par spiedienu, bet gan par aktīvu darbošanos un pārliecināšanu. Sākotnēji viņiem vajadzēja vienkārši atbalstu operācijas izveidošanai, tad aicināja līdzdarboties ar personālu un arī sniegt atbalstu ar materiāltehniskajiem līdzekļiem. Bet spiediens no starptautiskas organizācijas ir mīts. Aizsardzības ministrijai patīk šo mītu uzturēt, runājot par vajadzīgajiem 2 procentiem aizsardzības budžetam, jo tās it kā esot NATO prasības.

N.V.: Kas bija galvenie virzītāji spēki lēmuma pieņemšanas procesā abos gadījumos?

A.V.: Afganistānas gadījumā par mandāta pagarināšanu tas ir pilnīgi tehnisks process, ko īsteno Aizsardzības ministrija. Cita lieta būs, kad būs jālemj par pēc-Afganistānas misiju. Skaidrs, ka Aizsardzības ministrija saliks skaitļus, bet Ārlietu ministrija noteikti būs tā, ka ieliks to noteiktas ārpolitikas rāmjos un skaidros sabiedrībai.

N.V.: Un Mali gadījumā, kurš bija virzītāji spēks? Vai aizsardzības ministra aktivitātei bija loma?

A.V.: Nē, nu kādam vienmēr ir jābūda. Man liekas, vienalga, kurš to dara. Lēmumu pieņemšanā par šādiem jautājumiem dominē tomēr abas ministrijas. Jā, atsevišķos gadījumos ministrs var spēlēt būtisku lomu.

N.V.: Pievēršoties jautājumam par sabiedrības viedokļa nozīmi un iesaistīšanu šajā procesā. Mali gadījumā ir novērojama pretruna, ka tiek norādīts, ka sabiedrības viedoklis tiek ņemts vērā, tajā pašā laikā sabiedriskās aptaujas dati, kas pasaka skaidru „nē” Latvijas dalībai Mali, neietekmē lēmuma tālāko virzību.

A.V.: Ko tad lai politiķi citu saka, skaidrs, ka viņi teiks, ka sabiedrības viedoklis ir svarīgs. Tāpēc jau viņi ir politiķi.

N.V.: Kāpēc sabiedrība netiek iesaistīta lēmuma pieņemšanas procesā?

A.V.: Es uzskatu, ka politiķiem ir jāvada šis process. Ja var izvairīties no sabiedrības viedokļa šajos procesos, tad labāk to darīt. Piekrītu bieži izteiktajam apgalvojumam, ka sabiedrība nav izglītota. Ir pārāk daudz stereotipu. Vienmēr atradīsies kādi neapmierinātie, kuri bremzēs visu procesu. Skaidrs, ka politiķiem tas ir citādi, viņiem vismaz ir jātēlo, ka viņiem ir svarīgs

sabiedrības viedoklis. No valsts pārvaldes viedokļa puses uzskatu, ka, lai process ātrāk un efektīvāk norisinātos, vēlams iztikt bez iesaistīšanas. Jo īpaši, ja tas lēmums nav kritisks. Divi karavīri Mali ir simboliski. Bet, ja nu mums būtu jāpiedalās ar 40 karavīriem, tad tas varētu izvērsties par aktuālu jautājumu. Vai, piemēram, jāpiedalās Sīrijā? Kad Sīrijas jautājums nāks dienaskārtībā un tas notiks, tad tas noteikti politiski kļūs nozīmīgs un būs jāpiestrādā pie skaidrošanas.

N.V.: Kādi kritēriji noteica iesaistes apmērus Afganistānā un Mali?

A.V.: Tur ir vairāki aspekti. Mali gadījumā domāju, ka finanšu resursi bija sekundāri, jo būtiski bija personāla resursi. Instruktori ar franču valodas zināšanām, nav bruņotajos spēkos nemaz tik daudz. Ja mums būtu bijis, ko piedāvāt vairāk, tad domāju, ka dalība būtu lielāka. Mēs piedāvājām trīs karavīrus, no kuriem divi atbilda prasībām. Nauda šajā gadījumā nebija tik svarīga, nav dižas starpības divi vai pieci karavīri. Afganistānas operācijā ir nedaudz citādāk, jo, pirmkārt, svarīgi ir tas, ko vajag vadošajai valstij operāciju rajonā. Tad mēs vērtējam, ko mēs no tā visa varam piedāvāt. Bieži vien viņiem vajag kaut ko citu, nevis to, ko mēs būtu gatavi dot. Vai arī viņiem vajag mazāk. Šobrīd Afganistānas jautājumā ir izveidojusies šāda situācija – Aizsardzības ministrija ir gatava dot vairāk, nekā vispār vajadzīgs. Joprojām nav skaidrības ar amerikāņiem, vāciešiem, zviedriem un citiem lielajiem spēlētājiem, kādos apmēros viņi tur paliek, ar kādiem uzdevumiem utt. Finanšu resursu jautājums, protams, arī ir svarīgs, bet mūsu devums visus šo gadus ir saglabājis proporcionāli augsts.

N.V.: Vai ir bijuši spiediena elementi, lai tiktu pieņemts pozitīvs lēmums šajos gadījumos? Piemēram, Afganistānas gadījumā liela loma ir standarta procedūrām. Intervētās personas norādīja, ka mūsu saistības pret partneriem ir vērtējams, kā šāds spiediens.

A.V. Piekrītu par standarta procedūru nozīmi, taču par tiem partneriem nav viss tik nozīmīgs. Ārpolitikā sadarbības partneri ļoti bieži „uzmet”. Tie paši norvēģi mūs vairākas reizes ir pievīluš. Neplānoti paziņo par sava karavīru skaita samazināšanu vai citām izmaiņām, neinformējot Latvijas pusi pirms tam. Pirmais norvēģu lēmums par sava kontingenta samazināšanu Afganistānā tika paziņots preseī, mūs vispār neiesaistot. Mēs to uzzinājām no ziņām. Šādi norisinājās divi gadi pēc kārtas. Tikai pēc kāda laika iedibinājās prakse, kad šādi lēmumi pirms tam tika saskaņoti ar mums. Tāpēc es domāju, ka nekas traģisks arī nenotiktu, ja mēs pēkšņi paziņotu, ka iepriekš neplānoti atstāja Afganistānu. Domāju, ka mūsu motivācija, ko jau iepriekš minēju, šajā ziņā ir daudz nozīmīgāka, nevis kaut kāds ārējais spiediens, jo sevišķi sadarbības partneru formā. Arī amerikāņi īpaši neapvainotos, jo paši ievērojami samazina. Ja mēs atstātu tikai pāris cilvēkus, tad nekas jau nenotiktu. Bet, redz, mēs neesam pašpietiekami, mums ir vajadzīgs *Air Policing* un cits atbalsts, tāpēc mums ir jādod, kas pretī. Tas ir ārpolitikas princips – ja tu ko dod, tad tev ko dod.

N.V.: Kāds bija valdības posms lēmuma pieņemšanas procesā abos šajos gadījumos?

A.V.: No vienas puses šis posms ir formāls, jo tas ir tikai starpposms un sēdē nekādu diskusiju nav, jo nevienam neinteresē tās aizsardzības lietas. Tajā pašā laikā veiktie visi saskaņošanas darbi uz valdības sēdi samazina risku, ka varētu būt kāds nepatīkams pārsteigums pēc tam Saeimā. Tas tomēr ir svarīgi, ka visiem ir uzjautāts un saskaņots, lai pēc tam Saeimas sēdē neattaptos, ka ar viņus neviens nav runājis. Vienlaikus arī finanšu jautājumu sakārtošana ar Finanšu ministriju ir ļoti būtiska.

N.V.: Kāda ir parlamenta loma lēmuma pieņemšanas procesā abos šajos gadījumos? Vai ārpolitikas drošības jautājumos ir novērojama vienota nostāja?

A.V.: Jautājumos par NATO operācijām, domāju, ka nē. To pierāda Saskaņas centra balsojumi par Afganistānas jautājumu katru gadu. Taču ES operācijās ir novērojama opozīcijas tuvināšanās pozīcijas viedoklim, ko apliecināja balsojums par Mali. Iespējams, ka tas ir tāpēc, ka visi sevi sāk jau asociēt ar ES. Interesanti, kā būtu jautājumā par ANO. Bet domāju, ka, ja būtu runa par lielāku iesaisti Mali, tad tur arī varētu parādīties opozīcijas nevienprātība.

N.V.: Vai parlaments kļūst izglītotāks par ārpolitikas drošības jautājumiem?

A.V.: Es domāju, ka nē. Joprojām nav nekādas intereses. Varbūt atsevišķi cilvēki. Parlaments jau ir tāds pats kā sabiedrība. Minimāla pilsoniskā sabiedrība. Cilvēki ir pasīvi, nesaprazdami, ka, ja viņi būtu aktīvi, tad varētu daudz, ko ietekmēt un panākt. Tas pats ir attiecināms uz parlamentu – viņi neizmanto savas tiesības pilnvērtīgi. Bet es noteikti negribētu tādu parlamentu kā Vācijā vai Nīderlandē, kur par katru jautājumu reizi nedēļā ir jāiet atskaitīties parlamentam. Bet Latvijas gadījumā parlaments tomēr ir par pasīvu. Izskatās, ka paši deputāti jūtas komfortabli un pašpietiekami, bet viņiem galīgi nav intereses. Man simpatizē Ojārs Kalniņš un Ivans Kļementjevs. Pēdējais ir ļoti kompetents par NATO jautājumiem un neesmu ne reizi novērojis viņa uzskatos kaut kādu partijas ietekmi. Viņš aktīvi seko līdz NATO jautājumiem.

**Intervija ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju.
19.06.2013. no plkst. 11: 00 līdz 11:30.**

Vieta: Ārlietu ministrija

N.V.: Kāda ir Ārlietu ministrijas loma lēmuma pieņemšanas procesā par Latvijas ieguldījumu attīstības sadarbībā tieši kontekstā par Ministru kabineta lēmumu par attīstības sadarbības plāna apstiprināšanu 2013.gadam?

A.G.: Kā jūs domājat vai tīri tehniski, vai plašāk?

N.V.: Sākotnēji, lūdzu, raksturojiet to tehnisko pusi.

A.G.: Tehniski ir tā, ka mana nodaļa gatavo šo lēmuma projektu. Nedaudz soļus atpakaļ skaidrojot, pirms tam Ministru kabinetā tiek pieņemts lēmums par 2013.gada budžetu, kurā viena no Ārlietu ministrijas budžeta līnijām ir par attīstības sadarbību. Tad, kad ir zināms piešķirtais budžets šai pozīcijai, tad saskaņā ar Starptautiskās palīdzības likumu mums ir jāgatavo gada plāns. Lai apgūtu šo naudu, mums ir vajadzīgs plāns, pēc kā tiks sadalīti līdzekļi. Tas ir noteikts gan likumā, gan pamatnostādnēs (2011.-2015.gadam) par attīstības sadarbību. Balstoties uz to, kādas mums ir prioritātes, kurās jomās, un kurās valstīs mēs gribam strādāt, tiek sagatavots šis plāna projekts. Projekts tiek saskaņots ar visām nozaru ministrijām, nevalstiskajām organizācijām un citām iesaistītajām pusēm. Pēc tam attiecīgi visus vai daļu komentārus tiek ņemti vērā, un plāns tiek uzlabots. Tad plāns tiek virzīts caur oficiālo saskaņošanas procesu. Tad caur MK jau caur valsts sekretāru sanākumi. Pirms tam gan par šo projektu tiek diskutēts gan ar NVO, gan ar Saeimu. Principā mēs attīstības sadarbības gadījumā visi politikas dokumenti tiek saskaņoti maksimāli ar iesaistītajām pusēm, cenšoties iesaistīt visas ieinteresētās puses. Tad lēmuma projekts tiek apstiprināts MK sēdē, un tas kļūst par pamatu finansējuma apguvei – konkrētiem projektiem, līdzfinansējums NVO. Tas ir tas tiesiskais pamats naudas apgūšanai.

N.V.: Tātad Ārlietu ministrija ir galvenais virzītājspēks, kas vada šo procesu?

A.G.: Jā, jo Ārlietu ministrija Latvijā ir galvenā koordinējošā institūcija attīstības sadarbības politikas jautājumos. Mēs esam politikas veidotāji un koordinētāji, bet mēs neesam īstenotāji, jo ministrija kā tāda projektus neīsteno. Mēs veidojam politiku un nosakām virzienu, protams, saskaņojot ar ieinteresētajām pusēm. Tad tā naudiņa, kas nu mums ir pieejama, tiek izdalīta projektu īstenotājiem. Viņi attiecīgi atskaitās mums par naudas izlietojumu.

N.V.: Kas īsti ir šie projekta īstenotāji?

A.G.: Projektus īsteno mūsu uzņēmumi, valsts iestādes un NVO, respektīvi, no Latvijas. Mēs, Latvija, nododam savu pieredzi vai īstenojam projektus par saviem līdzekļiem nedefinētajās prioritārajās valstīs, lai veicinātu to attīstību. 2013.gadā tās ir Afganistāna un Moldova.

N.V.: Cik būtisks ir Ministru kabineta posms šajā lēmuma pieņemšanas procesā?

A.G.: Līdz Ministru kabineta sēdei tiek veikti apjomīgi saskaņošanas darbi, un sēdē tas tiek formāli apstiprināts. Īpašas diskusijas sēdes laikā nav novērojamas, jo pēdējos gados jau tas

finansējums ir bijis ļoti mazs vai tā vispār nav bijis. Tā finansējuma vēsture ir tāda, ka no 2005.gada līdz 2009.gadam tas bija labs un pakāpeniski pieauga. Pēdējos gadus finansējuma apmērs vidēji bija no 500 līdz 700 tūkstoši. Tajā laikā es ar attīstības sadarbības jautājumiem tieši nestrādāju, bet, ņemot vērā, ka tās summas bija stipri lielākas un tika sludināti grantu projekti, tad bija novērojamas dažādu institūciju intereses. Tad bija novērojamas diskusijas starp ministrijām un citiem interesentiem. Iespējams, katrs spieda vairāk uz savām interesēm. Bet tagad tā summa ir tik neliela, tikai 50 tūkstoši, tur reāli nav ko dalīt. 2009., 2010. un 2011.gadā plāna nebija, jo nebija naudas. Ja nav naudas, nav jēgas taisīt plānu. Nav jēgas apstiprināt politikas dokumentu bez finansiālā seguma. Līdz ar to 2012.gadā mēs atsākām daudz maz funkcionējošu attīstības sadarbību. Uzstādījums bija tāds, ka mēs naudu nesadalām uz daudz dažādām prioritātēm, bet mēģinām fokusēties. Tad mums bija tie trīs darbības virzieni – Moldova; līdzfinansējums NVO, kuras ir ieguvušas Eiropas Komisijas vai citu organizāciju projektu finansējumu, un kurām ir nepieciešamas salīdzinoši neliels līdzfinansējums; un Afganistāna. Tie ir tādi trīs galvenie mūsu virzieni. Tā kā ziemā 2013.gadā mēs nedabūjam lielāku finansējumu (mēs, protams, prasījām lielāku summu), bet gan tieši tādu pašu summu kā iepriekšējā gadā. Mūsu uzstādījums ir, ka mums ir jāiet mūsu nospraustajos virzienos. Lai tas būtu ilgtermiņa ieguldījums un varētu arī novērtēt rezultātus un ietekmi. Protams, kad būs finansējums, tad mēs noteikti strādāsim arī citos virzienos – vairāk valstīs un, iespējams, paplašināt jomas.

N.V.: Vai galvenais kritērijs ieguldījuma apmēra attīstības sadarbības jautājumos ir finansiālais?

A.G.: Nē, es to tā neteiktu. Mēs ārpus plāna saskaņošanas procedūras regulāri komunicējam ar valsts un nevalstiskajām organizācijām par to, ko viņi dara, par viņu prioritātēm. Līdz ar to interese iesaistīties attīstības sadarbībā, es pat teiktu, ir ļoti liela. Jo arī valsts iestādes, kurām tas interesē un kuras bija aktīvas, kad bija lielāks finansējuma apmērs, arī turpināja darboties attīstības sadarbības virzienā arī bez finansējuma – piedaloties dažādos ES projektos vai citu donoru finansētos projektos, vai kā eksperti vai partnerības slēgšanās utt. Tas kopums ar šī valsts un nevalstiskajām organizācijām ir funkcionējis arī krīzes gados bez finansējuma no valsts puses. Mūsu kā valsts sniegtais finansējums šos trīs gadus principā netika sniegts. Bija simboliska summa, lai budžeta līnija vienkārši netiktu slēgta. Varam principā uzskatīt, ka šos trīs gadus finansējuma nebija. Neskatoties uz to, mums vienmēr ir bijusi komunikācija ar projektu īstenotājiem un ieinteresētajām pusēm. Arī tagad, kad tika izstrādāts pieprasījums nākamajam gadam, tika noskaidrotas ieinteresēto pušu vēlmes un intereses, kas veido arī mūsu pamatojumu, kāpēc mēs pieprasām lielāku finansējumu. Viņiem ir plāni, projektu iestrādes un projekti kas notiek. Līdz ar to nevar sūdzēties par intereses trūkumu.

N.V.: Vai nav tā, ka viens no kavējošiem faktoriem piešķirt lielāku finansējumu ir politiku izpratnes trūkums par attīstības sadarbību?

A.G.: Es domāju, ka tā ir mūžīgā problēma jebkurā valstī. Tas ir arī lauks, pie kā mēs strādājam ļoti cieši ar nevalstiskajām organizācijām. Jo sevišķi ar platformas organizāciju LAPAS mēs strādājam, lai izglītotu un informētu sabiedrību un parlamentu par attīstības sadarbību. Ir jūtams, ka sāk veidoties lielāka izpratne un atbalsts šajos jautājumos.

N.V.: Pretēji apgalvojumiem, ka nevalstiskais sektors Latvijā ir samērā neattīstīts, tas nav novērojams jautājumos par attīstības sadarbību?

A.G.: Man ir grūti tā salīdzināt, kāds ir NVO citās jomās, jo es specializējos tieši attīstības sadarbības jautājumos. Runājot par NVO attīstības jomā, varētu teikt, ka, protams, organizācijām ir kapacitātes trūkums tieši dēļ finansējuma trūkuma. Mēs varam viņiem palīdzēt ļoti ierobežotā apmērā. Bet aktivitāte un interese no viņu puses, protams, ka ir liela. Mēs gan tagad, gan arī iepriekšējos gados ļoti regulāri komunicējam un cenšamies atbalstīt viņu organizētus pasākumus, piemēram, ar telpā gan Latvijā, gan arī mūsu vēstniecībās valstīs, kurās viņi īsteno projektus. Jo sevišķi tajos gados, kad nav bijis vispār nekāds finansiāls atbalsts no mūsu puses, mēs esam centušies šādi palīdzēt – ar nemateriālu atbalstu.

N.V.: Kāds tad ir tas motīvs sniegt Latvijai ieguldījumu attīstības sadarbībā?

A.G.: Ir vairāki argumenti. Es nosaukšu pēc kārtas, bet tas noteikti nav prioritārā kārtībā. Viens no argumentiem ir tas, ka mēs esam Eiropas Savienības dalībvalsts, kas ir daļa no attīstītās pasaules. Mums ir gan morāls pienākums, gan saistības iesaistīties attīstības sadarbībā. Mēs kā daļa no Eiropas Savienības, kas ir pasaulē lielākais donors, mums ir brīvprātīgs obligāts pienākums iesaistīties. Tas, protams, mums ir jārespektē un mēs nevar vienkārši tāpat neiesaistīties vienā no ES ārpolitikas prioritātēm. Finansiālās saistības, kas mums attiecas uz starptautisko attīstības sadarbības mērķu sasniegšanu, tās nav nevienai dalībvalstij juridiski saistošas. Ir ANO lielais ietvars, kas paredz 0.7 procenti no dalībvalsts GNI (*Gross national income* – tulk. no angļu val. – valsts kopprodukts) atvēlēšanu attīstības sadarbībai, un Eiropas Savienībai ir šī politiskā apņemšanās sasniegt noteiktas finansiālās saistības līdz 2015.gadam, no kurām uz mums attiecas 0.17 procenti līdz 2010.gadam un 0.33 procenti līdz 2015. gadam. Protams, ka mēs to neizpildām. Realitātē mēs ļoti atpaliekam, bet tas nu ir cits stāsts. Bet tās ir mūsu politiskās saistības kā globālam spēlētājam, bet, protams, tās nav juridiski saistošas. Sasniedzam – ir ļoti labi, nerasniedzam – turpinām pie tā strādāt, lai sasniegtu. Tādējādi mēs parādām savu politisko gribu, ka mums nav vienalga, kas pasaulē notiek un ka mēs nevaram no tā norobežoties. Tas ir tas globālais skatījums.

Attīstības sadarbība veidojas no diviem elementiem. Pirmais ir daudzpusējais, kas iet no mūsu iemaksām Eiropas Savienībā un dažādās ANO institūcijās un citās organizācijās, kurās mūsu ieguldījums saskaņā ar OECD klasifikatoru ir uzskatāms par attīstības sadarbības aktivitāti. Tas sastāda mūsu ieguldījuma lielāko daļu. Otrs ir mūsu divpusējais ieguldījums, kas principā ir katras valsts ieguldījums divpusējās attiecībās. Pati valsts nosaka savas prioritātes, kurās valstīs un kurās valstīs ieguldīt. Mums tas ir Austrumpartnerības un Centrālāzijas reģions. Mums ir svarīgi sevi parādīt kā spēlētāju šajos reģionos, kas mums ir politiski saistoši. Tajā pašā laikā tā ir iespēja veidot plašākus kontaktus, atpazīstamību un iespēja palīdzēt viņiem sakārtot savu vidi caur mūsu reformu pieredzi, piemēram, tieslietās. Tā ir iespēja mums iesaistīties un būt klāt, kas arī pēc tam vēlākā fāzē veicina arī ekonomisko sadarbību. Līdz ar to attīstības sadarbībā ir tas labdarības elements – valsts ekonomiskā attīstība ir būtisks šo valstu attīstības priekšnoteikums. Līdz ar to, ja viņiem ir sakārtota vide, labvēlīga investīcijām, darbojas likuma un tiesu vara un citi fundamentāli elementi, kas ir nepieciešami valsts attīstībai, tad tas nav nekas nosodāms, ja paralēli mūsu atbalstam notiek veiksmīga ekonomiskā sadarbība. Tā ir situācija, kas ir izdevīga abām pusēm. Mēs neesam tāda milzīga lielvara, kas uzspiežas ar savām precēm. Līdz ar to tas ir abpusējs izdevīgums.

Arī drošības elements, kas ir jāvērtē ne tikai šīs valsts reģiona ietvaros, bet arī Eiropas Savienības līmenī, ir būtisks. Ja mūsu kaimiņreģionā vai arī Centrālāzijā, kas nav nemaz tik tālu no mums, ir ekonomiskā izaugsme un stabilitāte, tas ir tikai mūsu pašu interesēs. Labāk stabili un augoši reģioni, nevis konfliktu plosīti un ar augstu nestabilitāti. Tas varētu izraisīt, piemēram, nelegālo migrantu plūsmas uz mūsu pusi. Tā ir arī iespēja mūsu ekspertiem gan no

valsts pārvaldes, gan nevalstiskā sektora celt savu kapacitāti, iesaistoties starptautiskajos projektos un veidojot kontaktus plašākā mērogā. Tie būtu tie galvenie elementi, kas veido to motivāciju. Protams, attīstības sadarbību veido gan šis labdarības elements, gan arī...principā tāpēc jau to sauc par 'sadarbību', jo tas ir abpusēji izdevīgs process.

N.V.: Vai ir novērojami kaut kādi spiediena vai ietekmes elementi lēmuma pieņemšanas procesā par plāna attīstības sadarbības apstiprināšanai?

A.G.: Runājot tieši par plānu, tad, izņemot ārā tos trīs nelaimīgos gadus, mēs esam atgriezušies pie šī politikas normālas funkcionēšanas. Attiecīgi plāna izstrāde un apstiprināšana norit saskaņā ar izstrādātu tehnisku procedūru. Protams, ka tajā brīdī, kad finansējums palielināsies, tas komunikācijas process būs sarežģītāks un būs izaicinājums integrēt plāna projektā visas intereses. Bet tas noteikti nemainīs procesa funkcionēšanu.

N.V.: Tad sanāk tā, ka ietekmes un spiediena elementi būtu novērojami budžeta apstiprināšanas procesā Ministru kabinetā, respektīvi, lai attīstības sadarbībai piešķirtu vairāk šo finansējumu?

A.G.: Jā, tieši tā. Ārlietu ministrija gatavo finansējuma pieprasījuma pamatojumu. Tas, kas notiek Ministru kabineta līmenī, kad tiek lemts par naudām, Jums jājautā tad ministram vai valsts sekretāram, kuri piedalās šajā diskusijā.

N.V.: Vai ir saskatāma ārlietu ministra personības nozīme lēmuma pieņemšanas procesā? Vai ir saskatāma saikne starp ministra darba pieredzi, no vienas puses, un aktivitāti lēmuma pieņemšanas procesā, no otras puses? Vai ir saskatāma kāda ministra pašinterese?

A.G.: Jā, domāju, ka ir nozīme. Bet zinu, vai tas ir tieši saistīts ar ministra aktivitāti, jo lēmuma pieņemšanas process ir rutinizēts, līdz ar to šāda aktivitāte nemaz nav nepieciešama. Kad tiek apstiprināts budžets šai politikai, tad gan ārlietu ministra stājai ir nozīme. Iespējams, ka šādā gadījumā parādās šī nozīme, nu vismaz tik tālu, ka ministrs izprot šī jautājuma būtību un nozīmi. Kaut kādu pašinteresi, es neesmu saskatījusi.

N.V.: Kāda ir parlamenta loma attīstības sadarbības jautājumos?

A.G.: Ar parlamentu mēs regulāri komunicējam un skaidrojam, kāpēc attīstības sadarbība ir nozīmīga un kāpēc ir nepieciešams palielināt finansējumu. Cik ļoti mums pašiem tas ir vajadzīgs. Pamazām veidojas plašāka izpratne par šo jautājumu, piemēram, pēdējās ārpolitikas debatēs deputāti savās uzrunās vairāk nekā citus gadus tieši attīstības sadarbību minēja kā būtisku ārpolitikas elementu. Varbūt, ja ne tieši minot attīstības sadarbību, tad vismaz runājot par šiem reģioniem. Protams, ir deputāti, kuriem ir lielāka izpratne un interese par šo jautājumu. Parlamenta loma ir formāla, jo tas galu galā apstiprina budžetu. Otrs elements ir Konsultatīvā padome attīstības sadarbības politikas jautājumos, kurā ir pārstāvētas visas iesaistītās ieinteresētās puses – ministrijas, citas valsts pārvaldes iestādes, akadēmiskais personāls un arī parlaments. Šīs sanāksmes gan pēdējā laikā nav notikušas bieži. Tas tad nu ir tas forums, kurā piedalās arī parlamenta pārstāvji. Padomē tiek apspriesti politikas plānošanas dokumentu iniciatīvas, tad nu to apspriešanā deputāti arī piedalās. Tas tad tā nu būtu viņu līdzdalība politikas izstrādē.

Intervija ar E. Rinkēviču, ārlietu ministru.**26.06.2013. no plkst. 14:15 līdz 15:00.****Vieta: Ārlietu ministrija**

N.V.: Kāda ir Latvijas motivācija sniegt palīdzību dabas katastrofā cietušai valstij?

E.R.: Jā, es labprātāk sāktu tieši ar palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij un pēc tam pāriet pie attīstības sadarbības. Jo palīdzības sniegšana kādai valstij, manuprāt, ir interesantāks gadījums. Būsim godīgi, nav un nebūs kritēriji, pēc kādiem vadīties, lai pieņemtu lēmumu par konkrēto palīdzības apjomu. Tas noteikti nebūs bojā gājušo skaits vai cilvēku skaits, kas ir palikuši bez pajumtes, vai zemestrīces baļļu skaits, vai applūdušās teritorijas lielums. Pamatā Ārlietu ministrijai ir centrālā loma šajā procesā, jo tā sagatavo un iesniedz attiecīgo Ministru Kabineta rīkojumu valdībai ar lūgumu piešķirt tādu vai citu finansējumu. Tā palīdzība var izpausties arī citā veidā, ne tikai finansiālā. Tas var būt, piemēram, no materiālām rezervēm piešķirt segas, vai katliņa, vai kas cits, kas mums nav vajadzīgs. Bet pamatā mēs vadāmies no vairākiem kritērijiem. Tie ir tādi neoficiāli kritēriji, kas nekad nebūs uzlikti uz papīra. Pirmkārt, ja mēs redzam, ka šī dabas stihija – zemes trīce, plūdi vai kas cits – ir notikusi mūsu sabiedrotā valstī (ES un NATO). Tas varētu būt viens no būtiskiem aspektiem. Protams, ir jautājums par to, vai pati valsts vispār lūdz palīdzību. Mūsu prakse ir parādījusi, ka ir labāk ieskaitīt šo naudu Starptautiskajam Sarkanajam Krustam, ANO fondam vai konkrētās valsts valdībai, nevis mēģinājuši sekot dažu Latvijas politiķu ieteikumiem – pa to naudu nopirkt kaut ko Latvijā un viņiem aizsūtīt. Tā pieredze rāda, ka dēļ visām tām iepirkuma procedūrām un normatīvo aktu regulējumiem, tā palīdzība tiktu nogādāta tikai pēc kādiem diviem mēnešiem, kad tā vajadzība vairs nav tāda. Tāpēc labāk ir veikt pārskaitījumu, kas ir daudz operatīvāk. Otrkārt, papildus ģeogrāfiskajam faktoram (sadarbības partneriem) palīdzība tiek sniegta, protams, arī kaimiņiem. Piemēram, Krievijai, kad bija ugunsgrēki Maskavā. Treškārt, ja mēs redzam, ka katastrofas izraisītās sekas ir tik tiešām ļoti, ļoti smagas. Līdz ar to mēs vērtējam sekas un lūgumu pēc palīdzības. Tad arī top Ministru Kabineta rīkojums parasti no finansējuma neparedzētiem gadījumiem. Summas nav lielas, tās nekad nav bijušas simtos tūkstošos latu, bet gan pāri desmiti tūkstoši eiro vai dolāru. Jā, tas ir vairāk simbolisks atbalsts. Mēs labi saprotams, ka ar mūsu sniegto naudu lietas attiecīgajā valstī nesakārtosim, bet tas vienmēr tiek ļoti augstu vērtēts. Ļoti bieži nav svarīga tā summa, bet gan solidaritāte. Es pat teiktu, ka šeit nespēlē būtisku lomu tādi motīvi kā nacionālā drošība vai kaut kāds spiediens no kādas starptautiskas organizācijas, tas savā ziņā ir jautājums par valsts prestižu, jo šāds žests viennozīmīgi ceļ šo prestižu. Taču visbiežāk tie ir humāni apsvērumi un solidaritātes izpausme. Mēs labi saprotams, ka šīs mazās summas, segas vai katliņi nerisina fundamentāli problēmu, bet tas ļoti, ļoti nostiprina sadarbību ar šo valsti. Šīs valstis vēl ilgi to atceras, kas grūtā brīdī esam viņiem nākuši pretī. Līdz ar to tur ir gan saskatāmi gan humāni apsvērumi, gan arī politiskie apsvērumi.

Japānas Fukušimas gadījumā tie primāri bija humāni apsvērumi. Tajā brīdī, kad tiek gatavoti rīkojumi, vismazāk tiek domāts par to, ko tu dabūsi pretī.

N.V.: Japānas gadījumā tā summa bija diez gan ievērojama, 100 tūkstoši latu.

E.R.: Nu, jā, bet tas bija eiro, ne jau latos. Parasti tomēr tās summas ir 20, 30 līdz 60 tūkstošos latu robežās. Piemēram, Mali donoru konferencē, kas gan nav palīdzības sniegšana dabas

katastrofas gadījums, bet tomēr, tur mūsu kontribūcija bija 20 tūkstoši eiro. Turcijas zemestrīces gadījumā tie laikam bija 45 tūkstoši eiro. Parasti summas tomēr nepārsniedz 100 tūkstošu latu robežu. Japānas gadījumā tas bija tomēr tas ievērojamais postījuma apmērs. Skaidrs, ka valsts finansiālās iespējas tiek ņemtas vērā. Starp citu būtisks apstāklis ir vai katastrofa ir bijusi gada sākumā vai gada beigās, jo parasti finanšu līdzekļi neparedzētiem gadījumiem pret gada beigām jau tiek būtiski patērēti. Vai tie būtu mūsu pašu plūdi, vai kā tagad, kad aizdegas Rīgas pils. Pamatā finansējums ir no šī fonda, līdz ar to arī šādas tehniskas nianšes spēj ietekmēt sniegtās palīdzības apmērus.

N.V.: Kāda ir Ministru kabineta loma lēmuma par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij pieņemšanā?

E.R.: Parasti tas ir Ministru kabineta lēmums rīkojuma formā.

N.V.: Vai ir kādas diskusijas lēmuma pieņemšanā?

E.R.: Nē, parasti nav. Kamēr es esmu ministrs, es parasti šo jautājumu telefoniski saskaņoju ar Ministru prezidentu. Arī Finanšu ministrija parasti neiebilst. Faktiski es neesmu bijis nevienā valdības sēdē gan šajā kapacitātē kā ārlietu ministrs, gan arī strādājot citos darbos, kad kāds būtu iebildis. Nekad nav bijis. Nu neatceros. Ir bijušas diskusijas par kaut ko citu, ko es jau sākotnēji minēju (sevišķi 90. gadu beigās un 2000. gadu sākumā) – kāpēc mēs piešķiram naudu, nevis nopērkam no savējiem un sūtam preču formā. Tā ir bijis, un tā ir mēģinājuši darīt. Bet es jau minēju, ka procedūras ilgums un arī transportēšanas izmaksas ir lielas. Ne vienmēr ir atsaucība no tiem potenciālajiem uzņēmumiem, no kuriem varētu nopirkt. Vai viņi būtu gatavi tā uzreiz iedot...ir taču kaut kādi ražošanas cikli. Tad ir problēmas, ja visas valstis ved iekšā savas preces, tas var nonākt pretrunā ar cietušās valsts vajadzībām. Tādām lielām valstīm kā, piemēram, Krievijai un ASV jau ir sagatavoti ievērojami krājumi (segas, medikamenti, teltis, guļammaisi u.c.) noliktavās šādiem gadījumiem. Lielvalstis šos krājumus nepārtraukti atjauno ar prezidenta lēmumiem. To gaisa spēki vienmēr ir gatavībā šos krājumus aiztransportēt pāris stundu laikā. Mums tas ir papildus līgums ar kādiem gaisa spēkiem vai dzelzceļa kompāniju. Līdz ar to no šīs prakses mēs esam atteikušies, lai arī kā dažreiz gribējās gan naudiņu iedot un palīdzēt, gan arī pabalstīt savu ekonomiku un uzņēmējus. Pēdējā pieeja nav produktīva, tas nesasniedz nevienu mērķi – ne palīdzēt, ne pabalstīt savus uzņēmējus. Lielā mērā novēlota palīdzība dažreiz var izraisīt pat pretēju efektu.

Atgriežoties pie formālās procedūras, Ārlietu ministrija iesniedz Ministru Kabineta rīkojuma projektu, kas ir pirms tam ticis saskaņots ar Finanšu un Tieslietu ministrijām, tuvākajā valdības sēdē. Nekāda aizturēšanās birokrātisko procedūru ziņā tur nav. Protams, tajos gadījumos, kad tiek pieņemts lēmums piešķirt kaut ko no materiālajām rezervēm, tad parādās Iekšlietu ministrijas loma, nu jābūt pirms tam saskaņotam. Pamatā jautājumos par naudas līdzekļiem viss ir vienkārši un nav nekādu birokrātisko šķēršļu. Vienas nedēļas laikā tas pamatā arī parasti notiek. Vienīgais, ko tad mēs piemeklējam atbilstoši katram gadījumam, kur tad iemaksāt – Starptautiskais Sarkanais Krusts, kaut kāds ANO fonds, kāds reģionālais fonds, vai tieši valdībai.

N.V.: Vai Saeimas komisijas tiek uzzvanīts, lai painformētu?

E.R.: Nē.

N.V.: Kā ir ar Latvijas Sarkano Krustu vai kādu citu NVO iesaistīšanu?

E.R.: Ir bijuši gadījumi, kad mēs esam kaut ko darījuši caur Latvijas Sarkano Krustu. Bet tur ir jāskatās konkrēti. Teiksim, ir bijusi arī tāda palīdzība, kas nav bijusi tieši konkrētam skartam apgabalam, proti, mēs esam savu laiku maksājuši Černobiļas atomelektrostacijas katastrofā cietušajiem. Valsts, jo sevišķi treknajos gados ir maksājusi bērnu rehabilitācijai Vaivaros. Tas gan vairāk skaitās pie tehnogēnajām katastrofām, bet tam vienalga būtu jāskaitās. Tam jau arī ir gan humānie, gan arī, jā, politiskie apsvērumi, jo tas ļoti stiprina dialogu starp valstīm.

Bet jautājumā par sabiedrības iesaistīšanu lēmuma pieņemšanas procesā, protams, ka sabiedrība tiek informēta par šīm aktivitātēm. No Ārlietu ministrijas puses vienmēr tiek paziņots un rīkojuma projekts tiek apspriests sēdes atvērtajā, nevis slēgtajā daļā. Kāds portāls vienmēr ieliks informāciju par to, ka kabinets ir piešķīris naudu tam un tam. Tas tā tad būtu par lēmuma pieņemšanu par dabas katastrofā cietušām valstīm un konkrēti arī Japānas gadījumā.

Savukārt attīstības sadarbība ir tāds daudz komplicētāks stāsts. Attīstības sadarbība nav jautājums tikai par mūsu brīvu gribu, bet gan jautājums par Eiropas Savienības politiku izpildi. Attīstības sadarbības divpusējā komponente ir uzlikta kā pienākums no Eiropas Savienības puses. Nu, mēs gan paši par to esam balsojuši, bet nu tā ir Eiropas Savienības kopējā politika. Iesaistes kritērijs ir noteikts procents no iekšzemes kopprodukta, bet konkrētāk to gan vajag precizēt. Baidos sarunāt muļķības, bet, ja nemaldos, tad 0.33 % no IKP būtu jāatvēl. Vienu brīdi bija 0.17 %. Katrā gadījumā mēs esam pēdējā vietā Eiropas Savienībā. Ļoti tālu vispār no 0.01 %. Mums krīzes gados 2011.gadā attīstības sadarbībai bija 269 latī. Tad vismaz 2012. un 2013.gadā 50 tūkstoši latu. Treknajos gados tās summas bija pat no 500 līdz 700 tūkstošiem latu. Protams, sākoties krīzes gadiem, pirmais ko Ārlietu ministrija samazināja bija finansējums attīstības sadarbībai, lai noturētu vēstniecības un diplomātu kapacitāti. Pieaugums atpakaļ, protams, neiet un neies tik strauji. Līdz ar to finansējums parādās kā nosacījumus mūsu ieguldījuma apmēriem.

Kas attiecās uz politisko virzību, tad mēs apzināti esam pieņēmuši lēmumu, ka nauda tiek dalīta pēc četriem kritērijiem. Pirmais tā tad paredz atbalstīt projektus Austrumu partnerības valstīs. Šajā konkrētajā gadījumā Moldovā. Tā mums ir Nr.1 aktivitāte – tiesu sistēmas attīstība kopā ar ASV un reģionālās attīstības jautājumi kopā ar VARAM. Otrkārt, tā ir Afganistāna, jo gan „treknajos gados”, gan arī tagad mēs uzskatām, ja mēs ieguldām naudu kādas akas izrakšanā vai skolas nobalsināšanā sevišķi teritorijā, kur dien Latvijas karavīri, tas ir papildus elements ne tikai Afganistānas attīstībai, bet arī papildus atbalsts mūsu karavīriem. Ja Latvijas karavīri var teikt vietējiem, ka aka ir izrakta vai skola izbalsināta pa Latvijas naudām, tad tas sniedz kaut kādu pozitīvāku attieksmi. Trešais, protams, ir sadarbība ar nevalstisko sektoru, jo faktiski bieži vien ir tā, ka, atbalstot viņu aktivitātes Austrumu partnerības vai Centrālās Āzijas reģionā, mēs, iedodot kaut kādu zināmu procentu caur kaut kādu konkursa sistēmu, sniedzam viņiem iespējas piedalīties konkursos uz daudz lielāku finansējumu Eiropas Savienības līmenī, ASV, Kanādas vai kādas citas valsts organizētajos projektos, kur šī attīstības sadarbība ir ar lielu procentu. Ceturtais aspekts, kas nāk klāt faktiski saistās ar mūsu tuvojošos prezidentūras prioritāti, tā ir Centrālā Āzija. Tas ir tas ceturtais loks, kuram gan vēl nav piešķirts finansējums. Bet mēs to prasīsim nākamgad. Tie ir tiek ģeogrāfiskie kritēriji plus vēl atbalsta sniegšana nevalstiskajiem partneriem.

Tas, kur mēs skatāmies un cenšamies noorientēties, jā, tas ir (a) jautājums par valsts prestižu, (b) valsts ekonomisko interešu attīstību, jo attīstības sadarbība, gribot vai negribot, ir jautājums par ekonomiskajām interesēm. Tas bija labi redzams 90. gados Latvijā, kad mūsu kolēģi atnāca ar gatavām reformu paketēm, uzliekot mūs uz neliela atkarības āķīša, lai mēs arī tālāk pirktu tās vai citas valsts produkciju vai pakalpojumus. Caur to palīdzības sistēmu viņi mūs iepazīstināja. Līdz ar to mēs to redzam gan kā iespēju palīdzēt vai Centrālās Āzijas gadījumā modernizēt viņu sistēmu, pie reizes arī atbalstot Latvijas uzņēmējus. Šeit (Centrālā Āzija) vislielākais potenciāls ir IT jomai – e-pārvalde, e-veselība, e-kartes, e-dienagrāmatas un citas. Viņiem ir interese par to.

N.V.: Mums IT joma ir tik attīstīta?

E.R.: Tas mani vienmēr pārsteidz, kad mēs tiekam salīdzināti ar igauņiem, ka pie mums tā nav. Patiesībā mēs ļoti daudz darām precīzi tāpat kā viņi. Tikai mēs slikti mākam sevi noreklamēt. Uz mums strādā kaut kāds klikšķis, ka mēs esam kaut kādi zemcilvēki attiecībā pret ziemeļu kaimiņiem. Tas tā nav. Tā ir mūsu pašu problēma. Īstenībā mūsu risinājumi IT jomā bez īpašas mūsu valsts palīdzības un ar pašu uzņēmēju aktīvu darbību tiek izmantoti ANO programmās Āfrikā tā, ka nemaz neliekās. Mēs tikai par to vienkārši nedzirdam un nerunājam. Mūsu e-portfelis ne ar ko daudz neatšķiras kā igauņiem, tas, ka viņš lēnām veras vaļā, tas ir cits jautājums. Tad varbūt vajag nopirkt normālu datorus Valsts kancelejā, nevis žmiegties un lētāko un labāko. Tad brīnās, ka dokuments veras pus minūti vaļā. Tas liekas mums nepieņemami, tad labāk aizbrauciet uz Lietuvu vai ASV, tad redzēsiet, ka mūsu internets pats ātrākais pasaulē. Nu visādi šitādi brīnumi. Mūsu zināšanas un pieredze IT caur dažādiem Eiropas Savienības projektiem – vai tas būtu Pārtikas veterinārais dienests ar kaut kādu tur zivju vai šprotu kontroli vai kas cits, kādas programmas izstrāde vai sistēmas izveidošana, tas ir diez gan perspektīvs ceļš, lai atbalstītu šo valstu attīstību. Turklāt šīm valstīm ir pašām sava nauda, viņiem nemaz nevajag mūsējo. Tas, ko viņiem vajag, ir pieredze un ekspertīze konkrētās jomās. Tas ir arī, protams, mūsu uzņēmēju interesēs. Es jau pat nerunāju par tādiem projektiem, kā ekonomiskā modeļa izveide vai ostas attīstība, kas varētu kalpot par noieta tirgu mūs uzņēmējiem. IT jomu interesē tik tiešām visas Centrālās Āzijas valstis, izņemot Uzbekistānu, kurai ir līgumi jau ar citām valstīm. Tas ir tas ekonomiskais aspekts. Politiskais aspekts mazāk ietver valsts prestižu, cik ļoti tieši valsts ietekmes palielināšanos. Jo vairāk apmācām cilvēkus šeit, jo lielākas iespējas dibināt šo kontaktus, pēc tam kad viņi atgriezīsies savā valstī. Līdz ar to šeit ir gan palīdzības aspekts, gan arī nenoliegsim savtīgi aspekti.

N.V.: Kā ir ar spiediena elementiem? Vai tas izpaužas kā mūsu saistības pret ES kopējo politiku? Vai arī tās ir mūsu morālās saistības, jo Andris Piebalgs ir attīstības sadarbības komisārs?

E.R.: Godīgi sakot, nav it nemaz. Lai gan Piebalgs jūtās diez gan slikti, ka viņš ir no valsts, kas vismazāk atvēl attīstības sadarbībai. To viņš ir atklāti teicis. Mēs tajā reizē esam tikai plātījuši rokas. Īstenībā mēs joprojām un tagad tas tikai pamazām mainās, nu vismaz uzņēmēji sāk saprast un mūs atbalstīt. Ir ilgs ceļš kāpās ejams, lai veidotu izpratni parlamentā un valdībā. Lai gan arī tur sāk veidoties izpratne par to, ka tā nav tikai plika Eiropas Savienības prasības izpilde. Man ir bijusi diskusija ar premjeru un vairākiem deputātiem, kuri saka, ka viņi ierakstīs vēl šo un to, lai labi izklausās. Mēs jau varam sarakstīt, ko gribam, bet tas neatbildīs tam, kā Eiropas Savienības definē attīstības sadarbību. Katru maksājumu starptautiskajā organizācijā mēs nevaram norakstīt kā ieguldījumu attīstības sadarbībai. Jāmēģina saprast, ka pareizi izmantota nauda, ir riktīga kāja durvīs šajās valstīs. Mēs noteikti

neredzam iespējas kaut ko darīt Āfrikā, tāpēc mēs stingri pieturamies pie konkrētā ģeogrāfiskā fokusa – Austrumu partnerības valstis (Moldova, Gruzija). Mēs saprotam, ka Ukrainai mēs esam stipri par mazu. Azerbaidžāna faktiski neko neņem pretī, un Armēnija arī ir piesardzīga. Pēdējā, protams, gribētu dabūt daudz naudas, bet Armēnija nemitīgi līdzsvaro starp eiro centieniem, saviem kaimiņiem un ciešo draudzību ar Krieviju. Nu, tā atrodas, kur nu tā atrodas. Līdz ar to Centrālās Āzijas valstis un Afganistāna ir mūs interesējošas. Bet arī tur atšķiras, piemēram, Tadžikistāna un Kirgiztāna būtu uz mieru saņemt jebkādu palīdzību – sākot ar politiskās un tiesiskās sistēmas attīstību un beidzot ar ūdens attīrīšanas sistēmu, un, protams, smalkās IT lietas. Tad ir Turkmenistāna, kas vēlas tikai ekonomisko modernizāciju, bet vismaz pagaidām nelaidīs iekšā citās sfērās. Lai gan ticu, ka pat caur šo kanālu tiks modernizēta sabiedrība. Bet nu NVO šobrīd šī valsts ir slēgta, jo tā nekad nelaidīs iekšā organizācijas, kas postulē liberālās demokrātijas vērtības. Tas ir fakts. Tajā pašā laikā es nesagaidu, ka atvērtās valstis mainīsies tuvāko mēnešu vai gada laikā. Tas ir ļoti ilgs un pacietīgs process, kas caur šādiem procesiem ir veicināms. Salīdziniet Turkmenistānu 2013.gadā un 2006.gadā, kad nomira toreizējais prezidents. Tobrīd bija pilnīgi slēgta, autoritāra valsts, kas tirgoja tikai gāzi. Tas, ko dara pašreizējais prezidents, iespējams, mums šķiet gaismas gadi attālumā līdz mūsu mērogiem, bet ir veikti milzīgi soļi, atverot valsti un modernizējot to. Ja mēs strādāsim ilgtermiņā un pacietīgi, tad pakāpeniski arī tur tā situācija mainīsies. NVO, kas centīsies akcentēt vienu vai otru jautājumu, šobrīd vēl nelaiž iekšā, bet, iespējams, ka pēc pieciem gadiem tas mainīsies.

N.V.: Kāpēc lēmuma pieņemšana par finansējuma piešķiršanu attīstības sadarbībai Ministru kabinetā bija slēgta?

E.R.: Man, liekas, tas bija tāpēc, ka tas bija saistīts ar visa budžeta paketi. Bija informatīvais ziņojums par attīstības sadarbību, bet tas bija slēgtajās daļā, jo tā bija daļa no visas budžeta paketes. Plus ir vēl daži aspekti un dokumenti, kur mēs norādām uz politiskajiem riskiem un aspektiem, kas saskaņā ar starptautisko diplomātisko praksi nebūtu gluži piemēroti izlikt ārā publiskai apskatei. Mēs tomēr esam samērā slēgta iestāde attiecīgos jautājumos.

N.V.: Cik noprotu, tad šāda rakstura lēmumos NVO tiek plaši iesaistīts?

E.R.: Ar NVO mums ir pastāvīgas diskusijas ar LAPAS.LV un ar Eiropas kustību Latvijā. Mēs praktiski ar viņiem esam izdiskutējuši šos virzienus. Protams, nevalstiskais sektors vēlas saņemt līdzekļus tieši konkrēti viņu programmām, kas dotu iespēju viņiem strādāt. Bet tāpat mēs cenšamies viņiem atvēlēt līdzekļus, šajā pēdējā lēmumā tur bija kaut kādi 15 tūkstoši latu viņiem piešķirti. Starp citu šajā kontekstā būtu jāpiemin viens būtisks stāsts. Lai gan kopumā šajos jautājumos nevalstiskais sektors strādā ļoti labi, bet Moldovas gadījumā Tieslietu ministra atskaitīja daļu no naudas konkrētai nevalstiskajai organizācijai, jo tā nebija pamanījusies to iztērēt. Līdz ar to šajā gadījumā šī aktivitāte netika izpildīta, turklāt nesaprotamu iemeslu dēļ. Principā prioritātes mēs pārrunājam ar nevalstisko sektoru. Stāstam, kā mēs to redzam un kur varētu būt viņu iesaiste. Šī sistēma jau ir izstrādāta NVO pārstāvji to labi zina, uzraksta projektu, piedalās konkursā, uzvar un tālāk piedalās ES konkursos un projektu realizācijā.

N.V.: Paldies, Jūs atbildējāt uz šiem diviem jautājumiem, bet mani vēl papildus interesētu Jūsu kā ārlietu ministra viedoklis par Latvijas motivāciju sūtīt Latvijas karavīrus misijās?

E.R.: Pirmkārt, es šīs misijas dalītu divos blokos. Misijas, kas attiecas uz NATO – Afganistāna un savulaik Kosova – dalība tajās vistiešākajā mērā attiecas uz nacionālās

drošības jautājumu. Ja esam aktīva NATO dalībvalsts, mēs sevi nostiprinām gan NATO ietvaros, gan arī tajos gadījumos, kad būs problēmas, mēs dabūsim šo 5.pantu realitātē. Zinu, ka daudzi skeptiķi runā par to, ka reāla apdraudējuma gadījumā neviens nenāks mūs glābt. Nu nav tādu indikāciju. Otrkārt, misija Afganistānā un Irākā, kas bija lielā mērā saistīta ar ASV, bija ļoti spēcīgs arguments, lai mēs nodrošinātu sev gaisa telpas patrulēšanu, nevis lai paši pirktu iznīcinātājus. Par spīti skeptiķiem par šo misiju, tā tomēr iemieso spēcīgu politisko signālu mūsu kaimiņam, ka mēs esam daļa no NATO gaisa telpas. Brīžos, kad apkārt mums lido bumbvedēji un tiem iepretim paceļas šīs NATO lidmašīnas, diplomātiski politiskajā valodā, tas ir būtisks signāls. Līdz ar to dalība šajās misijās ir stāsts tikai un vienīgi par mūsu pašu drošību, nevis kaut kāds valsts prestižs. Tas ir veids, kā nodrošināt organizācijas dzīvotspēju un stiprināt to. Otrkārt, tīri praktiski šīs misijas ir ļoti svarīgas bruņoto spēku attīstībai un uzturēt zināmu līmeni. Tas mobilizē visus armijas līmeņus. Es nevaru iedomāties bruņoto spēku attīstību bez nevienas misijas. Kas attiecas uz ES misijām, tā mums ir diez gan jauna un neapgūta teritorija, bet ir būtiska, jo visas mūsu problēmas nerisina NATO 5.pants. Ziniet, vajag aizlidot uz Tunisiju, Āfrikas kontinentu, un tad saproti, ka Itālijas teritorija ir 40 minūšu lidojums. Līdz ar to savstarpējā ietekmējamība ir tik ļoti cieši saistīta, ka tie imigrantu plūdi nebūs tikai Eiropas Dienvidu valstu problēma, bet pavisam drīz var skart arī mūs. Tas arī ir mūsu pašu drošības jautājums. Līdz ar to šīs misijas ir mūsu pašu interesēs. Tāpēc mums ir jāatrod veids, kā stiprināt Eiropas kopējo drošības politiku. Un šeit gan vēl būtisks aspekts Eiropas Savienības ziņā – ja tu esi aktīvs, tad tava loma pieaug. Tas gan ir fakts.

N.V.: Un vēl eiro faktors?

E.R.: Nu, jā, lai gan tas nav tik ļoti eiro stāsts. Bet, redz, mēs vienmēr esam koncentrējušies uz savu apkārtni, mūsu intereses Baltkrievijā un tagad vēl Centrālā Āzija. Ja mēs gribam dabūt atpakaļ atbalstu un interesi no saviem dienvidu partneriem, tad mums ir jāizrāda interese par viņu problēmām. Tas strādā abos virzienos. Ja tu gribi kaut ko dabūt pretī, tad tev arī ir jādod kaut kas pretī. Nav tā, ka tagad visi klausīsies Latvijas sērdienītes stāstu par tās vēsturi un veiksmes stāstu par izešanu no krīzes. Nē, tie ir absolūti pragmatiski apsvērumi. Mēs atbalstīsim grieķus, grieķi atbalstīs mūs. Ja grieķi mūs neatbalstīs, meklēsim atbalstu citur. Nu tā Eiropas Savienība strādā. Līdz ar to tas ir stāsts par ietekmi. Nepietiek ar politiskajiem izteikumiem, ja tam pamatā ir reāls ieguldījums, tad ietekme ir nesamērojami lielāka. Vispār šajā kontekstā būtiski pievērsties jautājumam par to, kādi tad vispār ir ietekmes instrumenti ārpolitikā – dalība misijās gan civilās, gan militārajās, attīstības sadarbība un palīdzības sniegšana, kaut kur vēl diplomātiskais resurss un vēl sankcijas. Un tas arī ir viss, instrumentu kaste ir tukša. Neviens neko citu gudrāku nav izdomājis.

**Intervija ar I. Vaivari, LAPAS.LV Latvijas Platforma attīstības sadarbībai direktori.
21.06.2013. no plkst. 14:15 līdz 14:55.**

Vieta: LAPAS.LV birojs

N.V.: Kurš no ārpolitikas veidotājiem ir virzītājspēks lēmuma pieņemšanā par attīstības sadarbību?

I.V.: Nu plāna gadījumā to vienkārši nosaka valsts pārvaldes dokumentu aprites kārtība. Loģiski, ja Ārlietu ministrijai tas ir ierakstīts pamatnostādņēs, tad skaidrs, ka viņi to ik gadu izstrādā. Noteikti var teikt, ka ministrijai ir galvenā loma šajā procesā, vismaz koordinēt visu to pasākumu.

N.V.: Kādi, Jūsaprāt, ir Latvijas motīvi sniegt ieguldījumu attīstības sadarbībā?

I.V.: Runājot par motīvu, droši vien ir vērts atkāpties vēsturē, lai saprastu, kāpēc vispār veidojās Latvijas Platforma attīstības sadarbībai. Tā tātad izveidojās 2004.gadā, un šajā procesā liela loma bija ārējiem spēlētājiem, konkrēti – Sorosa Fondam un ANO programmai. Bija skaidrs, ka Latvija tuvojas Eiropas Savienībai, tātad piepulcēsies donorvalstu klubam. Līdz ar to ir jāsāk domāt par attīstības sadarbības jautājumiem. Pati, protams, klāt nebiju, bet tik cik zinu no stāstiem, tad tas notika tā, ka bija organizācijas, kurām bija kontakti valstīs un tās sanāca kopā, lai izveidotu vienu jumta organizāciju. Līdz ar to LAPAS ir bijusi visu laiku tāda duāla attīstība, jo ir bijis šis nosacīti iekšējais motīvs un vienlaikus ļoti liela ietekme ir bijusi ārējām ietekmēm un atbalstam. Latvijā bez Ārlietu ministrijas šīm te tēmām resursu iegūt nevar. Mēs mēģinājām rakstīt uz SIF (Sabiedrības integrācijas fonds – autores piezīme) par post-2015 procesu, bet, protams, neveiksmīgi. Jo vērtētājs nevar piešķirt naudu tam, ko viņš pats nesaprot. Tāda mums arī bija atbilde – viss tehniski ir pareizi, bet neviens nesaprot, par ko ir projekts. Līdz ar to šobrīd tā situācija ir tāda, ka pamazām tie ārējie motivāciju ietekmējošie faktori samazinājās – ANO aizgāja projām diez gan ātri un Sorosa Fonds beidza finansēt LAPAS pagājušo gadu. Visu laiku bija tāds neliels finansējums politikas plānošanas ietekmēšanas darbībām, kas bija kaut kādi 200 lati mēnesī. Bet tas bija vismaz kaut kas. Šobrīd LAPAS situācija tāda, ka mums ir tikai projekta līdzekļi, jo biedri mums, protams, neko daudz nemaksā. Līdz ar to tas, ko es cenšos ir radīt iekšējo motivāciju organizācijā turpināt strādāt ar šiem jautājumiem. Motivācija laika gaitā ir stipri paplūdusi. LAPAS ir bijušas ļoti spēcīgas ietekmēt Eiropas procesu caur jumta organizāciju CONCORDIA, bet darbs ar biedriem līdz šim ir bijis pavājš. Katrā ziņā viņi nejūtas baigi pietuvināti platformai, un tagad tas viss ir jāatdzīvina. Tad es ceru, ka paaugstinoties biedru aktivitātēm (tam ir indikācijas pēdējā laikā – nākuši daudzi klāt, nomainījusies padome un tai ir pilnīgi cits darba stils), veidosies šī iekšējā motivācija un izpratne par organizācijas darbību un mērķiem. Mums šobrīd pat ir ļoti liels ambiciozs plāns pārskatīt attīstības sadarbības pamatnostādnes. Tā kā man ir ilggadīga pieredze valsts pārvaldē (es nostrādāju 10 gadus Valsts kancelejā), es skaidri redzu, ka dokuments ir par instrumentiem un nav par saturu. Tajā ir uzskaitīti dažādas aktivitātes un interesējošās valstis, bet nav atrodams redzējums, proti, kāds tad ir tas Latvijas redzējums par attīstības sadarbību. Nav skaidrs, ko tad mēs varam dot šī valstīm no tā satura – *food security* (tulk. no angļu. val. – pārtikas drošība) vai *agriculture* (tulk. no angļu. val. – lauksaimniecība). Tagad ir tā, ka tagad mēs mētājamies ar tiem mazajiem projektiņiem, katra organizācija dara, ko tā var. Turklāt, viena lieta ir NVO sektorā, bet ir būtiski arī valsts pārvaldē saprast, kas tad ir tās mūsu spēcīgās puses. Nu es nezinu, vai tieslietu sistēma ir

mūsu stiprā puse, nu varbūt. Nu lūk, mēs tagad to veicam administratīvās kapacitātes projekta ietvaros, gribam paši saprast to mūsu redzējumu. Patiesībā šīs administratīvās kapacitātes pārvērtējums ir novērojams arī citās valstīs. CONCORD organizācijai ir īpaša programma, ko viņi sauc par *political narrative* (tul. no angļu val. – politiskais naratīvs), kurā viņi analizē šī naratīva attīstību. Uz mums tad viņi skatās kā uz kaut kādu brīnumu, kas tik veiksmīgi spēj savienot attīstību globālo ar attīstību vietējo. Vecajās valstīs jau viņiem ir tikai viens skatījums – *foreign aid* (tul. no angļu val. – ārvalstu palīdzība). Katrā ziņā ir potenciāls izaugsmei. Līdz ar to tas motīvs ir diez gan vājš gan no resursu viedokļa, gan satura.

Runājot par resursiem, es tagad tik tiešām nevēlos žēloties par resursiem, kas mums ir pieejami. Bet, runājot par politisko gribu, mēs šodien tikāmies ar Geitsa fonda pārstāvjiem, kas ieradušies vizītē Latvijā, un runājām par šo jautājumu. Tas stāsts ir tāds, ka ārlietu sektors saprot, kāpēc attīstības sadarbība ir nozīmīga un liek to arī kā vienu no prioritātēm. Tāpat sapratne ir augusi arī no Saeimas Ārlietu un Eiropas Savienības lietu komisijām. Viņi arī saprot, ka tā ir viena no prioritātēm. Līdz ar to šajā jautājumā problēmu nav. Bet ko līdz tas aiziet kopējā dienas kārtībā, tā šis jautājums burtiski pazūd. Pat diskusijas par šo jautājumu nav. Diskusijas par šo jautājumu bija slēgtajā sēdē pagājušajā gadā. Es nesaprotu, kāpēc par šo jautājumu Ministru kabinetā ir jātaisa slēgtā sēde. Tā bija sēde par papildus finansējuma piešķiršanu. Ja mēs būtu piedalījušies, vismaz spētu piedāvāt kādus argumentus. Pēc tam ziņojumu izlasīju, nu nekas tāds slepens tur jau nebija. Tas man likās ļoti jocīgi, jo, ja viņiem nav izpratne par šiem jautājumiem, kā viņi var pieņemt lēmumu. Parasti tā izpratne ir ļoti šaura, ka attīstības sadarbība ir kaut kas saistīts ar ārējo tirdzniecību. Cik noprotu tad tā lieta grozās ap konkrētām ekonomiskajām interesēm, tāpēc tam ir jābūt slēgtam pasākumam.

N.V.: Ārlietu ministrijas pārstāve teica, ka gados, kad tika atvēlēts samērā liels finansējums attīstības sadarbībai, bija novērojamas zināmas interešu sadursmes Ministru kabinetā lēmuma pieņemšanā?

I.V.: Jā, tā varētu būt. Kad vēlējos savest kopā iesaistītās puses gan no valsts, gan NVO, gan privātā pat no 2006.gada, tad uz uzaicinājuma e-pastiem atsaucās maz. 80 procenti šo organizāciju vienkārši vairs neeksistē. Jā, līdz ar to tā pieredze liecina, ka tas tiek saprasts, kā peļņas avots. Tas, ko mēs cenšamies mainīt arī tā naratīva ietvaros, ka tas nav tikai ekonomiskas dabas jautājums, bet arī par sevis apzināšanos šajā globālajā laukā.

N.V.: Vai Jūs domājat, ka tas būtu kā valsts tēls – globālais spēlētājs?

I.V.: Nē, es tam redzu dziļāku jēgu. Pastāstīšu piemēru no dzīves. Piemēram, otrs darbs, kur es strādāju, ir lauku attīstības forums. Tas ir reāls darbs ar lauku cilvēkiem uz vietas. Tās problēmas, kas ir mūsu lauku cilvēkiem ir tieši tās pašas, kas ir attīstības valstīs. Tieši tas pats stāsts, ka atbrauc ārzemnieks un noliek kofertī ar skaidru naudu, nopērkot zemi. Mūsējie nevar paši nopirkt, jo jāņem kredīts, kuru nedod. Mazie lauksaimnieki tiek iznīcināti. Tad, kad es runāju ar cilvēkiem, piemēram, no Gvatemalas vai Marokas, tad es saprotu, ka šie cilvēki runā par vienu un to pašu. ES attīstītās valstis vienkārši to nesaprot, tiem ir pilnīgi citas problēmas. Tad es ko redzu no šīs attīstības sadarbības ir, ka tā ir cilvēku savstarpējā sadarbība un izpratne par pasauli, planētu un individu, respektīvi, šis globālās izglītības konteksts. Nevis mēs tagad iesim un mācīsim citus vai centīsimies Kostarikā pārdot Latvijas sieru. Es redzu šo jēgu. Es redzu, ka tas arī strādā. Tie paši lauksaimnieki. Mums ir organizācija SEIBA, kas pārdod vistas Gvatemalā. Darbojas uz ziedojuma principiem. Viņiem ir viena kopiena Gvatemalā, pie kuras viņi regulāri brauc un ved vistas, jo tās dod olas un no uzturvērtības viedokļa ļoti noderīgs mājputns. Gudrākie vietējie šīs vistas sāk pavairot un

pārdot. Veidojas tāda reāla kopienas attīstība. Mūsu zemnieki saprata, kāpēc to vajag. Zemnieki saziedoja tos piecus latus, jo viņš saprot jēgu šai idejai. Tad, kad mēs viņiem stāstām, ka mums ir jābūt globāliem spēlētājiem, piemēram, Ēģiptē, tad *who cares* (tulk. no angļu val. – kur tas uztrauc) par to. Kad stāstu vecajām dalībvalstīm par šādiem piemēriem, viņi saka, ka tas ir tas, ko viņi meklē. Šobrīd vecās dalībvalstis fokusējas tikai uz *foreign aid*. Tās negrib mainīties, jo tiem ir milzīgi projekti. Mums jau nav šo lielo projektu. Līdz ar to mums kā organizācijai nav kaut kādas mistiskas merkantīlas intereses, jo Latvijā vienkārši nav šādu naudu. Tad nu mēs saskatām dziļāku jēgu šim procesam.

N.V.: Tad var izdalīt trīs dažādas izpratnes par to, kas ir attīstības sadarbība Latvijā – NVO tas ir šis globālais, normatīvais skatījums; Ārlietu ministrijai tās ir izpildītas saistības pret ES; un politiķiem ir šis ekonomiskais arguments?

I.V.: Tam var piekrist, bet politiķu gadījumā es pat ietu dziļāk. Mana pārlicība ir tāda, ka Latvijā politiķis ir vienkārši neizglītots. Viņš runās par to, ko tu viņam iedosi runāt. Ņemot vērā procesu par Nacionālo attīstības plānu, kurš bija par ekonomisko izrāvienu un lielo industriju interesēm. Ilgstspējīgā NAPA versija jau neguva atbalstu. Līdz ar to viņiem šis diskurss ir skaidrs un saprotams. Domāju, ka šo diskursu viņi pārnes sev zināmo diskursu arī uz attīstības sadarbību. Viņi cilvēciņi jau nesaprot, ko nozīmē ilgspējīga attīstība. Līdz ar to es domāju, ka ir abi elementi – gan zināmas ekonomiskās intereses, gan arī vienkārši neizglītotība. Arī Ārlietu ministrijas vienīgā interese ir par naudām – cik projektus īsteno Latvijā, cik daudz naudas paliek Latvijā utt. Līdz ar to tas ir vienkārši tas esošais politiskais diskurss par naudu.

Tāpēc es saredzu milzīgu iespēju attiecībā par post-2015. Šeit es saredzu divus faktorus, kas varētu veidot šo spiedienu, proti, post-2015 un Latvijas prezidentūra Eiropas Savienībā. Tas būs brīdis, kad ir iespējams pacelt visas šīs tēmas politiskajā dienaskārtībā. Ceru, tuvākajā laikā uzrakstīt kādu *policy paper* (tulk. no angļu val. – politikas analīzes dokuments), kurā mēs formulējam savu vīziju par attīstības sadarbību. Bet visreālākais spiediens ir Latvijas prezidentūra, jo tas ir vienīgais arguments, kurš tagad strādā – mums būs milzīgs kauns prezidentūrā, ka mēs esam valsts, kas ir pārvarējusi krīzi, bet neko nedodam attīstības sadarbībai.

N.V.: Vai tas, ka mums ir A. Piebalgs ir komisārs attīstības sadarbības jautājumos, vai tas izraisa kādus spiediena elementus?

I.V.: Uz valsts pārvaldi – Ārlietu ministriju – manuprāt, viņš noteikti spēlē lomu. Ļoti veiksmīgi darbojas un viņa birojs ir atsaucīgs iepretim mums. Nevar tā teikt, ka viņi nostājas mūsu pusē, bet nu viņi ar savu rīcību liek manīt, ka NVO sektors ir svarīgs. Ietekme uz Saeimu, es domāju, ka viņam nav īpaši liela. Esmu bijusi klāt, kad viņš ziņo Saeimā, un deputāti neizrāda nekādu interesi. Viņa lielā loma ir tieši spēja labi pozicionēties sabiedrības acīs, jo viņš māk runāt, viņš patīk cilvēkiem. Esmu dzirdējusi tikai labas atsauksmes par viņu arī ES līmenī. Pēc nākamā gada vēlēšanām, kad viņš vairs nebūs komisārs, es saskatu viņa lielo lomu stāstīt Latvijas sabiedrībai par to, kas ir attīstības sadarbība caur dažādiem saviem piemēriem, respektīvi, nodot šo pieredzi.

N.V.: Atgriežoties par lēmuma pieņemšanas procesa par plāna apstiprināšanu, es tātd saprotu, ka tas ir rutinizēts process, kurā dominē Ārlietu ministrija?

I.V.: Jā, tas ir rutinizēts process. Bet tas ir plus Ārlietu ministrijai, ka viņi tik tiešām ar mums konsultējas. Man gan liekas dīvaini, ka viņi to dara neformāli. Vai viņiem pašiem šķiet, ka tas ir tāds draudzības saiknes žests. Man, protams, par to ir prieks, bet es neredzu tam īsti jēgas. Tas ir noderīgi gadījumos, ja, piemēram, tas lēmuma pieņemšanas process ir ļoti īss. Bet, ja tas process ir garš, nu normāls tiesību akta projekta virzībai raksturīgs, tad tāpat taču tiek saskaņots arī formālā ceļā. Sanāk tāds dubultdarbs. Viens skaidrojums man bija, ka, iespējams, viņi satraucas, ka mēs varētu kaut kam nepiekrīst un uzreiz par to skaļi runāt medijos. Bet precedentu tam nav bijis. Tas man šķiet tāds interesants aspekts.

**Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Teikmani, Latvijas Ārkārtējo un pilnvaroto
vēstnieku Lielbritānijā; bijušo ĀM valsts sekretāru.**

**28.06.2013. no plkst. 11: 38
Vieta: Londona, Lielbritānija**

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas ieguldījuma sniegšanai attīstības sadarbībā un palīdzības sniegšanai dabas katastrofā cietušai valstij?

A.T.: Vispirms gribētu uzsvērt, ka finansējuma sniegšanu attīstības sadarbības politikai un humānās palīdzības sniegšanai dabas vai tehnogēno katastrofu gadījumos nosaka pilnīgi atšķirīga un savstarpēji nesaistīta politisko lēmumu pieņemšanas kārtība un arī motivācija. Tā tas ir gan Latvijas, gan arī ES līmenī, kur par šiem jautājumiem atbild divi dažādi komisāri. Attīstības sadarbības politika ir valsts politika, kuras virzienu nosaka gan starptautiski (ANO, ES) gan nacionālie politikas stratēģijas dokumenti. Humānās palīdzības sniegšana ir *ad hoc* lēmums atbilstoši konkrētai situācijai un nepieciešamībai.

Attīstības sadarbības finansējums veidojas no Latvijas iemaksām ES kopējā budžetā un arī no valsts budžeta divpusējām attīstības sadarbības programmām. To apjomu (% no IKP) nosaka arī kopējie ES lēmumi. Tātad attīstības sadarbības programmas ir daļa no Latvijas starptautiskajām saistībām. Sākoties ekonomiskajai krīzei, šīs politikas apjoms divpusējā sadaļā tika samazināts gandrīz līdz nullei (ja pareizi atceros, tad līdz 569 latiem), pēc tam 2012.gadā palielināts par 50 000 latiem. Latvija līdzekļus attīstības sadarbībai novirza uz valstīm atbilstoši tās politiskajām prioritātēm - mūsu gadījumā Austrumu partnerības valstīm, Afganistānu. Līdzekļi tiek novirzīti projektiem, kas veicina šo valstu ekonomiku, stiprina demokrātiskās institūcijas, veicina labu pārvaldību. Līdz ar to tiek netiešā veidā stiprināta arī Latvijas drošība un veicināta ekonomiskā attīstība, radot labākus apstākļus mūsu biznesa darbībai šajās valstīs.

Palīdzība dabas katastrofās ir valsts vienpusējs lēmums, kas apliecina tās solidaritāti ar katastrofā cietušo valsti, tās iedzīvotājiem un tādā veidā veicina labu divpusējo attiecību attīstību. Piemēram, palīdzības apjoms Japānai salīdzinoši nebija liels, Japānas mērogiem nenozīmīgs, tomēr tika ļoti augsti novērtēts no Japānas puses, jo Latvija šai laikā pati atkopās no ekonomiskās krīzes.

N.V.: Kādi kritēriji nosaka Latvijas ieguldījuma apmēru attīstības sadarbībā un palīdzības sniegšanā dabas katastrofā cietušajai valstij?

A.T.: Attīstības sadarbības finansējuma kopējo apmēru pamatā nosaka valdības attieksme pret attīstības sadarbības politiku iepretim citām politiskajām prioritātēm un pieejamie finanšu resursi. Humānās palīdzības apmēru var noteikt katastrofas apmērs un upuru skaits, valstu divpusējo attiecību raksturs un intensitāte un pasaules sabiedrības uzmanības un sniegtās palīdzības līmenis.

N.V.: Vai lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai valstij ir novērojami kaut kādi spiediena elementi, lai tiktu pieņemts pozitīvs lēmums?

A.T.: Attīstības sadarbības jautājumos kā spiedienu var uzskatīt valsts pienākumu īstenot starptautiskās saistības, līdz ar to politiskais dialogs par šīm tēmām var kalpot kā

pamudinājums rīcībai.

Humānās palīdzības sniegšana parasti ir vienīgi valdības vienpusējs lēmums, šādos gadījumos kā spiediens var kalpot vienīgi sabiedrības reakcija un prasības.

N.V.: Vai ir saskatāma ārlietu ministra personības nozīme lēmuma pieņemšanas procesā? Vai ir saskatāma saikne starp ministra darba pieredzi, no vienas puses, un aktivitāti lēmuma pieņemšanas procesā, no otras puses? Vai ir saskatāma ministra pašinterese?

A.T.: Ārlietu ministrs ar iepriekšēju pieredzi šādā jomā noteikti labāk izpratīs attīstības sadarbības humānās palīdzības jautājumus.

N.V.: Kāda, Jūsaprāt, ir Ārlietu ministrijas loma lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij?

A.T.: Ārlietu ministrijai šajos jautājumos parasti ir vadošā loma, tieši ārlietu ministrija gan virza valdībā attiecīgus lēmumu projektus, kā arī veic sabiedrības informēšanu.

N.V.: Kāda ir Ministru kabineta loma lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij?

A.T.: Parasti Ministru kabineta lēmumus pieņem vienprātīgi, viedokļu saskaņošana parasti notiek pirms lēmums izskatīšanas Ministru kabinetā.

N.V.: Lai gan formāli Ministru kabinets ir tas, kurš pieņem gala lēmumu abu šo jautājumu gadījumā, vai lēmuma pieņemšanas procesā Saeima arī tiek iesaistīta?

A.T.: Saeima apstiprina valsts budžetu un līdz ar to ir tieši iesaistīta attīstības sadarbības politikas finansējuma noteikšanā, ir bijuši gadījumi, kad Saeimas komisijas ir ierosinājušas palielināt finansējumu. Humānās palīdzības sniegšana parasti notiek no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem un par tiem lemj Ministru kabinets.

N.V.: Vai un kā tiek sabiedrība iesaistīta lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij? Vai nevalstiskajam sektoram ir kapacitāte pilnvērtīgi iesaistīties šajā procesā?

A.T.: Diskusijās par attīstības sadarbības politiku un tās stratēģiskajiem dokumentiem ārlietu ministrija vienmēr ļoti cieši ir iesaistījusi sabiedrību - nevalstiskās organizācijas, kuras realizē dažādus projektus, uzņēmumus, medijus. Gatavojot lēmumus par humānās palīdzības sniegšanu, ārlietu ministrija vienmēr ir izvērtējusi arī sabiedrības uzmanību un reakcija attiecībā uz konkrēto situāciju.

Intervija elektroniskajā sarakstē ar A. Pildegoviču, Ārlietu ministrijas valsts sekretāru.

14.08.2013. no plkst. 11:16.

Vieta: Ārlietu ministrija.

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas ieguldījuma sniegšanai attīstības sadarbībā un palīdzības sniegšanai dabas katastrofā cietušai valstij?

A.P.: Pirmkārt, Latvijas kā ES un ANO dalībvalsts starptautiskā atbildība un saistības sniegt ieguldījumu attīstības sadarbībā, t.sk, palīdzību dabas katastrofās cietušām valstīm. Otrkārt, Latvijas interese atbalstīt demokrātisku un stabilu valstu attīstību ES kaimiņpolitikas reģionā, kas ir gan Latvijas drošības interesēs, gan paver plašākas sadarbības iespējas ar šīm valstīm arī citās jomās. Treškārt, iespēja Latvijas ekspertiem nodot uzkrāto pieredzi, paplašināt kontaktus, tādējādi ceļot gan savu kapacitāti, gan palīdzot radīt stabilu vidi, piemēram, aktīvākai ekonomiskajai sadarbībai.

N.V.: Kādi kritēriji nosaka Latvijas ieguldījuma apmēru attīstības sadarbībā un palīdzības sniegšanā dabas katastrofā cietušajai valstij?

A.P.: Latvijas ieguldījuma apmērs attīstības sadarbībā izriet no Latvijas starptautiskajām attīstības palīdzības finansējuma saistībām – 0,33 % no nacionālā kopienākuma (NKI) līdz 2015. gadam. Pašlaik Latvijas ieguldījums attīstības sadarbībā veido aptuveni 0,08 % no NKI.

Svarīgi ņemt vērā, ka Latvijas kopējais ieguldījums attīstības sadarbībā veidojas no daudzpusējās un divpusējās sadarbības. Pašlaik caur daudzpusējiem kanāliem (galvenokārt ES, ANO un Pasaules bankas kanāliem) tiek novirzīti aptuveni 90% no Latvijas oficiālās attīstības palīdzības apjoma.

Finansējums divpusējās attīstības sadarbības politikas īstenošanai ir atkarīgs no valsts budžeta iespējām. Jāņem vērā, ka laikā no 2004. – 2009. gadam finansējums šim mērķim ik gadu pakāpeniski pieauga, taču krīzes rezultātā no 2009. – 2011. gadam tika samazināts praktiski līdz nullei.

Kopš 2012. gada ir izdevies atjaunot divpusējās attīstības sadarbības budžetu, par kura palielināšanu Ārlietu ministrija stingri iestājas valsts budžeta sarunās.

Kaut arī pašlaik finansiālie un cilvēkresursi šīs politikas īstenošanai ir maksimāli ierobežoti, Ārlietu ministrija aktīvi strādā pie tā, lai resursi tiktu palielināti, jo īpaši ņemot vērā tuvojošos Latvijas prezidentūru ES Padomē 2015. gadā, kad attīstības sadarbības jautājumi būs starptautisko diskusiju centrā.

Latvijas palīdzības apjomu dabas katastrofā cietušām valstīm nosaka valsts budžeta iespējas. Valsts budžetā netiek plānots finansējums humānās palīdzības sniegšanai. Par palīdzības sniegšanu tiek pieņemts atsevišķs valdības lēmums, piešķirot finansējumu no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem.

N.V.: Vai lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai valstij ir novērojami kaut kādi spiediena elementi, lai tiktu pieņemts pozitīvs lēmums?

A.P.: Ārlietu ministrija nāk klajā ar piedāvājumu konkrētā gada attīstības sadarbības budžeta apmēram un tā izlietojumam (gada plāni), kā arī nepieciešamības gadījumā ar aicinājumu piešķirt līdzekļus humānās palīdzības sniegšanai dabas katastrofā cietušām valstīm. Attīstības sadarbības finansējuma gadījumā Ārlietu ministrija budžeta diskusiju laikā, protams, argumentē par finansējuma nepieciešamību un Latvijas ieguvumiem no ieguldījuma attīstības sadarbībā, taču gala lēmums ir atkarīgs no konkrētā gada valsts budžeta iespējām. Attiecībā uz humānās palīdzības sniegšanu nevar runāt par jebkāda veida spiediena vai ietekmes elementiem – Latvija humāno palīdzību sniedz salīdzinoši reti un līdz šim nav bijuši gadījumi, kad pozitīva lēmuma pieņemšanai tiktu izmantoti spiediena vai ietekmes elementi. Līdzīgi kā attīstības sadarbības finansējuma gadījumā arī šeit būtiskākais jautājums ir par budžeta iespējām tam novirzīt lielāku vai mazāku finansējumu.

N.V.: Vai ir saskatāma ārlietu ministra personības nozīme lēmuma pieņemšanas procesā? Vai ir saskatāma saikne starp ministra darba pieredzi, no vienas puses, un aktivitāti lēmuma pieņemšanas procesā, no otras puses? Vai ir saskatāma ministra pašinterese?

A.P.: Domāju, ka ārlietu ministra darba pieredze ir faktors, kas veicina viņa izpratni par izskatāmajiem jautājumiem, vai tā būtu attīstības sadarbības politika vai humānās palīdzības sniegšana. Par ministra pašinteresi – nu nedomāju, ka attīstības sadarbības jautājumi ir saistošai, lai ministrs caur tiem sevi kaut kā pozicionētu un gūtu politisko labumus.

N.V.: Kāda, Jūsaprāt, ir Ārlietu ministrijas loma lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušanai valstij?

A.P.: Ārlietu ministrija ir atbildīgā institūcija par attīstības sadarbības politikas veidošanu un palīdzības koordinēšanu. ĀM, konsultējoties ar nozaru ministrijām, NVO, sociālajiem partneriem un citām iesaistītajām pusēm par prioritātēm, gatavo ikgadējo budžeta pieprasījumu un aizstāv to budžeta diskusijās. ĀM arī sniedz pieprasījumu valdībā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajām valstīm.

N.V.: Kāda ir Ministru kabineta loma lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušanai valstij?

A.P.: Ministru kabinets apstiprina attīstības sadarbības politikas plānošanas dokumentus (pamatnostādnes, gada plānus), kā arī pieņem lēmumu par ikgadējā budžeta apjomu (ko apstiprina Saeima). Attiecībā uz plānošanas dokumentu apstiprināšanu nav bijušas nesaskaņas, jo visi MK iesniegtie projekti ir saskaņoti ar nozaru ministrijām, NVO, sociālajiem partneriem un visu pušu intereses jau attiecīgi ir integrētas apstiprināmajā dokumentā. Pieņemot lēmumus par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušām valstīm, arī vienmēr ir bijusi Ministru kabineta locekļu vienprātība.

N.V.: Lai gan formāli Ministru kabinets ir tas, kurš pieņem gala lēmumu abu šo jautājumu gadījumā, vai lēmuma pieņemšanas procesā Saeima arī tiek iesaistīta?

A.P.: Plānošanas dokumenti Saeimā nav jāapstiprina, taču līdzdalība tiek nodrošināta vairākos veidos. Pirmkārt, Saeima ir pārstāvēta Konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos; Konsultatīvajā padomē ietilpst nozaru ministrijas, NVO, sociālie partneri, akadēmiskais sektors, Saeima. Otrkārt, par attīstības sadarbības jautājumiem ministrijas pārstāvji tiek ar Saeimas atbildīgajām komisijām (Ārlietu un Eiropas lietu), kur tiek pārrunāti gan budžeta jautājumi, gan stratēģiskās prioritātes, gan iesaiste ES attīstības politikā.

N.V.: Vai un kā tiek sabiedrība iesaistīta lēmuma pieņemšanas procesā par attīstības sadarbību un par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij? Vai nevalstiskajam sektoram ir kapacitāte pilnvērtīgi iesaistīties šajā procesā?

Attīstības sadarbības jomā ĀM ir ļoti aktīva sadarbība ar NVO, kas darbojas attīstības sadarbības jomā:

- 1) regulāras diskusijas par Latvijas attīstības sadarbības prioritātēm;
- 2) ar NVO tiek skaņotas ES pozīcijas un nostājas, politikas plānošanas dokumenti t.sk. ikgadējā finansējuma sadalījums pa prioritātēm;
- 3) ĀM aktīvi atbalsta un piedalās NVO rīkotajos pasākumos;
- 4) iespēju robežās tiek nodrošināts ĀM nemateriālais atbalsts – telpas pasākumu rīkošanai, politiskais atbalsts projektiem, vēstniecību sniegtais atbalsts u.c.;
- 5) palielinoties divpusējam finansējumam, iespēju robežās ĀM arī nodrošina atbalstu NVO administratīvajai kapacitātei. ĀM tas ir jo īpaši svarīgi, gatavojoties prezidentūrai, ņemot vērā attīstības sadarbības jautājumu aktualitāti;
- 6) jau otro gadu ĀM arī nodrošina līdzfinansējumu NVO projektiem, kas ieguvuši finansējumu no citiem donoriem (piem. Eiropas Komisijas).

Intervija ar O. Orlovu, ĀM Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referentu.**15.05.2014. no plkst. 14: 00 līdz 14:40.****Vieta: Ārlietu ministrija**

N.V.: Kādi ir motīvi Latvijas palīdzības sniegšanai dabas katastrofā cietušai valstij?

O.O.: Es jums varu pastāstīt no savām referenta pozīcijām. Es varbūt neesmu starp tiem cilvēkiem, kas lemj, bet mēs varam kaut kādā mērā ieteikt vai norādīt uz dabas katastrofas norisi un iespējamajiem lēmuma variantiem. Lēmums tiek pieņemts sākot ar direkcijas vadītāju. Tā kārtība ir tāda, ka sākas ar divpusējās nodaļas referentu, kas atbild par konkrēto valsti, attiecīgi manā pārziņā ir Latvijas un Japānas attiecības. Tad ir nodaļas vadītājs, departamenta direktors un direkcijas vadītājs. Attiecīgi, lai dabūtu jel kādu vēstuli ārpus ministrijas ir jāsaskaņo vismaz ar šiem trim līmeņiem. Kad ir jautājumi ar plašāku politisko vērienu vai darbību, tad iesaistās politiskais direktors un valsts sekretārs. Nu, kas skar pavisam valstiskus jautājumus, tad ir ārlietu ministrs, piemēram, notas un citi augsta līmeņa jautājumi. Kas attiecas uz tehnisku saraksti, tad aprobežojas ar direkcijas vadītāju. Ja ir politiskie jautājumi un politiskās vizītes, tad tā jau ir politiskā direktora kompetence.

Līdzīgi domāju, ka bija arī Japānas lēmuma projekta izstrādes gadījumā. Es gan pats tajā nebiju iesaistīts, jo tas bija pirms trīs gadiem un tad es biju otrā pusē – strādāju Latvijas vēstniecībā Japānā. Es domāju, ka toreiz, tas viss notika tā, ka tas noteikti tika izskatīts iknedēļas vadības sēdē. Ja vien jautājums nav ārkārtīgi svarīgs, kad tiek sasaukta ārkārtējā sanāksme, tad parasti tie tiek izskatīti šajā ik nedēļas vadības sēdēs. Sēdē tiek lemts par to, vai jautājums tiek vai netiek virzīts tālāk. Šajā gadījumā tika pieņemts noteikti virzīt tālāk, jo visiem bija skaidrs, ka šī bija viena no spēcīgākajām zemestrīcēm, kāda jel kad Japānā ir notikusi. Postījumi bija, protams, neizmērojami, t.sk. lieli cilvēku zaudējumi. Tāpat arī fakts, ka šajā gadījumā bija trīs katastrofas vienā, Japāna vēl nekad nebija piedzīvojusi. Šeit, protams, milzīga nozīme bija kodoldraudiem. Pirmā nedēļa bija tāda, kamēr tas viss vēl nebija kontrolēts bija liels uztraukums par to, ka tas viss varētu beigties vēl traģiskāk – ar kodolkatastrofu. Daudzas vēstniecības atstāja galvaspilsētu, pārceļoties uz dienvidiem, samazinot vēstniecības darbinieku skaitu, aizsūtot diplomātu ģimenes locekļus prom un samazinot savas funkcijas līdz konsulārajām.

N.V.: Tātad attālums nebija liels no katastrofas norises vietas?

O.O.: Nu jā, no Fukušimas, kur bija kodoldraudi, līdz Tokijai bija tikai 200 kilometri. Pati zemestrīce un cunami vilnis bija kādi 300 kilometri no galvaspilsētas. Bet nu arī salīdzinoši ļoti netālu. Mēs toreiz bijām trīs vēstniecībā – vēstnieks, es un LIA (Latvijas Investīciju aģentūra – autores piezīme) pārstāvis. Līdz ar to mēs bijām tikai divi diplomāti. Kā jau ziniet, tad pēc krīzes daudzās valstīs Latvijas vēstniecības palika tādā, kā izdzīvošanas režīmā. Mēs redzējām ar savām acīm, ka tā katastrofa ir milzīga un ka Japānai ir nepieciešama palīdzība. Vēstnieks sazvanījās ar Ārlietu ministriju un skaidroja smago situāciju. Man grūti komentēt, kādas bija organizētas sanāksmes un tas jautājums tika virzīts tehniski, bet diez gan operatīvi, es pat teiktu, tika sagatavots lēmuma projekts uz Ministru kabinetu, un līdzekļi tika prasīti no valsts budžeta sadaļas līdzekļi neparedzētiem gadījumiem. Tā tehniskā puse ir tāda, ka atbildīgā divpusējā nodaļa gatavo šādu lēmuma projektu, kas tiek virzīts tālāk saskaņošanai. Attiecīgi šajā gadījumā tā bija Āzijas, Āfrikas un Okeānijas valstu nodaļas referents, kurš

atbild par konkrēto valsti šajā gadījumā par Japānu, un visu šo dokumentu paketi sūta saskaņošanai un virza uz Ministru kabinetu, kur tad visi ministri lemj par apstiprināšanu vai noraidīšanu.

N.V.: Vai palīdzības apmērs parasti dabas katastrofu gadījumos ir finansiāla rakstura?

O.O.: Ne vienmēr, jo ļoti rūpīgi tiek izvērtēts, kas tajā brīdī ir visvairāk nepieciešams. Ņemot vērā, ka šī dabas katastrofa notika Japānā, kas pati par sevi ir ļoti attīstīta ekonomika, tad tādas lietas kā preces un pārtika viņiem pietiek iekšienē, bet, ņemot vērā katastrofas apmērus, jo ko vajadzēja, tad viņi prasīja no kaimiņvalstīm. No Latvijas vest vienkārši kaut ko, kā mums nav, vienkārši nebūtu bijis lietderīgi. Mums bija pastāvīga komunikācija ar Japānas Ārlietu ministriju, un attiecīgi visas Japānas vēstniecības visā pasaulē aktīvi komunicēja ar attiecīgās valsts Ārlietu ministrijām. Viņi norādīja, ka vislabākā palīdzība būtu bijusi nauda, kuru tad viņi varētu efektīvi izmantot, pērkot nepieciešamās preces.

N.V.: Precizējot par tehnisko pusi, tad Latvijas valdība ieskaitīja Sarkanajam Krustam?

O.O.: Jā, šajā gadījumā tas tika organizēts tā, ka šeit Sarkanais Krusts atvēra savu labdarības fondu, kurā varēja ieskaitīt gan valdība, gan jebkurš iedzīvotājs. Daudzi Latvijas iedzīvotāji vaicāja, kā viņi var palīdzēt. Mēs saņēmām ļoti daudz e-pastus ar jautājumu, kā mēs varam palīdzēt Japānai, ko mēs varam sūtīt un kā mēs varam naudu pārskaitīt? Tad Japānas vēstniecības, redzot lielo atsaucību ne tikai Latvijā, bet arī visā pasaulē, izdomāja, ka šis būtu visefektīvākais veids – pārskaitīt naudu nacionālajiem Sarkanajiem Krustiem, kas tālāk attiecīgi pārskaitītu Japānas Sarkanajam Krustam. Kā nekā Sarkanais Krusts ir starptautiska organizācija, kuras filiāles darbojas praktiski visās pasaules valstīs. Tad nu arī Latvijas valsts palīdzība, kas bija, ja nemaldos bija 100 000 lati, tika ieskaitīti Sarkanā Krusta kontā. Pēc tam arī vairāki uzņēmumi, kuriem bija tieši partneri Japānā, piemēram, Latvijas Finieris, kas eksportē finieri un citus kokmateriālus uz Japānu, nosūtīja finieri, no kā tika izgatavoti pagaidu mājokļi dabas katastrofā cietušajiem. Tāpat arī vienu brīdī Japānā bija bažas par dzeramo ūdeni saistībā ar kodolpiesārņojuma riskiem, cilvēkiem bija bažas ņemt dzeramo ūdeni no krāna, kas parasti Japānā ir ļoti tīrs. Līdz ar to bija viens brīdis, kad nevarēja dabūt dzeramo ūdeni veikalā. Ja nemaldos, tad tā bija Gutta vai Cido, kas nosūtīja saviem partneriem kravu ar sulas pakām. Vēl joprojām japāņi atceras to un piemin visās mūsu divpusējās tikšanās.

Tātad, ja mēs atgriezamies pie jautājumu būtības, tad pirmais bija dabas katastrofas apmērs. Otrais, protams, ir divpusējās attiecības un saites, kas vieno Latviju ar Japānu ir ļoti ciešas. Līdz ar to tā bija palīdzība partneriem, palīdzība draugiem. Protams, ka es varētu uzdot provokatīvu jautājumu – ja dabas katastrofa notiktu Ziemeļkorejā, vai starptautiskā sabiedrība steigtos palīgā? Uz to es varētu atbildēt ļoti subjektīvi, ka jebkurā vietā, kur notiek šāda dabas katastrofa un tik lielos apmēros, palīdzība noteikti sekotu. Varbūt ne naudas ziņā, bet tad noteikti preču ziņā. Tad, protams, arī humānais apsvērumš. Jā, un ļoti svarīga lieta ir arī valsts prestiža jautājums. Tas, protams, ir mans subjektīvais viedoklis, bet, ja jūs redziet, ka visas 26 dalībvalstis (toreiz bija 27) ir sniegušas palīdzību un klāt ir pierakstīts arī cik lielu – gan materiālā, gan finansiālā ziņā – un pie Latvijas būtu tukša ailīte, tad tas, protams, kļūst par tādu ļoti sāpīgu jautājumu. Tomēr mēs esam sasnieguši kaut kādu zināmu attīstības līmeni kopš iestāšanās Eiropas Savienībā un mūs vairs nepieskaita pie attīstības valstīm, tad mums tomēr ir tas pienākums reaģēt. Bet tomēr šajā gadījumā bija svarīgi, jo Japāna tiek uztverta kā Latvijas partneris. Līdz ar to bija viennozīmīgi skaidri, ka mums ir jāsniedz šī palīdzība.

N.V.: Japāna ir tik nozīmīgs partneris Latvijai?

O.O.: Iespējams, ka tas no ārienes tā neizskatās, bet attiecības ar Japānu ir tikušas veidotas jau gadiem ilgi, ļoti konstruktīvi un mērķtiecīgi. Japāna bija viena no pirmajām valstīm, kas atzina Latvijas neatkarību. Mums ir plašs sadarbības jomu spektrs, protams, tā galvenā ir ekonomiskā dimensija, jo mēs uzskatām, ka ekonomiskās sadarbības potenciāls ir milzīgs. Šobrīd norisinošās ekonomiskās sadarbības finansiālais apgrozījums ir vēl tālu no tā, ko mēs varētu gūt. Tāpēc mēs konstruktīvi un pastāvīgi veidojam šīs attiecības, lai to palielinātu. Pagājušo gadu jau bija pirmās investīcijas ostās, kas gan nebija tiešās investīcijas, bet gan pastarpinātās. Japānas kompānija, kas bāzēta Singapūrā, nopirka terminālu Rīgas ostā. Protams, ir arī citas sadarbības jomas – tiek sprauti mietiņi visās iespējamās jomās, organizējot visa līmeņa amatpersonu tikšanās. Imperatore viesojās Latvijā, un gan Dombrovskis, gan Godmanis devās vizītē uz Japānu.

N.V.: Tā kā Jūs jau daļēji minējāt kritērijus, kas nosaka Latvijas palīdzības sniegšanas apmēru dabas katastrofā cietušajai valstij, vai Jums pie tā, kas būtu piebilstams?

O.O.: Nu, jā vēl precizējot, tur ir divi kritēriji. Pirmais ir finanšu resursu pieejamība, kāda tobrīd ir valstī. Nu mums bija atveseļošanās periods pēc krīzes, līdz ar to tā mūsu kontribūcija bija samērā simboliska un citu Eiropas Savienības valstu fona. Otrais kritērijs ir tas, ko jau es pieminēju ir lietderīgums, proti, vai labāk ir pārskaitīt naudu vai sūtīt kādas preces.

N.V.: Vai lēmuma pieņemšanas procesā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai valstij ir novērojami kaut kādi spiediena vai ietekmes elementi, lai šāda palīdzība tiktu sniegta?

O.O.: Protams, ka neviens nekad nevienu nespiež, un jebkura valsts sniedz palīdzību pēc savas labākās gribas. Nu, vienīgas, kas mums ir jāapzinās, ka vienmēr ir jāizvērtē valsts tēls starptautiskajā arēnā. Par to vienmēr ir jādomā, jo, piemēram, nesamaksājot 10 eiro, mēs varam neiegūt 100 eiro. Šādām lietām daudzas valstis seko līdzī. Ja šobrīd tav draugs ir bēdās un tu viņam nepalīdz, tad, kad tu būsi bēdās, vai tiešām viņš palīdzēs tev. Līdz ar to, ja runājam par spiedienu, tad tas ir par to, kā tiek pozicionēts valsts tēls. Visi zina mūsu IKP uz vienu cilvēku. Palīdzības sniegšana jau arī tiek vērtēta, pret kaut ko un parasti tas ir IKP. Tad, piemēram, Japānas gadījumā vispār nebija runas par to, ka varētu nedot to naudu, bet par to – cik. Nu netieši jau mēs kontributējam arī caur Eiropas Savienību, kas Japānas gadījumā bija ievērojama.

N.V.: Kā mēs izskatījāmies uz pārējo Baltijas valstu fona?

O.O.: Ja nemaldos, tad igauņi iedeva visvairāk, un lietuvieši aptuveni tikpat cik mēs. Nebija tā, ka mēs baigi skatītos uz to, cik deva igauņi vai lietuvieši. Laika bija ļoti maz, bet noteikti, ka noteikti ierēdņi sazvanījās ar abu kaimiņvalstu ierēdņiem par kontribūcijas apmēru un apvaicājās, jo pastāv labs neformālais kontakts.

N.V.: Vai ir saskatāma ārlietu ministra personības nozīme lēmuma pieņemšanā procesā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušajai valstij? Vai ir saskatāma ministra pašinterese?

O.O.: Ja es tā vispārinu, tad viennozīmīgi ārpolitika ir viens no tādiem jomām, kas tomēr ir jāizprot. Ja cilvēks ir koncentrējies vairāk uz iekšpolitiku un maz braukājis apkārt un maz komunicējis ar ārvalstniekiem, tad, protams, uzņemties ārlietu ministra pienākumus varētu būt

diez gan izaicinoši. Līdz šim nezinu nevienu ārlietu ministru, kas būtu vērsts uz iekšpolitiku. Piemēram, Ģirts Valdis-Kristovskis bija pirms tam aizsardzības ministrs, kas ir otrs ceļojošākais ministrs pēc ārlietu ministra, atrodoties starptautiskajā vidē. Pēc tam bija Ronis, kas ir bijis diplomāts, līdz ar to par viņu nevar būt nekādu šaubu. Tagad ir Rinkēvičs, kurš ir bijis Aizsardzības ministrijas valsts sekretārs un pēc tam Prezidenta kancelejas vadītājs. Pirms tam arī Pabrika kungs, kurš ir fantastisks starptautisks cilvēks ar izpratni un paša redzējumu. Tā kā līdz šim es neesmu redzējis nevienu ārlietu ministru, kurš nebūtu sava vietā un nebūtu viņam šī starptautiskā redzējuma.

Bet, ja mēs konkrēti runājam par palīdzības sniegšanu, tad ļoti daudz nosaka tas, vai ministrs ir stājies amatā tik tikko vai jau, kādu laiku ir strādājis un ir kontaktējies vai bijis konkrētajā valstī. Ja ierēdņi, kas atbild par divpusējo sadarbību, bieži kontaktējas vai tiek ar otras valsts tā paša līmeņa amatpersonām, tad ārlietu ministri, protams, tik bieži netiekas. Vairāk tiekas ar Eiropas Savienības dalībvalstīm, kaimiņvalstīm un tālāk jau stratēģiskie partneri. Japāna ir viens no mūsu stratēģiskajiem partneriem, tāpēc norisinās regulāras vizītes visos līmeņos. Kristovskis bija jau kādu laiku amatā, un viņam bija ļoti laba izpratne par šo to kāds ir mērogs un kādas ir vajadzības.

N.V.: No Jūsu teiktā es saprotu, ka Ārlietu ministrijai ir centrālā loma lēmuma pieņemšanas procesā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij? Varbūt jūs, lūdzu, precizētu, kādi ārējie un iekšējie normatīvie akti regulē šo procedūru?

O.O.: Attiecībā par citu ministru iesaisti palīdzības sniegšanā, tad tas būtu iespējams, ja katastrofas seku likvidēšanā būtu nepieciešami ugunsdzēsēji vai eksperti. Piemēram, ja mums būtu bijuši kodoleksperti, tad noteikti tos varēja piedāvāt Japānai. Tad mēs attiecīgi kontaktētos ar atbildīgo ministriju – Izglītības un zinātnes vai Iekšlietu ministrijām. Bet, ja tie ir finanšu līdzekļi vai kādas preces, ko mēs nosūtām, tad nekādas citas ministrijas netiek iesaistītas.

Ja jūs interesē pavisam tehniskā puse, tad pirmā ir ik nedēļas apspriede, kurā tiek pieņemts mutiski, ka jautājums tiek virzīts. Tad attiecīgi referents sagatavo visu nepieciešamo dokumentācijas paketi, kas tiek saskaņota ar Finanšu ministriju un Tieslietu ministriju, respektīvi, saskaņā ar ministru kabineta noteikumiem, kas reglamentā lēmuma projekta izstrādi un saskaņošanu ministru kabinetam lemsšanai. Tad tas iet uz MK sēdi lemsšanai. Kad sēdē tiek pieņemts pozitīvs balsojums, tad top rīkojums un attiecīgi uz tā pamata noteikt naudas pārskaitīšana. Līdz ar to procesu regulā ārējais normatīvais akts – MK noteikumi. Kas attiecas uz iekšējiem normatīvajiem aktiem, tad tie vienkārši nosaka, kā notiek saskaņošanas process ministrijas ietvaros.

N.V.: Vai Jūs zināt, kāda bija Ministru kabineta sēdes norise, vai bija ministru vienprātība?

O.O.: To es nemācēju pateikt, neesmu lasījis protokolu. Es domāju, ka tur noteikti nebija nekādu diskusiju par šo jautājumu.

N.V.: Kā ir ar citu nozaru ministru kompetenci un interesi lemsšanā par ārpolitikas jautājumiem?

O.O.: Nu mums jau ir vairākas ministrijas, kuras vairāk strādā ar starptautiskajiem jautājumiem – Aizsardzības, Finanšu, Ekonomikas, Vides un reģionālās attīstības – un izprot šo starptautisko vidi. Un ir vairākas ministrijas, kuras strādā tikai uz iekšlietām, proti,

Veselības ministrija. Protams, ka tas ir atkarīgs arī no konkrētā ministra personības un viņa pieredzes. Bet nu par ārlietu jautājumiem, vispār neatceros kādu spraigu diskusiju ministru kabinetā. Ārlietu ministrs jau vienmēr ir labi sagatavots ar argumentāciju un aizstāv konkrēto jautājumu. Protams, mēs neesam viena no lielākajām ministrijām dēļ finanšu resursiem un cilvēkiem, bet noteikti, ņemot vērā mūsu ekspertīzi, es domāju, ka mūsos ieklausās.

N.V.: Kāda ir Saeimas loma, vai Ārlietu komisija tiek informēta par to, ka tiek gatavots lēmuma projekts?

O.O.: Cik man ir zināms, tad vismaz formāli – nē. Ar to es saprotu formālas vēstules sūtīšanu Saeimas atbildīgajai komisijai, informējot, ka tiek gatavots šāds lēmuma projekts. Runājot par neformālu saskaņošanu, tad augstākā ministrijas līmenī amatpersonas sazvanās un painformē. Vēl viena forma ir dēļ tuvojošās Latvijas prezidentūras Eiropas Savienībā visām augstākajām amatpersonām – valsts prezidentam, premjeram un Saeimas priekšsēdētājam ir ārlietu padomnieki, kuri piedalās ik nedēļas sanāsmēs un tādējādi viņi ir informācijas aprītē un ir lietas kursā par notiekošo ministrijā. Tik būtiski jautājumi, kā, piemēram, dabas katastrofas seku likvidēšana Japānā, noteikti bija painformēti arī Saeimas deputāti. Visbeidzot, ministrijas sadarbība ar Saeimas ārlietu komisiju ir gadiem izveidojusies kā cieša, piemēram, Ojāram Kalniņam, kurš ir ārlietu komisijas priekšsēdētājs, piedaloties kvalifikācijas komisijā Ārlietu ministrijā, kas atlasa un vērtē diplomātus. Attiecīgi dažāds divpusējās ienākošās un izejošās vizītes tiek saskaņotas ar ārlietu komisiju. Šī labā sadarbība ir attīstījusies gadiem un mums ir savi cilvēki Saeimā.

N.V.: Vai un kā tika sabiedrība iesaistīta lēmuma pieņemšanas procesā par palīdzības sniegšanu dabas katastrofā cietušai valstij? Vai nevalstiskajam sektoram bija interese un kapacitāte iesaistīties šajā procesā?

O.O.: Nu šajā gadījumā sabiedrība netika iesaistīta lēmumu pieņemšanā, bet, ņemot vērā, ka palīdzība tika organizēta caur Sarkanā Krustu, tad cilvēki paši varēja ziedot naudu. Tāpat nezinu, īsti, kas to organizēja, taču Pēterbazznīcā bija īpašs dievkalpojums Japānā cietušajiem. To arī Japānas vēstniecība neaizmirst un vienmēr pasakās. Attiecībā par nevalstiskajām organizācijām, tad es netiku novērojis nekādu aktivitāti, tā bija pārsvarā individuāla vēlme palīdzēt, ko varēja darīt caur ziedošanu kontā.

Elektorniskā sarakste ar A. Grinbergu, Ārlietu ministrijas Attīstības sadarbības nodaļas vadītāju.

02.06.2014.

Anda Grinberga [anda.grinberga@mfa.gov.lv]

Jūs atbildējāt 2014.06.02. 11:36.

Nosūtīts: pirmdiena, 2014. gada 2. jūnijā 11:19

Labrīt!

Jā, likumā ir paredzēta aģentūras veidošana, taču tikai tad, kad Latvijas divpusējās attīstības sadarbības īstenošanai būtu atbilstošs finansējuma apjoms, lai tā izlietojuma koordinēšanai būtu nepieciešams nodibināt aģentūru.

Ņemot vērā pašreizējo finansējuma Līdz ar to pašlaik nav nepieciešamības pēc šādas aģentūras un tā nav izveidota. Finansējumu koordinē ĀM.

Veiksmīgi!

Anda

Anda Grinberga
Nodaļas vadītāja

Ārlietu ministrija
Attīstības sadarbības politikas nodaļa
Ekonomisko attiecību un attīstības sadarbības politikas departaments
67016417
anda.grinberga@mfa.gov.lv
www.mfa.gov.lv

-----Original Message-----

From: nora.vanaga@mil.lv [mailto:nora.vanaga@mil.lv]

Sent: Friday, May 30, 2014 3:36 PM

To: Anda Grinberga

Subject: par attīstības aģentūru

Sveicināti, Anda!

Pagājušo gadu Jūs interviju par lēmuma pieņemšanas procesu attiecībā uz attīstības sadarbības plāna apstiprināšanu. Man radās jautājums, kas tā tāda par Attīstības sadarbības valsts aģentūru, kuru es atrodu Starptautiskās palīdzības likumā, bet fiziski nekur neatrodu. Vai to bija plānots izveidot, bet tā arī palika par ieceri?

sirsnīgi,

Nora Vanaga, LU SZF Politikas zinātnes doktorante